

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETINING PEDAGOGIKA INSTITUTI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIM KAFEDRASI**

“TASDIQLAYMAN”
Buxoro davlat universitetining
Pedagogika instituti O‘quv ishlari
bo‘yicha direktor o‘rinbosari
_____ **E.M. Muxtorov**

“ _____ ” _____ **2021 y.**

O‘QUV-USLUBIY MAJMUUA

Fan:	Maktabgacha pedagogika
Bilim sohasi:	100 000 – Ta‘lim
Ta‘lim sohasi:	110 000 – Ta‘lim
Bakalavriat ta‘lim yo‘nalishi:	60110200 – maktabgacha ta‘lim
Fanning kodi:	MakPedM10012

Buxoro - 2021

Mazkur majmua Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti kengashi 2021-yil ___ sentabrdagi _____-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan “Maktabgacha pedagogika” fani o‘quv dasturi asosida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

1. Z. M. Ashurova

BuxDU PI, “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim” kafedrası o‘qituvchisi

2. G.N. Davronova

BuxDU PI, “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim” kafedrası o‘qituvchisi

Taqrizchilar:

1. M. J. Saidova

BuxDU PI, “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim” kafedrası mudiri, p.f.f.d (PhD) dotsent

2. G. D. Xasanova

BuxDU, “Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim” kafedrası o‘qituvchisi, p.f.n, dotsent

Fanning o‘quv-uslubiy majmuasi maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim kafedrasining 2021- yil “___” “_____”dagi ___ - son yig‘ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim nazariyasi kafedrası mudiri:

“ ___ ” _____ 2021 y. _____ **M.J. Saidova**
(imzo)

BuxDU PI Pedagogik ta’lim fakulteti dekani:

“ ___ ” _____ 2021 y. _____ **A.R. Jo‘rayev**

MUNDARIJA

t/r	O'quv uslubiy majmua elementlari	betlar
1	Ma'ruzalar matni	
2	Seminar mashg'ulotlar uchun materiallar	
3	Mustaqil ta'lim mavzularini o'zlashtirish bo'yicha zarur usuliy ko'rsatmalar	
4	Glossariy	
5	Ilovalar -fan dasturi - tarqatma materiallar - testlar - baholash mezonlari va fanni o'rganish bo'yicha boshqa materiallar	

**O'QUV MATERIALLARI
MAKTABGACHA PEDAGOGIKA FANINING
MA'RUZALAR MATNI
II - SEMESTR**

II – jarayon (Ma’ruza mashg‘uloti - 34 soat)

1-mavzu. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida jismoniy tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida jismoniy tarbiyani tashkil etish shakllari
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ertalabki gimnastika tashkil etish metodikasi
3. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida jismoniy daqiqalarni tashkil etish
4. Jismoniy mashqlar bilan amalga oshiriladigan chiniqtirish tadbirlari
5. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida bolalarning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan davrida jismoniy rivojlanish va va sog‘lom turmush tarzini shakllantirish
6. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida bolalarning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan davrida kun tartini tashkil etish

Tayanch so‘z va iboralar: Jismoniy tarbiya, jismoniy tarbiya nazariyasi, faoliyat, markazlar, faoliyat ishlanmasi, kun tartibi, chiniqtirish, jismoniy daqiqa.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida jismoniy tarbiyani tashkil etish shakllari

Jismoniy tarbiyani tashkil etish shakllari – bu bolalarning rang-barang faoliyatini ta’lim-tarbiyaviy majmuasi bo‘lib, uning asosini harakat faoliyatiga tashkil etadi.

Bolalar harakat faoliyatini tashkil etishini shakllari quyidagilardan iborat:

1. Jismoniy tarbiya mashg‘ulotlar;
2. Kun tartibidagi jismoniy sog‘lomlashtirish ishlari: ertalabki gimnastika, harakatli o‘yinlar va sayr paytidagi jismoniy mashqlar, jismoniy daqiqalar, kunduzgi uyqudan so‘nggi jismoniy mashqlar, chiniqtirish tadbirlari;
3. Faol dam olish: bolalar turizmi, jismoniy dam olishlari, jismoniy tarbiya bayramlari, salomatlik kunlari, ta’tillar;
4. Bolalarning mustaqil harakat faoliyati;
Bu shakllarning barchasi jismoniy tarbiya va bolani har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

Jismoniy tarbiya faoliyati bolalarni jismoniy mashqlarga muntazam o'rgatishning asosiy shaklidir. Faoliyatlarning ahamiyati harakatlar madaniyatini mujassam shakllanishi, sog'lomlashtirish, ta'limiy va tarbiyaviy vazifalarni muntazam amalga oshirishdan iboratdir.

Faoliyatlar xushchaqchaq, intizomli, atrof-muhitda yaxshi harakat qila oladigan, belgilangan vazifaga muvofiq tez va ishonch bilan, maqsadga yo'nalgan holda faoliyat ko'rsata oladigan, shuningdek, ahloqiy sifatlar va ijodiylik namoyon eta oladigan shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Jismoniy faoliyatlar kuzda, qishda va bahorda binoda hamda ochiq havoda o'tkaziladi. Yoz paytida o'yinlar, mashqlar ochiq havoda, jismoniy tarbiya maydonchasida o'tkaziladi.

Ilk qadam davlat o'quv dasturida har bir yosh guruhi uchun belgilangan jismoniy mashqlar faoliyatlarining mazmunini tashkil etadi. Mazmuniga ko'ra xilma-xil faoliyatlarni o'tkazishda vazifalarning aniq va oydin bo'lib qolishi, dasturni o'tishda izchilikka rioya qilish, shuningdek bolalarning yosh va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish shartdir.

Faoliyatlar tuzilishi jismoniy mashqlarning bolalar tomonidan izchil bajarilishidan iboratdir. U qo'yilgan vazifalar, nerv tizimining ish qobiliyati va bola organizmining har bir alohida yosh bosqichidagi xususiyatlari bilan belgilanadi. Faoliyat paytida bola organizmining dinamikasi va uning psixologiyasini nazorat qilish tarbiyachining asosiy vazifalaridan biridir.

Jismoniy tarbiya faoliyati o'zaro bog'liq uch qismdan iboratdir:

1. Kirish – tayyorgarlik.
2. Asosiy qism.
3. Yakuniy qism.

Ta'limiy, tarbiyaviy va sog'lomlashtirish vazifalari faoliyatning har bir qismi uchun baravar muhim ahamiyatga egadir. Jismoniy tarbiya faoliyatining birinchi qismi qo'yilgan vazifalar va uning asosiy qismidagi mashqlar mazmuniga ko'ra turlicha bo'lishi mumkin. Faoliyatning bu qismi vazifasi bolalarda unga nisbatan qiziqish va emotsional kayfiyat paydo qilishdan, diqqatning tayyorgarlik darajasini tekshirishdan, ayrim harakat ko'nikmalarini aniqlashtirishdan, bola organizmini asta-

sekin faoliyatlarning asosiy qismida kechadigan birmuncha intensiv tez faoliyatga tayyorlashdan iboratdir.

Shu maqsadda bolalarga to‘g‘ri qad-qomatni tarbiyalashga, yassi tovonlikni oldini olishga yordam beradigan, fazoda hamda jamoada mo‘ljal olish bilan bog‘liq, bajarilishi ko‘p vaqtni talab qilmaydigan tanish mashqlar va ularning variantlarini bajarish taklif etiladi. Bunday mashqlarga quyidagilar kiradi:

- ✚ saflanish mashqlari – turlicha saflanishlar va qayta saflanishlar;
- ✚ turli topshiriqlar bilan bajariladigan yurish va yugurish;
- ✚ tarqalib yengil yugurish hamda keyinchalik katta va kichik davra, kolonna va hakoza bo‘lib saflanish;
- ✚ turli ko‘rinishdagi va yassitovonlikning oldini olish maqsadidagi yurishlar tovonda, oyoq uchida, poldagi qalin shnur ustida, narvonda yurish va boshqalar.

Kirish qismi bolalarning kolonnaga uch to‘rttadan bo‘lib saflanishi, tarqalishi... bilan yakunlanadi. Bu bolalarni faoliyatning asosiy qismi boshlanishidagi umumrivojlantiruvchi mashqlarni o‘rgatishga o‘tish uchun xizmat qiladi.

Bu qism kichik guruhlarda 2-4 [daqiqagacha](#), o‘rta guruhlarda 3 dan 5 daqiqagacha, katta va maktabgacha tayyorlov guruhlarida 4 dan 6 daqiqagacha, davom etadi.

Faoliyatlarning asosiy qismi vazifalari va mazmuni

Faoliyatning bu qismida bir holatda dastlab bolalarni umumrivojlantiruvchi mashqlarga, so‘ngra asosiy harakatlarga o‘rgatish va jismoniy sifatlarni tarbiyalash vazifalari belgilanadi; ikkinchi bir holatda asosiy harakat mashqlariga o‘rgatish belgilanadi. Bu mashqlar yangi harakat materiali bilan tanishtirishni, avvaldan tanish mashqlarni turli variantlardan foydalanib takrorlashni, mustahkamlanish bosqichidagi harakat ko‘nikmalarini takomillashtirishni ko‘zda tutadi. Shundan so‘ng barcha bolalarni intensiv harakatga tortadigan qoidali harakatli o‘yinlar o‘tkaziladi.

Bolalarning psixik ish qobiliyatining davomsizligini hisobga olib, murakkab vazifalar asosiy qismning boshida belgilanadi (bolalarni yangi material bilan tanishtirish yoki juda murakkab koordinatsiyali mashqlarni bajarish).

Umumrivojlantiruvchi mashqlarni bolalar kichik buyumlar, bayroqchalar, tayoqchalar, chambaraklar, lentalar, shnurlar bilan bajaradilar. Chunki ular organizmning funksional holatini yaxshilashga ta'sir etadi.

Dastlab to'g'ri qad-qomatni shakllantirish va nafas olishni tartibga solish maqsadida qo'l mushaklari va yelka kamari mushaklarini rivojlantirish hamda mustahkamlash mashqlari beriladi. Ikkinchi navbatda gavda uchun, orqa mushaklarni mustahkamlash va umurtqa egiluvchanligini rivojlantiruvchi (oldinga, orqaga va yon tomonlarga egilish, gavdani aylantirish) mashqlari beriladi. Uchinchi navbatda qorin va oyoq mushaklarini mustahkamlovchi (cho'qqayish, tizzadan bukilgan oyoqlarni ko'tarish...) mashqlari beriladi.

Shundan so'ng asosiy harakatlarni o'rgatishga o'tiladi. Bunda ulardan biri bolalar uchun yangi, boshqalari esa o'rganish va takomillashtirish bosqichida bo'ladi.

Faoliyatning umumrivojlantiruvchi mashqlarni o'rgatish bilan olib boriladigan asosiy qismi davomiyligi:

- ✚ kichik guruhlarda 15 dan 18 daqiqagacha;
- ✚ o'rta guruhda 20 dan 22 daqiqagacha;
- ✚ katta va tayyorlov guruhlarida 25 dan 28 daqiqagacha bo'ladi.

Umumrivojlantiruvchi mashqlarsiz o'tkazilganda esa uning davomiyligi:

- ✚ kichik guruhlarda 8-12 daqiqa
- ✚ o'rta guruhda 12-15 daqiqa
- ✚ katta va tayyorlov guruhlarida 15-20 daqiqani tashkil etadi.

Faoliyatning yakunlovchi qismi

Faoliyatning o'yindan so'nggi yakunlovchi qismi tobora sekinlashadigan intensiv suratdagi yurishni o'z ichiga oladi. U umumiy qo'zg'aluvchan ishga yordam beradi; yurish jarayonida bolalar bir necha nafas olish mashqlarini bajarishlari mumkin. Ba'zi hollarda yurish barcha bolalar ishtirokidagi kam harakatli o'yin bilan almashtirilishi mumkin. Yurish yoki uni almashtiruvchi o'yin so'nggida mashg'ulotga yakun yasaladi.

Yakunlovchi qism:

- ✚ kichik guruhda 2 dan 3 daqiqagacha

- ✚ o‘rta, katta va maktabga tayyorlov guruhlarida 3 dan 4 daqiqagacha bo‘ladi.

Butun faoliyatning davomiyligi:

- ✚ kichik guruhlarda 15-20 daqiqa;
- ✚ o‘rta guruhlarda 20-25 daqiqani;
- ✚ katta va tayyorlov guruhlarida guruhlarda 30-35 daqiqani tashkil etadi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ertalabki gimnastikani tashkil etish metodikasi

Ertalabki gimnastika bolaning oila, mtt kundalik rejimining majburiy qismidir. Uning kattalar rahbarligida o‘tkazib turilishi bolalar asta-sekin yoqimli mushak sezgisi, ijobiy emotsiyalar xushchaqchalik kayfiyatini uyg‘otadigan jismoniy mashqlarga nisbatan ko‘nikishni tarbiyalaydi.

Ertalabki gimnastikaning ahamiyati rang-barang:

- ✚ u organizmning hayot faoliyatini yaxshilaydi
- ✚ uyqudan so‘ng nerv tizimini harakatga keltiradi
- ✚ bedorlikka o‘tish vaqtini qisqartiradi, ijobiy hislar uyg‘otadi.

Uyqudan so‘ng maxsus tanlangan jismoniy mashqlardan iborat ertalabki gimnastika bolani butun organizmini asta-sekin faoliyat holatiga jalb etadi. Jismoniy mashqlarni bajarish bosh miya tizimi faolligini kuchaytiradi. Ko‘rish, eshitish, tayanch harakat, teri kabi barcha retseptorlardan bosh miyaga keladigan butun impulslar oqimi nerv tizimi ish qobiliyatini va organizmining xayot faoliyatini tiklaydi. Ertalabki gimnastika to‘g‘ri qad-qomatni tarbiyalashga ta’sir etib, nafas olishni chuqurlashtiradi, qon aylanishini kuchaytiradi, modda almashishiga yordam beradi. Ertalabki gimnastika bolalarda diqqatni, maqsadga intiluvchanlikni tarbiyalaydi, aqliy faoliyatining oshishiga yordam beradi, emotsiya va quvonch tuyg‘ularini uyg‘otadi. Bolalarning jismoniy mashqlarni ochiq havoda yoki darcha derazalari ochiq xonada suv muolajalari (artinish, suv quyish, dush) bilan o‘tkazishlari juda sog‘lomlashtiruvchi samara beradi, nerv tizimining umumiy holati va funksional imkoniyatlarini yaxshilaydi, uni mustahkamlaydi va chiniqtiradi qo‘zg‘alish va tormozlanish jarayonlarining muqobillashuviga yordam beradi, almashinish reaksiyalarini yaxshilaydi, shamollash va yuqumli kasalliklarga nisbatan immunitet hosil qiladi, bolalarda tetiklik, yengillik,

quvonch sezgilarini uygʻotadi. Bolalar organizmini chiniqtirish maqsadida suv harorati asta-sekin pasaytirib boriladi, bunda shifokor koʻrsatmasi asosida har bir bolaga yakka yondashishga rioya qilinadi. Ertalabki gimnastikani oʻtkazish uchun avval oʻrganilgan mashqlar ichidan tanlanib, mashqlar majmuasi tuziladi.

Mashqlarni quyidagi tartibda oʻtkaziladi:

1. yelka kamari mushaklarining rivojlantiruvchi va mustahkamlovchi, yelka boʻgʻimlari, koʻkrak qafasi harakatchanligini rivojlantirishga, umurtqa pogʻonasini rostdlashga xizmat qiluvchi mashqlar;
2. orqa mushagi va umurtqa pogʻonasi egiluvchanligini rivojlantirish va mustahkamlashga moʻljallangan, ichki organlarga massaj kabi taʼsir etuvchi, oyoq boʻgʻimlarini rivojlantiruvchi mashqlar;
3. qorin va oyoq mushaklarini rivojlantirishga moʻljallangan mashqlar.

Mashqlar majmuasini tuzishda har bir yosh guruhining yosh va yakka xususiyatini hisobga olish lozim. Ertalabki gimnastika kichik guruhdan boshlab joriy etiladi. Ertalabki gimnastikada harakatlarga oʻrgatilmaydi, shuning uchun tarbiyachi mashqni oldindan tushuntirishi va namoyish qilishi kerak emas. Kichik va oʻrta guruhlarda yilning birinchi yarmida tarbiyachi bolalarga mashqni oʻzi bilan birga bajarishni taklif etadi.

Oʻrta guruhning ikkinchi yarmi va katta va tayyorlov guruhlarida u mashqlarni nomini qisqagina aytadi, dastlabki holat uchun buyruq beradi. Mashq boshlashdan oldin va u tugagach, katta guruh bolalari asosiy tik holatda (tovonlarni juftlashtirib, oyoq uchlarini kerib) turadilar. Kichik va oʻrta guruhlarda bolalar oyoqlarni parallel holda biroz kerib turadilar, bu yassi tovonlikni oldini oladi.

Ertalabki gimnastika soʻngidagi surʼatni sekinlatib yurish, turgan holatida oyoqlarini biroz qutarib qadam tashlash, nafas olish mashqlarini bajarish bilan tugallanadi. Bu bola yurak pulsini normal xolga keltiradi.

Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida jismoniy daqiqalarni tashkil etish

Jismoniy daqiqalar (qisqa muddatli jismoniy mashqlar) oʻrta, katta va tayyorlovchi guruhlarida faoliyat oʻrtasidagi tanaffusda, shuningdek dars jarayonining oʻzida oʻtkaziladi. Jismoniy daqiqaning ahamiyati bola faloliyati va xolatini harakat faolligi

orqali almashtirishdan iborat bo‘lib, u charchoqni yozadi, bolaning emotsional ijobiy holatini tiklaydi.

Agar bola faoliyat jarayonida nisbatan harakatsiz turib qolsa toliqish yuzaga keladi. Toliqish bir xil ish, shuningdek faoliyat yuklamasini buzilishi tufayli kuchayadi, bu bolalarning e‘tiborini susaytiradi. Bu bosh miya po‘stlog‘ida rivojlanadigan tormozlanish va bolaning o‘quv materialini o‘zlashtirish qobiliyatining susayishi bilan izohlanadi. U chalg‘iy [boshlaydi](#), diqqat faolligi, idroki susayadi. Bu belgilarning barchasi faoliyatni o‘zgartirish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, hatto 6 yoshli bolalar ham 20 daqiqagina nisbatan harakatsiz va diqqatni jamlab tura olar ekanlar; shu muddatdan so‘ng ular toliqish tufayli bilimlarni yaxshi o‘zlashtirish va ko‘nikmalarni egallashga qodir bo‘la olmaydilar.

Jismoniy mashqlarni bajarish mushak ishini faolashtiradi, bu o‘z navbatida qon aylanishini kuchaytiradi va oqibatda yurak ishining, nafas olishning intensivligini oshiradi, miyaning qon bilan ta‘minlanishini faollashtiradi. Bularning hammasi birgalikda bola psixikasi emotsional – ijobiy holatning shakllanishiga, diqqatning, aqliy faoliyat va umumiy jismoniy holatning oshishiga ta‘sir qiladi. Charchoq yo‘qoladi, bola dam oladi va yana ishtiyoq bilan shug‘ullana boshlaydi.

Jismoniy daqiqalar tarkibiga 10-15 marta sakrash, 10-12 marta cho‘qqayib o‘tirish yoki turgan joyida yugurish (30-40 sekund) kiradi. Jismoniy daqiqalari o‘z ichiga yelka kamari va qo‘llarga mo‘ljallangan 2-3 ta mashq, tortilish, egilish va gavdani burish mashqlarini oladi. Jismoniy daqiqalar 2-3 daqiqa davom etadi.

Jismoniy mashqlar bilan amalga oshiriladigan chiniqtirish tadbirlari

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarni chiniqtirish maqsadida havo vannalari, suv muolajalari (artinish, suv quyish, dush, cho‘milish) va quyosh vannalaridan foydalaniladi. Tabiiy omillardan mujassam holda foydalanish bolalarda tashqi muhitning turli noxush ta‘siriga nam (havo, yomg‘ir, shamol, qizish) nisbatan chidamlilikni hosil qiladi. Chiniqtirish tadbirlari jismoniy mashqlar bilan birgalikda olib borilganda juda samarali bo‘ladi: faol mushak ishi issiqlik regulyatsiyasining

takomillashuv jarayoniga va bu bilan organizmning tashqi muhitga moslashuviga yordam beradi.

Chiniqish jarayoni xilma-xil, u bir tomondan shifokor tavsiyasiga ko'ra maxsus tadbirlar (havo, suv, quyosh vannalari)ni o'z ichiga oladi, ikkinchi tomondan kun tartibida belgilangan sharoitning (xonani muntazam shamollatib turish, darchalarning ochiq turishi, bolalar yengil kiyim-bosh va poyabzali, sayrning belgilangan muddatiga va bolalar harakat faolligi tartibiga rioya qilish, derazalari ochiq ayvonda uxlash). Bularning hammasi organizmning to'laqonli chiniqishini ta'minlaydi, unda yoqimli o'zgarishlar paydo qiladi (nerv tizimining holati va vazifasini modda almashinishi jarayonini, [qon tarkibini yaxshilaydi](#), nafas olishni chuqurlashtiradi, psixikaning hissiy – ijobiy holatini vujudga keltiradi) bola xatti-harakatini bu sharoitga moslashtiradi. Ilk qadam davlat o'quv dasturi barcha yosh guruhlarda bir yoshdan boshlab chiniqtirish tadbirlarini qo'llashni ko'zda tutadi. Dasturda chiniqtirish turlari, ularning o'tkazish vaqti, qancha davom etishi belgilangan, shifokor tavsiyasiga ko'ra bolalarga yakka holda yondashish kerakligi ko'rsatilgan.

Havo vannalari – bolalar harakat faoliyati vaqtida havoni terining yalang'och qismiga bevosita ta'sir etishini ta'minlaydi. Bunda havo vannasining eng maqsadga muvofiq va tabiiy ko'rinishi ochiq havoda hamda deraza darchalari ochiq xonalarda o'tkaziladigan ertalabki badantarbiyadir. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlari va ertalabki gimnastika havo vannasi sifatida o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ularni xonada o'tkazishda havo harorati asta-sekin har 2-3 kunda kamaytirib boriladi, bolalar ham shunga qarab yengilroq kiyintiriladi. Bu ish shifokor ko'rsatmasiga ko'ra, bolalar sog'lig'ining ahvoli va ularning har biriga yakka yondashgan holda amalga oshiriladi. Bola havo vannalarini avval xonada, keyin ko'chada oladi. Havo vannalari sovuq (10-20 S), befarq (23-30s) va issiq (30s dan yuqori) bo'ladi. Bola sovuq havoga asta-sekin o'rgatiladi. Dastlab bolalar ishtonchada 15-20 daqiqa havo vannasini xonada qabul qiladilar. Havo vannasi olina boshlangandan 10-15 kun o'tgach, bolani ko'chaga yengil kiyintirib chiqarish mumkin.

Suv tadbirlari artinish, belidan suv quyish, dush, cho'milish (basseyn, daryo, ko'l, dengizda) kabi muolajalardan iborat. Shifokorning bolalarning uziga xos xususiyatlari

va sog'lig'ini hisobga olib bergan tavsiyasi bu muolajalarni belgilash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Suv muolajalarida bolaning faol bo'lishi maqsadga muvofiq va zurrurdir. Oyoq, qo'l uchlaridan markazga qarab massaj harakatlaridan foydalanib bolalar suvi siqilgan ho'l qo'lqoplar yordamida o'zlari harakat qilishga o'rganadilar. Doira yoki yarim doira bo'lib, turgan holda ular bir vaqtda ko'krak, yelka va qo'llarni ishqalab artadilar, shundan so'ng o'girilib qo'lqoplarini orqada turgan bolalarga beradilar va ularning har biri o'rtog'ining orqasini ishqalaydi. Shunday qilib, bola artinish jarayonida harakatda bo'ladi, sovuq qotmaydi va tarbiyachi rahbarligida zarur hayotiy ko'nikmaga o'rganadi.

Boshdan suv quyish o'zining organizmga ko'rsatadigan ta'siriga ko'ra oldinga tadbirlardan birmuncha kuchliroqdir. Suv oqimi badanni tozalaydi, mushaklar tonusini oshiradi, ular ishini faollashtiradi, nerv tizimini qo'zg'atadi, tetiklik holatini yuzaga keltiradi. Bola oqayotgan suvga orqasi, ko'kragi, biqini, qorni, qo'llarini tutib aylanadi. Bundan tashqari u suv oqimiga ko'ra harakat qilib, badaniga suv sohib ishqalashi mumkin. Muolajadan so'ng barcha bolalar badanlarini tarbiyachi kuzatuvida yaxshilab artadilar.

Maktabga tayyorlov guruhlarida ertalabki gimnastikadan so'ng belgacha suv quyishdan foydalanish mumkin. Bolalar mustaqil yuvinadilar, bunda bo'yin, ko'krak, yelka va qo'llarini suv bilan chiniqish muolajalari quyidagi turlarga bo'linadi: sovuq (suv harorati 20s), salqin (20-30s), befarq (34-35s), iliq (36-40s), issiq (40s dan yuqori).

Cho'milish har kungi doimiy muolaja sifatida bola organizmini sog'lomlashtirish va chiniqtirishning ajoyib vositasidir. Sovuq suv, ultrabinafsha nur, toza havo, bolalar harakati bu vositalar bola organizmiga, uning nerv tizimiga yaxshi ta'sir etadi. Biroq bu muolajaning samaradorligiga qaramay undan juda ehtiyotkorlik [bilan foydalanish](#), bolalarni unga asta-sekin o'rgatish – dushdan oldin artinish va suvning haroratini asta-sekin pasaytirib borish lozim. Chiniqtirish maqsadidagi cho'milish dasturda o'rta, katta va tayyorlov guruhlar uchun tavsiya etiladi. Suvga o'rgatishni 1,5-2 yoshdan boshlash maqsadga muvofiqdir. Suvi sayoz joyda yurish, tosh terish, shishirilgan o'yinchoqlar

bilan o‘ynash, suv sachratish kichkintoylarga o‘zlari uchun yangi bo‘lgan suv muhitini o‘zlashtirishda yordam beradi, axloqiy hislarni uyg‘otadi, jasurlikni tarbiyalaydi.

Cho‘milish yozda, kun issiq paytda, havo harorati 20-25s, suv harorati kamida 20-25s paytida boshlash, ikki haftadan keyin havo harorati 18-20s, suvning 15-16s bo‘lganda cho‘milish mumkin. Cho‘milish joyini sinchiklab tekshirish, 3-4 bolaning kattalarning hushyor kuzatuvida bir vaqtda cho‘milish, shifokorning barcha ko‘rsatmalariga rioya qilish – bu muolajalarni o‘tkazishning majburiy shartidir. Cho‘milish muddatini har bir yosh guruhi uchun bolalar mtt shifokori belgilaydi. Bunda metereologik sharoit suv va havo temperaturasi, shamol, quyoshli yoki bulutli havo va barcha bolalar organizmining chiniqqanlik darajasi hisobga olinadi.

Quyosh vannalari. Quyosh bola organizmiga yaxshi ta’sir ko‘rsatib, uning umumiy holatini mustahkamlaydi, almashinish jarayonlarini yaxshilaydi. Ayniqsa bakteritsid (bakteriyalarning rivojlanishini to‘xtatadigan), antiraxit (nerv tizimining faoliyatini yaxshilaydigan, modda almashinish jarayonini kuchaytiradigan, suyak mushak tizimini mustahkamlaydigan), eritem (qon oqimini ko‘chaytiradigan va terini qizartirib, badanning qorayishiga olib keladigan) ta’sirga ega bo‘lgan ultrabinafsha nurlari juda foydalidir.

Dastlab quyoshda ko‘pi bilan 5-6 daqiqa toblanish lozim. Bu muddat har kuni 5-6 daqiqa oshira boriladi va nihoyat 1 soatga yetkaziladi.

Bola oftobda boshiga sochiq yopib yoki panama kiyib yotishi, har 2-2,5 daqiqada qorindan yonboshga, so‘ngra orqasiga, keyin boshqa yonboshiga ag‘darilib turishi lozim. Quyosh vannasidan so‘ng soyada 15-20 daqiqa dam olish, ustdan suv quyish, suv havzasida 5-10 daqiqa choqmilish mumkin. Oftobda ertalab soat 8 dan 11 gacha va kunduzi soat 16 dan 18 gacha toblanish foydalidir. Bu paytda quyoshning ultrabinafsha nurlari ko‘p bo‘lib, bu nur raxitning oldini oladi. Infraqizil nurlari esa tanani qizdirib yuborib, zarar keltirishi mumkin.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida quyosh vannasidan me’yorida foydalanmaslik tufaylibolalarda salbiy holatlar (uyquning buzilishi, tomirlar kengayishi, qon tarkibining yomonlashuvi va boshqalar) yuz berishi mumkin. Shuning uchun ham maktabgacha ta’lim tashkilotlarida faqat shifokorlar tavsiyasiga ko‘ra, bolalarning

yakka xususiyatlarini inobatga olgan holda, o‘tkazilishi zarur. Bolalarni muntazam holda chiniqtirish ilk yoshdan boshlanishi lozim. Shundagina, bolalarda chiniqtirish ko‘nikmalarini tarbiyalash mumkin.

“Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida bolalarning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan davrida jismoniy rivojlanish va va sog‘lom turmush tarzini shakllantirish

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni sog‘lom tarbiyalash va ularning har tomonlama rivojlanish sohalari bo‘yicha yutuqlarini nazorat qilish maqsadida bolalarning rivojlanish xaritalari to‘ldiriladi. Bolaning rivojlanish xaritasini to‘ldirish uchun uch sikldan iborat bo‘lgan kuzatuv olib boriladi: dastlabki (o‘quv yili boshida), oraliq va yakuniy.

Dastlabki kuzatuv o‘quv yili boshida o‘tkaziladi (taxminan sentyabr oyi mobaynida). Bu bosqichda har bir bolaning boshlang‘ich imkoniyatlari aniqlanadi, uning shu davrgacha erishgan yutuqlari belgilanadi. Tarbiyachi ta’lim sohalarini o‘zlashtirish bo‘yicha mavjud bo‘lgan muammolarga ham e’tibor qaratadi, bolaning qanday sifatlari qo‘llab-quvvatlashni talab etishini, har bir bola uchun qanday vazifalar dolzarbligini aniqlaydi. Keyin bolaning ayni davrdagi yoshini hisobga olgan holda uning rivojlanish sohalari bo‘yicha yutuqlari xaritasi to‘ldiriladi.

Oraliq kuzatuv birinchi yarim yillik oxirida (dekabr, yanvar) o‘tkaziladi. Bu monitoringni o‘tkazishdan maqsad bolaga nisbatan tanlangan metodikaning to‘g‘riligini aniqlash, rivojlanish dinamikasini belgilashdan iborat. Mazkur kuzatuv natijalariga ko‘ra, tarbiyachi, boshqa mutaxassislar bilan hamkorlikda, zarurat tug‘ilgan holatlarda pedagogika jarayoniga tuzatishlar kiritishi mumkin.

O‘quv yili oxirida (odatda may oyida) tarbiyachi yakuniy kuzatuv o‘tkazadi. Mazkur kuzatuv asosida yil boshida qo‘yilgan vazifalar qanday hal qilingani baholanadi, mazkur bola rivojida kutilayotgan yangi natijalarni hisobga olgan holda keyingi pedagogik jarayondan ko‘zda tutiladigan maqsadlar belgilanadi.

Kuzatuv o‘tkazishda quyidagi tamoyillarga tayanish lozim:

- kuzatuv bola uchun odatiy sharoitda amalga oshiriladi va bolaga yordam berishga yo'naltirilgan bo‘ladi;

- bola rivoji borasida yanada xolis tasavvur hosil qilish uchun kuzatuv kamida ikki hafta (yoki oy) mobaynida olib boriladi;
- tarbiyachi bola to'g'risidagi ma'lumotlarni ota-onalar yoki muassasaning boshqa xodimlari bilan suhbatlar jarayonida olishi mumkin;
- tarbiyachi bolaning moyilliklari, qiziqishlariga, uning muloqot qilish va bilim olish xususiyatlariga e'tibor qaratishi lozim.

O'quv yili oxirida tarbiyachi yakuniy pedagogika kengashiga bolalar tomonidan o'quv dasturi o'zlashtirilishining sifat darajasi to'g'risida hisobot yozadi va unda bolalar tomonidan tegishli natijalarga erishilmagan bandlar hamda ular nega bajarilmaganligi sabablariga to'xtalib o'tadi (ba'zi metodikalar o'zlashtirilmagani, tarqatma materiallar, adabiyotlarning yetarli bo'lmagani, guruh texnika vositalari bilan yetarli darajada ta'minlanmagani, bolaning betob bo'lgani va darslarni o'tkazib yuborgani, ota-onalarning faol bo'lmagani va h.k.). Ushbu natijalar asosida sabablarni bartaraf etish borasidagi ishlar rejalashtiriladi va mazkur guruh uchun kelasi yilga mo'ljallangan vazifalar belgilanadi.

Keyinchalik pedagog (tarbiyachi) bola yutuqlari xaritasini yiliga kamida 3 marta to'ldiradi va erishilgan natijani tegishli belgi (✓) bilan belgilaydi. Kuzatuv rivojlanishning barcha sohalari bo'yicha olib boriladi. Agar u yoki bu bilim olish sohasida indikator «ishlamasa», pedagog (tarbiyachi) daftar hoshiyalariga tegishli belgilar qo'yishi lozim. Bu bola rivojlanishini kuzatish kundaligini yuritishda yordam beradi. Mazkur tashxis (diagnostika) asosida pedagog (tarbiyachi) ruhshunos (psixolog), logoped, jismoniy tarbiya bo'yicha yo'riqchi va boshqalar bilan hamkorlikda bolaning yutuqlarini ajratadi, shuningdek, ta'lim sohalarini o'zlashtirishning salbiy tomonlarini aniqlaydi. Olingan natijalarga mos ravishda ta'lim jarayoniga tuzatishlar kiritiladi, shuningdek, individual ish rejalashtiriladi va uni amalga oshirish borasidagi vazifalar belgilanadi. O'quv yili oxirida (odatda may oyida) ushbu xarita bo'yicha yakuniy kuzatuv o'tkaziladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jismoniy tarbiya to'g'ri tashkil etilsa, bolalarning jismoniy rivojlanish sohasi bo'yicha yutuqlarga erishadi. Bolalarning jismoniy rivojlanish sohasi bo'yicha yutuqlari quyidagilar:

t/r	Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish Yirik motorika
1	Turli usullarda yuradi (to'g'ri, erkin, ko'rsatilgan yo'nalishda)
2	Muvozanatni saqlagan holda chopadi
3	O'z joyida ikki oyoqda sakraydi
4	Oldinga harakatlangan holda sakraydi
5	Yoy ostidan emaklab o'tadi
6	Badantarbiya vaqtidagi mashqlarni qaytaradi
7	Uch g'ildirakli velosipedda uchadi
8	Sport narvoni bo'ylab yuqoriga va pastga
9	Kolonna, doiraga to'g'rilanishi mumkin
10	Oyoq uchida, tovonda, orqa bilan, oyoq kaftining tashqi tomonida va tizzasini baland ko'targan holda yuradi
11	Arqonda harakatlanish vaqtida muvozanatni saqlaydi
12	Tizzalarini baland ko'targan holda chopadi
13	Uncha baland bo'lmagan to'siqlardan sakrab o'tadi
14	Sakramachiq (skakalka) orqali sakrashga harakat qiladi
15	Gimnastika skameykasida qo'li bilan tortilgan holda qorinda emaklaydi
16	Gimnastika devoriga tirmashib chiqadi
17	Samokatda uchadi

Mayda motorika

1	Arqonni halqaga kiritadi
2	Mayda predmetlarni muayyan tartibda taxlaydi
3	O'yinchoqlarni mustaqil tarzda qutiga soladi va ularni qutidan oladi
4	Kattalar yordamida yirik munchoqlarni ipga o'tkazadi
5	Predmetlarni bir idishdan boshqa idishga soladi
6	Tugmalar, kiyim va poyafzal ilgaklarini mustaqil ravishda taqadi va yechadi
7	Mayda, o'rta va yirik munchoqlarni namunaga muvofiq ipga o'tkazadi
8	Qulf, ilgaklarni ochadi va yopadi, kalitdan foydalanadi
9	Mayda predmetlar (konstruktor detallari)ni buraydi va teskari burab oladi
10	Konstruktorning katta va mayda qismlaridan turli predmetlar yasaydi
11	Namuna bo'yicha to'g'ri chiziq va doira chizadi
12	Belgilangan chiziqlar bo'yicha qog'oz, mato, salftkalarni taxlaydi

Sensomotorika

1	Katta koptoklarni o'tirgan va turgan holda ikki qo'li bilan masofaga dumalatadi
2	Predmetni belgilangan nishonga qarata otadi
3	Koptokni boshqa bolaga dumalatadi yoki otadi
4	Silliq va g'adir-budur tekstura (tuzilish)ni ajrata oladi
5	Ta'mni aniqlaydi
6	Qo'g'irchoqlar solingan kolyaskani uchiradi
7	O'ng va chap qo'li bilan koptokni galma-gal yerga uradi
8	Galma-gal o'ng va chap tomonga aylanadi

9	Turli tuzilishlar va yuzalikalarni ajratadi
10	Uchayotgan, suzayotgan mayda predmetlarni matrap bilan ushlaydi.
11	Sovun pufakchalarini chiqaradi

Sog‘lom turmush tarzi va xavfsizlik

1	Hojatxonadan mustaqil foydalanadi
2	Taroq va dastro‘mol yoki salfetkadan foydalanadi
3	Ovqatlanish vaqtida mustaqil tarzda qoshiqdan foydalanadi, ovqatlanishdankeyin og‘zini chayadi
4	O‘yinchoqlarni yig‘ishtiradi, xonada tarib saqlaydi
5	Tishlarini tozalaydi
6	Vitaminlarning foydaliligi va sog‘lom ovqatlanish haqida biladi
7	Ovqatlanishdan oldin qo‘llarini yuvadi
8	Sanchqi (vilka)dan to‘g‘ri foydalanadi
9	Tashqi ko‘rinishini tartibga keltiradi
10	O‘ziga yaxshi qaraydi
11	Yordam ko‘rsatishni iltimos qila oladi
12	Mustaqil tarzda yuz-qo‘llarini yuvadi, sochiqdan foydalanadi

“Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida bolalarning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan davrida kun tartini tashkil etish

Bolalar hayotining kun tartibi - bu bedor yurish, uxlash, ovqatlanish, faoliyat xilma-xil turlarining har kuni muayyan izchillikda takrorlanib, oqilona almashinib turishidir. Tartib rivojlanish uchun qulay sharoit ta‘minlashi kerak, shuning uchun u bolaning yoshi, uning salomatligi, kattalar mehnatining xususiyatlari, bola tarbiyalanayotgan oila turmushi va muassasaga bog‘liq tarzda o‘zgaradi. Muayyan vaqt ichida tartibning asosiy tarkibiy qismlari bir maromda va doimiy bo‘lishi uning ajralmas xususiyatlaridir. Tartibning bir maromdaligi tabiat hodisalarining maromi, organizm faoliyatining maromiga asoslanadi. Bu bedor yurish va uxlashning, tana haroratining o‘zgarishi, nafas olish, yurak urishining qisqarish maromida, ovqat hazm qilish traktining ish maromida namoyon bo‘ladi va hokazo. Oqilona tartib:

1) bedor yurish va uxlashning eng maqbul nisbati asosida quriladi, bu vaqtda boshmiya qobig‘i uchastkalari o‘rtasidagi vazifalar qayta taqsimlanadi, olingan axborot qayta ishlanadi;

2) aqliy va jismoniy ishlarning nisbati, ovqat hazm qilish maromini hisobga olish asosida quriladi. Tartibdan chetga chiqish darhol bolaning kayfiyatida, shu bilan birga uning xulq-atvorida namoyon bo‘ladi.

Tartibni tuzishda quyidagilarni hisobga olish zarur:

- ✚ Oliy asab faoliyatining yosh xususiyatlarini.
- ✚ Ovqat hazm qilish sistemasi ishidagi yosh xususiyatlarini.
- ✚ Alohida xususiyatlar: asabiy bolalar va asab tizimi zaif bo‘lgan bolalar ko‘proq uxlashlari kerak.
- ✚ Harakatga bo‘lgan yosh ehtiyojlari: bir kecha kunduzdagi harakat miqdori 3 yoshli bolalarda 10-19 ming qadamni, 7 yoshli bolalarda 14-25 ming qadamni tashkil qiladi.
- ✚ Yil fasli, iqlim sharoitlarini, bolalarni uyqusini tashkil etishni hisobga olish lozim.

To‘liq kun davomida faoliyat ko‘rsatadigan guruhining namunaviy kun tartibi

1	Kun tartibi	3-4 yosh	4-5 yosh	5-6 yosh	6-7 yosh
2	Bolalarni qabul qilish, mustaqil faoliyat, o‘yinlar, ertalabki badantarbiya	7.00 – 8.20	7.00 – 8.25	7.00 – 8.30	7.00 – 8.30
3	Nonushtaga tayyorgarlik, nonushta	8.20- 8.50	8.25 – 8.50	8.30 - 8.50	8.30 – 8.50
4.	Mustaqil faoliyat, o‘yinlar	8.50 – 9.00	8.50 – 9.00	8.50 – 9.00	8.50 – 9.00
5.	O‘yinli ta’lim faoliyati	9.00- 9.40	9.00- 9.50	9.00- 10.00	9.00 – 10.50
6.	Didaktik o‘yinlar, mustaqil faoliyat	9.40- 10.00	9.50 – 10.00	10.00 - 10.35	----- ---
7.	Sayrga tayyorgarlik, sayr	10.00 – 12.00	10.00 – 12.10	10.35 – 12.25	10.50 – 12.35

8.	Sayrdan qaytish, o‘yinlar	12.00 – 12.20	12.10 – 12.30	12.25 – 12.40	12.35 – 12.45
9.	Tushlikka tayyorgarlik, tushlik	12.20 - 12.50	12.30- 13.00	12.40- 13.10	12.45- 13.10
10	Uxlashga tayyorgarlik, kunduzgi uyqu	12.50- 15.00	13.00- 15.00	13.10- 15.10	13.10- 15.10
11.	Tetiklashtiruvchi gimnastika, havo va suv muolajalari	15.00- 15.10	15.00- 15.10	15.00- 15.10	15.00- 15.10
12.	Uyqu vaqti	Erkin faoliyat 13.00- 15.10	Erkin faoliyat 13.00- 15.10	Erkin faoliyat 13.00- 15.10	Erkin faoliyat 13.00- 15.10
13.	Ikkinchi tushlikka (poldnik) tayyorgarlik, ikkinchi tushlik	15.15- 15.30	15.15- 15.30	15.20- 15.30	15.20- 15.30
14.	Qo‘shimcha ta’lim, badiiy adabiyot o‘qish, mustaqil o‘yin faoliyati	15.30- 16.30	15.30- 16.30	15.30- 16.30	15.30- 16.30
15.	Sayr, mustaqil o‘yin faoliyati	16.30- 17.45	16.30- 17.45	16.30- 17.45	16.30- 17.45
16.	Bolalarning uyga ketishi	17.45- 18.00	17.45- 18.00	17.45- 18.00	17.45- 18.00

Har bir MTT bolalarning tashkilotda bo‘lish soatlari miqdoridan kelib chiqqan holda va Sanitariya-gigiyena talablariga muvofiq ravishda o‘z kun tartibini ishlab chiqishi mumkin. Shuni yodda tutish lozimki, o‘yin-ta’lim faoliyati kunduzgi uyquni hisobga olmaganda kamida 38%ni, bolalarning ochiq havoda bo‘lishi kamida 38%ni, mustaqil o‘yin faoliyati kamida 24%ni, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish(sanitariya-gigiyena ko'nikmalari) kamida 20ni, ota-onalarni bolalar rivoji taraqqiyoti to‘g‘risida xabardor qilish kamida 3%ni tashkil etadi.

Qisqa muddatli guruhlarda namunaviy kun tartibi

8:30-12:00 (3,5 soat)	
------------------------------	--

1-smena	
Qabul qilish, nazorat o'tkazish, ertalabki gimnastika	8:00-8:40
Ertalabki uchrashuv	8:40-9:00
O'yinli ta'lim faoliyati	9:00-10:30
O'yin, mustaqil mashg'ulotlar, loyihaviy faoliyat	10:30-11:00
Ikkinchi nonushta	11:00-11:15
Sayr, bolalarning uyga ketishi	11:35-12:00
Pedagoglar uchun tushlik tanaffus	12:00-13:00
Pedagoglarning ikkinchi smenaga tayyorgarligi	13:00-13:30
13:30-17:00 (3,5 soat)	
2-smena	
Qabul qilish, nazorat o'tkazish	13:40-14:00
Bolalarni kutib olish	14:00-15:30
O'yinli ta'lim faoliyati	15:30-16:00
O'yin, mustaqil mashg'ulotlar, loyihaviy faoliyat	16:00-16:20
Ikkinchi tushlik	16:20-16:35
Sayrga tayyorgarlik	16:35-17:00
Sayr, bolalarning uyga ketishi	17:30-17:40

Nazorat uchun savollar:

1. Jismoniy tarbiyaning mazmuni.
2. Jismoniy tarbiyadagi asosiy tushunchalarning «jismoniy tarbiya», «jismoniy barkamollik», «badantarbiya», «jismoniy rivojlanish» mazmunini ochib bering.
3. Ilk yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasining vazifalari.
4. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning jismoniy tarbiyalashning mazmunini ochib bering.
5. Rejim (kun tartibini) tashkil etish.
6. Turli yosh guruhlarida bolalarning ovqatlanishini tashkil etish.
7. Ilk yoshdagi bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni tarbiyalash.
8. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni tarbiyalash.
9. Jismoniy tarbiya vositalari.
10. Chiniqtirishning mohiyati va uni o'tkazish metodikasi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. “Sog'lom avlod yili” deb qaysi yil e'lon qilindi?

- a) 1998-y.
- b) 1999-y.
- v) 2000-y.
- g) 2001-y.

2. “Sog‘lom avlod dasturi” qachon qabul qilingan?

- a) 1998-yil, 15-fevral
- b) 2000-yil, 15-fevral 151
- v) 2001-yil, 1-iyun
- g) 2000-yil, 1-iyun

3. Jismoniy tarbiya vositalari qaysilar?

- a) bog‘cha maydonchasi, bolalarning ovqatlanishi
- b) uyqu, bolalar kiyimi
- v) sayr, chiniqtirish
- g) hamma javoblar to‘g‘ri

4. Jismoniy madaniyat tushunchasi nima?

- a) Shaxsiy gigiyenaga rioya qilish
- b) Kun tartibiga rioya qilish
- v) Mehnat va turmushdagi batartiblik, ozodalik, chiniqtirish, jismoniy mashqlar
- g) Ovqatlantirish.

5. Maktabgacha yoshdagi bolalarga jismoniy tarbiya berishda qanday I darajali vazifalar mavjud?

- a) normal jismoniy rivojlanish
- b) harakat malakalari
- v) sog‘lomlashtiruvchi, ta’limiy, tarbiyaviy
- g) jismoniy mashqlar

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G. Yevstafeva, D.T. Maxmudova, Sh.B. Nabixanova, S.V. Pak, G.E. Djanpeisova ”Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F. Qodirova, SH. Toshpo‘latova, M.A’ zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2019

3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” T.: 2013
4. N.M.Qayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

2-mavzu. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida aqliy tarbiyani tashkil etish

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida aqliy tarbiyani tashkil etishning ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida aqliy tarbiyani tashkil etishning vazifalari
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida aqliy tarbiyani rivojlantirish uchun o'quv faoliyatni rejalashtirish
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida markazlar tasnifi
5. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida aqliy tarbiyani rivojlantirish uchun markazlarda faoliyatlar tashkil etish metodikasi

Tayanch so'z va iboralar: faoliyat, yillik ish reja, haftalik ish reja, aqliy tarbiya, faoliyat ishlanmasi, markazlar, qurish – yasash, konstruktorlash va matematika markazi, ilm – fan va tabiat markazi, til va nutq markazi, san'at markazi, syujetli – rolli va dramallashtirish markazi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida aqliy tarbiyani tashkil etishning ahamiyati

Aql - keng ma'noda sezish va idrok etishdan boshlanib tafakkur va hayotni o'z ichiga oladigan bilish jarayonlari yig'indisidir. Aqliy tarbiya - bu aqlni rivojlantirish maqsadida yoshlarga muntazam va maqsadga muvofiq pedagogik ta'sir ko'rsatish. U yosh avlodning insoniyat to'plagan bilimlar, malaka va ko'nikmalarda, qoidalarda o'z ifodasini topgan ijtimoiy-tarixiy tajribani egallashning rejali jarayoni sifatida ro'y beradi. Bu ta'sir kattalar tomonidan amalga oshiriladi va bolalarning aqliy rivojlanishini ta'minlovchi xilma-xil vositalar, metodlar, sharoitlar yaratishni o'z ichiga oladi. Odamning aqli, uning aqliy rivojlanishi bilimlar hajmi, xususiyati va mazmunida namoyon bo'ladi. Ular aqliy faoliyatning jo'shqinligida, mustaqil ijodiy bilishga intilishda o'z ifodasini topadi. Aqliy faoliyat diqqatning har doim ma'lum maqsadga qaratilgan bo'lishini talab etadi. Kishining aqli uning asosiy faoliyatida erishgan muvaffaqiyati xususiyati bilan belgilanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalash bolani faol fikrlash faoliyatini rivojlantirishga kattalarning ma'lum maqsad bilan ta'sir etishidir. U bolalarga tevarakatdagi olam haqida bilimlar berishni, ularni sistemalashtirishni, bolalarda bilishga

qiziqish uygʻotishni, aqliy malaka koʻnikmalarini tarkib toptirishni, bilish qobiliyatlarini rivojlantirishni oʻz ichiga oladi. Bolalarni 6-7 yoshdan boshlab maktabda oʻqishga oʻtishi munosabati bilan ularning maktab taʼlimiga tayyorlash uchun aqliy rivojlanish yetarli darajada boʻlishini taʼminlash tarbiyachilarning javobgarligini yanada oshiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi dastlab muomalada boʻlish, narsalar bilan bajariladigan faoliyat natijasida keyin esa oʻquv mehnat, samarali faoliyatlar jarayonida (rasm chizish, loy) amalga oshirib boriladi. Hozirgi zamon pedagogika fani bilimlar sistemasini oʻzlashtirib olish, ularni jamgʻarish, ijodiy tafakkurni rivojlantirish hamda yangi bilimlar hosil qilish uchun zarur boʻlgan bilish faoliyati usullarini egallab olish aqliy rivojlanishning asosiy koʻrsatkichlari hisoblanadi. Aqliy tarbiyaning vazifasi uning mazmuni, metodi va tashkil etilishiga qarab belgilanadi. Pedagogika-psixologiya fani aqliy tarbiya berish vazifalarini samarali hal etishda birinchidan bolaning imkoniyatlaridan toʻgʻri foydalanish, ikkinchidan bola organizmining umumiy charchashiga sabab boʻlishi mumkin boʻlgan ortiqcha zoʻriqish boʻlmasligi yoʻllarini topish uchun maktabgacha taʼlim yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi qonunlari va imkoniyatlarini oʻrganish bilan shugʻullanadi. Keyingi yillarda olib borilgan psixologik-pedagogik tadqiqotlarning natijalari Maktabgacha taʼlim yoshi davrida bolalarning aqliy rivojlanishida juda katta imkoniyatlar mavjudligini koʻrsatadi. Bularning hammasi Maktabgacha taʼlim yoshidagi bolalarga beriladigan bilim, malaka va koʻnikmalarini yanada chuqurlashtirish, hajmini kengaytirish maqsadga muvofiq. Maktabgacha taʼlim yoshining oxiriga kelib bolalar tevarak atrof toʻgʻrisida kattagina hajmdagi eng oddiy bilim va tushunchalarga ega boʻlib qoladilar, asosiy fikrlash jarayonini egallab oladilar, narsa va buyumlardagi voqealardagi muhim va muhim boʻlmagan tomonlarini ajrata oladigan baʼzi bir sabab natijali bogʻlanishlarni bilib oladigan boʻlib qoladilar. Ularda oʻquv faoliyatining dastlabki koʻrsatkichlari shakllanadi. Shuning uchun bogʻcha yoshidan boshlab rivojlantirib borish katta ahamiyatga ega. Maktabgacha taʼlim yoshining dastlabki bosqichlarida bolalarda tasavvur taʼlimi boʻladi. Hayotiy tajribaning ortib borishi va tafakkurning rivojlanishi bilan ijodiy xayol tarkib topadi. Kichik Maktabgacha taʼlim yoshidagi bolalar uchun koʻrgazmali-harakatli,

ko'rgazmali obrazli tafakkur xosdir. Buning asosida so'z, mantiqiy tafakkur, tushunchali tafakkur rivojlantiriladi. Tarbiyachi bolalarda analitik-sintetik tafakkur faoliyati tarkib toptiriladi bu hodisalarni, voqealarni, chuqur anglab olish, ularni muhim bo'lgan va muhim bo'lmagan tomonlarini ajratishga o'rgatish lozim. Qiziquvchanlik bolaga xos xususiyatdir. U bolani tevarakatrodagi voqea-hodisalarga, narsa va buyumlarga qiziqish bilan qarashga, hamma narsani ushlab his qilib, diqqat bilan tomdsha qilishni ktizatishda namoyon bo'ladi. Tarbiyachi kuzatishlar tashkil etib, bolalarda paydo bo'lgan savollarga o'z vaqtida javob berishga harakat qiladi, ularni fikrini mustaqil javob qidirishga yo'llab, Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda qiziquvchanlikning susayishiga yo'l qo'ymaydi. Aqliy tarbiyaning vazifasi bolalar qiziquvchanligini ular aqlining sinchkovligini rivojlantirish va shular asosida bilishga qiziqish hosil qilishdan iborat. Bolalar bog'chasi oldida bolalarning aqliy qobiliyatini rivojlantirish vazifasi turibdi. Qobiliyatlar tegishli faoliyat jarayonida namoyon bo'ladi va rivojlanadi. Insonning aqliy qobiliyati aqlining ziyraklik - fahm-farosatlilik, tanqidiy ko'z bilan qarash, sermulohazalik kabi sifatlari bilan ajralib turishi mumkin. Aqliy ko'nikma va malakalarni rivojlantirish, ya'ni eng oddiy faoliyat usullari, predmetlarni tekshirish, ulardagi muhim va muhim bo'lmagan belgilarni ajratib ko'rsatish boshqa predmetlar bilan taqqoslash va hokazolarni tarkib toptirish maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga aqliy tarbiya berish vazifalaridan biridir. Bu ko'nikma va malakalar bilish faoliyatining tarkibiy qismlari bo'lib, bolaning bilimlarini muvaffaqiyatli egallab olishga yordam beradi. Masalan: o'simliklar va hayvonlar bilan tanishtirish bo'yicha sistemali mashg'ulotlar olib borilgandan keyin bolalar ayrim konkret o'simliklar yoki hayvonlar to'g'risida ma'lum bir tasavvurga ega bo'ladilar. So'ngra bolalardagi aqliy-ko'nikma va malakalarni rivojlantirish maqsadida tarbiyachi bolalar bilan quyidagi mashg'ulotlarni o'tkazishni rejalashtirishi mumkin: «Paxta o'simligini, momaqaymoq o'simligi bilan solishtirish», «Qafasdagi ikki xil qushni bir-biriga solishtirish» didaktik o'yini va shunga o'xshash tadbirlar o'tkazish. Eng muhimi shundaki, bolalarga bilim beribgina qolmasdan, ularni olgan bilimlaridan aqliy va amaliy vazifalarni hal etishda foydalanishga o'rgatish zarur. Ilk va bog'cha yoshi davrida bolalarda tevarak-atrofga bo'lgan qiziqish juda tez o'sadi. Qiziqish

bolaning aqliy rivojlanishini harakatga keltiruvchi qudratli kuchdir. Kattalar bolaning qiziquvchanligini, bilishga bo'lgan har qanday xohishini sezishlari va rag'batlantirib borishlari kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida aqliy tarbiyani tashkil etishning vazifalari

Bolani maktab ta'limiga tayyorlashda aqliy tarbiyaning ahamiyati kattadir. Bolani bilimlarini egallab olishlari ularni aqliy faolligini rivojlantirish aqliy malaka va ko'nikmalarini egallab olishlari ularni maktabda muvaffaqiyatli o'qishlari uchun bo'lajak mehnat faoliyatiga tayyorlanishida manba bo'lib xizmat qiladi. Odamning aqliy faoliyati - bu umumiy ham maxsus aqliy harakatlar xilma-xil sistemalarining katta miqdoridir. Ko'pgina vazifalarni hal etishda qo'llaniladigan keng ko'lamdagi aqliy harakatlarni shakllantirish ayniqsa, muhimdir. Bunday harakatlarga tahlil, qiyoslash, umumlashtirish kiradi. Ham umumiy, ham maxsus aqliy harakatlarni egallash aqliy faollik va mustaqillikning rivojlanishini ta'minlaydi. Aqliy faoliyatning moslashuvchanligi va jo'shqinligini, hodisalarni xilmaxil aloqalar va munosabatlarda ko'ra bilishni shakllantirishga yordam beradi. «Aqliy mehnat madaniyati» tushunchasiga aqliy faoliyatning umumiy tartiblilik, rejaliligi, vazifani qabul qilish va o'rtaga qo'yish, uni hal etish usullarini tanlash, ishlab chiqilgan harakat rejasini izchil amalga oshirish natijalarini baholash mahorati kiradi.

Aqliy mehnat madaniyati aqliy faoliyatning maxsus malakalari va ko'nikmalarini, kitob bilan ishlash ko'nikmalarini egallash darajasi, ilmiy bilish usullari va metodlarini, turli yordamchi vositalardan foydalanish bilan ham bog'liqdir. Aqliy tarbiya vazifalaridan har biri maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashni tashkil etishda hisobga olish lozim bo'lgan bir qancha vazifalarni o'z ichiga oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni aqliy tarbiyalashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat. Boladagi qiziquvchanlik va aqliy faollikning qay darajada rivojlanganligini bolaning aqliy ko'rsatkichining yuqoriligida ko'rish mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida aqliy tarbiyani rivojlantirish uchun o'quv faoliyatni rejalashtirish

O'quv-tarbiyaviy faoliyat O'zbekiston Respublikasining ilk va maktab yoshidagi bolalarni rivojlantirishga oid davlat talablari asosida amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti o'quv va tarbiyaviy faoliyatini o'quv yillari bo'yicha tashkil qiladi.

O'quv yili 2-sentabrda boshlanadi va 31-maygacha davom etadi.

1-iyundan 31-avgustgacha MTTda yozgi sog'lomlashtirish davri tashkil etiladi.

O‘quv-tarbiyaviy faoliyat guruhning kundalik ish tartibiga tayanadi va unda pedagog tomonidan rejalashtirilgan kundalik harakatlar, bolalar o‘yinlari, bo‘sh vaqt va o‘quv-tarbiyaviy faoliyat turlari navbatma-navbat amalga oshiriladi.

O‘quv-tarbiyaviy faoliyat ta’lim va ijtimoiy ehtiyojlar (salomatlik, ovqatlanish va xavfsizlik)ni qondirish maqsadida bolaning yoshi va individual rivojlanishiga asoslanuvchi o‘quv rejasiga muvofiq olib boriladi. O‘quv-tarbiyaviy faoliyat bola hayoti va uning atrofini o‘rab turgan muhitdan kelib chiquvchi yagona bir butun mavzuga birlashtiriladi.

O‘quv-tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish ta’lim sharoitlariga bog‘liq holda integratsiya, xilma-xillik va moslashuvchanlik tamoyillaridan tarkib topadi.

O‘quv-tarbiyaviy faoliyatda quyidagi rejalashtirish turlari mavjud:

yillik mavzuli (tematik);

haftalik.

Rejalashtirishda faoliyatning maqsadlari, mavzusi, mazmuni va turlari ifodalanadi. Faoliyat turini tanlashda nafaqat o‘quv-tarbiyaviy faoliyatning umumiy maqsadlari, balki rivojlanish sohalari bo‘yicha maqsadlar, faoliyat mazmuni va turlarini integratsiyalash ham hisobga olinadi.

Rejalashtirishda kun tartibini hisobga olish zarur. Kun tartibi ish sur‘atini belgilaydi va bolaga bir faoliyatdan boshqasiga oson o‘tishda yordam berishi lozim. Shuni yodda tutish joizki, o‘yin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati hisoblanadi. Kun tartibini tuzishda kunduzgi uyqu, dam olish vaqti va sayrga chiqish vaqti hisobga olinadi.

Yillik mavzuli rejada har bir yosh guruhi uchun oy mavzulari va hafta mavzulari aks ettiriladi. Maktabgacha ta’lim tashkiloti hudud yoki boshqa xususiyatlarni hisobga olgan holda o‘zining yillik mavzuli rejasini tuzishga haqli. Mazkur mavzuli reja maktabgacha ta’lim tashkilotining “Pedagogik kengashi”da tasdiqlanadi.

Haftalik reja yillik mavzuli rejaga asoslanadi va haftaning kichik mavzulari, shuningdek, mazkur mavzu bo‘yicha o‘tkaziladigan tadbirlarni o‘z ichiga oladi.

Haftalik reja barcha rivojlanish sohalari bo‘yicha maqsadlarni belgilash, tegishli markazlarni tayyorlash, mashg‘ulotlarni hafta mavzusiga mos ravishda taqsimlashga

yoʻnaltirilgan. Hafta mavzusi barcha erkin faoliyat markazlari orqali oʻtishi lozim. Haftalik rejada guruhdagi va sayr vaqtidagi didaktik va harakatli oʻyinlar rejalashtiriladi. Bolalar bilan olib boriladigan ishning mazmuni va izchilligi faoliyat turi (faol faoliyat / passiv faoliyat; individual faoliyat / kichik guruhda / katta guruhda; tarbiyachi rahbarligi ostida oʻtadigan faoliyat / bola rahbarligi ostida oʻtadigan faoliyat) va uni oʻtkazish joyi (xona ichidagi faoliyat / koʻchadagi faoliyat)ni hisobga olgan holda rejalashtirilishi kerak.

Haftalik reja xilma-xil va moslashuvchan boʻlishi lozim. Boshqacha aytganda, ob-havo oʻzgarishi va bolaning qiziquvchanligini hisobga olgan holda rejalashtirilayotgan faoliyat boshqasiga almashtirilishi yoki faollik vaqti biroz koʻproq yoxud kamroq vaqtga moʻljallanishi mumkin. Masalan, agar tarbiyachi bahorgi gullagan bogʻga borishni rejalashtirgan boʻlsa-yu, ob-havo juda yomgʻirli boʻlsa, bu tadbirni xonada oʻtkazishning imkoni boʻlgan boshqa tadbirga almashtirishi mumkin.

Haftalik reja — bu tarbiyachining ish jurnali va mashgʻulotlar ishlanmasidan tashkil topadi. Tarbiyachining ish jurnali quyidagi boʻlimlarni oʻz ichiga oladi:

- ✚ titul varagʻi;
- ✚ guruhning iliq va sovuq davrdagi kun tartibi;
- ✚ ertalabki badan tarbiya kompleksi;
- ✚ guruhda sentyabrdan avgustgacha boʻlgan taʼlim jarayonini rejalashtirish tarkibiga ertalabki suhbat, sayr, kunning ikkinchi yarmi kiradi;
- ✚ haftalik ish tahlili;
- ✚ ilovalar.

Mashgʻulotlar konspektlarida maqsad, faoliyatning qisqacha taʼrifi, zarur jihozlar ifodalanadi. Mazkur konspektlar tavsiyaviy hususiyatga ega va tarbiyachi tomonidan ijodiy oʻzgartirilishi mumkin.

Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida bolalarga aqliy tarbiya berishning asosiy shakllaridan biri bu – taʼlim berishdir. Taʼlimni esa faoliyatlar orqali markazlarda berish orqali bolalarda aqliy tarbiyani rivojlantirish mumkin.

3 – 4 yoshli guruhlarda o‘tkaziladigan mashg‘ulotlarning tahminiy soni

t/r	Faoliyatlar soni	O‘quv yili mobaynida			Sog‘lomlashtirish oyi mobaynida		
		Hafta mobaynida	Oy mobaynida	o‘quv yili mobaynida	Hafta mobaynida	Oy mobaynida	Sog‘lomlashtirish oyi mobaynida
1.	Atrofdagi olam bilan tanishtirish eksperimentlar – amaliy tajriba	1	4	36	1	4	12
2.	Tabiat bilan tanishtirish	1	4	36	o‘yinlar viktoralari	1	3
3.	Badiiy adabiyot						
4.	Nutqni rivojlantirish	1	4	36	1	4	12
5.	Sensortarbiya	1	4	36	o‘yinlar	1	3
6.	Elementar matematika						
7.	Rasm chizish	2	8	72	1	4	12
8.	Applikasiya	1	2	36	1	4	12
9.	Konstruktsiyalar tuzish	навбатма-навбат	2				
10.	Plastilin, loydan yasash	1	4	36	1	4	12
11.	Jismoniy tarbiya (undan bittasi toza havoda)	2	8	72	hordiq	1	3
12.	Musiqa	2	8	72	hordiq	1	3
Жами:		12		432	5	24	72

4 dan 5 yoshgacha bo‘lgan guruhlarda o‘tkaziladigan mashg‘ulotlarning tahminiy soni

t/r	Faoliyatlar soni	O‘quv yili mobaynida			Sog‘lomlashtirish oyi mobaynida		
		Hafta mobaynida	Oy mobaynida	o‘quv yili mobaynida	Hafta mobaynida	Oy mobaynida	Sog‘lomlashtirish oyi mobaynida
1.	Atrofdagi olam bilan tanishtirish eksperimentlar – amaliy tajriba	1	4	36	1	4	12
2.	Tabiat bilan tanishtirish	1	4	36	1	4	12
3.	Nutqni rivojlantirish	2	8	72	1	4	12
4.	Badiiy adabiyot	1	4	36	viktoralari	1	3

5.	Elementar matematika	1	4	36	Mantiqiy o'yinlar	1	3
	Mantiqiy fikrlash						
6.	Rasm chizish	2	8	72	1	4	12
7.	Applikatsiya	1 navbatm a -navbat	2	36	1	4	12
8.	Konstruktorlar tuzish		2				
9.	Plastilin, loydan buyum yasash	1	4	36	1	4	12
10.	Jismoniy tarbiyundan bittasi toza (havoda)	2	8	72	Sport o'yinlari	1	3
11.	Musiqa	2	8	72	Hordiq	1	3
Jami:		14	56	504	6	28	84

5 dan 6 yoshgacha bo'lgan guruhlarda o'tkaziladigan mashg'ulotlarning taxminiy soni

t/r	Faoliyatlar soni	O'quv yili mobaynida			Sog'lomlashtirish oyi mobaynida		
		Hafta mobaynida	Oy mobaynida	o'quv yili mobaynida	Hafta mobaynida	Oy mobaynida	Sog'lomlashtirish oyi mobaynida
1.	Atrofdagi olam bilan tanishtirish eksperimentlar – amaliy tajriba	2	8	72	1	4	12
2.	Tabiat bilan tanishtirish	1	4	36	1	4	12
3.	Nutqni rivojlantirish	2	8	72	1	4	12
4.	Badiiy adabiyot	1	4	36	Viktorinalar	1	3
5.	Ikkinchi tilni o'rganish	2	4	36	o'yinlar	o'yinlar	o'yinlar
6.	Elementar matematika	1	4	36	Mantiqiy o'yinlar	1	3
	mantiqiy fikrlash						
7.	Rasm chizish	2	8	72	1	4	12
8.	Applikatsiya	1 навбатма -навбат	2	36	1	4	12
9.	Konstruksiyalar tuzish		2				
10.	Plastilin, loydan yasash	1	4	36	1	4	12
11.	Jismoniy tarbiya (undan bittasi toza havoda)	2	8	72	Sport o'yinlari	1	3
12.	Musiqa	2	8	72	Hordiq	1	3
Жами:		17	64	576	6	28	84

6 dan 7 yoshgacha bo'lgan guruhlarda o'tkaziladigan mashg'ulotlarning tahminiy soni

t/r	Faoliyatlar soni	O'quv yili mobaynida			Sog'lomlashtirish oyi mobaynida		
		Hafta mobaynida	Oy mobaynida	o'quv yili mobaynida	Hafta mobaynida	Oy mobaynida	Sog'lomlashtirish oyi mobaynida
1.	Atrofdagi olam bilan tanishish eksperimentlar — ilm-fan	2	8	72	1	4	12
2.	Tabiat bilan tanishish	1	4	36	1	4	12
3.	Nutqni rivojlantirish	1	4	36	1	4	12
4.	Savodxonlikka o'rgatish	1	4	36	o'yinlar	1	3
5.	Badiiy adabiyot	1	4	36	viktorinalar	1	3
7.	Ikkinchi tilni o'rganish	2	4	36	1	4	12
8.	Elementar matematika Mantiqiy fikrlash	2	8	72	Mantiqiy o'yinlari	1	3
9.	Rasm chizish	2	8	72	1	4	12
10.	Applikatsiya	1	2	36	1	4	12
11.	Konstruksiyalar tuzish va qo'l mehnati	набѳатма -набѳат	2				
12.	Plastilin, loydan yasash	1	4	36	1	4	12
13.	Jismoniy tarbiya	2	8	72	Sport o'yinlari	1	3
14.	Musiqa	2	8	72	Hirdiq	1	3
Jami:		18	68	612	7	33	99

Bolalar bilan qisqa muddatli guruhlarda o'tkaziladigan mashg'ulotlarning tahminiy soni

№	Faoliyat turlari	O'tkazilish davriyligi
1.	Bolalarning erkin, mustaqil faoliyati	Har kuni
4.	O'yin faoliyati	Har kuni
5.	Tasviriy faoliyat	Haftasiga ikki marta
6.	O'rganuvchi tadqiqiy faoliyat (atrofdagi olamni anglash)	Haftasiga ikki marta
7.	Tabiat bilan tanishuv	Haftasiga bir marta

8.	Matematika	Haftasiga ikki marta
9.	Musiqqa	Haftasiga ikki marta
10.	Jismoniy madaniyat	Haftasiga ikki marta
11.	Nutqni rivojlantirish	Haftasiga bir marta
12.	Savodxonlikka o'rgatish	Haftasiga bir marta
Jami:		15 soat

Yillik mavzuviy tematik reja:

Yillik mavzuli (tematik) reja

Oylar	Oy mavzusi	Oy haftalari	Hafta mavzulari			
			Yosh guruhlari			
			Kichik guruh	O'rta guruh	Katta guruh	Tayyorlov guruhi
Sentabr	O'zbekiston — mening Vatanim	1-hafta	Men va bolalar bog'chasi	Men va bolalar bog'chasi	Mening janajon O'zbekistonim	Mening janajon O'zbekistonim
		2-hafta	Mening shahrim	Mening shahrim — mening mahallam	Mening shahrim — mening mahallam	Mening shahrim — mening mahallam
		3-hafta	Men va mening oilam	Men va mening oilam	Men va mening oilam	Men va mening oilam
		4-hafta	Men va mening do'stlarim	Men va mening do'stlarim	Men va mening do'stlarim	Men va mening do'stlarim
Oktabr	Kuz bo'yoqlari	1-hafta	Oltin kuz	Oltin kuz	Mavsumiy o'zgarishlar Ko'chmanchi qushlar	Mavsumiy o'zgarishlar Ko'chmanchi qushlar
		2-hafta	Sabzavot va mevalar	Tabiat omborxonasi: sabzavotlar, mevalar, rezavor mevalar	Tabiat omborxonasi: sabzavotlar, mevalar, rezavor mevalar	Tabiat omborxonasi: sabzavotlar, mevalar, rezavor mevalar
		3-hafta	Non hammaga darkor	Non hammaga darkor	Non hammaga darkor	Non hammaga darkor
		4-hafta	O'zbekistonning oq oltini	O'zbekistonning oq oltini	O'zbekistonning oq oltini	O'zbekistonning oq oltini
Noyabr	Transport, yo'l harakati qoidalari (YHQ) Hayotiy faoliyat xavfsizligi asoslari (HFXA)	1-hafta	Transport bilan tanishuv	Yer usti transporti	Havo, suv va yer usti transporti	Havo, suv va yer usti transporti
		2-hafta	Rangli svetofor	Rangli svetofor	Ehtiyotkor piyoda haftasi	Ehtiyotkor piyoda haftasi
		3-hafta	Tez yordam va o't o'chirish yordami	Shoshilinch (tezkor) harakat xizmatlari	Shoshilinch (tezkor) harakat xizmatlari	Shoshilinch (tezkor) harakat xizmatlari

		4-hafta	Bizning yaxshi ishlarimiz	Barcha kasblar muhim	Bizning yaxshi ishlarimiz	Bizning yaxshi ishlarimiz
De kabr	Qish	1-hafta	Qish	Qish	Qish. Konstitutsiya kuni	Qish. Konstitutsiya kuni
		2-hafta	Sogʻlom tanda — sogʻlom ruh	Sogʻlom tanda — sogʻlom ruh	Sogʻlom tanda — sogʻlom ruh	Sogʻlom tanda — sogʻlom ruh
		3-hafta	Kiyim-bosh	Mavsumiy kiyim-bosh va poyabzal	Mavsumiy kiyim-bosh va poyabzal	Mavsumiy kiyim-bosh va poyabzal
		4-hafta	Yangi yil nima?	Yangi yil nima?	Yangi yil nima?	Yangi yil nima?
Yan var	Bolalar bogʻchasi	1-hafta	Qishki oʻyin-kulgilar	Qishki oʻyin-kulgilar	Qishki oʻyin-kulgilar	Qishki oʻyin-kulgilar
		2-hafta	Vatan himoyachilari kuni	Vatan himoyachilari kuni	Vatan himoyachilari kuni	Vatan himoyachilari kuni
		3-hafta	Men va mening badanim	Men va mening badanim	Men va mening badanim	Men va mening badanim
		4-hafta	Xushmuomalalik alifbosi	Xushmuomalalik alifbosi	Xushmuomalalik alifbosi	Xushmuomalalik alifbosi
Fev ral	Gʻaroyib dunyo	1-hafta	Bizning inoq mamlakatimiz	Bizning mamlakatimiz — doʻstlik va tinchlik mamlakati	Qoʻshni mamlakatlar	Qoʻshni mamlakatlar
		2-hafta	Hayvonlar va qushlar bilan doʻstlashamiz	Hayvonlar va qushlar bilan doʻstlashamiz	Dunyo mamlakatlari	Dunyo mamlakatlari
		3-hafta	Oʻsimliklar bilan doʻstlashamiz	Oʻsimliklar bilan doʻstlashamiz	Oʻzbekistonning buyuk arboblari	Oʻzbekistonning buyuk arboblari
		4-hafta	Kitob bilan doʻstlashamiz	Kitob bilan doʻstlashamiz	Kitob tarixi	Kitob tarixi va inson
Mart	Goʻzal bahor	1-hafta	Onamning kuni	Onamning kuni	Onamning kuni	Onamning kuni
		2-hafta	Mavsumiy oʻzgarishlar.	Mavsumiy oʻzgarishlar.	Mavsumiy oʻzgarishlar.	Mavsumiy oʻzgarishlar.
		3-hafta	Navroʻz bayrami	Navroʻz bayrami	Xalq manbalari. Navroʻz bayrami	Xalq manbalari. Navroʻz bayrami
		4-hafta	Hasharotlar	Hasharotlar	Hasharotlar	Hasharotlar
Aprel	Yer sayyorasi — umumiy uyimiz	1-hafta	Gullab-yashnayotgan bahor	Gullab-yashnayotgan bahor	Gullab-yashnayotgan bahor	Gullab-yashnayotgan bahor
		2-hafta	Koinot sirlari	Koinot sirlari	Koinot sirlari	Koinot sirlari
		3-hafta	Yer sayyorasi kuni	Qushlar hovlisi	Yer sayyorasi kuni	Yer sayyorasi kuni

		4-hafta	O‘yinchoqlarga g‘amxo‘r munosabat	Shaharga g‘amxo‘r munosabat	Sayyorani saqla!	Sayyorani saqla!
May	Asboblarning va anjomlar	1-hafta	Men va mening uyim	Men va mening uyim	Men va mening uyim. Xotira kuni	Men va mening uyim. Xotira kuni
		2-hafta	Mebel	Mebel	Mebel	Mebel. Milliy hunarmandchilik
		3-hafta	Idishlar	Maishiy asboblarning	Idishlar. Milliy naqshlar	Idishlar. Milliy naqshlar
		4-hafta	Maishiy asboblarning bizning yordamchilari miz	Maishiy asboblarning bizning yordamchilari miz	Maishiy asboblarning bizning yordamchilari miz	Maishiy asboblarning bizning yordamchilari miz

Haftalik ish rejasi Oy mavzusi: “O‘zbekiston — janajon yurtim!”

Guruh Mavzu	Tayyorlov guruhi MENING SHAHRIM. MENING MAHALLAM					
Davr	Sentyabrning 2-haftasi					
Rivojlanish sohalari bo‘yicha maqsadlar	jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzini shakllantirish	Kolonnada bir, ikki, to‘rt kishi bo‘lib yurish				
	ijtimoiy-hissiy (emotsional) rivojlanish	O‘z hissiyotlarini nazorat qilishni o‘rganish				
	nutq, muloqot, o‘qish va yozish ko‘nikmalari	Bolaning og‘zaki nutqini mustahkamlash				
	bilish (anglash) orqali rivojlanish	Vatan, mahalla to‘g‘risidagi bilimlarni mustahkamlash				
	ijodiy rivojlanish	Hamkorlikdagi faoliyatga ijobiy munosabatni shakllantirish, ritm hissinini, musiqani his etish fazilatini, harakatlarda ritmik ifodalilikni tarbiyalash				
Mavzular majmui (tematika)	O‘zbekiston — janajon yurtim!					
Rivojlanish markazlari	O‘quv-tarbiyaviy faoliyat					
	Dushanba	Seshanba	Chorshanba	Payshanba	Juma	Resurslar, izoh
Ertalabki doira	Dam olish kunlarini qanday o‘tkazgani haqida suhbat		Qanday kayfiyatda kelding?		Ob-havo haqida suhbat	

Qurilish va konstruksiyala sh markazi	Mening bo'lajak uyim		Zamonaviy shahar	Mahalla ko'chalari (uzun-qisqa)		Qurilish bloklari, lego, konstrukt or
Syujet-rolli o'yinlar va dramalashtirish markazi	"Buvijonimnik ida mehmonda"				"Sartaroshxona"	Niqoblar, kiyim-bosh, atributlar
Til va nutq	"Mening shahrim, mening mahallam" nomli sujetli rasm bo'yicha suhbat		Shahar istirohat bog'lariga ekskursiya (AKT — slaydlar yordamida)			Syujetli rasmlar, AKT materiallar
Ilm-fan va tabiat markazi	Loy, tosh va qumning xususiyatlari			"Kimning uyi mustahkamroq?"		Loy, qum, tosh, maxsus idishlar, sharlar
San'at markazi	Ochiq havoda o'z fikri bo'yicha rasm chizish			"Obod mahalla" mavzusida origami va applikatsiya		A-4 qog'oz, rangli qog'oz, bo'yoqlar, tabiiy materiallar
Musiq va ritmika markazi	"Shahrisabz" qo'shig'ini tinglash		"Salom nima degani" qo'shig'i sadolari ostida kuylash va ritmik harakatlanish			Musiq markazi, musiqali disklar
Katta guruhlarda ishlash						

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida aqliy tarbiyani rivojlantirish uchun markazlarda faoliyatlar tashkil etish metodikasi

MTTda rivojlanish markazlarini tashkil etish Davlat talablari va «Ilk qadam» davlat o'quv dasturini amalga oshirishni nazarda tutadi. Markazlarda ishlash har bir

bolaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda eng samarali rivojlanishiga imkon beradigan tarzda, uning individual qobiliyatlari, qiziqishlari, faoliyat darajasini inobatga olgan holda tashkil etiladi.

Mulkchilik shaklidan qat'iy nazar, boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik bepul tayyorgarlik ko'rish uchun barcha guruhlarda rivojlanish markazlari, shu jumladan maktabgacha ta'limda kun bo'yi bo'lish uchun tayyorgarlik guruhlari mavjud.

Maqsad: bolaning har tomonlama rivojlanishi, tarbiyalanishi, o'qishi va uning maktabga samarali tayyorgarligini ta'minlash uchun sharoit yaratish.

Vazifalar:

- Bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan ehtiyojni shakllantirish;
- individual manfaatlarni qo'llab-quvvatlash;
- fikrlash jarayonlarini va kognitiv qiziqishni faollashtirish;
- rivojlanish faoliyati;
- Nostandart holatlarda samarali harakatlarga tayyorlikni rivojlantirish;
- tashabbuskorlikni rivojlantirish, o'z fikrlarini ijodiy ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish;
- bolalarni texnik va badiiy ixtiro bilan tanishtirish;
- vizual - majoziy idrokni rivojlantirish;
- xotirani, nozik vosita ko'nikmalarini, fikrlash, tasavvurni rivojlantirish;
- kommunikativ ko'nikmalarni, muloqot qobiliyatini va jamoaviy ijodkorlikni rivojlantirish;
- bolalarda izlanish va kognitiv faoliyatni rivojlantirish istiqbollarini kengaytirish;
- barkamol shaxsni rivojlantirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda rivojlanish markazlarini tashkil etishning asosiy sharti pedagogdan tayyor bilim olishdan ko'ra, bolaga rivojlanish markazlarida faoliyatni tanlash imkoniyatini berish, bunda u atrofdagi dunyo haqida bilimlarni mustaqil ravishda egallashi, ko'nikmalari va qobiliyatlarini rivojlantirish, bolaga qiziquvchanlik, mustaqil izlanish, tadqiqot jarayoniga qo'shilish imkoniyatini berishdir.

Rivojlanish markazlari ta'lim, rivojlantiruvchi, o'qitish, rag'batlantiruvchi, uyushgan, kommunikativ funksiyalarni bajarishi kerak. Eng muhimi, ular mustaqillikni rivojlantirish ustida ishlashlari kerak, bolalar va kattalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning shaxsga yo'naltirilgan ta'limga asoslangan bolaning tashabbusini rag'batlantirishi kerak.

Guruh xonasidan moslashuvchan va o'zgaruvchan tarzda foydalanish talab etiladi. Rivojlanish markazlaridagi tematik, didaktik materiallarlar bolaning ehtiyojlari va manfaatlarini qondirishga xizmat qilishi kerak.

Markazlarning dizayni estetik, bolalar uchun jozibali bo'lishi kerak, va mustaqil faoliyatga bo'lgan istakni keltirib chiqarishi kerak. Guruh xonasida rivojlanish markazlarini yaratishda o'yin faoliyatining etakchi rolini hisobga olish kerak.

Rivojlanish markazlaridagi jihozlar xavfsiz va didaktik materiallarlar bolaga tegishli bo'lishi va bolalarning yoshiga mos bo'lishi kerak. Rivojlanish markazlaridagi didaktik materiallarlar tematik vazifalarni hisobga olgan holda o'zgarishi kerak. Markazlarni uskunalar bilan ortiqcha jihozlamaslik zarur.

Rivojlanish markazlari bolalar va kattalar bilan aloqa qilish va birgalikdagi faoliyatni, shuningdek o'z o'zi bilan shug'ullanish imkoniyatini ta'minlashi kerak. Tematik rejalashtirishga ko'ra, pedagog rivojlanish markazlarini didaktik materiallarlar va o'yin uskunalari bilan ta'minlash ustida o'ylashi va to'ldirishi kerak. Markazlarni bolalar va pedagoglarning birgalikdagi faoliyati va hunarmandchilik mahsulotlari bilan to'ldirish mumkin. Har bir markazning maqsadiga muvofiq haftaning boshida pedagogning tematik rejasiga binoan, materiallarlar tayyorlanadi va jihozlanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti markazlari quyidagilar:

- ✚ qurish –yasash, konstruktorlash va matematika markazi,**
- ✚ ilm – fan va tabiat markazi,**
- ✚ til va nutq markazi,**
- ✚ san'at markazi,**
- ✚ syujetli – rolli va dramallashtirish markazi.**

- **Qurish, konstruktorlik va matematika markazi:** har xil qurilish to‘plamlari - kublar, legolar, bloklar, konstruktorlar, o‘ynash uchun didaktik o‘yinlar va boshlang‘ich matematik tasavvurlarni rivojlantirish uchun o‘quv materiallari.
- **Syujetli-rolli o‘yinlar va dramalashtirish markazi:** teatrning barcha turlari uchun atributlar va o‘yin materiallari, rolli, dramatik, rejissyorlik va dramatisatsiya o‘yinlari, shlyapalar - maskalar, o‘yin to‘plamlari va burchaklarda o‘ynash uchun o‘yinchoqlar - masalan “Sartarosh”, “Kasalxona” va “Do‘kon” o‘yinlari atributlari.
- **Til va nutq markazi:** didaktik o‘yinlar, tematik mavzuli, katta va kichik formatdagi rasmlar, tasviriy materiallar, voqealar ketma-ketligini belgilash, turli mezonlarga ko‘ra guruhlash va boshqalar, bolalar kitoblari kutubxonasi, tematik albomlar, topishmoqlar albomlari, magnit harflar to‘plami, “Rasmi Alifbo” kubiklari.
- **Ilm, fan va tabiat markazi:** atrof-muhit madaniyati bo‘yicha didaktik materiallar, «Tabiat va odam» rasmlari va illyustratsiyalari, valiologiya bo‘yicha maketlar, tabiiy materiallarning xususiyatlarini o‘rganish uchun materiallar, to‘plamlar, tadqiqotlar va tajribalar uchun, bilim to‘plamlari, o‘ynash uchun o‘yin mavzular to‘plamlari - uy va yovvoyi hayvonlar, dengiz hayoti, hasharotlar, qushlar.
- **San’at markazi:** tasviriy faoliyat zarur jixozlar, xalq hunardmanchilik mahsulotlari tasvir etilgan albomlar va illyustratsiyalar, dekorativ-amaliy san’at, turli xil xalqlarning hayoti, madaniyati, urf-odat aks ettirilgan rasmlar, bolalar yozuvchisi va O‘zbekiston shoirlari portretlari, tematik rang-barang kitoblar, erkin ijod uchun rasm chizish albomlari.

Markazlardagi bolalar faoliyati: o‘yin, mustaqil nutq, kognitiv, kommunikativ, kognitiv-tadqiqot, eksperimental, ijodiy, kommunikativ, mehnat, samarali, musiqiy va badiiy.

Tarbiyachi faoliyati:

- bolalarni tabiat, musiqa va ijod dunyosiga jalb qilish va bolani o‘rgatish;

- ✚ mustaqil ravishda bilimlarni egallash, bilimga boʻlgan qiziqishni rivojlantirishga, yangi bilimlarni olishga boʻlgan ehtiyoj, oʻrganish va ragʻbatlantirish, shu bilan birga subyekt boʻlish;
- ✚ Bolalar bilan birga uyushgan tadbirlar tashkil etish;
- ✚ qiyinchiliklar yuzaga kelganda, bolaga begʻaraz va oʻz vaqtida ogʻzaki va amaliy yordam koʻrsatish;
- ✚ bolaning shaxsiy qiziqishini ragʻbatlantirish;

Rivojlanish markazlarida oʻquv va bilim jarayonini tashkil qilish uchun turli xil usullar, uslublar va oʻyin shakllaridan foydalanish: suhbat, hikoya, shou, badiiy adabiyot oʻqish ensiklopedik adabiyotlarni oʻqish, koʻrib chiqish va muhokama, tushuntirish, munozara, video namoyishlarni tomosha qilish, kompyuter taqdimotlarini tomosha qilish, ijodiy faoliyat, tadqiqotlar, tajribalar, tajriba jonli va jonsiz tabiatning sirlari va boshqalardan foydalanish.

Bolaning rivojlanishi faqat oʻquv faoliyatida emas, balki oʻyin tarzida ham amalga oshiriladi. Markazlardagi bolalarning oʻyin va kognitiv faoliyati davomida tarbiyachi bolalarning ishini kuzatib boradi, tavsiya etilgan materiallar bolalar uchun qanchalik qiziq, qulay va xavfsiz ekanligiga eʼtibor qaratadi. Agar kerak boʻlsa, tarbiyachi didaktik materiallarni toʻldiradi yoki oʻzgartiradi. Tarbiyachi guruhdagi barcha bolalar besh kun davomida har bir markazga tashrif buyurishini taʼminlaydi. Kuzatish va tahlil asosida kutilayotgan natija, muammolar, echimlar tarbiyachi har hafta oxirida bolalarning oʻz maqsadlariga erishgan yutuqlarini qayd etadi, agar shunday boʻlsa, muammolar pedagogning va bolalarning va uning ota-onalarining shaxsiy ishi bilan belgilanadi.

Shunday qilib, rivojlanish markazlarida toʻgʻri tashkil etilgan ishlar har bir bolaga oʻziga yoqadigan narsani topishga, uning kuchli va qobiliyatiga ishonishga, kattalar va tengdoshlar bilan oʻzaro munosabatlarni oʻrganishga, tushunishga imkon beradi va ularning his-tuygʻularini va xatti-harakatlarini baholashga imkon beradi va aynan shu rivojlanayotgan taʼlim asosida yotadi.

Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida aqliy tarbiyani rivojlantirish uchun markazlarda faoliyatlar tashkil etish metodikasi

Ilm – fan va tabiat markazida faoliyat ishlanmasi

Oy mavzusi: Er sayyorasi –umumiy uyimiz

April oyining 3-haftasi: Yer sayyorasi kuni

Umumiy guruhli o‘quv-tarbiyaviy faoliyat: Yer kuni

Maqsad: Bolalarni obrazli va mantiqiy tafakkurini rivojlantirish, rivojlantiruvchi markazlarda Yer sayyorasini asrash, ekologik tarbiya haqidagi bilimlarini oshirish.

Kerakli jihozlar: Plakat, yulduzchalar, qaychi, qalam, plastilin taglik, rivojlantirish markazlari uchun resurslar.

Faoliyatni olib borilishi: Bolajonlar bugun biz sizlar bilan Yer sayyorasi kuni haqida suhbatlashamiz. Aytingchi qachon va nima uchun Yer sayyorasi kuni nishonlaymiz ?

Bolalar javobi : Yer sayyorasi kuni 22-aprelda nishonlanadi.

Tarbiyachi: Barakallo bolajonlar. Men sizga Yer sayyorasi haqida ertak aytib beraman.

Uzoq-uzoq koinotda shox quyosh o‘z qirolligida yulduzlar bilan somon yuli hakida mulohaza yuritayotgan ekan. Shu onda Zuhro yulduzi koinotda juda chiroyli va hayotbaxsh maskan –Yer sayyorasi haqida so‘z yuritibdi.

Shunday yashil va ko‘rkam sayyora. Unda turli xil gullar, jonivorlar va jonsiz rangli jismlar bor. “Yerning go‘zalligini va tabiatini asrash kerak” - debdi shox quyoshga yuzlanib.

Shox quyosh: U sayyoriga yuldosh etib Oymomani beramiz. Oymoma Yer tabiatini asra va hayot doimo davom etsin.

Oradan kunlar, oylar, yillar, asrlar o‘tibdi. Uzoq-uzoq koinotda shox quyosh o‘z yulduzlar qirolligida yulduzlar bilan somon yo‘li hakida mulohaza yuritayotgan ekan.

Shu onda Oymoma koinotda juda chiroyli va hayotbaxsh maskan Yer sayyorasi haqida so‘z yuritibdi.

Yer yashil va ko‘rkam sayyora. Unda turli xil gullar, jonivorlar va jonsiz rangli jismlar bor. Lekin Yerning go‘zalligini va tabiatini asrash kerak. Insonlar ko‘pgina qushlar, xayvonlarni kirilib ketishiga sabab bo‘lmokda. Yer osti boyliklari, suv, havo ham ifloslanib bormoqda debdi shox quyoshga yuzlanibdi.

Mars jahl bilan Yer sayyorasini kuydiramiz, hamma yomonlar kuyib ketsin, Yer qaytadan yana yashnab ketadi dedi.

Pluton bo'lsa yuk keling muzlatib ko'yamiz, hamma yomonlar muzlab qolsin, kaytadan yana yashnab ketadi dedi.

Shox quyosh bunday fikrlarga o'ylanib qolibdi.

Shunda bir chetda kuzatib turgan yulduzcha shox quyoshga yuzlanibdi.

Bobojon har kuni tunda milionlab insonlar bizga karab yaxshi niyat, ezgu fikrlarni aytishadi. Biz Yerliklarga imkon berishimiz kerak.

Shox quyosh xursand bo'ldi va yulduzchaga yuzlanib.

Barakalla yulduzcha, Yerliklarga qanday qilib imkon berganimizni bildiramiz dedi shox quyosh.

Bugun yulduzchalar bilan Yer tomon uchamiz dedi yulduzcha.

Keling shox quyosh bergan imkondan foydalanamiz.

1-San'at markazida: Yerdagi qushlar va hayvonlarni chizamiz, yasaymiz.

2-Qurish- yasash va matematika markazi: Lego yoki tayyor rangli shakllardan yerdagi qushlar va hayvonlarni yasaydilar.

3-Fan va tabiat markazida : Suv va uning xususiyatlarini o'rganadilar.

4-Til va nutq markazida : Tasvirlangan suratlarni tomosha qilib qushlar va hayvonlarni nomini takrorlaydilar, topishmoklar topadi. Berilgan harflar yordamida nomini yozadilar.

5-“Syujetli –rolli o‘yinlar va drammalashtirish” markazi: Yer kuni hakida ertak saxnalashtiradilar.

Tarbiyachi har bir markazga borib bolalar ishini kuzatib rag'batlantiradi.

Mana bolajonlar bizning sayyoramiz yana jonlandi

Bolalar fikri so'raladi.

Faoliyatda ishlatiladigan rasmlardan namunalar:

**Til va nutq markazida “Kamalak haqida suhbat”
Faoliyat ishlanmasi o‘rta guruh bolalari uchun**

Maqsad:

Ta’limiy maqsad: Bolalarda ushbu tabiat hodisasi kamalak sodir bo‘lish jarayonini

tushuntirish.

Rivojlantiruvchi maqsad: Bolalarga kamalakning ranglarini o'rgatish, kamalak to'g'rida qo'shiqlar, she'r va topishmoqlar, tez aytishlar yordamida bolaning so'z boyligini oshirish.

Tarbiyaviy maqsad: Bolalarda tabiatga bo'lgan mehr muhabbatini oshirib, tabiat ne'matlariga to'g'ri munosabatini shakllantish.

Tarbiyachi:

- Assalomu alaykum bolajonlar, bugun siz bilan tabii hodisalaridan birga o'rganamiz.

1-bola:

- Momaqaldiroqni?

2-bola:

- Yomg'ir yog'ishinimi?

Tarbiyachi:

- Men sizga yordam beraman

Rang barang, rang barang

Ko'zni oladi qarang.

“Yomg'irdan so'ng tovlanar

Yetti xilda ajib rang.

Bolalar jo'r bo'lib :

- Kamalak, kamalak

Tarbiyachi:

-Juda to'g'ri bolajonlarim, bugun siz bilan Kamalakning qanday paydo bo'lishini o'rganamiz. Endi hammamiz diqqatimizni monitorga qaratamiz, bu yerda bir nechta kamalak rasmlarini tomosha qilamiz Bolajonlarim siz ham kamalakni ko'rganmisiz?

Bolalar:

- ha ko'rganmiz

Tarbiyachi:

-Qachon ko'rgansiz?

1-bola:

-Men yomg'irdan so'ng ko'rganman

2-bola:

-Men osmonda ko'rganman

3-bola:

-men sayrga chiqqanimizda ko'rgandim.

Rasmga qarab, bolalar bilan kamalak mavzusida suhbatlashish, kamalakning ranglarini bolalardan so'rash

Origami usulida faoliyatlarni tashkil etish

«Atirgul» gulini origami usulida yasash

Faoliyatning maqsadi:

Bolalar bilan tabiat qo'yinida atirgulning o'sishini kuzatish, uning turlari haqida so'zlab berish. Atirgulning tuzilishiga bolalar diqqatini jalb qilish.

Faoliyat vazifalari: bolalarga to'rtburchak shaklidagi qog'oz ikki buklash, oval shaklida qirqish, gul yaprog'ini qirqib olish, ishni ozodalik bilan bajarish, boshlagan ishni oxiriga yetkazish malakalarini singdirish.

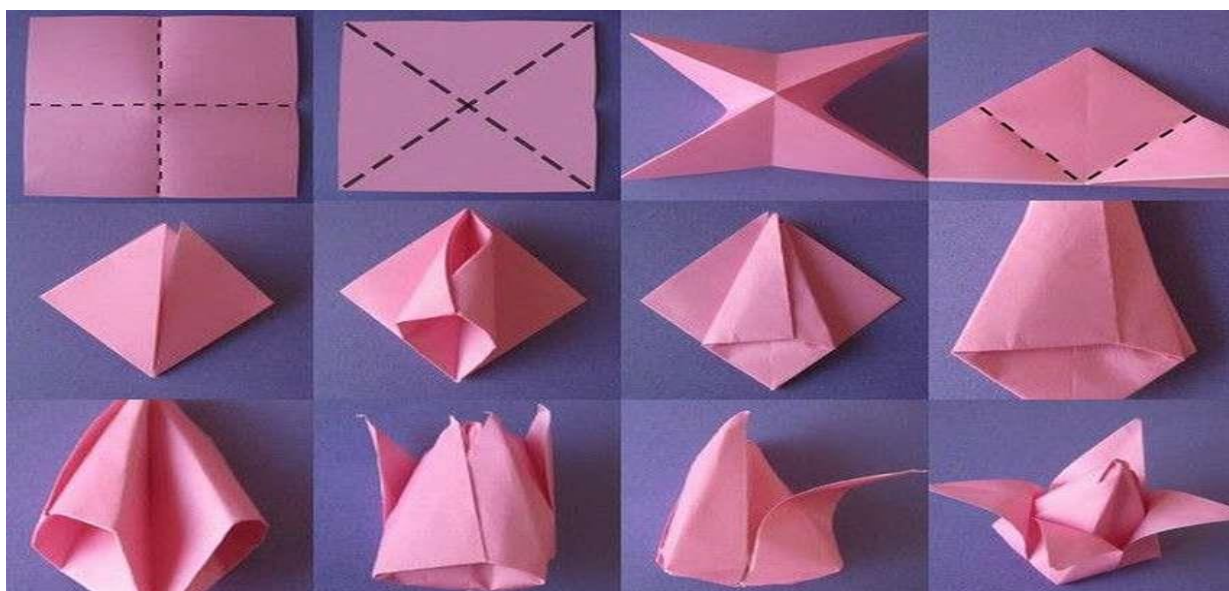
Faoliyatni jihozlash: bolalarga yetadigan miqdorda g'ijim qog'oz, yelim, qaychi, sim, o'zgina paxta beriladi.

Faoliyatning borishi:

Tarbiyachi: bolalar, sizlar bilan bugungi faoliyatimizda birga kuzatgan atirgullarni yasashni o'rganamiz. Kerakli ashyolar oldingizga qo'yilgan. Sizga atirgulni qanday yasash kerakligini tushuntirib beraman. Diqqat bilan qarab turing, keyin birgalikda yasaymiz. G'ijim qog'ozdan 6 ta to'rt burchak shakl qirqib olinadi. Uni ikkiga buklab,

yuqori qismining burchaklari aylana holda qirqib olinadi. Shu tariqa to‘rt - burchak shakl oval shakliga keltiriladi. Har bir qog‘ozning dumaloq tomonini qalamga o‘rab, ochib yuboramiz. Natijada qog‘ozning chetlari qayrilib qoladi. Har bir qog‘ozni qalamga o‘rab, chetini qayirib chiqamiz. So‘ng, o‘rtasidan (bunda qayrilgan tomon yuqorida bo‘ladi) barmoqlarimiz bilan chap va o‘ng tomonga sindirib, tortsak, g‘ijim qog‘oz tekislanadi va atirgulning gultojibargi hosil bo‘ladi. Qolganlariga ham xuddi shunday ishlov beriladi. Navbatdagi ishda qo‘limizga uzunligi 25-30 sm bo‘lgan yo‘g‘on simni olamiz. Sim uchiga sariq rangdagi g‘ijim qog‘oz yoki sariq bo‘yoqqa botirilgan paxtani o‘rnatamiz. Uning atrofiga cheti qayrilgan va pastki qismi bir tutam qilib yig‘ilgan gul yaproqlarini birin - ketin joylashtirib, uni ip bilan mahkamlab qo‘yamiz. Yashil rangdagi qog‘ozdan eni 1 smli kesmalar qirqib, gulning gul osti yaprog‘ini o‘rnatgandan so‘ng, simga yashil rangdagi qog‘ozni o‘rab chiqamiz. Gul osti yaprog‘i bir necha marotaba buklangan yashil rangdagi qog‘ozdan qirqib olinadi. Atirgul bargi ham alohida tayyorlanadi. Gul bandiga sim o‘ralayotganida gul bargi bandiga qo‘shib, o‘rab yuboriladi. Gul bargi ikki buklangan qog‘ozdan qirqib tayyorlanadi. Barg chetlari kungurali bo‘ladi, har bir gul bargini tabiiy bargga o‘xshatib, orasiga ingichka sim qo‘shib yelimlab, tayyorlab olamiz.

Bolalarga gulning yasashini tushuntirib bo‘lgandan so‘ng, tushunchalari savollar yordamida aniqlab olinadi. So‘ngra, ularga atirgulni mustaqil ravishda yasashlari tavsiya etiladi. Bolalar gulni yasab bo‘lganlaridan so‘ng, barcha ishlar birgalikda tahlil qilinadi va yaxshi ish bajargan bolalar rag‘batlantiriladi.

Nazorat savollari

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv faoliyatni tashkil etish qay tartibda amalga oshiriladi ?
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'quv faoliyatni tashkil etishda markazlarning ahamiyati qanday ?
3. Qurish-yasash, konstruktorlash va matematika markazi va unda faoliyatlarni tashkil etish metodikasi nimalardan iborat ?
4. Qurish-yasash, konstruktorlash va matematika markazidafaoliyatlar haftada necha soat tashkil etiladi ?
5. Qurish-yasash, konstruktorlash va matematika markazida faoliyatlar oyida necha soat tashkil etiladi ?
6. Qurish-yasash, konstruktorlash va matematika markazida yilida faoliyatlar necha soat tashkil etiladi ?
7. Ilk qadam bo'yicha sentabr, oktarbr, noyabr oylari oy mavzulari hamda hafta mavzularini ayting.
8. Ilk qadam bo'yicha dekabr, yanvar, fevral oylari oy mavzulari hamda hafta mavzularini ayting.

Mavzu yuzasidan test topshiriqiari:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarga aqliy tarbiya berish vazifalari qaysilar?

- a) bolalarda tabiat va jamiyat to'g'risidagi bilimlar sistemasini, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish
- b) bilishga doir ruhiy jarayonlarni rivojiantirish
- v) bilishga qiziqish va aqliy qobiliyatlarni, aqliy ko'nikma va malakalarni, aqliy mehnat madaniyatini rivojiantirish
- g) hamma javoblar to'g'ri

2. Ta'limni necha xil yo'l bilan amalga oshirish maqsadga muvofiq?

- a) 4 xil yo'l bilan
- b) 2 xil yo'l bilan
- v) bir necha xil yo'l bilan

g) 1 xil yo‘l bilan

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo‘li" vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi.T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova "Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva "O‘yin orqali ta’lim olish". O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova "Oilalar va

mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

3-mavzu. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida sensor tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida sensor tarbiyani tashkil etishning ahamiyati
2. Mariya Montessorining sensor tarbiyani rivojlantirish metodikasi
3. Fridrix Frebel tuhfalari orqali sensor tarbiyani rivojlantirish metodikasi
4. Turli yosh guruhlarida sensor tarbiyani tashkil etish metodikasi

Tayanch so‘z va iboralar: sensor tarbiya, aqliy tarbiya, faoliyat, markazlar, sezgi, sezish, idrok, aql, qobiliyat, Mariya Montessori, Fridrix Frebel, tuhfa, sensomotorika, mayda motorika, persektiv qobiliyat.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida sensor tarbiyani tashkil etishning ahamiyati

Sensor tarbiyani shakllantirishda avvalo ilk bolalikdan alohida e’tibor qaratish lozim. Negaki, ilk [bolalik davridan idrok qilish](#), sezish natijasida aqliy harakatlar, narsa va hodisalarning xususiyatlarini analiz hamda sintez qilish, umumlashtirish va yaxlitlash protsessi yuzaga keladi. Bu esa o‘z navbatida maktabgacha yoshdagi bolalar sensor tarbiyasini kechiktirmasdan olib borishni taqazo qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda hamda ularda “tuyg‘u, sezgi, idrok, sezish ” kabi qobiliyatlarni shakllantirishda sensor tarbiya muhim o‘rin tutadi. Sensor tarbiya bu - sezgi va idrokni biror maqsad asosida rivojlantirishdir.

Sensor so‘zi lotincha so‘zdan olingan bo‘lib, “sensus” – “tuyg‘u”, “sezgi”, “idrok” ma’nolarini bildiradi. Demak borliqni his qilish sezish va idrokdan boshlanadi. Shuni ta’kidlash joizki maktabgacha yosh davri sensor jarayonlarni rivojlanish davri sanaladi. Shuning uchun bu davrda sensor tarbiya muhim o‘rin tutadi. Sensor tarbiya bolalarda hissiy bilish qobiliyatlarini shakllantirishga va sezgi –idrokni takomillashtirishga qaratilgan pedagogik jarayondir.

Sensor tarbiya bilan ish olib borishda ko‘proq pedagoglar hamda ruxshunoslar tinimsiz murojaat qiladilar. Sensor tarbiyani o‘rganish hamda rivojlantirishga ko‘pgina pedagoglar Frebil, M.Montessori, O.Dekroli va boshqalar tomonidan yaratilgan ishlari bolalarning qo‘ldagi mayda [muskullarini rivojlantirishga](#), rang va uning turlari, turli shakl hamda hajmi yuqori darajada farq qilishga erishishlarini o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ydi.

Ayniqsa Montessorining “sensor” tarbiya borasida olib borgan izlanishlari salmoqli darajadadir. Montessori o‘z tajribasida didaktik materiallarni ko‘paytirib, o‘z-o‘zini nazorat qilish prensipiga qaratilgan izlanishlar bo‘lib, bolalarga pedagogning ishtirokisiz , mustaqil shug‘ullanish imkonini berar edi. Garchi Montessori bolalar topshiriqni bajarayotganda ularga erkinlik va mustaqillik berishni talab qilsada, u baribir bolalarga narsalarning xossalarini tekshirishning ayrim usullarini o‘rgatdi. Masalan: tarbiyachi bolaning barmog‘i bilan biron bir detalni sirtini aylantirib chiqadi [yoki biron nima yasayotganda](#), chizayotganda qo‘ldan ushlab yordamlashvoradi bu esa avtomat tarzda tekshirib turishni ta‘minlaydi.

Yana shuni ta‘kidlaydiki, sezgi a‘zolarining rivojlanishi, nutqning o‘shishi bu bolaning qay darajada rivojlanishiga ham bog‘liqdir.

Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni tarbiyalashda hamda ularda “tuyg‘u, sezgi, idrok, sezish” qobilyatlarini shakllantirishda sensor tarbiya muhim o‘rin tutadi. Sensor tarbiyani qo‘llashdan maqsad - maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarning har jabhada qobilyatlarini shakllantirish, o‘stirish, yuksaltirishga qaratilgandir. Ma‘lumki, bolalarda idrok qilish sezish natijasida aqliy harakatlar , narsa va hodisalarning [analiz hamda sentez qilish](#) , umumlashtirish , yaxlitlash hodisasi yuzaga keladi. Bu esa bilish qobilyatining zarur sharti hisoblanadi.

Sensor harakatlarning rivojlanishi darajasi bolaning qobilyatlari shakllanayotganida hamda muayyan bilimlarini va ayrim amaliy ko‘nikmalarni egallash jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Bolada ranglarni va shakllarni ajrata olish qobilyati shakllangan bo‘lsa, tevarak –atrofdagi narsalarning xossalarini ko‘ra oladi va his qiladi. Bu esa bola biror voqeani tasvirlab aytib berishi, rasm chizishi, loydan nimalarnidir o‘xshata olishi,

qog'ozdan , matodan turli narsalar qirqishi –qurish – yasash ko'nikmalarini rivojlanishiga imkon beradi.

Shuni ta'kidlash joizki, sensor tarbiyaning [protsesslari ayniqsa](#), ilk yosh davrida alohida ahamiyatga egadir. Aynan shu davrda jadal rivojlanadi. Shuning uchun ham mashhur rus tadqiqotchilaridan N.M. Shilavonov bilan N.M. Askarina ilk yoshni “sensor taraqqiyoning oltin davri ” deb ataydilar. Shuningdek, bolalarda sensor madaniyatni dastlabki oylaridan boshlaboq shakllantirib borish zarurligini alohida ta'kidlaydilar.

Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni buyumlarning shakli, katta –kichikligi va rangi bilan tanishtirish hamda ularda bu xossalarni to'g'ri idrok qilish ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi sensor tarbiya sohasiga kiradi. Bu tarbiya qanchalik to'g'ri hal qilinsa , bolalarning [faqat aqliy tarbiyasiga emas](#), estetik, jismoniy, va xatto axloqiy tarbiyasi ham shunchalik ahamiyatli bo'ladi. Masalan: bir yarim yashar bola devorning balandligini ko'rib, sakrash mumkinmi yo'qmi anglay oladimi? Yo bo'lmasa, ikki yashar bola daraxtni bargalarini shakli va rangiga qarab farqlay oladimi? Bir yashar bola kubiklarni ustma –ust qo'yib taxlay oladimi? Bularning hammasi ma'lum darajada bolaning idrok qilishning qanchalik rivojlanganligiga bog'liqdir. Komenskiy – aytilgan narsalarni faqat narsalarda emas, real voqeylikda ko'rsatish juda foydalidir deya tavsiya qiladi.

Biz o'z tajribamizda ilk va maktabgacha yoshidagi bolalarni sensor tarbiyalashda bolalarni ko'rish vositasida tekshirish va shakliga qarab taqqoslash usullarini o'zlashtirishini usul jihatdan mumkinligi, xossasiga qarab narsalar o'rtasidagi [munosabatlarni aniqlash](#) ;

Narsalarning shaklini tekshirish va hisobga olish usullarini samarali o'rgatish shartlari amaliy jihatdan yoritish;

Ta'limni amaliy narsalar bilan ishlashni takomillashtirishga bolaning sensor tarbiyasi darajasini oshirishga ko'rsatadigan ta'sirini kuzatish kerakligini aniqladik.

Xulosa qilib shuni aytaolamizki, bolani sensor tarbiya masalalarini o'rganar ekanmiz, faqat idrok qilinadigan hislatlar bilan tanishtirishnigina emas, shu [bilan birga estetik madaniyat](#), mustaqil faoliyat, tasavvur cheksizligi, sezish , his qilish kabi va boshqa

ko‘plab sensor harakatlarni idrok qilishning oqilona usullari bilan qurollantirish zaruriyati bugungi kunda dolzab masalalardan ekanligi aniq bo‘ladi

Mariya Montessorining sensor tarbiyani rivojlantirish metodikasi

Mariya Montessori (1870 yil 31 avgust, Chiaravalle, Ancona yaqinida, - 1952 yil 6 may, Noordvijk anan Zi, Gollandiya), italiyalik o‘qituvchi, shifokor. 1894 yilda Rim universitetini bitirgan. Italiyada birinchi ayol tibbiyot fanlari doktori (1896). Ayollar uchun oliy maktab gigiyena professori (1896-1906). 1900-1907 yillarda. Rim universitetida pedagogik antropologiya kursida o‘qigan (1904-1908 yillarda professor). Amaliy faoliyatini bolalar psixiatrik klinikasida (1895-1898) boshlagan, u erda J. Itard va E. Seguin g‘oyalari ta’siri ostida aqli zaif bolalarda hissiy organlarni rivojlantirish usulini yaratgan. 1899-1901 yillarda jismoniy va aqliy nogiron bolalar uchun maxsus maktab o‘qituvchilarini o‘qitadigan ortofreniya maktabida ishladi. Usulning muvaffaqiyati (Montessori o‘quvchilari, boshqa bolalar bilan teng ravishda, boshlang‘ich maktab kursi uchun imtihonlardan o‘tishgan), uni maktabgacha yoshdagi oddiy bolalarga qo‘llashga imkon berdi. Uning tizimini tatbiq etish uchun Montessori 3-6 yoshli bolalar uchun maktabgacha tarbiya muassasalarini – “bolalar uylari”ni tashkil etdi (birinchisi 1907 yilda San-Lorentsoning Rim ko‘chalarida joylashgan.) Montessori “Ilmiy pedagogika metodikasi” va keyingi asarlarida bolalarni o‘qitish tajribasini umumlashtirdi. Italiyada fashistik rejim o‘rnatilgandan keyin Mariya Montessori Buyuk Britaniya, Frantsiya, AQSh, Ispaniya, Hindiston va boshqa mamlakatlarda u o‘z tizimini faol targ‘ib qildi, maktablar tashkil etdi, bolalarni tarbiyalash muammolari bo‘yicha ma’ruzalar, xalqaro kongresslar tashkil qildi. Ta’limni “tinchlik uchun kurashda qurol” deb bilgan holda urushga bir necha bor qarshi chiqqan. Ikkinchi Jahon urushidan keyin u Italiyaga qaytib keldi. Umrining so‘nggi yillarida Gamburgdagi Yunesko pedagogika institutini boshqargan. Montessori tizimi bepul ota-onalar g‘oyalari asoslanadi. Maktabdagi eskirgan o‘quv

uslublarini va Frebel bolalar bog‘chalarining kamchiliklarini tanqid qilgan Montessori, bolaga nisbatan zo‘ravonlikka yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi, degan g‘oyani qo‘llab-quvvatlashda, o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlariga hurmat ko‘rsatishni talab qildi. Montessori bolalikning alohida dunyosi borligini va bolaning rivojlanishi maxsus qonunlarga bo‘ysunishini ta’kidlashda. “Bolaning o‘z-o‘zidan rivojlanishi” nazariyasiga asoslanib, Montessori o‘qituvchining faol tarbiyaviy rolidan voz kechishga keldi: kattalar, bolalarga o‘zlarining munosabatlarini yuklaydi, ularning tabiiy rivojlanishiga xalaqit beradi. Bolaning ehtiyojlarini qondiradigan, uning ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradigan va o‘z-o‘zini tarbiyalashga hissa qo‘shadigan sharoitlarni yaratishda tarbiya vazifasini ko‘rdi.

Ta’limni ilmiy asosga qo‘yish uchun Montessori pedagogikada eksperimental fanlarning asosiy printsiplaridan foydalangan. Montessori maktabgacha (boshlang‘ich maktab) bolalarning aqliy hayotini o‘rganish uchun laboratoriya deb hisoblagan, unda o‘qituvchi kuzatuvchi-eksperimental bo‘lib, u o‘quv vaziyatini, didaktik materialni sinchkovlik bilan rejalashtiradi va erishilgan natijalarni iloji boricha aniq baholaydi. Montessorining so‘zlariga ko‘ra, o‘qituvchining bilvosita rahbarligi autodidaktizm asosida amalga oshiriladi: bolalar biron bir faoliyatni erkin tanlaydilar, ammo buni o‘qituvchisi xohlagan tarzda bajaradilar - standart didaktik materialni yaratishda ham taqdim etilgan doirada (kublarni, turli shakl va uyalar bilan ramkalar joylashtiring, bu uyalarni to‘ldirish va boshqalar). Didaktik materialning qurilmasi bolaga o‘z xatolarini mustaqil ravishda aniqlashga imkon beradi. Xatolarni tuzatish konsentratsiyani, e’tiborni, kuzatishni, sabr-toqatni talab qiladi, irodani mashq qiladi, bolaning intizomi va mas’uliyatini tarbiyalashga hissa qo‘shadi. Sinfdagi asosiy narsa - bu “faoliyat” mashqlari, bilim olish vazifasi o‘tgan narsa.

Montessori sensatsion ta’lim maktabgacha va boshlang‘ich maktab yoshidagi ta’limning asosi bo‘lib, u atrof-muhit va didaktik materiallar yordamida darslarni tashkil etish orqali amalga oshirildi. Tuyg‘ularni o‘rgatish uchun Montessori chalg‘ituvchi ta’sirlarni bartaraf etishni, bitta a’zoni mashq qilish paytida esa - qolgan qismini “o‘chirishni” tavsiya qiladi (masalan, bolalarda nozik teginish tuyg‘usini rivojlantirish uchun, ularni ko‘r-ko‘rona yopish). Montessori o‘qitish samaradorligini

bolalarning atrof-muhitning ba'zi bir ta'siriga sezgirligini oshiradigan maxsus sezgir davrlarini ajratish bilan bog'liq (masalan, nutqni o'rganish, shaxslararo munosabatlarni o'zlashtirish va boshqalar).

Montessori tizimiga ko'ra, ta'lim va tarbiyaning asosiy shakli - bu bolalar uchun mustaqil individual darslar yoki maxsus ishlab chiqilgan Montessori individual darslari bo'lib, ularning asoslari ixchamlik, soddaligi va obyektivligi (ya'ni, bolaning o'qish mavzusiga maksimal darajada konsentratsiyasi). Birgalikda musiqa va gimnastika mashg'ulotlari, shuningdek xizmat ko'rsatish (idishlarni yuvish, tozalash va hk) mashg'ulotlari o'tkazildi.

Montessorining ahamiyati - bu bolalar uchun moslashtirilgan uskunadan foydalangan holda, maktabgacha ta'lim muassasalariga amaliyotga tizimli antropometrik o'lchovlarni kiritish. Montessori bolalar bog'chasining bino va xonalarini jihozlash, ularni bolalar uchun maxsus mebel jihozlari bilan ta'minlash sohasida islohotlarni amalga oshirdi. Montessori maktablarining arxitekturasi ham pedagogik vazifalarga bo'ysunadi: individual (guruh) darslari xonalari ular uchun umumiy ayvon atrofida joylashgan bo'lib, u erda bolalar tabiat bilan tanishadilar (o'simliklar, kichik uy hayvonlari). Davlat maktabgacha ta'limini tashkil etish muammolari bilan shug'ullanar ekan, Montessori xayriya o'zi hech qanday natija bermasligini, maktabgacha bolalar muassasalarida bolalar bilan tizimli ish olib borish kerakligini ta'kidladi. Maktabgacha pedagogika masalalari (o'qitishning umumiy pedagogik talablari, kundalik tartib, ovqatlanish, jismoniy tarbiya, qo'l mehnati, sezgi, aqliy tarbiya, nutqni rivojlantirish, o'qish, yozish, hisoblash va arifmetik operatsiyalarni o'qitish), Montessori boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar tomonidan individual o'rganish usulini ishlab chiqdi. ona tili, geometriya, arifmetika, geografiya, musiqa, biologiya, tarix va boshqa fanlarning grammatikasi. U, shuningdek, yosh bolalarni (3 yoshgacha) tarbiyalash masalalari bilan ham shug'ullangan. Montessori tizimi ko'plab mamlakatlarda mashhurlikka erishdi; uning didaktik materiali va o'qitish usullari bolalarni o'qitish va tarbiyalashning yanada mukammal tizimini yaratishga asos bo'ldi.

Fridrix Frebel tuhfalari orqali sensor tarbiyani rivojlantirish metodikasi

Fridrix Frebel (1782-1852). Fridrix Frebelning pedagogik tizimi Bolalar bog‘chasining paydo bo‘lishi tarixi 1837-yilga borib taqaladi, bolalar bog‘chasining asoschisi deb taniqli nemis pedagogi - Fridrix Frebel hisoblanadi. Aynan u Germaniyaning BadBlankenburg shahrida bolalar uchun tashkil qilingan muassasasini “bolalar bog‘chasi” deb atadi va ushbu atama butun dunyoda umumiy tarzda qabul qilindi. Shunday savol

tug‘iladi: Nima sababdan muassasa “bolalar bog‘chasi” deb ataladi? Taxminlardan biriga ko‘ra, F.Frebel bolalarni “Oloh ekinlari” deb hisoblagan, ya’ni ular g‘amxo‘rlik va parvarishga muhtoj o‘simliklar bog‘i hisoblanadi. Yana bir taxmin shundan iboratki, nemis pedagogi Sorbixdagi “Saroy bog‘ida” deb nomlangan sobiq mehmonxonada “bolalarni parvarishlash bo‘yicha birinchi muassasa”ni ochgan. Farzandlarini muassasaga olib borar ekan, shaharcha aholisi boqqa ketayapmiz, deb aytgan. Chunki bolalar bog‘chasi o‘zining dizayniga ko‘ra gullar va daraxtlarga o‘ralgan bog‘ bo‘lgan. Bolalar bog‘chasi tarbiyachilarmi nemis pedagogi “bog‘bon qizlar” deb atagan, bu bilan u bolalarga bo‘lgan mehrini ifodalagan, pedagoglarni bolalarga voyaga yetishi va rivojlanishi uchun ko‘maklashishga da’vat etgan. Frebelning bolalar bog‘chalari shuningdek, vaqtincha oila o‘rnini bosish va ota-onalarga tarbiya ishlariga yordamlashish uchun tashkil qilingan: onalar bilan bolalar birga kelishi, ular bilan o‘ynashi va bog‘bon qizlardan o‘rganishi mumkin bo‘lgan. Shu tarzda, F.Frebelning katta xizmati bolalar bog‘chasining ochilishi, shuningdek maktabgacha ta’lim uslubiyotining yaratilishi bo‘ldi. Uning asosini bolalarga bo‘lgan cheksiz mehr tashkil qiladi. Ushbu uslubiyotning asosiy jihatlarini sanab o‘taylik: o‘yin, nutqni rivojlantirish, jamoaviy tarbiya, mehr-muhabbat bilan o‘rab olish, jazolarning yo‘qligi va tarixda qolib ketgan «Frebel tuhfalari». Bolalar tarbiyasiga katta e’tibor qaratar ekan, Frebel o‘yinlarni o‘z uslubiyotining asosi deb bilgan, bular: ijodiy, harakatli, fantaziyali, taqlidli va h.z. o‘yinlar. Shuni ta’kidlash kerakki, aynan Frebel didaktik o‘yinlar tizimini yaratishga asos solgan. U didaktik o‘yinlar va turli tuman mashg‘ulotlarni o‘tkazish bo‘yicha uslubiy ko‘rsatmalarni ishlab chiqqan. Olim olib

borgan ishlar unda shunday e'tiqodni shakllantirdiki, «bolalar o'yini - bu turmush ko'zgusi va ichki olamning erkin namoyishi»dir. Rrebel mayda motorika yordamida bolalar nutqini rivojlantirishni taklif qilgan. U ilk yoshdagi va maktabgacha yoshdagi bolalar nutqining rivojlanish bosqichlarini batafsil ko'rsatib bergan hamda buyum bilan tanishishni uning nomini atashdan boshlash kerak, degan talabni ilgari surgan. Nemis pedagogining fikricha, turli materiallar bilan ko'plab mashqlar bajaruvchi bolalar boshqa bolalardan ancha avval so'zlay boshlaydi. Frebel xilma-xil bolalar faoliyati turlari va mashg'ulotlarni taklif etgan, bular: mozaika, munchoqlar, cho'plar, qog'ozlar, bo'yoqlar bilan ishlash, rasm chizish, qog'ozdan to'qish, qog'ozni qirqish, loydan narsalar yasash. Origamiga katta e'tibor qaratilgan (ya'ni qaychidan foydalanmasdan turib, qog'ozdan shakllar yasash). Shuningdek, olimning bog'chasida arqonli o'yinlar; qum o'ynash, konstruksiyalar yasash uzviy mashg'ulotlar hisoblagan. Bular ijodiy qobiliyatni o'stirish, intellektni shakllantirish, dunyoni abstrakt holda qabul qila olish, noan'anaviy qarorlar qabul qilish layoqatini rivojlantirishga ko'maklashadi. O'yin jarayonida bolalar bilan suhbatlashish ham ko'zda tutilgan. Suhbat mavzusi Frebelning fikricha, avvaldan tayyorlanib, bolaning faoliyat bilan shug'ullanish va boshqa bolalar bilan muloqot qilishga bo'lgan ehtiyojini qondirish uchun, uni tengdoshlari jamoasida tarbiyalash kerak. Ushbu g'oyani u chuqur pedagogik asos bilan mustahkamladi va uni keng ommalashtirish bo'yicha ko'p ishlarni amalga oshirdi. Frebel jamoaviy tarbiyani insoniyat asosi, deb bilgan. Shu sababli u bolani majburiy tartibda jamoaviy faoliyatga jalb qilish, ya'ni uning bolalar bog'chasiga qatnashi zarur, deb hisoblagan. U bolaning tanasini rivojlantirish zarur, tashqi hissiyot sezgilarini mashq qildirish, ularni odamlar va tabiat bilan tanishtirish kerak, deb hisoblagan. Shu kabi o'yin jarayonida bolani maktabga tayyorlash, bog'dagi o'simliklar kabi, ularga rivojlanishida yordamlashish kerak, deb bilgan. Ayni paytda har bir bolaning individualligini yodda tutishga da'vat etgan. Shu sababli bog'da katta gullar to'plami bo'lgan, bolalar gullarni guruh bo'lib parvarish qilgan, ayni paytda bitta bolaga biriktirilgan o'simlik ekilgan tuvak ham bo'lgan. F.Frebel uslubiyotining g'oyasi - barcha narsalar bolalarga. Olim bolalarga hayvonlar haqidagi voqealarni aytib bergan, zero bolalar hayvonlarni yaxshi ko'rishini tashungan. So'ngra bolalarning

gullarga mehri balandligini anglagan. Shu sababli uning tarbiyalanuvchilari gullarni mustaqil parvarishlay boshlagan. Asta-sekin musiqa bolalarga ijobiy ta'sir ko'rsatishini sezgan. Shundan kelib chiqib, bolalar ashula ayta boshlagan va «bog'bon qizlar»ning (ya'ni, tarbiyachilarning) ashulalarini tinglagan. F. Frebel jazolarga, bolalarga nisbatan har qanday shavqatsizlik namoyishlariga qarshi bo'lgan. Fridrix Frebel haqida so'z ketganda uning «tuhfalarini» alohida eslatish kerak.

«Frebel tuhfalari» - bu olim tomonidan ishlab chiqilgan didaktik material bo'lib, bolani ilk yoshda rivojlanishiga mo'ljallangan. Bu bolaning turli ko'nikmalari va layoqatlarini mashq qildiruvi o'yinchoqlar tizimidir. Har bir o'yinchoq bolani rivojlantirishga ko'maklashadi hamda undan foydalanishda muayyan qoidalarni ko'zda tutadi. F. Frebel 6 ta nomdagi «Tuhfalar»ni taklif etdi: **Birinchi tuhfa - bu koptok.** Bu birinchi o'yinchoq, chunki sharning burchaklari yo'q, bola uchun qulay. Material sifatida ko'pincha mayda, yumshoq, jundan to'qilgan shar-koptoklar taklif qilingan. Har bir koptokka ip bog'langan. Bolaga turli rangdagi koptokni ko'rsatish orqali ona uni ranglarini farqlashga o'rgatgan. Koptoklar turli ranglarga bo'yalgan - qizil, yashil, sariq, to'q sariq, oq, ko'k va binafsha rangli koptoklar bo'lgan. Shar-koptokni turli tomonga: «yuqoriga-pastga», «chapga-o'ngga», «oldinga-orqaga» tebratar ekan, ona harakatlar nomini aytadi va bolani makondagi harakatlar bilan tanishtiradi. Bolani tasdiq va inkor bilan tanishtirish maqsadida ona sharni kaftiga qo'yib, so'ng uni yashirar ekan, «Koptok bor - koptok yo'q» deb aytadi.

Ikkinchi tuhfa - kichik o'lchamli: yog'och kub, shar va silindr bo'lgan. Aniqlik kiritamiz: shar diametri, silindr asosi va kubik tomonlar bir xil. Ularning yordamida bola ashyolarning turli shakllari bilan tanishadi. Kubik o'z shakli va barqarorligi bilan sharning aksidir. Shar nemis olimi tomonidan harakatlanish ramzi, kubik esa - barqarorlik ramzi, xilma-xillikda yagonalik ramzi hisoblanadi. Shu narsa nazarda tutiladiki, kub yagona, ammo unga qaysi tomondan qarayotganingizga ko'ra ko'rinishi turlicha bo'ladi: qirrasini, tomoni, uchi bilan. Silindr sharning ham, kubning ham xossalarini birlashtiradi: u asosiga qo'yilganda barqaror, yotqizilganda harakatlanadi.

Uchinchi tuhfa - bu 8 ta kubikka bo'lingan kub. Ya'ni, kub o'rtasidan bo'lingan, har bir qismi esa - to'rt bo'lakka. Buning yordamida, Frebelning fikricha, bola butun

narsa va uning tarkibiy qismlari haqida tasavvurga ega bo‘ladi. Shu tufayli bola o‘z ijodini rivojlantirish, kubiklardan narsalar qurish, ularni turlicha kombinatsiyalarga birlashtirish imkoniga ega bo‘ladi.

To‘rtinchi tuhfa - bu o‘sha o‘lchamli kub bo‘lib, u 8 ta plitkaga bo‘lingan. Ya’ni, kubik o‘rtasidan bo‘linadi, har bir qismi esa - to‘rtta cho‘ziq plitkaga bo‘linadi. Har bir plitkaning uzunligi kubik tomoniga teng, qalinligi ushbu tomonning to‘rtidan bir qismiga teng.

Beshinchi tuhfa - bu 27 ta mayda kubiklarga bo‘lingan kub, ulardan to‘qqiztasi yanada mayda bo‘laklarga bo‘lingan.

Oltinchi tuhfa - bu ham 27 ta kubikka bo‘lingan kub bo‘lgan, ularning aksariyati yana qismlarga: plitkalarga, diagonaliga ko‘ra bo‘lingan.

Shu tarzda Frebel bo‘yicha bolalar bog‘chasining maqsadi va tamoyillarini quyidagilar tashkil qiladi:

- faoliyatning 3 ta turiga - o‘yin, o‘quv, mehnatga yo‘naltirilganlik;
- bola hissiyotlarini rivojlantirish;
- bolaning tanasi va ruhini mustahkamlash;
- ko‘rgazmali usul yordamida tabiat bilan tanishish va dunyoni anglash;
- odamlar bilan muloqot qilish;
- bolaning tabiiy xislatlarini rivojlantirish;
- bolalarga cheksiz mehr-muhabbat ko‘rsatish.

F. Frebelning ulkan yutuqlari bilan birga, tarixdan ma’lumki, uning pedagogik yondashuvlari K.D. Ushinskiy, E.A. Flyorina, G.N. Vodovozova kabi olimlar tomonidan tanqid qilingan. Frebel nazariyasida kamchiliklar ham bor, va ular, avvalo, quyidagilar:

- bolaning bevosita atrofdagi olam bilan tanishuvi «tuhfalar» tizimiga almashtirilgan;
- bolaning hayoti didaktik material bilan chegaralanadi;
- bolaning hayoti haddan ziyod tartibga solinadi;
- bolaning erkin ijodi cheklanadi va h.z. Shunga qaramay, F. Frebel fanga katta hissa qo‘shgan, zero u nazariya va amaliyotni birlashtirdi, uning maqsadi - bolaning ijodiy salohiyatini namoyon bo‘lishiga ko‘maklashadigan sharoitni ta’minlovchi muhitni

yaratish bo'lgan. Ayni paytda bu bolada noan'anaviy ijodiy fikrlash qobiliyatini, fantaziyani rivojlantiradi, masalalarni hal etishga noan'anaviy yondashuvni shakllantiradi. Maktabgacha tarbiya g'oyasini targ'ib etish va bolalar bog'chalarini ommalashtirish yo'lida ulkan ishlarni amalga oshirdi. Olim bolalarning yoshlariga mos ravishda ishlash usullarini ishlab chiqish orqali maktabgacha tarbiya amaliyotini jiddiy boyitdi. Ko'plab mamlakatlarda bolalar bog'chalari maktabgacha tarbiya tizimida yetakchi o'rinni egalladi. F.Frebel maktabgacha tarbiya tarixida birinchi bo'lib ijtimoiy maktabgacha tarbiyaning yaxlit, uslubiy ishlab chiqilgan, amaliy qo'llanmalar bilan boyitilgan tizimini yaratdi. Maktabgacha ta'lim sohasi vujudga kelishida 1918-yilda Fridrix Frebel kursi qoshida Petrograd Maktabgacha ta'lim institutining tashkil etilishi muhim voqea bo'ldi.

Turli yosh guruhlarida sensor tarbiyani tashkil etish metodikasi

Italiyalik pedagog Mariya Montessori o'zining pedagogik qarashlaridan kelib chiqib bolalarni aqliy jihatdan rivojlantirish, ularni his qilishga o'rgatish kerakligini ta'kidlaydi. Bolalarda sensorika va motorikani rivojlantirish kichkintoylarda yozish, hisoblash ko'nikmasini shakllantiradi. Montessori metodikasining asosiy mohiyati bolada mustaqil faoliyat orqali shaxsiy imkoniyatlarini namoyon qilishga sharoit yaratish va yordam berishdan iborat. Shuningdek, Montessori materiallari kichkintoylarda mantiqiy tafakkurni rivojlantiradi. Bolada ichki kuchni rivojlantirish va uning shaxsiy sifatlarini shakllanishiga turtki beradi. Bundan tashqari bolada atrof-muhit to'g'risidagi tasavvurlar ham tizimga solinadi. Ta'lim jarayonida tarbiyachining diqqat markazida kichkintoyning individual va ijtimoiy-hissiy ehtiyojlarini qondirish nazarda tutilishi lozim. Mashg'ulot va o'yinlar uchun tanlangan didaktik materiallar bolada motorika (harakat) va sensorika (sezgi)ni rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. Bolaning mustaqil harakat qilishi natijasida uning ichki kuchlari erkin bo'ladi va asta-sekin kattalar yordamisiz ham o'zi bajara olish ko'nikmasiga ega bo'ladi. Montessori materiallari bola uchun dunyoni, atrof-olamni anglash kaliti hisoblanib, dunyo haqidagi tasavvurlarini tizimga solishga, uning xaotik va atrof-olam to'g'risidagi bilimlarini kengayishiga sabab bo'ladi. Bular yordamida bolada

dunyoqarash rivojlanadi. U o'zining shaxsiy tajribasi asosida atrof-olam va tabiatda yuz beradigan hodisalarni tushunadi va anglay oladi. Demak, bolalarda sezgi va mayda qo'l harakatini rivojlantirish orqali maktab ta'limiga tayyorlash imkoniyatlari yanada kengayadi degan xulosaga kelish mumkin. Quyida maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda mayda qo'l harakatini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlardan namunalar keltiramiz.

1-mashq. "Savatcha"ni yasatamiz (2-5 yoshli bolalar uchun).

Mashq maqsadi: kichkintoyning asosiy barmoqlarida (bosh barmoq, ko'rsatkich va o'rta barmoq) motorikani rivojlantirish. Bolani yozishga o'rgatish.

Kerakli jihozlar: savatcha yoki qalin karton qog'oz (to'g'ri to'rtburchak shaklida bo'lishi kerak), kir qistirgich. Savatchaning cheti juda qalin bo'lmasligi lozim. Bolaga kir qistirg'ich solingan savatcha beriladi. Tarbiyachi unga har uch barmoq oralig'idan keyin kir qistirg'ichni savatcha chetiga terib chiqishni taklif qiladi. Bola topshiriqni mustaqil bajaradi.

Izoh: kichkintoy yozish malakasiga ega bo'lishi uchun avval unda mayda qo'l motorikasi rivojlangan bo'lishi lozim. Ya'ni, u qalam yoki ruchka ushlaganda yengil va oson bo'lishi kerak. Mashqni ko'p marotaba takrorlash bolada barmoqlarni yaxshi harakatlantirish hamda o'ng va chap qo'lni farqlashga o'rgatadi. Kuzatish jarayonida uning o'ng yoki chapaqay ekanligi ham aniqlab olinadi. Tarbiyachi bolaning ikkala qo'lda ishlashini nazorat qilishi kerak.

2-mashq. "Rangli tomchilar" (2-5 yoshli bolalar uchun).

Maqsad: bolalarda mayda qo'l motorikasini rivojlantirish. Barmoqlar harakatini mustahkamlash. Diqqatni jamlashga o'rgatish hamda qo'llarni yozishga tayyorlash.

Kerakli jihozlar: patnosda 12 katakchali suv muzlatgich idishi qo'yiladi. Har to'rt katakchanning ustiga qizil, ko'k va sariq rang belgisi qo'yiladi. Patnosda uch xil rangli stakanda suv qo'yiladi. (Suvga qizil, sariq, ko'k rangda iste'mol bo'yog'i solib rang beriladi). Har bir stakanda suv tomizgich (pipetka) turadi.

Mashqning borishi: bolalar stakandagi rangli suvdan pipetka yordamida suv olib, rangiga mos muzlatkich idishiga tomizadi. Asta-sekin suv muzlatkich katakchalari rangiga mos suv bilan to'ldiriladi.

Izoh: bu mashq orqali nafaqat bolada barmoqlar harakati rivojlantiriladi, balki ranglarni farqlaydi hamda ko‘p va kam miqdor tushunchalarini ham anglaydi. Ularda taqqoslash va solishtirish ko‘nikmalari shakllanadi. Shu bilan birga, har xil rangli tomchilarni tomizish ularda psixomotorikani rivojlantiradi.

3-mashq. “Munchoqlarni teramiz” (2-5 yosh bolalar uchun).

Mashq maqsadi: bolalarda mayda qo‘l motorikasini rivojlantirish va mustahkamlash.

Koordinatsiya va qo‘llarni yozishga tayyorlash.

Kerakli jihozlar: patnosda munchoq solish uchun bir necha katakchali quticha (sovun qutisidan ham foydalanish mumkin), pinset va turli rangdagi munchoq solingan stakan.

Munchoqlar qutichada to‘la bo‘lishi uchun bir xil miqdorda bo‘lishi kerak.

Mashqning borishi: bola o‘ng yoki chap qo‘li bilan (agar chapaqay bo‘lsa) pinset yordamida stakandagi munchoqlarni qutichaga soladi. Agar qutichalar to‘lsa,

munchoqlarni olib yana stakanga qaytarib solishni taklif etish mumkin.

Izoh: mashq barmoqlar harakatini shunday rivojlantiradiki, bola keyinchalik

qiynalmasdan mayda harflarni yoza oladi. Mashqni bajarish jarayonida bolada diqqat

barqaror bo‘ladi hamda o‘z ichki hissiyotlarini nazorat qila olish ko‘nikmasi

rivojlanadi. Agar munchoq qo‘lidan tushib ketsa, u mustaqil ravishda o‘z xatosini o‘zi

tuzatishi kerak. Mashq boladan aniq va to‘g‘ri harakat bajarishni talab etadi.

4-mashq. “Qaychi bilan qanday qirqamiz” (2-5 yosh bolalar uchun).

Mashq maqsadi: kichkintoylarda qo‘l harakatlarini boshqarish malakalarini rivojlantirish. Qo‘l muskullarini mashq qildirish. Diqqatni jamlashga o‘rgatish va

yoziqshga tayyorlash.

Kerakli jihozlar: stol ustida bolalar qaychisi, bir nechta qalin rangli karton. Ayrim kartonlarda qirqish chizig‘i chizib qo‘yiladi.

Mashqning borishi: stol ustiga qaychi va rangli kartonlar qo‘yiladi.

Bola o‘ng qo‘li bilan qaychini ushlaydi va kartondan mayda bo‘lakchalar qirqadi.

Keyinroq chiziq bo‘ylab qirqadi va asta-sekin turli shakllarni ham qirqa boshlaydi.

Izoh: bu mashq orqali unda yozish malakasi emas, balki qaychini ushlayish hamda chiziqlar bo‘ylab to‘g‘ri qirqish ko‘nikmasi shakllanadi. Shuningdek, bola qaychini

ushlash va qog‘ozda aniq chiziqlarni qirqishga tayyorlanadi. Mo‘ljalni to‘g‘ri olish malakasi shakllanadi.

5-mashq. “Shakllarni joyiga to‘g‘ri qo‘y” (2-4 yosh bolalar uchun).

Mashq maqsadi: bolalarning so‘z boyligini oshirish, so‘zlarni to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rgatish.

Kerakli jihozlar: kartondan tayyorlangan hayvonlar, o‘simliklar, uy-ro‘zg‘or buyumlari tasvirlangan shakllar.

Mashqning borishi: stollarga hayvonlar, o‘simliklar, uy-ro‘zg‘or buyumlari shakli solingan quticha qo‘yiladi. Ular hayvonlarni birinchi qatorga, o‘simliklarni ikkinchi qatorga, uchinchi qatorga esa uy-ro‘zg‘or buyumlarini qo‘yib chiqadilar. Bu mashq orqali bolada mantiqiy fikrlash rivojlanadi hamda atrof-olam haqidagi tasavvurlari mustahkamlanadi.

Kichkintoylar kartondan hayvon, o‘simlik yoki uy-ro‘zg‘or buyumlari shakllarini qirqishlari ham mumkin.

6-mashq. “Kartada o‘ynash” (2-4 yosh bolalar uchun).

Mashqning maqsadi: bolalarning so‘z boyligini oshirish. Rasmlarni taqqoslash. Buyum va narsa nomlarini aytishga o‘rgatish.

Kerakli jihozlar: turli xil qizil, yashil va sariq rangda kartonga chizilgan hayvonlar, o‘simliklar, buyum yoki narsalar to‘plami. Jonli yoki jonsiz tabiat aks ettirilgan bo‘lishi mumkin.

Mashqning borishi: bolalar stol ustiga qizil karton to‘plamini terib chiqadilar. Masalan “uy hayvonlari”, “yovvoyi hayvonlar”. Har bir bola kartonda tasvirlangan rasmning nomini aytib izohlaydi. Agar kichkintoylar rasmdagi hayvonlar nomini bilmasalar tarbiyachi yordam beradi.

Mashqning ikkinchi variantida barcha kartonlar aralastiriladi yoki teskarisi qo‘yib chiqiladi. Kichkintoylar tartib bilan bir-biriga mos rasmlarni ajratib joylashtiradilar va taqqoslaydilar.

Izoh: tarbiyachi didaktik materiallarni tayyorlayotganda kartonga chizilgan rasm aniq bo‘lishiga, rasm foni oq bo‘lsa ham karton cheti qizil, yashil yoki sariq bo‘lishiga e‘tibor qaratishi lozim. Kartondagi rasmlar turli xil bo‘lishi kichkintoyda

dunyoqarashni rivojlantiradi shuningdek, soʻz boyligini oshiradi. Kartonlarni terish orqali bolada oʻz-oʻzini boshqarish, fikrlarni umumlashtirish hamda mavhum tafakkur rivojlanadi.

Biz yuqorida bolalarning mayda qoʻl harakatini rivojlantirishga qaratilgan ayrim mashqlarni keltirdik. Tarbiyachilar keltirilgan namunalarga ijodiy yondashgan holda mustaqil boshqa mashqlarni ham yaratishlari mumkin.

Kichik guruhlarda sensor tarbiyani rivojlantirish faoliyat ishlanmasi

Taʼlimiy maqsad: bolalarni predmetlarni rangi boʻyicha guruhlashni oʻrgatish; Koʻp va kam tushunchalarini, koʻp va 1 ta tushunchalarini bir biridan farqlashni oʻrgatish.

Rivojlantiruvchi maqsad: bolalarning sezib, idrok qilish qobiliyatini rivojlantirish

Tarbiyaviy maqsad: bolalarda diqqat, xotira va guruh boʻlib ishlashni shakllantirish.

Kerakli jihozlar: Mushukcha oʻyinchoq, qopcha ichisa har xil rangdagi va har xil shakl va oʻlchamdagi kubiklar, 2 ta har xil rangdagi obruch, katta va kichik savatcha.

Faoliyatning borishi: Bolalar stullarda oʻtirishibdi, eshik taqillamoqda. (oʻqituvchi mushuk oʻyinchogʻini olib keladi).

Tarbiyachi: - Bolalar, qaranglar, kim mehmonga keldi?

Bolalarning javoblari: - Mushukcha.

Tarbiyachi: Topinglarchi mushukcha bizga nima sovgʻa olib keldi?

Bolalarning javoblari: sehrli qopcha (bolalar qopchani ichidagi predmetlarni paypaslab, his etib, unga qaramasdan nimaligini idrok etib, nimaligini aytishlari kerak)

Tarbiyachi: Qopchani ichida nima bor ekan?

Bolalarning javoblari: kubiklar

Tarbiyachi: qopchada nechta kubiklar bor?

Bolalarning javoblari: koʻp

Tarbiyachi: (har bir olaning yoniga borib bittadan kubik beradi, bolalar nechta kubik olganligini soʻraydi

Bolalarning javoblari: 1 ta

Tarbiyachi: kubiklarning rangi qanaqa, ularning hajmi qanday

Bolalarning javoblari: (har bir bola kubikning rangi qanaqa va kattami yoki kichik kubik ekanligini aytishi talab etiladi)

Tarbiyachi: endi esa mushukcha uchun katta savatchaga katta kubiklarni va kichik savatchaga kichik kubiklarni yig'amiz.

Tarbiyachi: endi esa mushukcha uchun kubiklarni savatchadan olib rangiga mos gilamchaga joylashtiramiz.

Bolajonlar, qarangchi qopchani ichida nima bor ?

Bolalarning javobi: sharcha

Tarbiyachi: barakalla (kubik va sharni solishtiradi). Kubikning qirralari bo'ladi, sharda esa qirra bo'lmaydi. (Mushukcha bolalar bilan xayrlashib, o'z uyingni top o'yinini o'ynashni taklif etadi)

O'z uyingni top (didaktik o'yin)

Tarbiyachi turli rangdagi uylarni ko'rsatadi. Bu uyda to'plar yashaydi, bu uyda kublar yashaydi. (tarbiyachi bolalarga kubik va sharchalar berib chiqadi). Kimning qo'lida to'p bo'lsa, u to'plar yashaydigan uyga, kub kimda bo'lsa, u kublar yashaydigan uyga yuguradi. Bolalar shu tariqa uychalarini topadilar.

Tarbiyachi: endi esa, mushukvoy bilan xayrlashamiz.

E'tiborga molik jihati: texnika xavfsizligiga rioya qilish, bolalarning mayda motorikasini rivojlantirish, idrok bilan birga nutqni rivojlantirish.

Nazorat uchun savollar:

1. Sensor tarbiyaning asosiy vazifasi qaysilar?
2. Sensor tarbiyaning asosiy usuli nima?
3. Sensor tarbiyaning maqsadi nimalardan iborat?
4. Maktab yoshidagi bolalar aqliy bilimlarining necha foizi sezish orqali idrok etiladi?
5. Ta'limni amalga oshirish yo'larini izohlang?
6. Mashg'ulot jarayonini amalga oshirish tamoyillarini yoriting?

Mavzu yuzasidan test topshiriqiari:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarga aqliy tarbiya berish vazifalari qaysilar?

a) bolalarda tabiat va jamiyat to'g'risidagi bilimlar sistemasini, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish

b) bilishga doir ruhiy jarayonlarni rivojlantirish

v) bilishga qiziqish va aqliy qobiliyatlarni, aqliy ko'nikma va malakalarni, aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish

g) hamma javoblar to'g'ri

2. Ta'limni necha xil yo'l bilan amalga oshirish maqsadga muvofiq?

a) 4 xil yo'l bilan

b) 2 xil yo'l bilan

v) bir necha xil yo'l bilan

g) 1 xil yo'l bilan

3. Mashg'ulot qanday tuzilishga ega?

a) mashg'ulotning maqsadi, yakuni

b) bolalarni uyushtirish, asosiy qism, yakunlovchi qism

v) mashg'ulotning borishi

g) hamma javoblar to'g'ri

4. Didaktik maqsadga ko'ra mashg'ulot turlarini ko'rsating.

a) bolalarga yangi bilim beruvchi

b) bolalar bilimlarini tekshiruvchi-sinovchi

v) mujassam, komplekslan

g) hamma javoblar to'g'ri

5. Sensor tarbiyaning asosiy usuli nima?

a) tekshirish

b) so'zlash

v) ko'rsatish

g) tushuntirish

6. Sensor tarbiyaning vazifalari qaysilar?

a) bolalarda persektiv harakatlarni shakllantirish

b) sensor etalonlar sistemasini shakllantirish

v) persektiv harakatlardan, etalonlar sistemasidan amaliy faoliyatda mustaqil foydalanish

g) hamma javoblar to‘g‘ri

7. Sensor tarbiya qaysi tarbiyalarning asosi hisoblanadi?

a) aqliy, estetik, jismoniy, mehnat

b) axloqiy, huquqiy

v) iqtisodiy, axloqiy

g) ekologik, aqliy

8. Sensor so‘zi nimani anglatadi?

a) sezgi, tuyg‘u

b) sezish qobiliyati

v) idrok

g) hamma javoblar to‘g‘ri

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A‘zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019

3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013

4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013

5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019

6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017

7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012

8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo‘li" vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim Vazirligi.T.:2020.

9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016

10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021

11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

13. I.V. Grosheva, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

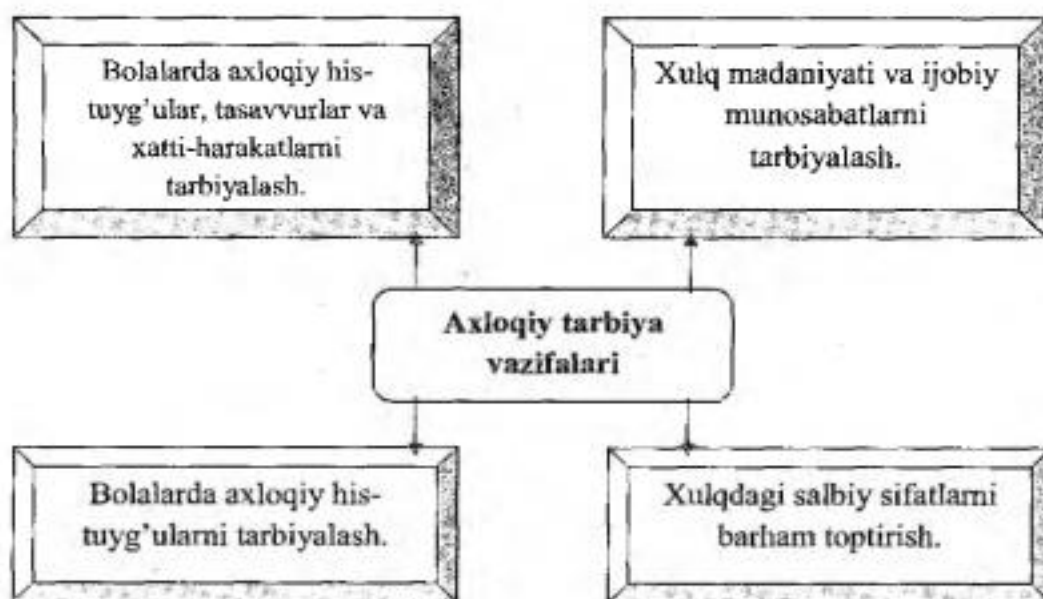
4-mavzu. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida axloqiy tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va amalga oshirish vositalari
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida axloqiy tarbiyani tashkil etishning asosiy prinsiplari (tamoyillari) va metodlari
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berishda xalq og‘zaki ijodining ahamiyati
4. Jamoatchilikni tarbiyalash jarayonida axloqiy sifatlarni tarbiyalash
5. Maktabgacha ta’lim tashkilotida bolalar jamoasi shakllanishiga yordam beruvchi shart-sharoitlar
6. Turli yosh guruhlarida bolalarga axloqiy tarbiya berish metodikasi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va amalga oshirish vositalari

Shaxsning muhim ma'naviy sifatlari bo'lgan axloqiy ong, hissiyot va xulqni shakllantirish, vatanparvarlik, vatanga muhabbat, O'zbekiston gerbi, bayrog'i, madhiyasiga hurmat, insonparvarlik, mehnatga munosabat, jamoa bilan birgalikda qilinadigan izlanishlarga munosabat, ongli intizom va boshqa tuyg'ularni kamol toptirish axloqiy tarbiyaning asosi hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalash vazifasi va mazmuni bolaning ma'naviy dunyosini, uning ongini, axloqiy hislarini, shaxsiy sifatlarini tarbiyalash va rivojlantirishni taqozo etadi.

Axloqiy bilim berish bir qancha tarbiyaviy vazifalarni bajaradi, inson hayoti va madaniyatining axloqiy qadriyatlari to'g'risida keng tasavvur, tushunchalar beradi. Axloqiy tasavvurlar, qarash, mulohaza, baho berish kabi tushunchalarni shakllantirishga va shu asosda axloqiy e'tiqodni yuksaltirishga ta'sir ko'rsatadi, ya'ni:

Bolalarni o'zlarining axloqiy tajribalarini mushohada qilishlari va boyitishlariga yordam beradi. Shaxsni o'zini axloqiy tarbiyalashga zamin yaratadi. Axloqiy bilim, asosan axloqiy suhbatlar, ma'ruzalar, kechalar, turli kasb egalari bilan uchrashuvlar va boshqa vositalar bilan amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida

axloqiy tarbiya berish har xil vositalar yordamida amalga oshiriladi. Birinchi galda bolalarni har xil faoliyatlar vositasida kattalar mehnati bilan tanishtirish, mashg'ulotlarda va mashg'ulotlardan tashqari vaqtlarda ta'lim berish orqali amalga oshiriladi. Har xil bayramlar, ijtimoiy hayot voqealari, bolalar adabiyoti, musiqa, o'yin materiallari, ommaviy axborot vositalari - oynayi jahon, radio va boshqalar bolalarning axloqiy tarbiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Kichik yoshli bolalar axloqiy tasavvur va bilimlarni faqat o'yin mashg'ulotlarida yaxshi o'zlashtirib oladilar. Bolalar tomonidan o'zlashtirib olingan axloqiy tasavvurlarni ular ongli ravishda tushunib yetishlari dastlab mashg'ulotlarda, keyinchalik o'yin, mehnat jarayonlarida, sayrda, mustaqil faoliyatlar orqali amalga oshiriladi.

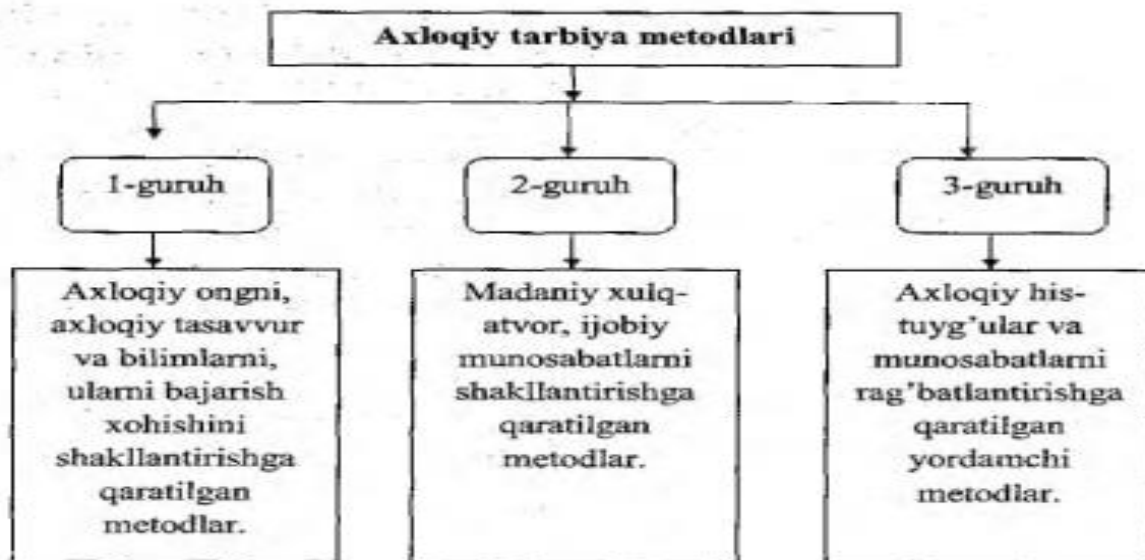
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axloqiy tarbiyani tashkil etishning asosiy prinsiplari (tamoyillari) va metodlari

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axloqiy tarbiyani tashkil etishning asosiy tamoyillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- g'oyaviy va tarbiya ishining ma'lum maqsadga qaratilganligi;
- ta'lim-tarbiya ishiga bola shaxsini hurmat qilgan holda yondashish;
- axloqiy tarbiya ishini hayot va zamon bilan birga olib borish;
- bolalarning faolligi;
- oila va MTTlarining tarbiyaviy ta'sirining birligi;
- bola shaxsidagi ijobiy sifatlarga suyanish;
- bola shaxsini har tomonlama rivojlanishini ko'zda tutish.

Axloqiy tarbiya prinsiplarini pedagogik shart-sharoit bilan qo'shib amaga oshirish bolaning axloqiy rivojlanishiga samarali ta'sir etadi.

Axloqiy tarbiya metodlari. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga axloqiy tarbiya berishda har xil metod va usullarni qo'llash muhim ahamiyatga egadir. Axloqiy tarbiya metodlari - bolalarning axloqiy tasavvur va bilimlarni egallab olishga qaratilgan faoliyat usulidir.

Yuqorida keltirilgan hamma metodlar orqali bolalarga axloqiy norma va qoidalar, ijtimoiy hayot voqealari o'rgatiladi. Ularda axloqiy tasavvur va tushunchalar shakllantiriladi.

Bu guruh metodlariga qo'yiladigan asosiy talablar:

- ✚ Bolalarning yaxshilik, yomonlik to'g'risidagi tasavvurlarini e'tiborga olish;
- ✚ axloqiy xulq-atvor normalarini muhokama qilish uchun maxsus yaratilgan vaziyatda bolalarning o'zlarini faol qatnashtirish;
- ✚ har bir bolaning his-tuyg'usiga ehtiyotlik bilan munosabatda bo'lish.

Bolani noo'rin tanqid qilish, uning ustidan kulish, unga nisbatan e'tiborsizlik qilish qat'iyan man qilinadi. Hamma metodlardan izchillik bilan kompleks ravishda foydalaniladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati

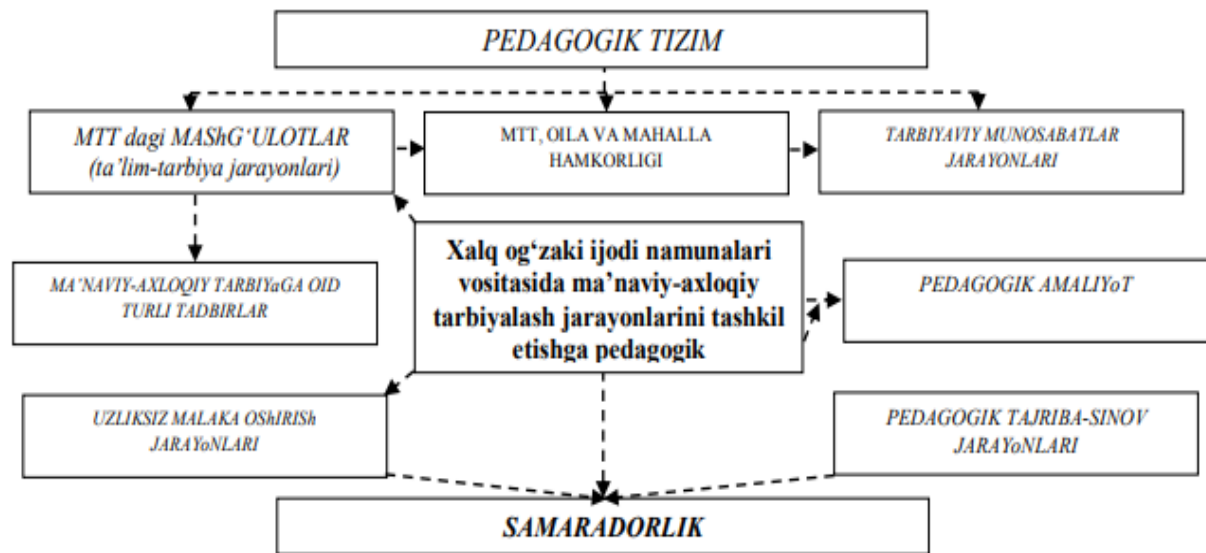
Ertaklar, topishmoqlar azaldan xalq pedagogikasining oliy namunasi hisoblanadi. Zero, xalq og'zaki ijodining eng qadimgi va eng faol janrlaridan biri ham ertaklar, topishmoqlar hisoblanadi. Ertaklar, topishmoqlar inson, ijtimoiy hayot va tabiat hodisalari bilan chambarchas bog'langan bo'lib, hammavaqt real zaminga asoslanadi. Unda atrofimizni o'rab turgan moddiy dunyodagi turli narsalar aks etadi. Har bir topishmoq o'ziga xos shakl va mazmunga ega bo'lgan mustaqil bir asardir. Unda falsafiy, tarixiy, etnografik belgilar, tushunchalar,

hodisalarning mohiyati nihoyatda go‘zal obrazli ifodalar bilan aks ettiriladi. Topishmoq aytish, asosan, bolalarning so‘z boyligini oshirish, hayot va uning hodisalari haqidagi tushunchalari va tasavvurlarini, idroki va mulohaza qobiliyatini kengaytirishda tarbiya vositasi hisoblanadi. Ular tarbiyalanuvchilarni ko‘proq narsa va buyumlarni, tabiat va uning hodisalarini idrok qilishga yordam beradi. MTTda maktabgacha yosh davrida bolalarga topishmoq aytish, uning javobini topish va xulosalar chiqarish bolalarni faqatgina o‘sha aytilayotgan topishmoqning javobini topish uchun harakat qilishidagina emas, balki bolalar o‘rtasida bir- biriga mehr, do‘stlik, o‘rtoqlik, hamjihat bo‘lib yashash kerakligi haqida fikrlar bildiriladi.

Maktabgacha ta’lim tizimida xalq og‘zaki ijodi namunalari vositasida ma’naviy-axloqiy tarbiyalashga yo‘naltirilgan pedagogik jarayonlarni takomillashtirishda MTT pedagog-tarbiyachilar tomonidan bolalarni ma’naviyaxloqiy tarbiyasida amalga oshiriladigan ishlarning mazmun-mohiyati va yo‘nalishiga ko‘ra rejalashtirish va tashkil qilish funksiyalari quyidagi jarayonlarda amalga oshiriladi:

- ✚ maqsadi, vazifasi va shakliga ko‘ra turli mashg‘ulot va uchrashuv, suhbat jarayonlarini rejalashtirish va loyihalashtirish;
- ✚ modellashtirish, ya’ni tashkil qilinadigan pedagogik jarayonlarda tarbiyalanuvchilarning ma’naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalanishlari uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratish va ularning imkoniyatlarini inobatga olgan holda faolligini ta’minlash bo‘yicha vazifalarni oldindan belgilash;
- ✚ yaratilgan shart-sharoitlar va mavjud vaziyatlarga ko‘ra tarbiyalanuvchilarning ma’naviy-axloqiy tarbiyalanganlik darajalarini nazorat qilish, ibrat, namuna ko‘rsatish, tahlil qilish va ob’ektiv baholash asosida rag‘batlantirish.

MTTda bolalarni xalq og‘zaki ijodi namunalari vositasida ma’naviy-axloqiy tarbiyalash tizimini takomillashtirishda sanab o‘tilgan pedagogik jarayonlarning o‘zaro bog‘liqligi va aloqadorligini ta’minlash uchun pedagogik yondashuvni tatbiq qilish zarur (1-chizma).

MTT va oilada xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashga yo'naltirilgan pedagogik jarayonlarni takomillashtirish mexanizmi Ushbu modelning amaliyotga tatbiq etilishi xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash tizimini takomillashtirishdagi ustuvor masalalarni ijobiy hal etishga olib keladi deb izohlagan o'z tadqiqot ishida D.A.Abdurahimova. Xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash tizimini takomillashtirishda falsafiy, milliy ma'naviy, psixologik, pedagogik yondashuvning mazmun va mohiyatini anglashga erishiladi, maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda ijtimoiy omillarning ta'sirini hisobga olish hamda ma'naviy - axloqiy tarbiyani o'zida mujassamlashtirgan xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash tizimini takomillashtirishda oila, mahalla, MTT hamkorligi mexanizmini hayotga tatbiq etish o'zining ijobiy samarasini berdi. Demak tarbiyalanuvchi shaxsining individualligi va noyobligini hisobga olgan holda ota-onalar va keng jamoatchilikning yoshlarni xalq og'zaki ijodi namunalari vositasida ma'naviy-axloqiy tarbiyalash uchun hissa qo'shishga shaxsan mas'ul ekanligini, ota-onalarning o'zlari milliy qadriyatlarimizning bosh bo'g'ini xisoblangan xalq og'zaki

ijodi namunalari alla, ertak, maqol, topishmoqlarni bilishi, bu borada ularning xalq og‘zaki ijodi namunalari to‘g‘risida bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishini yanada takomillashtirish, yosh ota-onalarni pedagogik va psixologik bilimlar bilan qurollantirish, bolalarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalashga xizmat qiluvchi uslubiy qo‘llanmalar, risolalar va bukletlarni chop etish va tarqatish orqali yosh oilalarga oilaviy munosabatlar, ma‘naviy-axloqiy tarbiya to‘g‘risidagi bilimni oshirishda ko‘maklashish maqsadga muvofiq ekanligini ko‘rib chiqdik.

Jamoatchilikni tarbiyalash jarayonida axloqiy sifatlarni tarbiyalash

Insonparvarlik hissini tarbiyalash. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyalanadigan axloqiy xususiyatlar, xulq-atvor qoidalari orasida insonparvarlik muhim o‘rin tutadi. Insonparvarlik hissi axloq normalari va qoidalarini o‘rgatish asosida rivojlanadi. Buning uchun bolalarni yaxshi ishlarni qilishga o‘rgatib borish kerak. Insonparvarlikni tarbiyalashda bolalarning yoshini e‘tiborga olish zarur. Kichik bolaga yaxshi bo‘l deganingiz bilan yaxshi bo‘lib qolmaydi, chunki unda yaxshilik bilan yomonlikni to‘g‘ri tahlil qilish hayotiy tajribasi yetishmaydi. Bu yoshda bolalar yaxshi ishlar qilishga o‘rgatiladi: yiqilib tushgan bolani turg‘azib qo‘yishga yordam berish, uning ustki kiyimlarini qoqib qo‘yish, yupatish, o‘simlik va hayvonlarni parvarish qilish, o‘yinchoq‘ini o‘rtog‘iga berib turish, tik turgan kishiga joy ko‘rsatish, eng muhimi boshqalarga ko‘rsatilgan xizmatdan xursand bo‘lishga o‘rgatish. Kamtarlik, to‘g‘rilik, halollik va quvnoqlik xususiyatlarini tarbiyalash. Bu xususiyatlar sog‘lom shaxsni tarbiyalashning eng muhim omillaridan hisoblanadi. Kamtarlik har bir kishining eng muhim va olijanob fazilatlaridan biridir. Bu asosan maktab yoshidan tarbiyalanadi.

Ammo maktabgacha yoshidan boshlab, bolalarga kamtarlik hissini singdirish, manmanlik, takabburlik va maqtanchoqlikni yo‘qotib borish zarur. Maktabgacha yoshdagi bolalar o‘zlarini boshqa bolalardan ustun qo‘yishga urinadilar, ba‘zan ota-onalarining kasbi bilan ham maqtanadilar. Bunday holatda bolalarning ota - onalari bilan tegishli ish olib borish, har bir kasbning zarurli gi va muhimligi to‘g‘risida aniq misollar bilan tushuntirish zarur. Bolalar ayrim ishlarning uddasidan chiqib, boshqa bolalarni kamsitsalar, tarbiyachi bolaga biror narsani bilmagan o‘rtog‘iga o‘rgatish

kerakligini, o'z-o'zini maqtash yarashmasligini tushuntiradi. Sofdillik va rostgo'ylikni tarbiyalash yolg'onchilik va vijdotsizlik paydo bo'lishining oldini olish va unga qarshi kurash bilan uzviy bog'liqdir. Ba'zi bolalar o'zlari to'qigan, kattalardati eshitgan ertaklarini tushlarida ko'rgandek qilib ko'rsatishga urinadilar. Bunday holda ham urushmasdan «Ertak» to'qishni yaxshi bilgani uchun maqtash kerak. Shunday qilib, bolalardagi xarakterning ijobiy namunalari, ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga olgan holda axloqiy tarbiyaning hamma samarali usullari bilan tarbiyalanib borilsa, ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Vatanparvarlikni tarbiyalash. Vatanparvarlik ijtimoiy tarixiy va axloqiy his-tuyg'ular sifatida odamning ijtimoiy taraqqiyoti davomida paydo bo'ladi. Ibtidoiy jamoa tuzumida vatanparvarlik faqat o'z urug'doshlariga, ona yeriga, urf-odatlariga bog'liq his bo'lgan bo'lsa, sinflar paydo bo'lishi bilan vatanparvarlik g'oyalari chuqurlashib, ijtimoiy hayotning tobora ko'proq sohalariga chuqurroq kirib bordi. Davrlar o'tishi bilan bu tuyg'u buyuk qudratga aylandi. Vatanga muhabbatni tarbiyalash. Vatanga muhabbat - eng chuqur ijtimoiy hislardan biridir. Bizning davlatimizda Vatanga muhabbat hissi baynalminalchilik hissi bilan uyg'unlashib ketgan. Vatanga muhabbat hissi maktabgacha yoshdagi bolalarda kattalar tomonidan bolalarning ruhiy taraqqiyotini va ular tafakkurining aniq va obrazlilikini e'tiborga olgan holda ma'lum izchillik bilan tarbiyalanib boriladi. Shuning uchun bu yoshdagi bolalarda vatanga muhabbat hissi ularga yaqin va tanish bo'lgan aniq faktlar, yorqin misollar orqali tarbiyalab boriladi. Baynalminal tarbiya. Bizning respublikamiz o'z mohiyati bilan baynalminaldir. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarda baynalminalchilik, xalqlar do'stligi hislarini tarbiyalab borish muhim ahamiyatga egadir. Maktabgacha yoshdagi bolalarni baynalminalchilik ruhida tarbiyalash asosida boshqa millat va xalqlarga ijobiy munosabat, turli xalqlar hayotiga qiziqish hissini paydo qilish maqsadi yotadi. Bunday his-tuyg'ularni rivojlantirish asosan taqlid qilish orqali mukammallashib boradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga baynalminalchilik his-tuyg'ulari asosini shakllantirishda qardosh jumhuriyatlarda yashaydigan har bir millat vakillari bilan uchrashuvlar o'tkazish; maxsus mashg'ulotlarda ularning urf-odatlari, madaniyati, san'ati, tabiati to'g'risidagi

adabiyotlarni o‘qib berish, suhbat o‘tkazish, rasmlar ko‘rsatish, filmlar namoyish etish, millat bolalari hayoti to‘g‘risidagi hikoyalarni o‘qib berish foydali bo‘ladi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotida bolalar jamoasi shakllanishiga yordam beruvchi shart-sharoitlar

Bolalar jamoasini shakllantirish uchun ma’lum shart-sharoitlar zarur.

- MTT xodimlarining ahil jamoasi mavjud bo‘lishi;
- Bolalar hayotini to‘g‘ri tashkil etish;
- O‘yinchoqlarning bolalar yoshiga, qiziqishiga mos kelishi;
- Bolalarda o‘zaro ahillik, g‘amxo‘rlik, jamoatchilik, insoniylikni tarbiyalashga yordam beruvchi mashg‘ulotlar;
- Har xil qiziqarli faoliyatlarni tashkil etib borish;
- Oila bilan mustahkam aloqa o‘rnatish;
- Bolalarni axloq normalari va qoidalarga o‘rgatib borish;
- Bolalar muassasalarida ijobiy xayrixohlik muhitini yaratish.

Har bir yosh guruh bolalarining jamoatchilik munosabatlariga rahbarlik qilish «MTT ta’lim tarbiya dasturi» da belgilab berilgan. Dasturda har bir yosh guruhi uchun jamoadagi axloq normalari va qoidalari belgilangan. Bolalar jamoasini shakllantirishda an’analar muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoa an’analari - bu barqarorlashgan odat bo‘lib, ularni jamoa a’zolari birdek qo‘llab-quvvatlaydilar. Jamoa a’zolari mazmunida munosabatlar xususiyati hamda jamoaning ijtimoiy fikri ifodalanadi. Jamoa an’analari shartli ravishda ikkiga bo‘linadi.

a) kundalik faoliyat an’analar

b) bayram an’analari.

Kundalik faoliyat an’analari bolalarning faoliyatlari (mashg‘ulotlar, sayr, mehnat, o‘yin)ni o‘z ichiga oladi. Bayram an’analariga turli voqea-hodisalar bilan bog‘liq sanalarni nishonlash: «Navro‘z» bayrami, «Mustaqillik bayrami», «Hosil» bayrami va boshqalar kiradi. An’anaviy bayramlar MTMLarda turlicha o‘tkaziladi. Bolalar an’analar mohiyatini anglasalar, uning ta’sir kuchi yuqori bo‘ladi. Yuqorida bildirilgan fikrlardan quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

- jamoa kishilarning shunday muayyan guruhi bo‘lib, u ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan, umumiy maqsadni amalga oshirishga yo‘naltirilgan faoliyatni tashkil etadi; jamoani shakllantirish muayyan qonuniyatlarga bo‘ysunadigan uzoq muddatli, murakkab jarayondir;

- jamoani shakllantirish o‘ziga xos metodika asosida amalga oshiriladi. Ushbu metodika doirasida jamoaga nisbatan talablarning qo‘yilishi jamoa faolini tarbiyalash masalasi alohida ahamiyatga egadir.

Jamoaning mustahkam bo‘lishi a‘zolari o‘rtasida o‘zaro hamkorlikning qaror topishida jamoa an‘analari muhim ahamiyat kasb etadi.

Turli yosh guruhlarida bolalarga axloqiy tarbiya berish metodikasi.

Hafta mavzusi:”Xushmuomlalik alifbosi.

Guruh: Katta, Tayyorlov.

Faoliyat turi: Nutqni rivojlantirish, Atrofi olam, San’at

Mavzu: ”Kattalar va tengdoshlari bilan muloqat”. (axloqiy tarbiya berish)

Maqsad: Bolada o‘zining harakatlarini va o‘rtoqlarining harakatlarini baholash qobiliyatlarini shakllantirish. Atrof-muhitga o‘z munosabatini bildirish istagini rivojlantirish, buning uchun mustaqil vositalarni mustaqil ravishda izlash.

Bolalar o‘rtasida do‘stona munosabatlarni rivojlantirish: kichik jamoa bo‘lib o‘ynash, mehnat bilan shug‘ullanish, atrofi-olamga hurmat munosabatida bo‘lish.

Ta’limiy maqsad: Bolalarning nutqini assalomu alaykum, xayr, kechirasiz, marhamat, xush kelibsiz kabi so‘zlar bilan boyitish. Nutqda folklor vositalaridan foydalanish. (maqol, hikmatli so‘zlar)

Tarbiyaviy maqsad: Bolalar o‘rtasida do‘stona munosabatlarni rivojlantirish: kichik jamoa bo‘lib o‘ynash, mehnat bilan shug‘ullanish, atrofi-olamga hurmat munosabatida bo‘lish.

Rivojlantiruvchi maqsad: Xotirani, tezkor ongni, diqqat, fikrlashni rivojlantirish. Atrof-muhitga o‘z munosabatini bildirish istagini rivojlantirish, buning uchun mustaqil vositalarni mustaqil ravishda izlash.

Davlat talabi: Tayyorlov guruhda lozim bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni bolalarga singdirish. Bola nutqni tinglaydi va anglaydi, so‘zlashadi va muloqat

qiladi, qiziquvchan, intiluvchan, faol, bilishga qiziqish bildiradi va unga ehtiyoji mavjud, tengdoshlari va kattalar bilan muloqat malakalarini rivojlantirishga qodir. Atrofdagi borliqni ijodiy o'zgartirish malakasiga ega. Dunyoni his etish va tushunishni namoyish etadi.

Faoliyat uchun keraklik jihozlar: mavzuga oid ko'rgazmali qurollar, qalamcha kleylar, qaychi, salfetka, vatman.

Faoliyatning borishi: Tashkiliy daqiqa.

Tarbiyachi: (Bolalar yarim doira bo'lib turib oladilar.) Bolalar, qaranglar, bizning guruhimizga mehmonlar kelishibdi. Ular sizlarni qanaqa bola bo'lib o'sganliklaringni va nimalarni bilib olganlaringni ko'rishmoqchi. Kelinglar ular bilan salomlashib olamiz.

Bolalar javobi: Assalomu alaykum!

Bolalar bilan suhbat.

Tarbiyachi: Bolalar agar sizlar bilan biror g'ayrioddiy narsalar yuz bersa misol, do'stingizni onasini bog'chaning kiraberish eshigi oldida ko'rib qoldingiz birinchi bo'lib do'stingizning onasiga yo'l bergan bo'larmidingiz yoki o'zingiz o'tib ketaberarmidingiz? (Bolalar javoblari) Hozir bo'lmasa biz sizlar bilan "Harakatni baholash" nomli bir ajoyib o'yin o'ynaymiz. Sizlar mana bu doskada ilingan rasmlarni ko'rib qanday qilsangiz shu vaziyatlardan chiqib ketish kerakligini tushuntirib berasizlar. (Bolalar rasmlarga qarab vaziyatlarni to'g'ri aytib berishga harakat qilishlari kerak).

1-rasm-Qariya hassasini ko'lmak suvga tushurib yubordi.

2-rasm-Avtobusda qariya tik turibdi.

3-rasm-Sog'lom bolalar o'ynashyapti, nogiron bola esa nogironlik aravachasida o'tiribdi.

4-rasm-Kattalar gaplashyapti bir bola esa ularning gaplariga halaqit beryapti.

5-rasm-Yig'layotgan bola.

Tarbiyachi: Barakalla bolajonlar vazifani uddaladingiz. Ko'rib turibmanki, sizlar yaxshi, mehribon, muloyim va tarbiyali bolalar ekanligingizni guvohi bo'ldim. Nima deb o'ylaysizlar shunday bolalarning do'stlari bo'ladimi? Kelinglar hozir

bo‘lmasam sizlar bilan maqollar va hikmatli so‘zlar aytamiz. Ularni sizlar bilan birgalikda tushuntirishga harakat qilamiz. (Bolalar aytib ularni ma‘nosini tushuntirib beradilar.)

Maqollar.

Bola: Aql ko‘pni dov olmas, do‘sti ko‘pni yov olmas.

Bola: Baliq suvsiz yashamas, inson-do‘stsiz.

Bola: Daraxt ildizi bilan odam do‘stlari bilan.

Bola: Dushman siringni o‘g‘irlar, do‘st xatoingni to‘g‘rilar.

Bola: Dushmanga choh qaziguncha, do‘stinga uy solib ber.

Bola: Qalrdon do‘st 2 ta yangi do‘stdan yaxshi.

Bola: Do‘sting bo‘lmasa, hayotda qiyin.

Hikmatli so‘lar.

Bola: Mehr – olijanoblik.

Bola: Mehr – odamiylik.

Bola: Mehr – insonparvarlik.

Bola: Mehr – mardlik.

Ajoyib daqiqa.

Musiqa ostida yaxshilik Parisi kirib keladi. (Tarbiyachi)

Pari: Salom bolalar! (Salom) Men yaxshilik Parisiman men sizlarning xuzuringizga bog‘chaga qanaqa bolalar kelishligini bilgani keldim: yomonmi-yaxshimi, mehribonmi-qo‘polmi, bir-birlari bilan o‘ynashni bilishadimi? Menda “sehrli” ko‘zoynak bor uni taqsangiz faqat insonning yaxshi fazilatlarini ko‘rish mumkin, hattoki inson o‘zi ko‘rolmagan, topolmagan narsalarini ham ko‘rsa bo‘ladi. Kim o‘zining do‘sti haqida aytib bemoqchi? (Pari bolalarga ko‘zoynakni taqib do‘stining yaxshi sifatlarini aytib berishni taklif qiladi va bolalardan navbatma-navbat o‘z do‘stlarining biror-bir yaxshi hislatlarini aytib berishlari kerak bo‘ladi).

Pari: Barakalla bolalar, yana men sehrli tayochamda qanaqa sehrli so‘zlarni bilishlaringni bilib olaman. Sizlar sehrli so‘zlarni bilasizlarmi? Bo‘lmasam men

mana bu sehrli tayoqchamni qaysi bolaga tekizsam sizlar darrov sehrli soʻz aytishlaring kerak bo'ladi. Kelishdikmi? (Ha)

Pari:

1. Ovqatlanib boʻlganingizdan so'ng nima deyish kerak?

Bolalar javobi: Rahmat!

Pari:

2. Kimlarni sizlaymiz?

Bolalar javobi: Keksalarni!

3.Pari: Biror narsani soʻraganimizda nima deymiz?

Bolalar javobi: Rahmat!

4.Pari: Biror narsani berayotgandachi?

Bolalar javobi: Marhamat!

5.Pari: Agar biror insonni behos xafa qilib qoʻysangizchi?

Bolalar javobi: Kechirasiz, bilmay hafa qilib qo'ydim!

6.Pari: Ertalab turganda qanaqa so'zlar aytish kerak?

Bolalar javobi: Xayrli tong, assalomu alaykum, yashi dam olib turdingizmi!

7.Pari: Kechqurun dam olgani yotganimizdachi?

Bolalar javobi: Xayrli tun, yaxshi dam oling!

8.Pari: Uyga mehmon chaqirsak nima deymiz?

Bolalar javobi: Biznikiga mehmonga kelsangiz behad shod boʻlgan boʻlur edik!
va h.k.

Tarbiyachi: Hurmatli yaxshilik Parisi bizning bolalarimiz yana sehrli soʻzlar haqida koʻpgina sheʼrlar biladilar.

Pari: Qan, qani bir eshitib koʻrar ekanmizda unda.

Bola:

Salom bersang insonga

Salom der hursand boʻlib.

Hursand boʻlib u inson,

Baraka top deydilar!

Bola:

Idishlarni sindirib

Kattalar so‘zin bo‘lib.

Va‘dalar esdan chiqsa

Budir eng yomon bola!

Bola:

“Xayrlik kun” deyishdi senga,

“Xayrli kun” javobin qaytar.

Ikki iplar bog‘lanar shunda,

Biri mehr, biri iliqlik!

Bola:

Bizlar qadrdon do‘stlar

Doim ochiq ko‘ngilimiz.

Urushmasdan yuramiz,

Doim ahil inoqmiz.

Shuning uchun quvnoqmiz.

Bola:

-Yaxshi bo‘l,- deb, erkalab

Oyim meni suyarlar

Sho‘xlik qilsam og‘rinib,

Ichlari g‘am bo‘larlar.

Bolasan – da, - deydilar.

O‘zim o‘ylab qolaman.

Aytganlarin qilay deb,

Yo‘lda o‘ynab qolaman.

Pari: Rahmat bolajonlar, qarasam sizlar tarbiyali va aqllik bolalar ekansizlar. Men sizlarning bilimingzdan mazza qildim. Endi, nachora hayrlashish daqiqalari ham keldi. Men sizlar bilan yangi uchrashuvlarda uchrashub qolguncha “Ko‘rishguncha hayr” deyman. Xayr bolajonlar!

(Bolalar Pari bilan xayrlashadilar, Pari musiqa ostida chiqib ketadi).

Tarbiyachi: Bolalar kelinglar, yana bir bor biz qanaqa do‘st mehribon, hamjihat, muloyim, tarbiyali ekanligimizni ko‘rsatamiz. Hozir biz sizlar bilan “Do‘stlik archasi daraxti” nomli hamjihatlikda jamoaviy ish bajaramiz. (Bolalar qog‘oz kaftlaridan aplikatsiya bajaradilar: Ular oq qog‘oz listdan kaftlarini qirqib o‘lchab qirqib oladilar. Va tarbiyachi doskaga oldindan tayyorlab qo‘ygan archa daraxti tanasini tagi osmon ko‘k rangli vatman qog‘ozga bolalar qirqilgan kaftlari aks etgan qo‘lchalarni o‘zlari tarbiyachi yordamida doskaga yopishtiradilar).

Tarbiyachi: Qaranglar bolajonlar, bitta bo‘lib o‘zidan bir butun “Do‘stlik archa daraxtini” hosil qildi. Men bundan bildimki, bizning guruh bolalari judayam do‘st, birdam, yaxshi tarbiyaliklarining shohidi bo‘ldim. Qani bo‘lmasam hammamiz mehmonlarimiz bilan hayrlashamiz.

(Bolalar guruhdan sho‘x do‘stlik musiqalari ostida chiqib ketadilar.)

Nazorat savollari

1. Axloqiy tarbiya tushunchasining mazmunini ochib bering
2. Maktabgacha yoshdagi bolalikning turli bosqichlarida jamoa turmush tarzini tashkil etishning va bolalar o'rtasidagi munosabatlarni shakllantirishning xususiyatlari qanday?
3. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalash vazifalarini ko'rsating.
4. Bolalar jamoasini shakllantirishga yordam beruvchi sharoitlarni ko'rsating.

5. Sharq mutafakkirlarining axloqiy tarbiya haqidagi fikrlaridan misollar keltiring?

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. Axloqiy tarbiyaning asosiy vositalari qaysilar?

- a) axloqiy ong
- b) madaniy xulq-atvor
- v) axloqiy his-tuyg'ular
- g) bayramlar, ijtimoiy hayot voqealari, bolalar badiiy adabiyoti, musiqa, tasviriy san'at, radio, televideniye.

2. Bolalar jamoasi necha kishidan iborat bo'ladi?

- a) 6-8 kishidan
- b) 2-3 kishidan
- v) 15 kishidan
- g) 20 kishidan

3. Qanday axloqiy sifatlar bolalarda shakllantiriladi?

- a) mehribonlik
- b) odoblilik
- v) insonparvarlik, kamtarlik, to'g'rilik, halollik, quvnoqlik
- g) madaniy gigiyenik malakalar

4. Bolaning injiqligiga nima sabab bo'ladi?

- a) bolaning biror narsadan noroziligi
- b) bolaning kasalligi
- v) kun tartibining noto'g'ri tuzilganligi
- g) hamma javoblar to'g'ri

5. Bolaning his-tuyg'usi va munosabatlarini rag'batlantirish usullari qaysilar?

- a) namuna ko'rsatish, rag'batlantirish, jazo
- b) xulq madaniyatini tarbiyalash
- v) ijobiy sifatlarni tarbiyalash
- g) maqtash, ma'qullash

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

- Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
 3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T:. 2013
 4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T:. 2013
 5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
 6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
 7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
 8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo'li" vareativ dastur. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi.T.:2020.
 9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
 10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
 11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020 y.
 12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova "Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini rejalashtirish. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020 y.
 13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva "O'yin orqali ta'lim olish". O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020 y.
 14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova "Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik". O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020

5-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida estetik tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Bola shaxsini tarbiyalashda estetik tarbiyaning ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida estetik tarbiya berishning vazifalari, mazmuni va metodlari
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida estetik tarbiya berishning asosiy vositalari haqida tushuncha
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida estetik tarbiya berish metodikasi

Tayanch so'z va iboralar: estetik tarbiya, nafosat, go'zallik, qobiliyat, estetik his, tuyg'u, faoliyat, badiiy tarbiya.

Bola shaxsini tarbiyalashda estetik tarbiyaning ahamiyati

Shaxsning estetik xususiyatlari tug'ma emas, ammo ular ijtimoiy muhit va faol pedagogik rahbarlik sharoitida ilk yoshdan boshlab rivojlanib boradi. Estetik rivojlanish jarayonida bolalarni estetik idrok, tasavvur, tushunchalar, mulohazalar, qiziqishlar, his-tuyg'ular, badiiy va ijodiy qobiliyatlarni tarkib toptirish amalga oshiriladi. Bolalarning estetik rivojlanishi ularning kundalik jo'shqin hayoti bilan chambarchas bog'liqdir. Ilk yoshdagi bolalarni nazarda tutganda, hali ularning estetik tarbiyasi to'g'risida emas, balki ularning hissiy va sensor rivojlanishi to'g'risida o'ylash kerak. Bola yaltiroq bo'yoqdan xursand bo'ladi, bir maromdagi tovush va harakatlardan huzur qiladi. Bola hayotining birinchi yilida ularning sensor-hissiy qabul qiluvchanligi takomillashib boradi. Bu yoshdagi bolada hissiy kechinmalarning shakllanishida kattalar muhim rol o'ynaydi. Kattalarning ochiq yuz bilan jo'shqin ohangda gapirishlari bolaga buyumlarning u yoki bu xususiyatlariga ijobiy munosabatda bo'lishlariga yordam beradi. Va, aksincha, kattalarning ogohlantiruvchi ovozi, ular yuzidagi tundlik alomati yoki xo'mrayib qarashlari, jerkib, siltab tashlashlari va hokazolar bolalarda shu buyumga yoki uning sifatiga salbiy munosabatni shakllantiradi.

Bola hayotining ikkinchi yilida uning idroki sekin-asta takomillasha boradi. Bolalar endi faqat borliq xususiyatlarini emas, shu bilan birga san'at asarlaridagi ayrim

estetik ifoda vositalarini ham idrok eta boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqaning quvnoq va g'amgin kuylariga, ularning qattiq va sokin ohangiga, ohista va tezligiga javob ta'siri paydo bo'ladi va hokazo. O'rta guruhga kelganda bolalar estetik idrokinng rivojlanishida muhim o'zgarishlar yuz beradi. Ularning estetik idroki ancha aniq va tabaqalashgan bo'lib qoladi. Ammo shunga qaramay, u qisqa-qisqa bo'lib, bolaning shaxsiy tajribasi va qiziqishiga bog'liq bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar badiiy obrazni eng oddiy estetik baholay oladilar, ba'zi bir estetik vositalarni to'g'ri anglaydigan, tasvir mohiyatini tushunadigan bo'lib qoladilar. Bolalarda go'zallikni idrok qilish jarayoni aniq ifodalangan, ta'sirli, faol tusda bo'ladi. Bu ayniqsa, ular qo'g'irchoq teatri, kino, multfilm, telespektakllarni tomosha qilganlarida aniq namoyon bo'ladi. Bolalar asar qahramonlari harakatiga bemalol qo'shilib harakat qiladilar, ularda muayyan vaziyatda o'zini qanday tutishni aytib turadilar, o'zlarini ular bilan birga o'ynayotgandek his etadilar. Bu yoshdagi bolalar tanish bo'lgan san'at asarlarini yangi asarlar bilan solishtiradilar va ba'zi bir xulosalar chiqaradilar. Bolalar she'rni nasrdan, badiiy asarning ba'zi bir janrlarini, tasviriy faoliyat va musiqaning bir xil turlarini (ertakni hikoyadan, marshni raqsdan, allani o'yindan va hokazo) bir-biridan ajrata boshlaydilar.

Tasvirda badiiy, musiqa, teatrlashtirish kabi hamma faoliyatlarda qo'yilgan vazifani bajarishda mustaqillik, ijodkorlikka intilish namoyon bo'la boshlaydi. Bolalar o'yinga tushganda, ashula aytganda, sahnalashtirish o'yinlarida obrazlarning ifodali bo'lishiga ongli ravishda intila boshlaydilar. Katta guruhning oxirlariga kelganda ular musiqani, badiiy asarlarni diqqat bilan tinglaydilar, tasviriy san'at asarlarini sinchiklab kuzatadilar, ulardagi ijobiy qahramonlarning xatti-harakatlaridan quvonadilar, yomonlikni qoralaydilar. Bolada musiqaviy va shoirona tinglash qobiliyati rivojlanadi. Ularda ayrim musiqa janrlariga, adabiy va tasviriy san'at asarlariga nisbatan barqaror qiziqish paydo bo'ladi. Bolalarda badiiy-ijodiy qobiliyat rivojlana boshlaydi, ular mustaqil ravishda topishmoqlar, ashulalar, ertaklar, she'rlar to'qiydilar, applikatsiya va rasmlar ishlaydilar. Endi ular o'zlarining va o'rtoqlarining ishlarini baholaydigan bo'lib qoladilar. Kuzatayotgan san'at asariari, eshitayotgan musiqa asarlari, o'qilayotgan she'rlarning eng nozik tomonlarini ko'ra

biladilar, seza boshlaydilar. Badiiy asarlardagi ba'zi she'riy obrazlarni eslab qoladilar va o'z nutqlarida ishlatadilar. Tevarak-atrofdagi go'zallikka, san'atga, badiiy va o'yin faoliyatining har xil turlariga nisbatan ularda qiziqish shakllana boshlaydi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim yoshi davri tarbiyaviy ta'sir orqali bolalarni estetik ruhda tarbiyalash maqsadlaridan va uning bola shaxsini shakllantirishda tutgan o'rnidan kelib chiqib, estetik rivojlanishlarini takomillashtirishdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida estetik tarbiya berishning vazifalari, mazmuni va metodlari

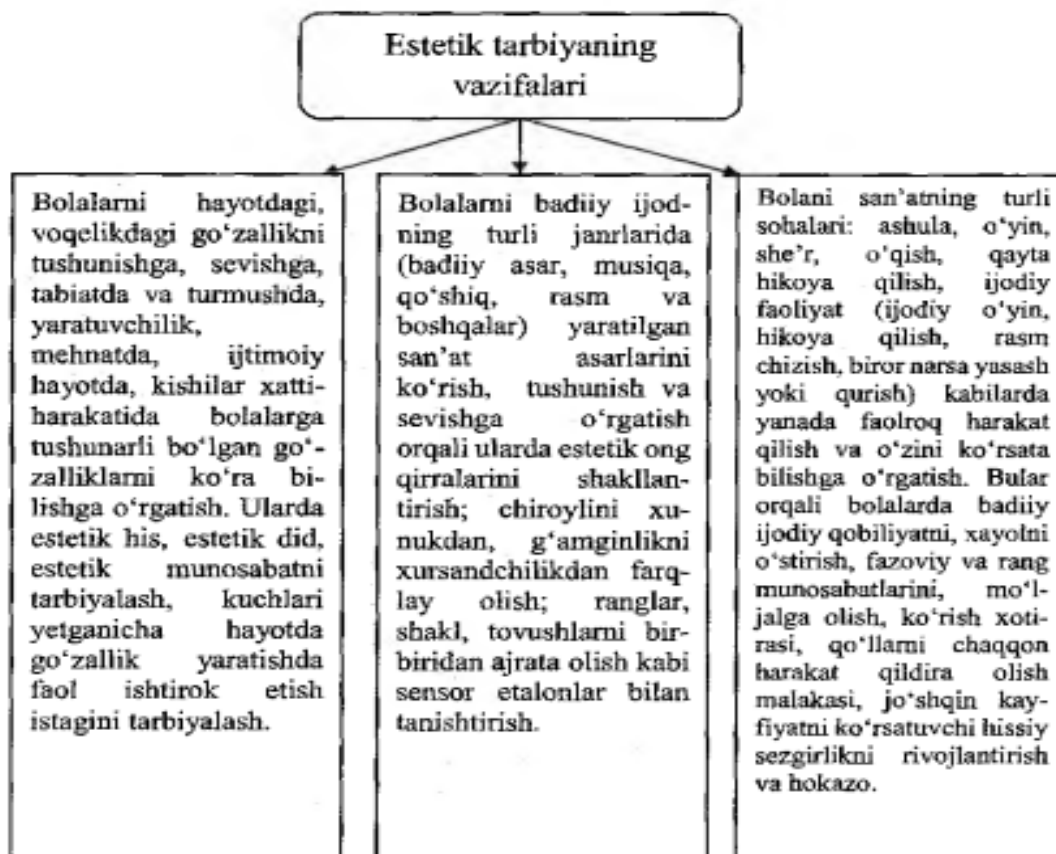
Estetik tarbiyaning vazifalari tarbiyaning umumiy maqsadlaridan kelib chiqib, bolalarning yosh imkoniyatlariga qarab belgilanadi. Estetik tarbiya vazifalarini hal etish bolalarda tashabbuskorlik, ma'lum natijalarni oldindan bilish, ularga intilish, orzu qila bilish kabi sifatlarni shakllantirish bilan uzviy bog'langandir. Yuqorida ko'rsatilgan vazifalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning har bir yosh guruhlarida estetik tarbiya berishning mazmuni va metodlari ishlab chiqiladi. Estetik tarbiyaning mazmuni bolaning estetik faoliyati orqali amalga oshiriladigan bilim, malaka va ko'nikmalarni estetik hissiyot, qiziqish, estetik ehtiyoj, estetik did va mulohazalarni tarbiyalashni o'z ichiga oladi. Bular quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi:

-o'yin, mehnat jarayonida, maishiy faoliyatda ijtimoiy va tabiat voqealari bilan tanishtirish. orqali tevarak-atrofdagi borliqqa nisbatan estetik munosabatni tarbiyalash;

- san'at asarlari (badiiy tarbiya) vositasida estetik tarbiya berish.

Pedagogika fanida bolalarni chizishga, loy va plastilindan narsalar yasashga, ashula aytishga va shunga o'xshashlarga o'rgatish metodikasi mukammal ishlab chiqilgan. Bola ijodining mazmuniga ta'sir etadigan asosiy vosita, bolani hayajonlantiradigan, uning xayol va hislariga ta'sir etuvchi narsa tevarak-atrofdagi yorqin, jonli taassurotlardir. Badiiy faoliyatning hamma turlarida ham ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish estetik idrok va hislarni rivojlantirish bilan bog'liq holda olib boriladi.

Agar bola qishki tabiatning go‘zalligini his eta olsa, u, albatta, shu go‘zallikni rasmda, hikoyasida aks ettiradi. Agar bola badiiy

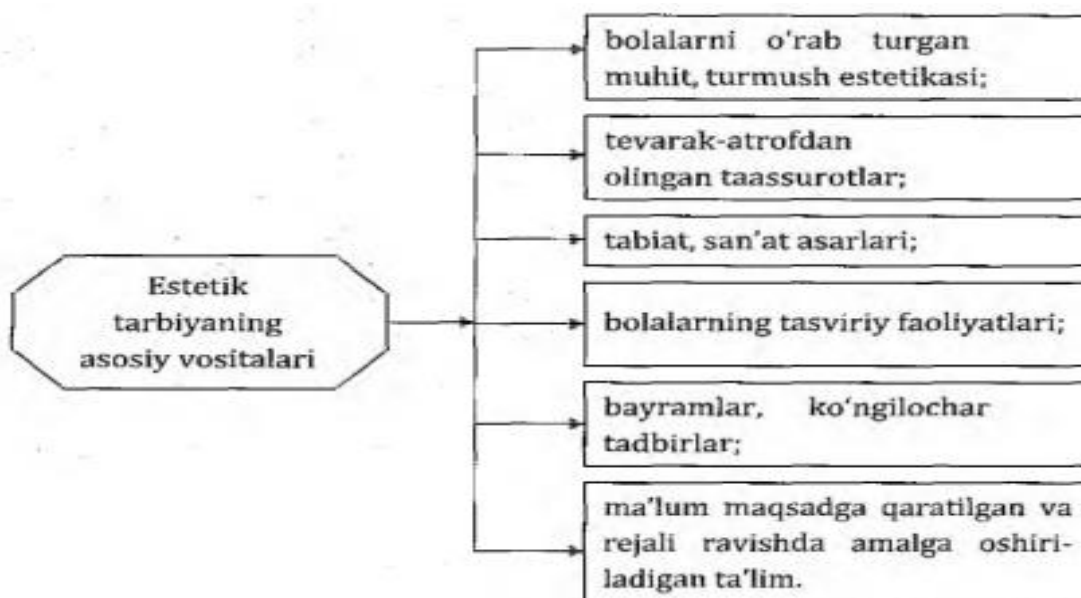

adabiyotlardagi obrazlarni idrok eta olsa, undagi qahramonlar bola tushuncha siga yaqin bo‘lsa, bunday kitoblar bolalar o‘yini uchun rasm chizish va loydan narsalar yasash uchun bitmas-tuganmas manba bo‘lib xizmat qiladi. Agar bolalar tilning go‘zalligini, she‘rning ritmini, ohangdorligini his eta olsalar, o‘zlari ham kichkina she‘rlar to‘qib, qofiyalar tanlashga urinadilar. Bolalardagi fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun badiiy qobiliyatning hamma turlarida ham xayolning ma‘lum maqsadga yo‘naltirilgan bo‘lishi ta‘minlanadi. Bolalarni ijodiy maqsad qo‘yishga o‘rgatiladi. Bolalarning mustaqil ijodiy faoliyatlari bayramlarda, ko‘ngil ochish kechalarida, ekskursiya va sayrlarda, har xil o‘yinlarda amalga oshiriladi. Bolalar o‘zlarining badiiy ijodiy mahoratlarini, qobiliyatlarini bemalol, erkin namoyish qilishlari uchun tarbiyachi kerakli shart-sharoitni yaratib berishi zarur. Bolalarning bu xildagi mustaqil faoliyatlariga rahbarlik qilishda tarbiyachi yakka tartibda yondoshishi lozim. Shu orqali u bolalarning o‘ziga xos qobiliyat va imkoniyatlarini o‘rganadi. Bolalar orasida ashula aytishga, rasm chizishga, musiqaga havas juda erta

uygʻonadi. Ammo bu hali bolaning kelajakda qanday mutaxassis boʻlishini aniqlash huquqini bermaydi. Lekin tarbiyachilar va ota-onalar bolalarning qiziqishlariga diqqat-eʻtibor bilan qarashlari lozim. Ular bolani diqqat bilan kuzatayotib, unda musiqa, rasm, qurish-yasash va boshqa sohalardagi isteʻdodning ilk kurtaklarini koʻrishlari mumkin. Boladagi qobiliyatlarning shakllanishi kattalarning mana shu kurtaklarni avaylab oʻstirishlariga, ularga toʻgʻri rahbarlik qilishlariga bogʻliq.

Maktabgacha taʻlim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida estetik tarbiya berishning asosiy vositalari haqida tushuncha

Bolalarda goʻzallik haqidagi bilimlar atrof voqelikni uning butun xilma-xilligida, shuningdek goʻzallik eng koʻp jamlangan holda aks etadigan sanʼatni estetik oʻzlashtirish jarayonida tarkib toptiriladi. Hayot xilma-xilligi sanʼat turlari va janrlarning xilma-xilligiga sabab boʻladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning har biri oʻz janriga ega boʻlgan grafika, rang-tasvir, haykaltaroshlik, manzarali amaliy sanʼat, adabiyot va musiqa bilan tanishadi. Bolalar shuningdek, bizni oʻrab turgan dunyoning eng muhim estetik tomonlari va xususiyatlarini ham egallaydilar. Maktabgacha yoshdagi davrida musiqa, vokal va cholgʻu, undagi mavzuni xilma-xilligi, ayrim asarlarning janri, tuzilishi, musiqali ifoda vositalari, musiqa asboblari haqida ham bilim beriladi. Bolalar xalq qoʻshiqlari va raqslari, doira boʻlib qoʻshiq aytish, klassik va zamonaviy musiqa asarlari bilan tanishadilar. MTTni oʻrab turgan goʻzallik muhiti bolalarning har tomonlama kamol topishiga, estetik didlarining tarbiyalanishiga yordam beradi.

Pedagogika tizimiga xos bo'lgan estetika va etikaning birligini oilada MTTlarda kichkintoylarni tarbiyalashda bemalol qo'llash mumkin. Lekin haqiqiy turmush estetikasini yaratish uchun tarbiyachi va ota-onalarning yuqori madaniyatli, yaxshi xulqli, xushmuomala, badiiy didli bo'lishlari talab etiladi.

Ta'lim-tarbiya ishlarida o'zbek xalq amaliy san'ati namunalaridan foydalanish katta ahamiyatga egadir. O'zbek naqshlari tushirilgan chiroyli guldor matolar qo'g'irchoqlar uchun ko'ylak, oyna pardalari, dasturxon kabilar uchun ishlatilishi mumkin. Musiqa bolalarning kayfiyatini ko'tarib ertalabki badan tarbiyada yangray boshlaydi. Yilning quruq va issiq vaqtlarida ekskursiya, sayr va o'yin vaqtlarida ashulalar ijro etilishi kerak, bu bolalarni yanada bir-biriga yaqinlashtiradi, ruhini ko'taradi. Maydonchada mehnat qilish jarayonida ijro etilgan ashula harakat ritmini uyg'unlashtiradi, bolalarga mehnat quvonchini bag'ishlaydi. Bolalarda estetik idrokning rivojlanishi uchun ularni haqiqiy san'at asarlari bilan tanishtirish zarur. Radio, oynayi jahonda san'at ustalari va tengdoshlari ijro etgan asarlar bolalarning estetik rivojlanishida katta yordam beradi. Ashula aytib o'yinga tushishda asosan xalq ijodi asarlaridan foydalaniladi, bu bolalarni axloqiy-estetik tarbiyalash uchun g'oyat qimmatli vositadir. Bolalar xalq kuylari va obrazlarini ijro etayotib, xalq tili va ko'yining hamohangligini, ravonligini bilib oladilar. Bu bolalarda vatanparvarlik hislarini tarbiyalaydi, musiqaviy didini shakllantiradi, bolalarni zamonaviy va klassik kuylarni idrok eta olishga tayyorlaydi. Ashula va raqsga tushishga

o'rgatishda faqat to'g'ri aytish va to'g'ri harakat qilishni emas, balki ifodali aytish va yengil, chiroyli va latofat bilan raqsga tushishga o'rgatiladi. MTTda o'tkaziladigan bayramlar bolalarga chuqur ta'sir etadi. Bayramning tarbiyaviy kuchi va o'ziga xosligi uning g'oyaviy va estetik mazmuni san'atning turli ko'rinishlari bilan bog'liq bo'lishidadir. Har qaysi bayram o'z g'oyasiga ega bo'lib, u bolalarga yorqin obrazlar orqali ta'sir ko'rsatadi. Estetik tarbiyaning vositalaridan biri qo'g'irchoq teatridir. Uning nihoyatda kuchli ta'sir etishi uning soddaligi, odatdan tashqari jo'shqinligi va qo'g'irchoqligi (o'yinchoqligi, shuningdek, badiiy so'z, musiqa, ashula, raqs, tasviriy san'at kabi tarkibiy qismlarning uzviy jipslashib ketganligi kishi ko'zi o'ngida yaqqol namoyon bovlishidadir. Qo'g'irchoq teatrini bolalar faqat tomosha qilibgina qoimay, balki unda o'zlari ham qatnashadilar. Bu bolaning dramatik qobiliyati, tashabbusi, nutqini o'stiradi, hayotiga quvonch bag'ishlaydi. Diafilm ko'rsatish bolalarning estetik didlarini o'stirishda muhim vositalardan biridir. Diafilmlar ko'rsatishni adabiy matn o'qib berish bilan qo'shib olib borish bolaga filmning mazmunini yanada to'g'riroq va ta'sirchanroq tushunishga yordam beradi.

Bundan tashqari, qo'g'irchoq teatri, soya teatri ko'rsatish ham bolalarni estetik tomondan tarbiyalashda alohida o'rin egallaydi. Bu o'yinchoq, qo'g'irchoqlar bolalarga tanish bo'lsada, ularni tarbiyachi qo'li yordamida harakatga keltirib, badiiy so'zlar bilan qo'shib olib borishi natijasida ular bolaning ko'z o'ngida jonlanadi, boshqacha tus oladi va bolalar ertak mazmunini chuqur idrok eta boshlaydilar. Badiiy didning shakllanishida kitoblar muhim rol o'ynaydi. Kitoblar faqat bolalarning yoshiga mos, mavzu va mazmuni bilangina emas, balki shu bilan birga bayon qilish usuli hamda bezatilishi bilan ham ajralib turishi juda muhimdir. Kichkintoylar, ayniqsa 2-3 yoshli bolalar uchun chiqarilgan kitoblarda so'zlardan ko'ra rasmlarning ta'siri ayniqsa, katta bo'ladi. Bola kitobdagi rasmlarni qayta-qayta o'z o'rtoqlariga, kattalarga, qo'g'irchog'iga «o'qib» berish bilan uning mazmunini o'z xotirasida mustahkamlaydi. Kitobdagi chiroyli, yopqin rasmlar bolalarning badiiy didini tarbiyalaydi. Kattalar mehnati, qahramonlik shuningdek, ona Vatanga bo'lgan muhabbat, do'stlik, birodarlik, bolalarning ota-onalariga

nisbatan mehribon bo'lishlari kabi mavzularda yozilgan hikoyalar bolalarga tushunarlidir. Bolalarning sevimli yozuvchilari Quدرات Hikmat, Mirmuxsin, Shukur Sa'dulla, Quddus Muhammadiyning bolalar uchun yozgan she'rlari ularda ijobiy his-tuyg'ularni tarbiyalaydi, ularni yashashga o'rgatadi, dunyoqarashini shakllantiradi, ona tilining boyligini, so'zlarning ta'sirchanligini his qilishga yordam beradi. Kichkintoylar hammadan ham ertaklarni sevadilar. Ertakning yaxshi tomoni shuki, unda uzoq fikr yuritilmaydi. Ertak qahramonlari bolaga yaqin va tanish. Ertak tili hayotiy hamda jonli bo'ladi. Eng muhimi, tarbiyachining o'zi badiiy adabiyotni sevishi va tushunishi, nasriy asar va she'rlarni ifodali o'qiy bilishi kerak. MTTda kattalar rahbarligida bolalar tomonidan konsertlar, bayramlar, kichkintoylarning tug'ilgan kunlarini nishonlash bolalarda quvonchli hislarni uyg'otadigan, mazmunli va ularning xotiralarida uzoq vaqt saqlanib qoladigan qilib tashkil etilishi kerak. Xulosa qilib aytganda, estetik tarbiya bolalarni har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalashning muhim qismi bo'lib, aqliy, axloqiy, jismoniy tarbiya bilan chambarchas bog'langan holda amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlarida estetik tarbiya berish metodikasi

Tayyorlov guruhi uchun faoliyat ishlanmasi. Oktabr oyining 4-haftasi

Maqsad: Estetik tarbiyani shakllantrish. Dizayner ish faoliyatini tasavvur qila oladi. Diqqat,e'tibor, kuzatuvchanlik, ixtirolar rivojlanadi.

Jihoz va materiallar: mato qiyqimlari, tasmalar, ilgak, ip, qog'ozdan yasalgan kata qo'g'irchoq, qog'ozdan yasalgan tayyor kiyim.

Faoliyatni olib borilishi:

1. O'in "Moxirani kiyintirish" (tayyor kiyimlar)
2. O'z ishlari bo'yicha bolalar mato tanlaydi
3. O'zining qo'g'irchog'ini kiyintiradi
4. Kiyimlar namoyishi

Qo'shimcha qism: Qiyqim matolardan do'sti uchun kiyim yaratadi va h.z

E'tiborga molik jihati: Og'zaki nutq sifatiga ijodiy yondoshish

Katta guruh uchun faoliyat ishlanmasi

“Men va mening tanam”

Qurilish va loyihalashtirish markazi

“Qo‘g‘irchoq xonasi”

Maqsad: estetik tarbiyani rivojlantiradi, ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, 5 gacha hisobni biladi, tasvirlangan predmetlarda geometrik figuralarni topadilar.

Jihoz va material: katta quti, qurilish materiali to‘plami, ikkita qo‘g‘irchoq, o‘yinchoqlar.

1. Faoliyatning borishi:
2. Lola qo‘g‘irchoq‘ining tarixi.
3. Qo‘g‘irchoq xonasini qurishning sxemasi rejasini tuzish.
4. Qismlarni to‘g‘ri tanlash, reja bo‘yicha xona qismlarini birlashtirish.
5. Didaktik o‘yin: “Qo‘g‘irchoq uchun sovg‘alar”.
6. Syujetli o‘yin “Qo‘g‘irchoqning uyiga mehmonga boramiz”.

Qo‘shimcha: rivojlantiruvchi o‘yin: “Qo‘g‘irchoqni kiyintiramiz”.

E'tibor qaratiladi: tasavvur asosida o‘lchami bo‘yicha qismlarni tanlash

Nazorat uchun savollar:

1. Estetik va badiiy tarbiya tushunchalarini mazmunini ochib bering.
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalash vazifalarini asoslab bering.
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalash vazifalari qay mazmunda hal etilishini ochib bering.
4. Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalash vositalaridan har tomonlama foydalanish zarurligini isbotlab bering.
5. Estetik tarbiyaning metodlarini yoriting.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. Asosiy estetik kategoriya bu ...
 - a) axloqiylik kategoriyasi
 - b) go‘zallik kategoriyasi
 - v) bilimlilik kategoriyasi
 - g) madaniyatlilik kategoriyasi
2. Estetik ong asosini nima tashkil etadi?
 - a) bilim

b) tafakkur

v) estetik idrok

g) estetik bilish

3. Estetik ong bu ...

a) ijtimoiy voqelik

b) san'at, muloqot jarayonida shakllanadigan g'oyalar

v) badiiy fikr mezonlari

g) hamma javoblar to'g'ri

4. «Badiiy tarbiya» - bu ...

a) san'at vositalari bilan tarbiyalash

b) idrok orqali tarbiyalash

v) estetik ehtiyoj

g) estetik idrok

5. Maktabgacha yoshidagi bolalarni estetik jihatdan tarbiyalashning vositalari bu ...

a) tevarak-atrofdan olingan taassurotlar

b) tabiat, san'at asarlari

v) bolalarning tasviriy faoliyatlari, bayramlar

g) hamma javoblar to'g'ri

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019

3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T:. 2013

4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T:. 2013

5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019

6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017

7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdon nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

6-mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida mehnat tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Yosh avlodni tarbiyalashda mehnat tarbiyasining ahamiyati
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat tarbiyani tashkil etish turlari
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat faoliyatini rejalashtirish
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat shakllarini tashkil etish metodikasi
5. Turli yosh guruhlarida mehnat faoliyatini tashkil etish metodikasi

Tayanch soʻz va iboralar: mehnat, mehnat shakllari, mehnat turlari, kattalar mehnati bilan tanishtirish, oʻz - oʻziga xizmat koʻrsatish, faoliyat, turli yosh guruhlari.

Yosh avlodni tarbiyalashda mehnat tarbiyasining ahamiyati

Mehnat inson hayoti uchun, uning farovon turmush kechirishi uchun hamisha asos boʻlib kelgan va shunday boʻlib qoladi. Mehnat farovon, baxtli hayot kechirishning eng asosiy sharti boʻlganligi sababli ham fuqarolar uchun majburiydir. Mehnat odamlarning biror bir maqsad uchun sarflagan vaqti, aqliy va jismoniy kuchi yoki zarur faoliyatidir. Mehnatsiz yashamoq mumkin emas.

Jahon fanining rivojiga bebaho hissa qoʻshgan al-Xorazmiy, Ibn Sino, Ismoil al-Buxoriy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi bobokalonlarimiz mehnatsevarliklari tufayli ulkan yutuqlarni qoʻlga kiritishgan, yoshlarni ham mehnat qilishga chaqirishgan.

Mehnat bolalardan diqqat, oʻtkir zehnlilik, topqirlik, bilib olgan malaka va ko'nikmalarini amaliyotda qoʻllay bilish, ijodkorlik qobiliyatlarini egallashni talab etadi. Mehnat jarayonida bolalar ayrim ish turlarini (bir varaq qogʻozni buklash, kerakli uzunlikni oʻlchash, andozaga qarab shaklni qirqib olish kabi harakatlarni) anglatuvchi bir qancha tushuncha va atamalardan foydalanishga, bajarilgan ishdagi izchillikni soʻzlab berishga toʻgʻri keladi. Bular bola nutqini yangi soʻzlar bilan boyitadi, uning mantiqiy bogʻliq ravishda grammatik jihatdan toʻgʻri shakllanishiga imkon beradi. Bolalarni eng oddiy mehnat qurollari, materiallarga ishlov berish usullari bilan tanishtirish kerak. MTTdagi mehnat ularni maktabdagi politexnik ta'limga tayyorlaydi. Mehnatning axloqiy qimmati uning jamiyat uchun qanchalik

ahamiyatga ega ekanligi bilan belgilanadi. Mehnat har bir bolani o'z mehnatining ijtimoiy ahamiyatini tushunib yetishga, uning jamiyat hayotiga kirib borishiga, o'zini shu jamiyatning a'zosi deb his etishiga imkon yaratadi. Har bir bola oilada, bolalar mehnatida o'z ulushi borligini his eta bilishi lozim. Ishning shu tarzda tashkil etilishi bolalarda jamoachilik va intizomlilikni, burch hissini tarbiyalaydi. Shuning uchun bolalarni jamoa mehnatida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Mehnatning bolalarni aqliy tomondan rivojlantirishdagi ahamiyati shundaki, mehnat jarayonida ular borliqni faol anglay boshlaydilar, dunyoni materialistik idrok etish imkoniyati yaratiladi. Maktabgacha yoshdan boshlab bolalarga mehnat tarbiyasi berish ularni estetik va jismoniy jihatdan ham rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat tarbiyani tashkil etish turlari

Mehnat qilish muntazam tarzda bo'lib, unda hamma bolalar ishtirok etsa va kattalar mehnati bilan tanishtirib borilsa, u tarbiya vositasiga aylanadi.

O'z-o'ziga xizmat qilish. Bu bolalar mehnatining bir turi bo'lib, unda bolalar ilk yoshidan boshlab mustaqil ovqatlanishga, yuvinishga, kiyinish va yechinishga, o'yinchoqlarni yig'ishtirib qo'yishga o'rgatiladi. O'z-o'ziga xizmat qilish jarayonida bolalarda mustaqillik, ma'lum maqsad bilan harakat qilish kabi sifatlar shakllanadi, bolalar qo'llaridan kelgan ishni o'zlari bajarishga o'rganadilar. O'z-o'ziga xizmat bolalarda oddiy mehnat turlariga nisbatan qiziqish uyg'otadi, batartiblikka, intizomli bo'lishga, xulq-odobga o'rgatadi. Bolalar xo'jalik-maishiy mehnatga MTTda va oilada jalb etiladi. Uning mazmuni har xil bo'ladi: xona va

MTT maydonchasini yig'ishtirish, stolni bezatish va stoldagi idish-tovoqlarni yig'ishtirish, choy idishlarini, qo'g'irchoq kiyimlarini, mayda narsalarni yuvish, mashg'ulotga kerakli materiallarni tayyorlab qo'yish, mashg'ulotdan keyin stol ustidagi narsalarni yig'ishtirib olish va hokazo. Tabiatdagi mehnat bolaning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'simlik va hayvonlar, yil fasllari, jonsiz tabiat to'g'risidagi bilimlar manbayi, bolalarda mehnatsevarlikni, tabiatga ehtiyotkorlik munosabatini tarbiyalash vositasidir, shu bilan birga bolalar mehnatning bu turi orqali tuproqni ekishga tayyorlash va o'g'itlash, ko'chatni o'tkazish, o'simlik va hayvonlarni parvarish qilish kabi bir qancha mehnat malaka va ko'nikmalarini egallab oladilar. Mehnatning asosan ochiq havoda tashkil etilishi bolalar organizmini chiniqtiradi, ularning sog'ligini mustahkamlaydi. Qo'l mehnati - mashg'ulot, o'yinlarga mehnat faoliyati uchun zarur bo'lgan o'yinchoq va qurilmalarni tayyorlash bo'yicha bolalar mehnatidir (qog'oz qiyqimlarini tashlash uchun, o'simliklar urug'i uchun qutichalar, qo'g'irchoq kiyimlari, qalpoqchalar, niqoblar va shunga o'xshash narsalar tayyorlash). Qo'l mehnatini bajarish orqali bola natijaga erishadi narsa, buyum vujudga keladi. Bolalar yopishtirish, bo'yash, qirqish, arralash, mix qoqishni, tikish va shunga o'xshash oddiy mehnat malaka va ko'nikmalarini egallab oladilar. Ularda ijodkorlik, topog'onlik, zehnlilik xislatlari o'sadi. Bolalarda mehnat faoliyatini shakllantirish. Mehnat faoliyati har xil mehnat jarayonlaridan tashkil topgan, har xil mehnat turlarini birlashtiruvchi keng tushunchadir. Mehnat jarayoni-mehnati faoliyatining o'ziga xos bir bo'lak bo'lib, uning tarkibida esa mehnat faoliyatining hamma tarkibiy qismlari, mehnatning maqsadi, material va mehnat qurol-aslahalari, biron natijani yuzaga keltirish maqsadiga erishish uchun sarf qilingan barcha mehnat harakatlari, mehnat sabablari va mehnat mahsuli yaqqol ko'zga tashlanadi. Mehnat faoliyatini egallash - bu birinchi navbatda mehnat jarayonini uning tarkibiy qismlari bilan birgalikda egallab olishdir. Shunga qarab bolalarning mehnat tarbiyasi vazifalari belgilanadi va ular quyidagilardan iboratdir:

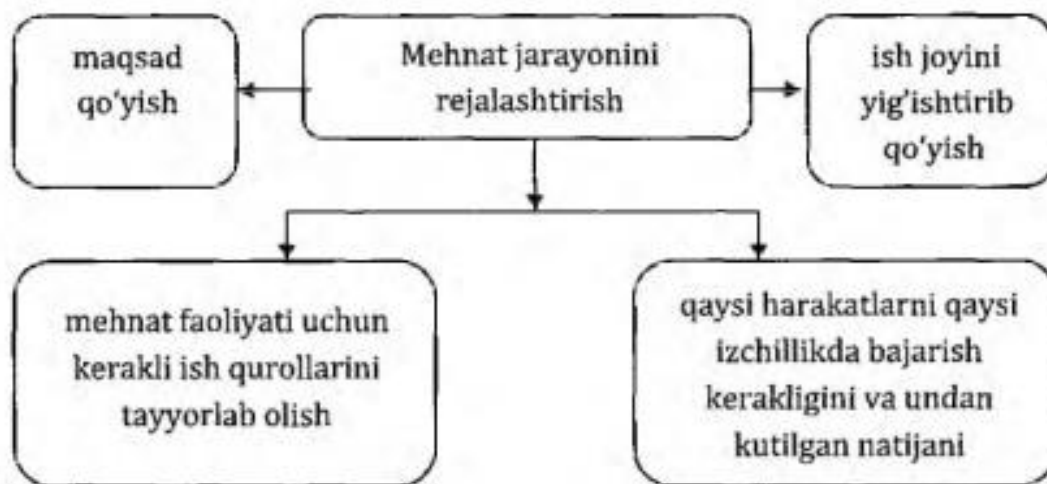
1. Bolalarni bo'lajak mehnat faoliyati oldidan maqsad qo'yishga o'rgatish.
2. Mehnat jarayonini, mehnat faoliyatini rejalashtirib olishga o'rgatish.

3. O'z ish joyini tayyorlab olishga, mehnat madaniyatiga o'rgatish.
4. Mehnat malakasi va ko'nikmalarini o'rgatish.
5. Bajarilgan mehnatning natijasi, sifati va ahamiyati, qancha vaqtda bajarilganligiga qarab o'zining va boshqalarning ishini to'g'ri baholashga o'rgatish.
6. Mehnat faoliyati sabablarini shakllantirish.

7. Jamoa mehnat faoliyati vaqtida bolalarda ijobiy munosabatlarni shakllantirish. Maqsad qo'yish. Maqsad qo'yish kattalar taklif etgan maqsadni qabul qilishdan boshlab to o'zi mustaqil maqsad qo'yadigan bo'lguncha rivojlanib boradi (o'simlikka suv quyishdan to uni o'stirguncha). Bolalarning o'z oldilariga maqsad qo'yib ish bajarishlarini rivojlantirishlari uchun quyidagilarga rioya qilish zarur:

1. Bolalar mehnat qilishdan ko'zlangan maqsadni tushunib yetishlari kerak (nima uchun u yoki bu ishni bajarishlari kerak, undan ko'zlangan natija nima?);
2. Kutilgan natijani rasm, qurilma va shunga o'xshashlar tarzida ko'rsatmali tasavvur eta bilish;
3. Ishning mo'ljallangan vaqtda bajarilishi;
4. Bolalar kuchi yetadigan ishlarni qilishi (masalan, ko'chat o'tkazish, o'simlikni sug'orish, ularni parvarish qilish va hokazo) kerak.

Bola o'z mehnatidan ma'lum bir natijaga ega bo'lishni anglab yetgan taqdirdagina u mehnat faoliyatining maqsadini mustaqil belgilaydi va ishtiyoq bilan mehnat qiladi. Mehnat malakalari va ko'nikmalarini egallab olish - Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar mehnati jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Agar bola mehnat harakatlarini bilmasa, u hech qachon mehnat natijasiga erisha olmaydi. Bolalar mehnat malakalari va ko'nikmalarini egallab olganlaridagina mehnat jarayonini bajonidil bajaradilar. Masalan, tikishda ipni o'lchab kesib olish, ninaga ovtkazish, uchini tugish, tikish; o'yinchoq yasash uchun egish, bukish, taxlash, burchaklarini bukish, qirqish, tikish kabi mehnat harakatlarini egallab olishlari kerak bo'ladi. Bu ish harakatlarini ma'lum tartib bilan bajarish uchun har bir bola o'z mehnat faoliyatini rejalashtirib ola bilishi kerak.

Avvaliga mehnat faoliyatini rejalashtirib olishni bolalarga : tarbiyachi o'rgatadi: mehnat maqsadini tushuntiradi, kerakli materiallarni, mehnat quollarini tanlaydi va uni har bir bola oldiga tayyorlab beradi va bolalarga mehnat faoliyati jarayonini qanday tartibda bajarish kerakligini tushuntiradi. O'rta va katta guruhlarga borganda bu harakatlarni mustaqil bajarishga o'rgatadi. Buning uchun bolalarga quyidagi savollar bilan murojaat qilib boradi:

1. Biz nima qilamiz?
2. Buning uchun nima qilishimiz kerak?
3. Ishimiz uchun nimalar, qanday materiallar, qanday ish quollari kerak?
4. Bu material va ish quollaridan foydalanish qulay bo'lishi uchun ularni ish o'rnimizda qanday joylashtirishimiz kerak?
5. Ishni nimadan boshlab, qanday davom ettirishimiz kerak? (savol mehnat oddiy va murakkabligi, mazmuniga qarab bir necha marta takrorlanishi mumkin).
6. Ishni qanday tugatamiz? Mehnat faoliyatini rejalashtirib olishga o'rgatish mehnatni sifatli bajarishga va mehnat madaniyatiga o'rgatadi. Natija - mehnat faoliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, uni bolalar ongli ravishda anglab yetishlari kerak. Natijaga erishish bolalarda mehnat qilish odatini, mehnatsevarlikni tarbiyalaydi, mehnat harakatlarini sifatli bajarishga o'rgatadi. Mehnatning sababi, ya'ni bola nima uchun mehnat qilishini bilishi kerak.

Bu quyidagi shart-sharoit ta'sirida rivojlanadi:

1. Bolalar mehnatidan keladigan natijani va uning ijtimoiy mohiyatini bilishlari kerak.
2. Bolalar yasagan buyumlardan MTTda, oilada foydalanish kerak.
3. Bolalarning ijtimoiy-foydali mehnatini amaliy jihatdan tashkil etish.
4. Bolalar mehnatining natijasini, uning boshqa kishilar uchun foydasini baholash. Shunday qilib, mehnat jarayonining undagi tarkibiy qismlar bilan egallab olinishi maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar mehnat faoliyatining boshlanishi hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat shakllarini tashkil etish metodikasi

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar mehnatining asosiy shakllari quyidagilardan iborat: o'z-o'ziga xizmat qilish, topshiriqni bajarish, yakka tartibdagi mehnat, navbatchilik, qo'l mehnati bo'yicha mashg'ulotlar, jamoa mehnati, o'z-o'ziga xizmat, topshiriqni bajarish, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar mehnat faoliyatining boshlang'ich shakli hisoblanadi. O'z-o'ziga xizmat qilish bolalar mehnatining shakli sifatida yosh guruhlarida tashkil etiladi. U kun tartibidagi uyqu va sayr dan oldin va keyingi jarayonlar: ovqatlanish, kiyinish va yechinish, kiyim va badanni toza tutish bilan uzviy bog'liqdir. (Bu mavzu "Jismoniy tarbiya" bobida batafsilroq yoritilgan.)

Yosh guruhlarida topshiriqdan foydalaniladi: u yakka tartibda va guruhliy bo'lishi mumkin. Kichkina guruhlarda bolalarga uncha murakkab bo'lmagan va qisqa muddatli topshiriqlar beriladi: "O'yinchoqni, kitobni, stulni olib kel, o'rniga olib borib qo'y, tushki ovqat uchun stol ustiga qoshiqlarni qo'yib chiq". Bunday topshiriqlarni ayrim bolalar guruhdan tashqari joylarda ham bajarishlari mumkin. O'rta va katta guruhlardagi bolalarga beriladigan topshiriqlar ancha murakkab bo'lib, ular endi xonadan tashqarida bajarishga mo'ljallangan va ikkinchi bir kishiga murojaat qilish bilan bog'langan bo'ladi, masalan, boshqa guruhning tarbiyachisiga, enagaga, shifokorga, hamshiraga murojaat qilish va hokazo. Bu guruhlarda topshiriqlar 2-3 boladan tashkil topgan kichik guruhlar tomonidan bajarilishi mumkin (o'yinchoqlarni yig'ishtirish, gullarga suv quyish, to'kilgan barglarni terib, tegishli joyga olib borib tashlash kabi). Maktabga tayyorlov guruhida beriladigan

topshiriqlar yana ham murakkablashadi. Bunday topshiriqlar endi javobgarlik va boshqa kishilarga mehribonlarcha munosabatda bo'lish hissini shakllantirish bilan bog'liq bo'lishi mumkin: kichkina guruh bolalarini sayrga chiqishdan oldin, uyqudan keyin kiyinishiga yordam berish; ularning stolini tushlik ovqatga tayyorlab berish, enagaga toza sochiqlarni osishga, toza choyshablarni olib kelishga yordamlashish va hokazo. Topshiriq uzoq vaqt bajarilishi mumkin. Masalan, ma'lum bir gul yoki bir qancha gullar bir hafta davomida parvarish qilinishi yoki bu ish yanada uzoqroq cho'zilishi mumkin (biror o'simlikni ekish va o'stirish). Tarbiyachi bolalarning topshiriqni bajarishlariga rahbarlik qilish bilan ham axloqiy, ham mehnat tarbiyasining muhim tomonlarini amalga oshiradi, mehnatda qatnashish istagini, o'rtoqlariga g'amxo'rlik va e'tibor bilan qarash ruhini singdiradi, bolalarni tengdoshlari va kattalar bilan o'zaro xushmuomala bo'lishga odatlantiradi, topshirilgan ishda burch va javobgarlikni sezish hissini, natijaga erishishda sabotlilikni tarbiyalaydi.

Navbatchilik - bu jamoa uchun mo'ljallangan mehnat faoliyatining shakli bo'lib, u majburiy tartibda bajariladi. Bolalarning navbatchiligi ikkinchi kichik guruhda yil oxiridan (oshxonada) boshlanadi.

Turli yosh guruhlarida mehnat faoliyatini tashkil etish metodikasi

Katta guruhga mo'ljallangan faoliyat ishlanmasi (O'z-o'ziga xizmat ko'rsatish)

Shkafda kim yashaydi?

Maqsad:

Bolalarni mustaqil amalga oshirilishi mumkin bo'lgan ishlarga jalb qilish.

Vazifalar:

-Bolalarni ishni yaxshi, xohish bilan bajarishga, har qanday ishda yuqori sifatga erishishga intilishga o'rgatish.

- mehnatsevarlik va mehnatga hurmatni tarbiyalash.

Kerakli jihozlar:

Qo'g'irchoq, kiyim-kechak, qo'g'irchoq shkafi, shkafdagi narsalarni yig'ish sxemalari, yulduzlar.

Darsning borishi

Tarbiyachi qo'g'irchoq bilan guruhga kiradi. U bolalarga qo'g'irchoq muammoga duch kelganini, sevimli shlyapasini yo'qotganini aytadi, bolalardan shlyapa topishga yordam berishlarini so'raydi. Tarbiyachi bolalar bilan birgalikda shlyapa qayerda saqlanganini va qanday ko'rinishini so'raydi.

Keyin bolalar qo'g'irchoq shkafini ko'zdan echiradilar, bu jarayonda narsalarni mavsumga qarab saralaydilar, narsalarning ranglarini aniqlaydilar, narsalarni turlarga ajratadilar: (bosh kiyim, ustki kiyim, poyabzal). Kiyimlarni saralash jarayonida bolalar qo'g'irchoqning sevimli shlyapasining yo'qolib qolishi, shkafdagi tartibsizlik tufayli degan xulosaga keladi. Tarbiyachi bolalarga shkafdagi narsalarni chiroyli tarzda yig'ishni o'rgatishni taklif qiladi. Faoliyat jarayonida tarbiyachi 3-4 boladan shim, paypoq, shlyapa va boshqalar qayerda bo'lishi kerakligini so'raydi.

Keyin har bir bolaning shkafidagi tartiblilikni ko'rib chiqadilar, eng toza va eng tartibli shkaf egasi bo'lgan bola yulduzcha bilan rag'batlantiriladi. Shu yulduzcha shkaf eshigiga yopishtirib qo'yiladi.

Tayyorlov guruhlari uchun faoliyat ishlanmasi. (Kattalar mehnati bilan tanishtirish)

“Gulzorda”

Maqsad: Bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirish

Vazifalar:

- Bolalarni bog' o'simliklarining urug'larini farqlashga o'rgatish
- Bolalarda mehnatsevarlikni, boshqalarning mehnatini hurmat qilishni tarbiyalash
- Bolalarda yordam berish istagini rivojlantirish

Kerakli jihozlar: Qo'g'irchoq, urug'lar uchun idishlar, bog'o'simliklari bilan kartalar, qo'lqoplar, tirmiklar.

Darsning borishi

Bog'da bolalar juda ham xafa bo'lgan qo'g'irchoq bilan uchrashishadi. Bolalar, Kuzya bahorda yana chiroyli gullar ekish uchun gulzorda gul urug'ini yig'ib

yurganini bilishadi, lekin birdan kuchli shamol kelib, urug'larni sochib, aralashtirib yubordi. Tarbiyachi bolalarga qo'g'irchoqqa yordam berishni taklif qiladi. Buning uchun bolalar kichik guruhlariga bo'linadi, birinchi kichik guruh gulzorda urug'larni yig'ishni davom ettiradi, ikkinchi kichik guruh bolalar urug'larni turlari bo'yicha saralaydi, uchinchi kichik guruh gulzordan quruq o'simliklarni yig'adi. Ishdan keyin bolalar verandaga yig'ilib, bajarilgan ishlarni muhokama qilishadi. Tarbiyachi nima uchun gulzorlardan quruq o'simliklarni olib tashlash kerakligini aniqlaydi.

Keyin bolalar qo'g'irchoqqa ma'lum gullarning urug'lari qanday ko'rinishini aytadilar. Shundan so'ng, qo'g'irchoq bolalarga ko'p yillik va bir yillik o'simlik nimani anglatishini aytadi.

Keyinchalik, bolalar hududda qancha va qanday o'simliklar borligini bilish uchun bolalar bog'chasi bo'ylab ekskursiya qilishadi. Ekskursiya davomida tarbiyachi bolalarni kelajakda gerbariy qilish uchun chiroyli barglar, gullar, o'tlarni yig'ishga taklif qiladi.

O'rta guruh uchun faoliyat ishlanmasi (O'z-o'ziga xizmat ko'rsatish)

“Yigitlarni ko'rpa va yostiqlar kutmoqda..”

Maqsad: Bolalarga to'shakni qanday yig'ishni o'rgatish

Vazifalar:

- saranjom, tartibli bo'lishga o'rgatish
- To'shakni chiroyli qilib yig'ishni o'rgatish

Kerakli jihozlar: Qo'g'irchoq, qo'g'irchoqlar uchun beshik, ko'rpa-to'shak.

Darsning borishi

Bolalar guruhga kirishadi va guruhning o'rtasida karavotda qo'g'irchoq o'tiribdi. Qo'g'irchoqning karavoti g'ijimlangan, choyshablari chiqib ketgan, yostiq jildlari yostiqdand sirg'alib ketgan, choyshab g'ijimlangan. Qo'g'irchoq bolalarga uch kechadan beri uxlay olmaganini, chunki u karavotda yotish noqulayligini aytadi. Tarbiyachi bolalarga savol beradi? Nima uchun qo'g'irchoq uxlay olmayapti? Bolalar birgalikda to'shagni tartibli saqlash, chiroyli tarzda yopish kerakligini aytishadi. Bundan tashqari, tarbiyachi bolalarga to'shakni qanday qilib ehtiyotkorlik

bilan tartibga solishni o'rganishni taklif qiladi. Bolalar yotoqxonaga kirib, qo'g'irchoq ni taklif qilishadi, shunda qo'g'irchoq ham to'shagini yig'ishni o'rganadi. Tarbiyachi bolalarga to'shakni qanday qilib to'g'ri va chiroyli tayyorlash kerakligini ko'rsatib beradi. Keyin bolalar qo'g'irchoqning oldiga kelishadi va rasmga qarab, to'shak tayyorlash uchun ketma – ketlikda nima qilish kerakligini aytib berishadi.

Bolalar o'z yotoqlariga boradilar va to'shakni o'zlari tayyorlashga harakat qilishadi. Enaga va tarbiyachi bolalarga o'z to'shaklarini to'g'ri va izchil tartibga solishga yordam beradi.

Barcha bolalar to'shaklarini yig'ib bo'lgach, tarbiyachi ularga qo'g'irchoqning to'shagini tayyorlashga yordam berishni taklif qiladi. Bolalar qo'g'irchoqning to'shagini qilishlarini tilab, ayni paytda ularning harakatlari ketma-ketlikda aytib beradilar.

Faoliyat yakunida bolalar mehnat haqida maqollar aytadilar.

Nazorat uchun savollar:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarni qanday mehnat turlariga jalb qilamiz?
2. Mehnat tarbiyasining vazifalarini guruhlab, turkumlarga ajrating.
3. MTTlarda mehnat tarbiyasi nechta yo'nalishda amalga oshiriladi?
4. Bolalarni kattalar bilan birgalikdagi mehnatlarini tashkil etish shakllari qaysilar?
5. Mehnat jarayonini rejalashtirish nimalarni o'z ichiga oladi?
6. MTTda mehnatni tashkil etish shakllari qaysilar?

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. Bolalar muassasalarida navbatchilik qaysi guruhdan boshlanadi?

- a) Ilk yosh guruhidan
- b) O'rta guruhdan
- v) Katta guruhdan
- g) 2-kichik guruhdan

2. Maktabgacha yoshdagi bolalar qanday mehnat turlariga jalb qilinadi?

- a) Kattalar mehnati bilan tanishtirish

b) O‘z-o‘ziga xizmat qilish, xo‘jalik-maishiy mehnat, tabiatdagi mehnat, qo‘l mehnati

v) Bolalarni kattalar bilan birgalikdagi mehnati

g) Tabiat qo‘ynidagi mehnat

3. MTTlarda mehnatni tashkil etish shakllari qaysilar?

a) O‘z-o‘ziga mehnat qilish, topshiriqlarni bajarish, yakka tartibdagi mehnat, navbatchilik, qo‘l mehnati, barcha mashg‘ulotlar, jamoa mehnati

b) Mehnat natijalari

v) Maishiy-xo‘jalik mehnat

g) Bolalarning o‘z mehnati

4. Mehnat jarayonini rejalashtirish nimalarni o‘z ichiga oladi?

a) Mehnat malakasini o‘rgatish, mehnat faoliyati sabablarini shakllantirish

b) Maqsad qo‘yish

v) Mehnat faoliyati uchun kerakli ish qurollarini tayyorlab olish

g) Natijani aniqlab olish, ish joyini yig‘ib qo‘yish

5. Mashg‘ulotga tayyorgarlik bo‘yicha qaysi guruhdan navbatchilik o‘tiladi?

a) Tayyorlov guruhidan

b) O‘rta guruhdan

v) Kichik guruhdan

g) Katta guruhdan

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

Pak, G.E.Djanpeisova ”Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2019

3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” T: 2013

4. N.M.Qayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti T: 2013

5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019

6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

7-mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya berishning ahamiyati

2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiyani tashkil etish yo'llari
3. Turli yosh guruhlarida markazlarda iqtisodiy tarbiyani tashkil etish metodikasi (faoliyat ishlanmasi)
4. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ilk iqtisodiy tushunchalarni berish

Tayanch so'z va iboralar: iqtisod, tarbiya, iqtisodiy tarbiya, bozor, resurs, pul, o'yin, faoliyat, faoliyatishlanmasi, markazlar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya berishning ahamiyati

Maktabgacha yoshdagi bolalarni moddiy resurslar bilan tanishtirganda tabiiy resurslar - yer, suv, yer osti va usti boyliklari bularning barchasi tabiat ne'matlari ekanligi, ulardan oqilona foydalanish, suvning inson hayoti uchun zaruriy jihatlari, ichimlik suvi uni isrof qilmaslik, o'lkamizdagi barcha boyliklarni asrab - avaylash kerakligi, tevarak-olam, tabiat, matematika, nutq o'stirish va boshqa pedagogik jarayonlarda o'rgatib boriladi. Inson mehnati bilan yaratilgan bino inshootlar, mashina va mexanizmlar va barcha mahsulotlar bu moddiy mahsulotlar ekanligi tushuntiriladi. Bu yoshdagi bolalarni mehnat resurslari ular kim tomonidan tashkil etilganligi, kimlarning mehnat qilib mahsulot ishlab chiqarishi, dala, fermer xo'jaligidagi kattalarning ishbilarmonlik bilan boshqara olish qobiliyatlari bilan tanishtiriladi. Endilikda har bir ishni tashkil etishda, albatta, oldin kerakli mahsulotlar yig'ilar, shularga tayanib, kelgusidagi ishlab chiqarish rejalashtiriladi. Bu axborot - informatsion resurs jarayoniga kiradi. Yuqorida biz iqtisodiyot va iqtisodiy resurs va ehtiyojlar haqida fikr yuritib, maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berish dolzarb muammo ekanligi va mamlakat iqtisodiyotini ko'tarishda jamiyatning hamma fuqarolari faol qatnashishi zarurligini ta'kidlagan holda maktabgacha ta'lim pedagogikasi o'z oldiga quyidagi maqsad va vazifalarni qo'ydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berishning maqsadi bolalarga iqtisodiyotga oid bilim va ma'lumotlar berish orqali iqtisodiy hodisalar mohiyatini tushunib yetish va ularni iqtisodiy faoliyatga yo'naltirishdir. Shuningdek, milliy iqtisodiyotimizning barqaror o'sishida kelajak avlodni

tarbiyalshni maqsad qilib qo'yadi. Ushbu maqsadni amalga oshirishda quyidagi vazifalar ustuvor hisoblanadi:

1. Maktabgacha bolalarning jamiyatning iqtisodiy rivojlantirish tamoyillari va qonuniyatlari bilan tanishtirish orqali ularni iqtisodiy bilimlar bilan qurollantirish;
2. Iqtisodiy tushunchalar mazmunini anglash, o'z kundalik faoliyatlarida ongli ravishda qo'llay olish malakalarini shakllantirish;
3. Bolalarda iqtisodiy tafakkur elementlarini shakllantira borib iqtisodiy muammolarni tahlil, farqlay olish, isbotlay olish va umumlashtirish ko'nikmalarini tarkib toptirish;
4. O'qitishning zamonaviy metodlari, tashkiliy shakllaridan foydalanish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiyani tashkil etish

Davlatimizning maqsadi - milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi va shu asosda xalq farovonligini ta'minlashdir. Demak, farovonlik bo'lgan joyda iqtisodiyot tez sur'atlar bilan rivojlanib boradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga ilk iqtisodiy bilimlar berish asosan o'rta guruhdan boshlab tashkil etiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy bilim berish, ularning mantiqiy fikrlash doiralarini o'stirish, ishbilarmonlik, tejamkorlik sifatlarini shakllantirishga qaratilgan jarayon hisoblanadi. O'rta guruh bolalariga ilk iqtisodiy tushunchalarni berish quyidagi bilimlar:

- 1-Inson va uning ehtiyojlari;
- 2-Inson va iqtisod;
- 3-Pul, mahsulotlarni sotib olish va ayirboshlash asosida tashkil etiladi.

I bo'limda inson va uning ehtiyojlari haqida tushuncha berishda, inson uchun zarur bo'lgan hayotiy ehtiyojlar (kiyimkechak, oziq-ovqat va hokazo), tejamkorlik haqida (suvni, vaqtni tejash), maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi va uydagi jihozlardan (o'yinchoq, kitob va hokazo) tejamkorlik bilan munosabatda bo'lish vaqt haqida ilk tushuncha berish orqali vaqt tejash haqida tushunchalar beriladi. Bu tushunchalarni berish orqali tevarak-atrofdagi buyum va xomashyolar, ularning xilma-xil sifatlariga, uy-ro'zg'or buyumlari (ko'rpa-to'shak, ko'rpacha, yostiq, choyshab, idishtovoqlar) ularni bir-biridan farqlash va umumlashtirish, ustki kiyimlar turlari

haqida tasavvurlarini aniqlash va kengaytirishadi. Jonli va jonsiz tabiat, yer kurrasi, suv, havo, yer to'g'risida tasavvurlari shakllantiriladi. Vaqtni chamalash va bolalarning vaqtni ifodalovchi kun-tun kabi so'zlarni nutqda to'g'ri qo'llashga o'rgatish asosida vaqt haqida tasavvurlari mustahkamlanadi. Shuningdek, sutka qismlari (kechasi, kunduzi, ertalab, kechqurun, bugun, kecha, ertaga) tushunchalarini farqlash va to'g'ri qo'llay olishga, harakat tarzini ifodalashga (tez, sekin) o'rgatiladi. Atrof-olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida "Non va suv biz uchun aziz", "Uy-ro'zg'or buyumlari", "Oshxona buyumlari" kabi mavzularda suhbatlar o'tkaziladi.

II bo'limda inson va iqtisod haqida tushuncha berishda mehnat inson hayotidagi asosiy faoliyat ekanligi, kattalar mehnatiga hurmat va qiziqish hissini tarbiyalash, o'zbek xalqining milliy hunarmandchiligi, duradgor mehnati, dehqon mehnati haqida qisqacha ma'lumot beradi. Bolalar o'z tarbiyachisi, enaga, oshpaz, haydovchi, bog'bon mehnati bilan tanishtirish jarayonida ularda inson va uning mehnatiga hurmat hissi shakllantiriladi. Mehnat qurollariga nisbatan ehtiyot bo'lib, tejamkorona munosabatda bo'lishga tarbiyalanadi. Atrof-olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida quyidagi: "Duradgor mehnatini kuzatish", "Dehqonlar mehnati haqida", "Haydovchi mehnati haqida", "Bog'bon", "Oshpaz", "Quruvchi" mehnati haqida suhbatlar o'tkaziladi. Bolalar xo'jalik mehnat qurollari bilan yaqindan tanishtiriladi.

III. Pul-mahsulotlarni sotib olish va ayirboshlash bo'limida bolalarga bozor, uning turlari, sotuvchi, xaridor, bozorda oldi-sotdi ishlarini amalga oshiruvchi vosita - pul to'g'risida tushuncha beriladi. Milliy pul, uning turlari, vazifalari haqida bolalarga iqtisodiy bilim beriladi. Atrof-olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida: "Do'kon" ta'limiy o'yini, oziq-ovqat do'koniga sayr o'tkaziladi.

Katta guruhda quyidagi:

- Inson va uning hayotiy ehtiyojlari;
- Inson va iqtisodiyot;
- Pul, narx mahsulotlari sotib olish va ayirboshlash;

- Ishlab chiqarish, mehnat faoliyati bo‘limlar asosida iqtisodiy bilim beriladi, bolalarga iqtisodiy ongni shakllantirish, mustaqil fikr yurita olish, puldan to‘g‘ri foydalana olish, pul qiymati, milliy valyutamiz, davlatimiz rivojidadagi kuchi, xizmati haqida tushuncha beriladi.

I bo‘limda insonlarning tabiiy ehtiyojlari (ichimlik suvi, yerga o‘simlik va hayvonotlar dunyosi) va imkoniyatlari, moddiy ma’naviyat ehtiyoji va uni qondirish usullari, vaqtni tejash, undan unumli foydalana olish, suvning inson hayoti uchun zarurligi, yer yuzidagi eng bebaho boylik, uni asrash bizning burchimiz ekanligi, quyosh, oy harakatlari haqida tushuncha beriladi. Insonlarning transport va aloqa vositalariga bo‘lgan ehtiyoji haqida tushuncha beriladi. Atrof-olam bilan tanishtirish mashg‘ulotlarida “Aloqa vositalari”, “Havo” transporti haqida suhbatlar o‘tkazib, yengil transport turlari harakati kuzatiladi va kompyuter bilan yaqindan tanishtiriladi.

II bo‘limida Inson va iqtisodiyot - Inson shaxsi, unga zarur bo‘lgan sog‘lom muhit, sog‘liqni saqlash, kattalar mehnati, ularning dam olishlari uchun davlatimiz tomonidan qilinayotgan g‘amxo‘rliklar haqida tushuncha beriladi. Maktabgacha ta’lim muassasasi shifokori va, hamshirasi mehnati bilan tanishtirilib, bolalar sog‘lig‘i uchun barcha sharoitlar mavjudligi, fitobarlar tashkil etilganligi, basseyn va sog‘lomashtiruvchi jihozlarning bolalar uchun, ularning sog‘lom o‘sislari uchun yaratilganligi tushuntiriladi. Buning uchun quyidagi “Shaxsiy gigiyena”, “Vitaminlar va salomatlik - tuman boylik”, “Sog‘ tanda - sog‘lom aql” mavzularida suhbatlar o‘tkaziladi.

III bo‘limda Tovarini ishlab chiqarish, ularning turlari, pul, uning turlari, insonlar uchun pulning zaruriyati, mahsulotlarni sotish va sotib olish, savdo turlari - chakana, ulgurji savdo, mahsulotlarning narxi va uning nimaga bog‘liqligi, arzon va qimmatbaho mahsulotlar haqida tushuncha beriladi. Bular, dastavval, ishlab chiqaruvchi kim? Tadbirkor, ishbilarmon, biznesmen kabi tovar egalari haqida, “pul” - nima, milliy valyutamiz haqida to‘liq ma’lumot beriladi. Bozor haqidagi tushunchalarni kengaytirib borish, bozordagi oldi-sotdi, tovar ayirboshlash naqd pul, narx, “tannarx”, “foйда”, “zarar”, ishlab chiqarish shakllari to‘g‘risida to‘liq

ma'lumot beriladi. Atrof-olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida: "Pul nima?", "Pulni saqlash", "Oziq-ovqat do'koniga sayr" tashkil etiladi.

IV. Ishlab chiqarish, mehnat faoliyati bo'limida mehnat insonlarning asosiy faoliyati ekanligi, mehnat turlari, ishlab chiqarish korxonalari, qurilishlar, bog'bon, pillakor, chorvachilar mehnati bilan yaqindan tanishtirish, mebel, avtomobil, televizor, chinni, nonvoyxona korxonalari, ishlab chiqarilayotgan mahsulot turlari, mehnat quroli va asboblari haqidagi bilimlarini takomillashtirish, ular ishlab chiqarayotgan mahsulotlari mamlakat aholisi uchun ahamiyati haqida ma'lumot beriladi. Korxonalar, tashkilotlar va ularning turlari haqida korxonalar moliyaviy ta'minoti, ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan, ashyolar firma haqida tushuncha shakllantiriladi. Mehnat turlaridan aqliy va jismoniy mehnat soha vakillarining tomonidan yaratilayotgan moddiy va ma'naviy ne'matlar tushuntiriladi. Atrof-olam bilan tanishtirish mashg'ulotlarida tikuvchi mehnatlari va xo'jalik mehnat qurollari (ketmon, Shifokor belkurak, chelak, tasha) bilan yaqindan tanishtiriladi. Duradgor Chorvador Bog'bon Maktabgacha tayyorlov guruhidagi bolalarga iqtisodiy bilimlar berish mazmun jihatdan bir muncha kengaytirilib, bunda "mulk", oila byudjeti, "bank", "import", "eksport" kabi tushunchalar berildi.

I bo'limda Inson va uning tabiiy ehtiyojlari bo'limiga "mulk" va uning turlari, insonlarning hayot kechirishlari uchun yaratilgan moddiy ehtiyojlardan oqilona tejamkorlik bilan foydalanish ko'nikma, malakalari takomillashtiriladi, turli vaziyatlarda o'zlarini boshqara olish va ulardan chiqa olish, mulkiy munosabatlarning uyg'unlashuvi, egalik qilish, sotish, ijaraga qo'yish, to'lov evaziga mulkdan vaqtinchalik foydalanish va mulkni boshqarish iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda ekspert va importning roli haqida ma'lumot beradi.

II bo'limda Iqtisodiy resurslar ya'ni moddiy, mehnat va informatsion axborot resurslari va ulardan tejamkorlik bilan foydalanish, inson mehnati bilan yaratilgan barcha moddiy, ma'naviy resurslari ishbilarmonlik bilan boshqara olish va uni reklama qila olishning ahamiyati haqidagi tasavvurlari kengaytiriladi.

III bo'limda Pul, narx, mahsulotlarni sotib olish va ayirboshlashda: bozor va uning turlari (kiyim-kechak, oziqovqat, mashina, mol, dehqon, yoyma bozorlar va ularning

faoliyati) haqida, narxning paydo bo'lishi, biror narsani sotib olish ustida fikr yuritish, kerakli tovar haqida ma'lumot - axborotlar olish, oila va uning daromadi, oilada turmush tarzini o'zgartirish, oila va aholining xarid qilish qobiliyati baho-narx-navo daromadidan kelib chiqishi, iqtisodiy sharoit, tabiiy omillar, ilmiy-texnika taraqqiyoti, madaniy omillarning insonlarning dunyoqarashiga ta'siri, korxonalarining tashqi iqtisodiy aloqalari, ularning olib boradigan tashqi iqtisodiy operatsiyalari bu eksport bo'lib hisoblanishi, korxonalar tomonidan xorijiy mamlakatlarga xomashyo, tayyor tovarni yetkazib berishi ekanligi haqida.

Import - har bir korxonalar tomonidan ichki iste'mol bozorida bo'lmagan tovarlarni chetda xarid qilishga asoslanadi. Bank, plastik kartochka va uning turlari, qimmatbaho qog'ozlar faoliyatida haqida tushuncha beriladi.

IV bo'limda ishlab chiqarish va uning turlari, ishlab chiqarish va mehnat jarayoni: yer, ishchi kuchi, ishlab chiqarish texnologiyasi moddiy xomashyo omillari, tadbirkorlik manbalari, mahsulot va buyumlar, turli mahsulotlarni ishlab chiqarish texnologiyasi (inson hayot kechirishi uchun zarur bo'lgan mahsulot va tovarlar); qurilish mollari va jihozlari, imkoniyatlardan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari, ishlab chiqarish va ta'limot, ishlab chiqarayotgan mahsulotlarni uy-ro'zg'orga kerakli mahsulotlar, texnika asboblari, mashinalar, matolar, ip, ipak tolalari, o'quv qurollari va kitoblar, dehqonlar, chorvadorlar, bog'bonlar, paxtakorlar, xalq xo'jaligining muhim tarmog'i hisoblangan qurilish ashyolari, o'yinchoqlarni ishlab chiqarish texnologiyasi bilan tanishtirish. Buning uchun atrof-olam bilan mashg'ulotlarida quyidagi mavzularda: "Ishlash uchun kimga nima kerak?", "Bog'bon-bog'bon", "Nimaning o'rni o'zgardi", o'yinlar, "Tejamkorlik yaxshi odat", "Pul nima?" "Bozor turlari", "O'yinchoqlar va ularning yaratilishi", "Bank nima", "Do'kon turlari", "Nima qayerda ishlab chiqiladi?", "Ishlab chiqarish va uning turlari" mavzularida suhbatlar o'tkaziladi. Biz yuqorida "oila daromadi", "Oila farovonligi", "oila ehtiyojlari" kabi iboralarni qo'lladik. Maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy bilimlarini shakllantirishda oila ham muhim rol o'ynaydi. Xonadonning maqsadi - o'z iste'molini yuqori darajaga ko'targan holda kelajakni ta'minlash uchun jamg'arma hosil etishdir. Buning uchun oila a'zolarining

moddiy-ma'naviy ehtiyojlari jamlangan mablag'ni maqsadli sarflash asosida" oila jamg'armasi"ni yaratish lozimdir. Oilada tadbirkorlik faoliyati "Milliy hunarmandchilik do'konlari", "Badiiy dekorativ ashyolar" qurilish detallari, uy va qishloq xo'jalik asboblari, bolalar o'yinchoqlari, milliy xarakterdagi oziq-ovqat tovarlari (qandolatchilik, konditer mahsulotlari, turli xildagi yormalar, pishiriqlar va hokazo) ishlab chiqarish sohalari keng tarqalgan. Oila a'zolarining iqtisodiy ongi, iqtisodiy ko'nikma, malakalarining o'sib borishi maktabgacha yoshdagi bolalarning dunyoqarashi, tasavvurlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Oiladagi bola tarbiyasi tashqi sharoitlar: uy-ro'zg'or madaniyati, umummadaniy, gigiyenik va estetik talablarga rioya qilinishi ham ta'sir ko'rsatadi. Har qaysi oilada bolaning to'g'ri rivojlanishi uchun o'yin va mashg'ulotlar uchun joy ajratilishi, o'zining karovoti, sochig'i, idish-tovog'i, ustki va oyoq kiyimlarini toza va ozoda, tartibli saqlashlari, o'yinchoq, kitoblar va boshqa jihozlar tejamkorona munosabatda bo'lishi kerak. Oilada iqtisodiy mulk, oila mulkiga nisbatan to'g'ri munosabat asoslari shu tariqa tarkib toptiriladi. Oilada pul mablag'larini shakllantirish, sarflarni har bir oila a'zolarining ehtiyojlari va umumiy ehtiyoji (gaz, elektr, isitish, suv, soliq va boshqalar)larning hisobiga oqillik bilan rivojlantirish uyushganlik va tartibga o'rgatadi, turmush madaniyatini oshiradi. Oila byudjetida hisobga olishning yo'qligi, oldindan ko'ra bilmaslik, uy xo'jaligini uyushtira bilmaslikka olib keladi. Oilada bolalarni amaliy ishlarni hal etishga jalb qilish, ularga vaqti-vaqtida va doimo topshiriqlar berish, o'yinchoq va kitoblarni yig'ishtirish, o'z o'rnini solish va yig'ishtirish, o'simlik va uy hayvonlarini parvarish qilish, suv, gaz elektr energiyasi, pul, kiyim-kechak boshqa jihozlardan to'g'ri foydalanish, ortiqcha o'ylab ko'rishlikka o'rgatib boriladi. Xulosa o'rnida, bolalarni iqtisodiy bilimlar bilan qurollantirish, ularning kelajagini ta'minlashdagi vosita hisoblanadi.

Turli yosh guruhlarida markazlarda iqtisodiy tarbiyani tashkil etish metodikasi (faoliyat ishlanmasi)

ОКТЯБРЬ ОЙЛИК MAVЗУ: “РАНГ-БАРАНГ КУЗ”

Гуруҳ	номли тайёрлов гуруҳи					
Мавзу	Мавсумий ўзгариш, учиб кетувчи қушлар					
Давр	Октябрь ойининг I хафтаси					
Ривожланиш соҳалари бўйича максаллар	жисмоний ривожланиш ва соғлом турмуш тарзининг шаклланиши;	Тусиқлардан хатлаб ўтиб, йўналиш ва мувозанатни сақлаган ҳолда енгил ва максалди югуришга ўрганади.				
	ижтимоий-ҳиссий ривожланиш;	Қанотли дўстларимизга нисбатан меҳр ва эҳтиёткорона муносабатни тарбияланади, қизиқувчанлик ошади ва ҳамдардлик ривожланади				
	нутқ, мулоқот, ўқиниш ва ёзиш малакалари;	Қушлар ҳақидаги, уларнинг куз фаслидаги ҳаёти ҳақида билимлари мустаҳкамланади, ташқи кўринишидаги ўзига хослик ва ҳулқ-атвори тўғрисидаги тасавурлари бойитилади.				
	билиш жараёнини ривожланиши;	Қушлар ҳақидаги, табиат ва қушларни парваришлаш тўғрисидаги билимлари шаклланади. Сули ёрмаси ва уни ундириш билан танишади.				
ижодий ривожланиш.	Биргаликда фаолиятга нисбатан ижобий муносабатни, ритми ҳис этишни, қушлар овозини тинглаш ва турли образларга қира олиш малакасини шакллантириш.					
Ривожланиш марказлари	Таълим-тарбиявий фаолият					
	Душанба	Сешанба	Чоршанба	Пайшанба	Жума	Ресурслар, иловалар
Эркин фаолият	Қуриш-ясаш ва математика	Болалар майдончаси		Қушлар учун доңхўрак	Математик мойчечак	Қурилиш блоклари, лево конструктор кубиклари
	Сюжетли-ролли ўйинлар ва драммалаштириш	Она ва қизалоқ		Бозорда		Нiqоблар, белгилар, отрибулар
	Нутқ ва тил	“Қуз” сюжетли расми асосида суҳбат		Мавзу бўйича топишмоқ ва тез айтишлар		Сюжетли расмлар, материаллар, предметли расмлар
	Фан ва табиат маркази	Қушлар ҳақидаги альбомни кўриб чиқиш	Табиий бўёқлар	Барглари ўрганамиз		Расмлар, альбом, махсус идишлар, бўёқлар, барглар, лупа, микроскоп
	Санъат маркази	Табиий материаллардан печатлаш усулида расм чизиш			Қузги гуллар ва барглardan гербарий йиғамиз	Қоғоз, рангли қоғоз, табиий материаллар
	Умумий гуруҳ бўлиб ишлаш					

Syujetli – rolli o‘yinlar va dramotizatsiyalash markazi

Tayyorlov guruhlarini uchun iqtisodiy tarbiyanitashkil etish

«Bozorda»

Maqsad: sotuvchilarning vazifalari to‘g‘risida biladi, barcha meva va sabzavot nomlarini biladi.

Kerakli jihoz va materiallar: sotuvchi kiyimi, niqoblar, meva va sabzavotlarning qolipli tasviri, o‘yinchoq pullar, tarozi..

Faoliyatning borishi:

1. “Bozorda” syujetli-rolli o‘yinni planlashtirish;
2. Bozor tasvirlangan suratlarni tomosha qilish;
3. Syujetli-rolli o‘yin

Qo‘shimcha qism: tarbiyachi kuzatadi va mavzuga doir yangi fikr berishi mumkin.

Nimalarga e‘tibor qaratmoq lozim: o‘yinda bolalarning o‘zini tutuishiga, jamoada o‘ynay olishiga.

ОЙ МАВЗУСИ: «ЗУМРАТ ҚИШ»

гурух	Тайёрлов гуруҳи _____ (номи)					
Мавзу	«Соғлом танда – соғ ақл»					
Давр	ДЕКАБРЬ ўйининг 2 ҳафтаси					
Ривожланиш соҳаларига доир максаллар	Жисмоний ривожлантириш ва соғлом турмуш тарзини шакллантириш	Харакат кўникмаларини яхшилаш. Тўғри қадди қоматни сақлашга, ташқи орасталикка риоя этишга ўргатиш				
	Ижтимоий-ҳиссий ривожланиш	Болалар орасида дўстона ўзаромуносабатларни тарбиялаш, атрофдаги инсонларга нисбатан ҳурмат билан муносабатда бўлишни тарбиялаш.				
	Нутқ, мулоқот, ўқиш ва ёзув малакалари	Барча товушларнинг аниқ талаффузини мустаҳкамлаш. Нутқнинг аниқлигига эришиш.				
	Билишни ривожлантириш	Болаларни соғлом турмуш тарзи қоидалари ва спорт турлари билан таништириш, мамлакат ҳаётидаги жисмоний соҳага оид воқеаларга бўлган қизиқишни қўллаб қувватлаш				
Ижодий ривожланиш	Болаларни образнинг ифодаларини, предметнинг характерли сифатларини, ҳаракатларини тасвирий воситалар кўмагида ифодалашга ўргатиш. Ижодкорликни ривожлантириш					
Ривожланиш маркази		Ўқув-тарбиявий фаолият				Ресурслар, иловалар
		душанба	сешанба	чоршанба	пайшанба	жума
Эркин фаолият	Қуриш ва конструкторлаш маркази, математика	Спорт мажмуасини курамит. (Ийрик қурилиш материалдан)			«Спорт ҳақидаги расми тўпла» (пазлар)	
	Сюжетли-ролли ўйинлар ва драммалаштириш	Спорт анжонлари дўқони				Спорт жиҳозлари
	Нутқ ва тил	«Расмда қандай спорт тури тасвирлаган?» дидактик ўйини		«Қандай сўз мос келмайди?» дидактик ўйини		«Жисмоний тарбия ва спорт» мавзусига оид расми карточкалар
	Фан ва табиат маркази	Сумалакни кузатамиз.		Рағли муз ясаймиз		
	Санъат маркази	«Биз спорт билан шугулланамиз» лойиши			«Қандай спорт тури менга ёқди?» расми	
	Умумий гуруҳ бўлиб ишлаш					
						Бўёқлар, қаламлар, қоғоз, салфетки. Пластинин, тахтачалар, стеклар.

66

Syujetli-rolli o‘yin va drama markazi

Tayyorlov guruhlarini uchun iqtisodiy tarbiyanitashkil etish

«Kiyim do‘koni»

Maqsad: turli mavsumda kiyiladigan (qishki, yozgi) va maqsadiga ko‘ra kiyiladigan kiyimlar haqida tasavvur hosil qilish. Savdo sotiq haqida tushunchaga ega bo‘lish

Kerakli jihoz va materiallar: ilgak-vitrinalar, turli bolalar kiyimi, kassa, schet, cheklar, kalkulyator, paketlar.

Faoliyatning borishi:

1. “Do‘kon” rasmini tomosha qilish.
2. Do‘kon atributlari bilan tanishish.
3. Ilgak-vitrinadagi kiyimlarni mavsumiga ko‘ra, maqsadiga ko‘ra taxlab chiqishni taklif qilish.
4. Rollarni taqsimlash, o‘yin qoidalarini belgilash (sotuvchi, xaridor, maslahatchi, yordamchilar, kassir).
5. «Kiyim do‘koni» o‘yini.

Qo‘shimcha qism: Yangi yil bayrami uchun kiyimlar kolleksiyasini yaratishni taklif qilish.

E’tiborga molik jihati: odamlarning kasbiga hurmat tuyg‘usini tarbiyalash, o‘yin paytida bolalarning ijodiy mustaqilligini qo‘llab-quvvatlash.

ОЙ МАВЗУСИ: «ЗУМРАТ ҚИШ»

Гуруҳ	Тайёрлов гуруҳи					(номин)			
Мавзу	«Устки ва оёқ кийимлар»								
Давр	ДЕКАБРЬ ўйининг 3 хафтаси								
Ривожланиш соҳаларига доир мақсадлар	Жисмоний ривожлантириш ва соғлом турмуш тарзини шакллантириш	Ташқи орасталикка риоя этиш одатини тарбиялаш, ўз ўзинга хизмат қилиш ва гигиена малакаларига ўргатиш. Мувозанатни сақлашга ўргатиш, ҳаракатлар координациясини ривожлантириш, фазода мўлжал олишни яхшилаш.							
	Ижтимоий-ҳиссий ривожланиш	Тенгдошлари билан ҳиссий мулоқот шароитида ўз тажрибаларини қўллашга, турли фаолият давомида ижодкорликни намоён этишга ўргатиш.							
	Нутқ, мулоқот, ўқиш ва ёзув малакалари	Грамматик ҳатolikларга нисбатан қатъий муносабатни, нутқнинг софлиги ва тўғрилигига бўлган интилишни тарбиялаш тарбиялаш.							
	Билишни ривожлантириш	Болаларнинг устки ва оёқ кийимлар ҳақидаги билимларини кенгайтириш. Фабрика, ательеда кийимларни тикниш билан боғлиқ меҳнатга доир тасавурларни шакллантириш							
	Ижодий ривожланиш	Расмда нақш элементларини чизишга ўргатадилар. Мўйкалам учи билан чаккон ва энгил ҳаракатлар қилган ҳолда тўғри, синик, тўлқинсимон чизиклар, айлана, ярим доира каби чизиклар чизиш, нукта қўйиш, мўйкаламни тўғри ушлаш малакасини шакллантириш.							
Ривожланиш маркази		Ўқув-тарбиявий фаолият		душанба	сешанба	чоршанба	пайшанба	жума	Ресурслар, иловалар
Эркин фаолият	Қуриш ва конструкторлар маркази, математика	«Айиқча» конструкторлар.			Қўғирчоқ учун шифоньер ва комод		Санок учун майда ўйинчоқлар. Санок чўплари.		
	Сюжетли-ролли ўйинлар ва драмалаштириш	Ателье.			Кийимлар дўкони.		Матолар, кийим деталлари (ёқа, чўнтак, белбоғ, илгак, тугмалар) ва б.		
	Нутқ ва тил	Қўлланлиш мақсадида кўра кийимларнинг классификацияси: мавсумий устки кийим, бош кийимлари, оёқ кийимлар.			Ўзбек миллий либосларини кўздан кечириш ва тасвирлаш		Мавзуга оид карточкалар, қўғирчоқлар, миллий либослар		
	Фан ва табиат маркази	«Устки, бош ва оёқ кийимларини тайёрлаш учун матоларни нимадан тайёрлайдилар (хайвонлар жуни, пахта, шойи, тери, пат, ипак, тери, самон)			«Дўппи» аппликацияси ва ясаш		с набором тканей и других материалов		
	Санъат маркази	Декоратив расм. Кийимни чиройли орнамент билан безатиш (коғоздан кесилган ўғил болалар кўйлаги, сарафан, кизлар кўйлаги).			«Дўппи» аппликацияси ва ясаш		Бўёқлар, қаламлар, салфеткалар. Рангли коғоз, елим, кайчи.		
	Умумий гуруҳ бўлиб ишлаш								

67

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ilk iqtisodiy tushunchalarni berish

Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy bilimlarni berishda dastavval tarbiyachi-pedagog iqtisodiyotga oid ma’lum bilim va ma’umotlar bilan qurollangan bo‘lmog‘i zarur. Tarbiyachi-pedagog quyidagi nazariy bilimlarni bilishlari zarur:

- Iqtisodiyotning inson hayotida tutgan o‘rni va uning rivojlanish tamoyillari va nazariy asoslarini;
- zaruriy hayotiy ehtiyojlar va bolalar faoliyatida oqilona qo‘llay olish;
- bolalarga iqtisodiy bilim berish orqali iqtisodiy ong, iqtisodiy madaniyatni tarbiyalash zarur

Iqtisodiy tushunchalardan bo‘lgan bozor tushunchasi bilan tanishtirishda tarbiyachi bolalarga “bozor” haqida ma’lumot beradi. Bozor - bu xaridor bilan sotuvchilar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalar, ularni bir-biri bilan bog‘laydigan mexanizmdir. Bozorga tovar egasi sotish uchun, xaridor narsa sotib olish uchun

chiqadi. Bozordagi sotuvchi va xaridorlar kimlar? Sotuvchilar - bu tovar ishlab chiqaruvchi korxonalar, fermalar, fermer xo'jaliklari, yakka tartibda ishlab chiqaruvchi kishilardir. Xaridor esa barcha aholi, davlat idoralari va iste'molchilardir.

Bozorda tovarlarni pul vositasida ayirboshlash ya'ni oldi-sotdi munosabatlari paydo bo'ladi. Bir tovar pulga ayirboshlansa, shu pulga boshqa narsa sotib olinadi. Ya'ni, bog'bon o'z yetishtirgan ho'l meva mahsulotlarini sotib, o'rniga o'ziga kerakli mahsulot sotib oladi. Bunda: tovar pulga sotiladi, yana boshqa tovar sotib olinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga bozor turlari va asosiy vazifalari haqida ma'lumot beriladi. Bozorlar mazmuni va ishlatilishiga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

- Iste'molchilar bozori - bunda iste'mol uchun zarur bo'lgan barcha tovarlar sotiladi;
- xizmat ko'rsatish bozori bunda asosan zarur bo'lgan xizmatlar ko'rsatiladi. Bu bozorning rivojlanishi aholining iqtisodiy shart-sharoitlarini yaxshilab berish bilan bog'liqdir.
- uy-joy bozori - bu bozor iqtisodiyoti sharoitida vujudga kelgan bo'lib, asosan uy-joylarni xususiylashtirish va ularni sotib olish bilan bog'liq bo'lgan hujjatlardan tashkil topadi;
- innovatsion bozor - ilmiy yangiliklarni texnika va ishlab chiqarish texnologiyalarini, turli ixtirolarni o'zida jalb etadi; Shuningdek, mahalliy, milliy, asosiy, qo'shimcha chakana, ulgurchi, mayda-ulgurchi davlatlararo, jahon bozor turlari mavjud.

Xaridor bozordan o'ziga kerakli ehtiyoj narsalarni pulga sotib oladi. Xo'sh, pulning o'zi nima? Pul - bozor aloqalarining hammabop va universal iqtisodiy vositasidir. Pul - bozor munosabatlarining asosiy vositasi, uning yordamida barcha iqtisodiy aloqalar amalga oshiriladi. Ma'lumki, hamma kishilar puldan foydalanadilar.

- Pulga xonadonlar bozordan davlatga iste'mol tovarlarini sotib oladilar.
- Pul - soliqlar, badal, qarz, stipendiya, pensiya kabi majburiyatlarni to'lash uchun kerak.

Pul 3 ta asosiy funksiyani boshqaradi.

1 - hisob-kitob va iqtisodiy ovlchov funksiyasi

2 - muomala vositasi

3 - jamg'arish vositasi 1994-yil 2-iyundan boshlab "O'zbekistonda milliy pul so'm joriy etildi, Milliy pul - bu muayyan mamlakatda muomalada yuruvchi va tanho to'lov vositasi deb qabul qilingan puldir. Bunda nechta mamlakat bo'lsa, shuncha milliy pullar bor, Ularning nomida o'xshashlik bo'lsada, ular farqlanadi. AQSh, Kanada, Avstraliya, Gonkong pullari dollar bilan yuritiladi, lekin ular hamma jihatdan farqlanadi. Milliy pullar turlicha bo'ladi. Ulardan biri tovar shaklidagi puldir, ya'ni bu oltindir. Qog'oz pullar - davlat tomonidan muayyan mamlakatdagi yagona to'lov vositasi sifatida kiritiladi va bu tanga pulning o'ziga yozib qo'yiladi. Qog'oz pullar kupyura shakliga ega. Ular har xil qiymatli bo'lib chiqariladi. Masalan, O'zbekiston milliy puli - so'mni olsak, 10, 25, 50,100,200,500,1000,5000,10000 va 50000 so'mlik pullar shaklida chiqariladi. Ular yirik va mayda pullarga ajraladi. Yirik pullar qog'oz shaklida, mayda pullar tanga va chaqa shaklida chiqariladi.

Milliy pul quyidagi xususiyatlarga ega bo'ladi:

- U mamlakatdagi yagona to'lov vositasi hisoblanadi.
- u himoya belgilariga ega (bu belgi 12 tagacha bo'ladi), uni qalbakilashtirish qiyin bo'ladi.
- milliy pulning o'z ko'rinishi bor, uni boshqa puldan farqlantirib topib olish mumkin. Milliy pul chidamli bo'lib, uzoq davrga qadar xizmat qila oladi. Pul o'z shakli jihatidan qog'oz, tanga va chaqa pullardan tashkil topsa, muomala jihatidan naqd va naqd bo'lmagan pullarga ajraladi. Naqd pullar - bu aholi qo'lida aniq moddiy shaklidagi qog'oz va tanga pullar bo'lib, u qo'ldan-qo'lga o'tib yuradi. Bank - bu pul bozorda faoliyat yurituvchi moliyaviy institutdir.

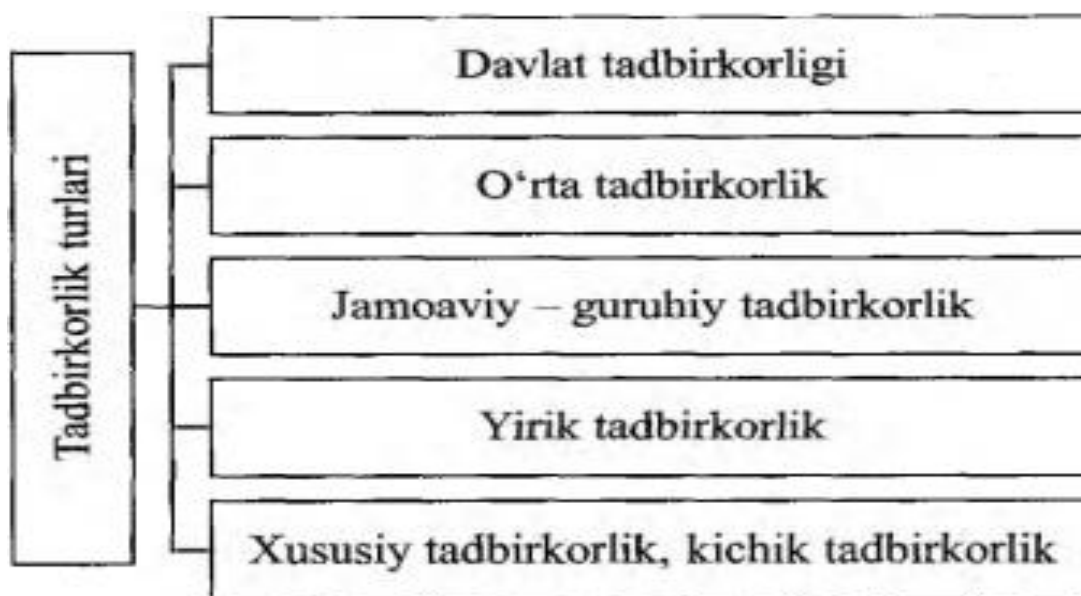
Biroq oldi-sotdi aloqalariga naqd bo'lmagan pullar ham xizmat qiladi. Bu - bankdagi ayrim kishilar, fermerlar yoki davlat tashkilotlari nomiga yozilgan puldir. Aholi naqd pul va bankdagi puldan tashqari plastik kartochkalardan ham foydalanadi. Biroq, ularning o'zini pul deb bo'lmaydi. Plastik kartochka - pul borligini tasdiqlovchi vositadir. Asl pul kartochkaning o'zi emas, balki bankdagi pul egasi hisob varag'i yozilgan puldir. Pul qanday shaklda bo'lishidan qat'iy nazar kishilar va jamiyatga xizmat qiladi. Narx - bozor aloqalarining asosiy iqtisodiy vositasi

bo‘lib, tovar va xizmat birligini sotib olish uchun to‘lanadigan pul miqdorini bildiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga narx bozordagi oldi-sotdi aloqalarini ta'minlashi, pul bo‘lgandagina bozordan narsa yoki tovar sotib olish mumkinligi, xaridor va sotuvchi o‘rtasidagi kelishuv, sotuvchi bozorda o‘z narxini taklif qilishi mumkinligi, savdolashuv asosida har ikki tomonga ma’qul narx paydo bo‘lishi to‘g‘risida tushuncha beriladi. Buning uchun “Bozorda” o‘yini hamkorlikda o‘ynaladi. Bolalarga xonadon byudjeti oilada jamg‘ariladigan va tejab qolingan pul, ya’ni oila daromadi va oila xarajati kabi tushunchalar berib boriladi.

Xarajat - bu har qanday narxning umumiy asosi bo‘ladi, chunki xarajatsiz hech qanday tovar yoki xizmat yaratib bo‘lmaydi. Xarajat narx tarkibiga kiradi, chunki tovarlar sotilgach ular qoplanishi kerak. Narx hech bo‘lmaganda xarajatni qoplashga yetarli bo‘lishi kerak. Masalan, yosh tadbirkor milliy qo‘g‘irchoqni yasab uni bozorga olib chiqadi, har bir qo‘g‘irchoqning tannarxi ya’ni tadbirkor sarflagan xarajat taxminan 10.000 so‘m, unga bozor narxi 12.000 so‘m qilib belgilanadi. Tadbirkorning har bir qo‘g‘irchoqdan oladigan sof foydasi 2 000 so‘m. Talabga qarab, narx-navoni oshirish yoki tushurish mumkin. Bu bolalar bilan o‘ynaladigan “Biz bozorga boramiz” o‘yinida aks ettiriladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga tadbirkorlik to‘g‘risidagi tushuncha berishda, tadbirkorlik mehnat faoliyatining bir turi ekanligi, bu g‘oyat mas’uliyatii mehnat turi ekanligi tushuntiriladi. Tadbirkorlik - bu bozor qonun-qoidalariga asoslangan faoliyat hisoblanadi. Tadbirkorlik - bu intilish, qandaydir yangilikni boshqarishda qaror qilish, yaratishga intilishdir. Tadbirkorlik amaldagi qoidalarga muvofiq daromad olishga qaratilgan yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan mahsulot ishlab chiqarish yo‘li bilan tavakkal qilib o‘z mulkiy javobgarligi ostida amalga oshiriladigan tashabbuskorlik faoliyati hisoblanadi. O‘zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikning taraqqiyoti tarixan 5 davrni bosib o‘tdi. Birinchi davr - XIX asr uchinchi choragidan 1917-yilgacha davom etdi. Bunda kosiblar, dehqonlar, kichik va o‘rta korxonalar bo‘lgan. Ikkinchi davr - 1918-1985 (turg‘unlik davri yakka tartibdagi hunarmardchilik -kosibchilik 1 % ga yetgan. Uchinchi davr - 1985-1991-yillar jonlashish davri To‘rtinchi davr -

shakllanishi 1991-2005-yillar Beshinchi davr - barkamollik davri 2005-yildan keyingi yillar.

Mamlakatimizda yaratilgan qonunlar, me'yoriy hujjatlar asosida iqtisodiyotning an'anaviy tadbirkorlikka moyil bo'lgan tarmoqlar, xizmatlar tarmog'i kengayadi. Milliy iqtisodiyotning rivojlanishida tadbirkorlik faoliyati ijtimoiy va iqtisodiy amaliyotga ega. Bozor iqtisodiyotga asoslangan ishlab chiqarish jarayonida tadbirkorlikning roli kattadir. Tadbirkor - bu shunday insonki, u o'zida bo'lgan pul mablag'laridan, ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan ishlab chiqarish qurollari, mahsulotlar bilan aholi uchun turli ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishni tashkil qiluvchi shaxsdir. Tadbirkor - bu tartib bilan puxta o'ylab ish qiladigan, ya'ni ishbilarmon shaxs. - Hamma ham tadbirkor bo'lavermaydi. Tadbirkor doimo o'zining fikr-mulohazalari bilan yangilik yaratishga, ya'ni ishlab chiqarish tashkil etishga, yangi iste'mol mahsulotlarini yaratishga yangi texnika va texnologiyalarini yaratish orqali o'z qo'lida ishlayotgan xodimlarning mehnatlarini yengillashtirish, ishlab chiqarish harakatlarini kamaytirishga intiluvchi shaxs hisoblanadi. O'zbekistondagi quyidagi tadbirkorlik turlari mavjud

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan tadbirkorlik turlaridan biz maktabgacha ta'lim muassasasida bolalar bilan tashkil etiladigan jamoaviy guruhiy tadbirkorlik elementlaridan "Qo'g'irchoq" mashqini misol keltirishimiz mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'z munosabatlarida "Mening dadam firmada ishlaydilar",

“Mening dadam biznesman” degan soʻzlarni koʻp qoʻllaydilar. Firma - bu tovar ishlab chiqaruvchi korxonalar. U nafaqat moddiy tovarlarini, shuningdek xizmatlarni ham yaratadi va qiymat bozorga chiqaradi.

Firma - iqtisodiyotimizning muhim boshlangʻich boʻgʻini boʻlib, unda ishlab chiqarish yuz beradi, ishlab chiqarish omillari harakatga keladi. Rivojlanayotgan tezkor davrda respublikamizda yashayotgan har bir fuqaro kekxa-yu yosh “biznes” degan termiga duch kelmoqda. Xoʻsh, biznes soʻzini qanday tarzda tashkil etish mumkin? Biznes soʻzi inglizchadan “tadbirkorlik harakati” deb tarjima qilinib, mulkka ega fuqarolarning daromad keltiruvchi faoliyatidir. Biznes - bu harakat, ish demakdir. Bu oddiy va tekin ish boʻlmasdan, balki kishilar oʻrtasidagi ishbilarmonlik munosabatlari orqali yuzaga keladigan harakatdir.

Mavzu yuzasidan savol va topshiriqlar

1. Iqtisod tushunchasiga taʼrif bering va yoriting
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ehtiyojlarini meʼyorlashtirishda tarbiyachi tomonidan amalga oshiriladigan ishlarni izohlang.
3. Iqtisodiy tushunchalarga taʼrif bering va misollar keltiring.
4. Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berishning maqsad va vazifalarini yoriting.
5. Sharq mutaffakirlarining iqtisodiy tarbiyaga oid falsafiy qarashlarining mohiyatini nimada deb bilamiz?
6. Iqtisodiy tarbiya qaysi mashgʻulotlar tarkibida oʻz aksini topgan? Misollar bilan tushuntirib bering.
7. Iqtisodiy tarbiyaga oid oʻyinlardan misol keltiring va izohlab bering.
8. Maktabgacha taʼlim tizimida iqtisodiy tarbiya berish jarayonlarini tashkil etishda tarbiyachining vazifasini nimalarda deb bilasiz?
9. Maktabgacha taʼlimga qoʻyiladigan Davlat talablaridan maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tushunchalar berish boʻlimini oʻrganib kelish.
10. “Ilk qadam” tayanch dasturining iqtisodiy tarbiyaga oid boʻlimlaridan konspekt va guruhlar boʻyicha jadval tuzing.

Mavzu yuzasidan test

1. Iqtisodiy tushunchalarning ta'rifi qaysi bandda to'g'ri ko'rsatilgan?
 - a) Moddiy mehnat, informatsion resurslar, ishlab chiqarish, tadbirkorlik, bozor, biznes, biznesmen, bank, pul, tovar, narx, firma, plastik kartochka
 - b) Mehnat va moddiy resurslar, ishbilarmonlik, Tovar, ta'lim tashkilotlarini boshqarish, nazorat, baholash
 - c) Mamlakatni obodonlashtirishga ketadigan pul xarajatlari, qurilishi, rahbarlik qilish, suhbat, tekshirish, akt tuzish
 - d) ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, yoshlar ongiga milliy istiqlol g'oyalarini singdirish, oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkazish
2. O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikning barkamollik davri qaysi bo'limida to'g'ri aks etgan?
 - a) XIX asrning uchinchi choragidan 1917-yilgacha
 - b) 1985-1991-yillar
 - c) 1918-1985-yillar
 - d) 2005-yildan keyingi yillar
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tushunchalar berish qaysi me'yoriy hujjatda berilgan
 - a) O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni
 - b) O'zbekiston Respublikasining Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan Davlat talablarida.
 - c) O'zbekiston Respublikasining Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi nizomida
 - d) O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan tomonidan tayyorlangan "Ilk qadam" o'quv dasturida
4. O'zbekiston Respublikasida milliy pul "ming so'm" nechanchi yildan boshlab joriy etilgan to'g'ri javobni belgilang.
 - a) 1994-yil 2-iyuldan boshlab;
 - b) 1992-yil 2-iyundan boshlab;
 - c) 1997-yil 8-avgustdan boshlab;
 - d) 1995-yil 1-sentabrdan boshlab;
5. O'zbekistonda tadbirkorlik turlarining to'g'ri ta'rifi qaysi bandda berilgan?

- a) Xalqaro tadbirkorlik, davlat tadbirkorligi, jamoaviyguruhiy, xususiy, o‘rta va kichik tadbirkorlik
- b) Xalqaro tadbirkorlik, kapital, eksport, import, marketing, soliqlar, sug‘urtalash
- c) Xorijiy tadbirkorlik, xorijiy investitsiyalar, kichik tadbirkorlik
- d) Moddiy va ishlab chiqarish omiliari, mehnat predmet va resurslari, mehnat shartnomasi, markaziy va davlat tadbirkorligi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo‘li" vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova "Shaxsga

yoʻnaltirilgan yondashuv asosida taʼlim jarayonini rejalashtirish. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim Vazirligi. T.:2020 y.

13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “Oʻyin orqali taʼlim olish”. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim Vazirligi. T.:2020 y.

14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim Vazirligi. T.:2020

8-mavzu: Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida huquqiy tarbiyani tashkil etish

1. Maktabgacha yoshidagi bolalarga huquqiy tarbiya berishning ahamiyati
2. Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida didaktik oʻyinlar orqali turli yosh guruhlarida iqtisodiy tarbiya berish metodikasi
3. Maktabgacha taʼlim yoshidagi bolalarni Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan tanishtirish

Maktabgacha yoshidagi bolalarga huquqiy tarbiya berishning ahamiyati

Tarbiya - shaxsni maqsadga muvofiq takomillashtirish uchun uyushtirilgan pedagogik jarayon boʻlib, tarbiyalanuvchining shaxsiga muntazam va tizimli taʼsir etish imkonini beradi.

Tarbiya jarayoni tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar oʻrtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yoʻnaltirilgan hamkorlik jarayonidir. Tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchining ongi shakllana boradi, his-tuygʻulari rivojlanadi, ijtimoiy hayot uchun zarur boʻlgan ijtimoiy aloqalarni tashkil etishga xizmat qiladigan xulqiy odatlar hosil boʻladi.

Mustaqil Oʻzbekiston Respublikasida har bir fuqaroning ijtimoiy-siyosiy, huquqiy

faolligini yuzaga keltirish, huquqiy madaniyatini qaror toptirish – fuqarolik (huquqiy) jamiyatning asosiy talabi sanaladi. Jamiyat tomonidan qonunchilik yo‘li bilan belgilangan talablar fuqaro xulqini baholash, xatti-harakatlari mohiyatini tahlil qilish uchun mezon bo‘lib xizmat qiladi. Ana shu talablarga muvofiq fuqaroning xulq-atvoridagi ayrim ko‘rinishlar, harakatlar yoki odatlar ma‘qullanadi yoki qoralanadi. O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining maqsadi erkin, demokratik, insonparvar huquqiy davlat va jamiyatni qurishdir. Bu jamiyatni bunyod etish jarayonida yangi ijtimoiy fuqarolik tarbiyasini tashkil etish vazifalarini yanada murakkablashtiradi. Zero, demokratik, huquqiy jamiyat barpo etilishining muvaffaqiyati fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy onglilik darajasi, fuqarolik fazilatlarining qaror topganligi va ijtimoiy faollik ko‘rsatkichlariga bog‘liq. Fuqarolikning ijtimoiy asosi yangi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar bo‘lib, unda fuqarolarning shaxsiy manfaati jamiyat manfaati bilan qo‘shilib, uyg‘unlashib ketadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar mazmunida aks etgan g‘oyalar, demokratik talablar hamda axloqiy-huquqiy me‘yorlarga muvofiq faoliyat yuritish ijtimoiy fuqarolik munosabatlarining muhim qoidasiga aylanadi. Fuqarolik tarbiyasi fuqarolik tushunchasining mohiyatini anglatish orqali bolani maktabgacha yoshdan yuksak darajadagi fuqarolik madaniyatini shakllantirish, ularni xalq, Vatan, jamiyat manfaatlari yo‘lida kurashuvchi fuqarolar etib tarbiyalashga yo‘naltirilgan pedagogik jarayon. Fuqarolik tarbiyasining markaziy obyekti fuqaro sanaladi.

Fuqaro fuqaroligi huquqiy jihatdan e‘tirof etilgan hamda muayyan jamiyat (davlat) a‘zosi bo‘lgan shaxsdir.

Fuqarolik esa huquqiy va axloqiy me‘yorlarga ongli rioya etish, ma‘lum huquqlardan foydalanish hamda burchlarni bajarishga mas‘ullik bilan yondoshuv, mehnat jarayoni va jamoadagi faollik, ma‘naviy yetuklik asosida muayyan davlatga mansublik.

Fuqarolik tarbiyasining vazifalari tizimini quyidagilar tashkil etadi

- ✚ Yosh avlodni doimiy ravishda jamiyatda ustuvor mavqega ega bo'lgan axloqiy va huquqiy me'yorlarga rioya etishga o'rgatib borish.
- ✚ Bolalarga fuqarolik huquq va burchlari to'g'risida ma'lumotlar berib borish, ularda fuqarolik faoliyatini tashkil etish borasida ko'nikma va malakalar hosil qilish.
- ✚ Bolalarda davlat ramzlariga nisbatan hurmat va muhabbatni qaror toptirish, Respublika Prezidenti sha'ni, or-nomusini himoya qilishga tayyorlik hissini shakllantirish.
- ✚ Bolalarda xalq o'tmishi, milliy qadriyatlarga nisbatan muhabbat tuyg'usini uyg'otish, ulardan g'ururlanish, faxrlanish va iftixor hislarini oshirish.
- ✚ Vatan, xalq va millat ishiga sodiqlik, o'z manfaatlarini yurt manfaatlari bilan uyg'unlashtira olishga erishish, fidoiy fuqaroni tarbiyalab voyaga yetkazish.
- ✚ Vatan, yurt ozodligi va mustaqilligini e'zozlovchi, ardoqlovchi, uni himoya qilishga tayyor fuqaroni tarbiyalash ishiga keng jamoatchilik e'tiborini jalb etish.
- ✚ Maktabgacha yoshdagi bolalarga fuqarolik huquq va burchlari to'g'risida ma'lumotlar berib borish, ularda fuqarolik faoliyatini tashkil etish borasida ko'nikma va malakalar hosil qilish.
- ✚ Maktabgacha yoshdagi bolalarda davlat ramzlariga nisbatan hurmat va muhabbatni qaror toptirish, Respublika Prezidenti sha'ni, or-nomusini himoya qilishga tayyorlik hissini shakllantirish.
- ✚ Maktabgacha yoshdagi bolalarda xalq o'tmishi, milliy qadriyatlarga nisbatan muhabbat tuyg'usini uyg'otish, ulardan g'ururlanish, faxrlanish va iftixor hislarini oshirish.
- ✚ Vatan, xalq va millat ishiga sodiqlik, o'z manfaatlarini yurt manfaatlari bilan uyg'unlashtira olishga erishish, fidoiy fuqaroni tarbiyalab voyaga yetkazish

Maktabgacha ta'lim tashilotlarida didaktik o'yinlar orqali turli yosh guruhlarida iqtisodiy tarbiya berish metodikasi

“Keling tanishamiz”

Kichik guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad: Bolalarga bir-birlari bilan yaqindan tanishishga yordam berish. Bolalarda bir-biriga do‘stona munosabatda bo‘lishni o‘rgatish.

Kerakli jihozlar: koptok

O‘yinning borishi: bolalar aylanada bo‘lib turishadi. Tarbiyachi to‘pni bolaga tashlaydi va uni mehr bilan, nomi bilan chaqiradi. O‘yin to‘p o‘qituvchiga yetguncha davom etadi.

“Oila a‘zolarimning ismi”

Kichik guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad: bolalarning oila a‘zolarini aniq nomlash ko‘nikmalarini mustahkamlashga yordam berish, oilaga muhabbatni tarbiyalash.

O‘yinning borishi: bolalar aylanada turishadi va navbat bilan o‘z oila a‘zolarini chaqirishadi. Masalan: “Men onam Nasiba, otam Sardor, akam Sarvar bilan yashayman. Mening Xurshida, Nodira buvilarim, Naim va Karim bobolarim bor.

“Xatti - harakatlarni baholang”

O‘rta guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad : bolalarning yaxshi va yomon ishlar haqidagi g‘oyalarini rivojlantirishga ko‘maklashish; sezgirlikka, xayrixohlikka tarbiyalash. Bolalarning ijtimoiy, huquqiy normalar haqidagi bilimlarini boyitish.

Kerakli jihozlar: syujetli rasmlari.

O‘yinning borishi: Tarbiyachi har bir bolaga syujetli rasmlarni ko‘rsatadi. Bolalar rasmga qarashlari, ko‘rganlarini tasvirlashlari va rasmdagi bolalarning harakatlarini baholashlari kerak. Masalan: bolalar navbatma-navbat aytadilar: “Bola qizdan to‘pni oldi, qiz yig‘layapti. Bola yomon ish qildi, bolalar bu ish to‘g‘rimi”

“Qanday qilib sog‘lom bo‘lish mumkin”

Katta guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad : bolalarga sog‘lig‘ini mustahkamlash va saqlash qanchalik muhimligini tushunishga yordam berish.

Kerakli jihozlar: bolalarning sog‘lig‘ini mustahkamlash va saqlashga qaratilgan turli tadbirlarni amalga oshirayotganini ko‘rsatadigan 7 ta rasm to‘plami.

O‘yinning borishi: tarbiyachi rasmni bolalarga ko‘rsatadi, bolalarga ularning har biri uchun rasmlar to‘plamidan xuddi shunday harakatlar qilayotgan bolalar tasvirlangan rasmlarni tanlashlari kerak. Masalan: o‘g‘il bola sochini taraydi, qiz qo‘lini yuvadi, bola tishlarini yuvadi, qiz cho‘miladi.

“Men yigitman, sen qizsan”

Katta guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad : bolalarda jinsini farqlash qobiliyatini shakllantirish; fikrlashni, e‘tiborni rivojlantirish.

O‘yinning borishi: bolalar aylana bo‘lib, navbat bilan o‘g‘il yoki qizligini aytishi kerak. Masalan: “Men o‘g‘il bolaman, sochim kalta, men shim, ko‘ylak kiyaman!” Yoki: “Men qizman, mening sochim uzun va men ko‘ylak kiyaman!” va hokazo.

“Iborani to‘ldiring”

Maktabga tayyorlov guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad: salomatlik inson hayotining asosiy qadriyati ekanligi haqidagi bolalarning bilimni rivojlantirish, shaxsiy gigiena qoidalarini har kuni amal qilishni bolalarga o‘rgatish.

O‘yin jarayoni:

Agar men har kuni gimnastika bilan shug‘ullansam, sog‘lom bo‘laman ...

Agar men ... yuzimni yuvsam va tishlarimni yuvsam, sog‘lom bo‘laman...

Jismoniy tarbiya bilan shug‘ullansam, sog‘lom bo‘laman...

“Biz ta‘tildamiz”

Maktabga tayyorlov guruhda huquqiy tarbiyani tashkil etish maqsadida tashkil etiladigan didaktik o‘yin

Maqsad : bolalarni dam olish faoliyati bilan tanishtirish.

O‘yinning borishi: tarbiyachi ma’lum bir tartibdaturli faoliyat turlari tasvirlangan rasmlarni joylashtiradi. Bolalar ish va dam olish almashinuvi to‘g‘ri ko‘rsatilganmi yoki yo‘qligini aytib berishlari kerak: odam nimadan charchashi mumkin va u qanday dam olishi kerak?

Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarni O‘zbekiston Respublikasi

Konstitutsiyasi bilan tanishtirish

Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarni O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan yaqindan tanishtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Dastlab, Konstitutsiya o‘zi nima, nima uchun u Respublikamizning bosh qomusi hisoblanadi, uning mazmuni, mohiyati, inson va fuqarolarning asosiy holati to‘g‘risida tushuncha berilishi lozim. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidayuqorida ko‘rsatib o‘tilgan masalalar o‘z ifodasini topgan. Hamma huquqiy me’yorlar undan kelib chiqadi va unga bo‘ysunadi. “Konstitutsiya” so‘zi lotin tilida “Constitutio” - so‘zidan kelib chiqib, “tuzish”, “o‘rnatish”, “belgilash” degan ma’nolarni anglatadi. Dastlab, qadimgi Rimda jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar qonun asosida belgilangan bo‘lib, u o‘zining uzoq tarixiga ega. Jahonda birinchi Konstitutsiya 1787-yilda AQShda, 1831-yilda Belgiyada, 1874-yilda Shvetsariyada qabul qilingan. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikga erishganligining dastlabkiyillarida o‘zining Konstitutsiyasi qabul qilinishi o‘zbek davlatchiligining rivojlanishiga asos bo‘ldi. Mustaqillikdan avval O‘zbekiston garchand suveren davlat deb atalgani bilan barcha masalalarni mustaqil hal eta olmagan.

Konstitutsiyaning yaratilishi 1990-yilning iyun oyidan boshlangan bo‘lib, bunda Respublikamiz olimlari, oliy kengash deputatlari, butun o‘zbek xalqi ishtirok etdi va xalq muhokamasidan o‘tib 1992-yil 8-dekabrda qabul qilindi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilingan kun umumxalq bayrami deb e’lon qilindi. Qabul qilingan Konstitutsiya mustaqil respublikamizning birinchi Asosiy

Qonuni hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi - xalqning maqsadini, istagini, davlat suverenitetini, ijtimoiy va davlat tuzilishini, xalqaro munosabatlarni, inson va fuqarolarning huquqiy holatini, davlat organlarining vakolatlarini, saylov tizimi va boshqa muhim masalalarni o‘z ichiga olgan. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan tanishtirishdan maqsad - o‘zi istiqomat qilayotgan davlati, xalq irodasi va uning manfaatlari, milliy davlat, uning ma‘muriy-hududiy tuzilishi, milliy davlat ramzlari, fuqarolarning burch va majburiyatlari, unda istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning tillari, urf-odatlar va an‘analarini hurmat qilish, xalqimizning tarixiy, ma‘naviy va madaniy merosini avaylab-asrash, onalik va bolalikni davlat tomonidan muhofaza qilinishi, har kimning bilim olish va huquqlardan foydalanishi, jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalari saylov, referendum, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, inson erkinligi, sha‘ni, qadr-qimmat va boshqa daxlsiz huquqlari to‘g‘risida tushuncha berish orqali bolalarga huquqiy ta‘lim va tarbiya berishdan iborat. Ma‘lumki, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarga ta‘lim-tarbiya berish “Ilk qadam” dasturi asosida olib boriladi. Bolalarga huquqiy tarbiya berish jarayoni asosan o‘rta guruhdan (4-5 yosh) boshlanib, unda bolalarga Konstitutsiya saboqlari asosida ilk huquqiy tushuncha berish, bolalarda ularning umumiy Vatani - O‘zbekiston haqida tasavvur uyg‘otish, o‘zi tug‘ilib o‘sgan joyiga muhabbat tuyg‘usini uyg‘otish, o‘z shahar, qishloq, mahalla va ko‘chasi haqidagi bilimlarini kengaytirish, o‘zi yashash joyidagi me‘morchilik yodgorliklari, chiroyli qurilishlarga qiziqish uyg‘otish, ularning nomlarini to‘liq aytishga o‘rgatish vazifalari qo‘yiladi.

Katta guruhda (4-5 yosh) - bolalarda mustaqil O‘zbekiston davlati haqidagi tushunchalarini kengaytirish, Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent shaharlari, “Buyuk Ipak yo‘li” haqida qisqacha ma‘lumot berish, O‘zbekistonning mustaqilligi, gerbi, bayrog‘i, madhiyasi haqidagi bilimlari shakllantiriladi. O‘zbekiston madhiyasini ijro eta olishga o‘rgatiladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezident tomonidan boshqarilishi, O‘zbekistonning poytaxti Toshkent shahri ekanligi haqida tushuncha beriladi. Bolalarning o‘z tug‘ilgan yurtiga mehrmuhabbat hissini

shakllantirish, milliy g'ururni tarbiyalash, "Konstitutsiya saboqlari" asosida ilk tushunchalar beriladi. Maktabga tayyorlov guruhi (6-7 yosh) - Bolalarning mustaqil O'zbekiston haqidagi tasavvurlarini boyitish, O'zbekistonning qadimiy shaharlari va Buyuk Ipak yo'li haqida "Konstitutsiya saboqlari" asosida tushunchalar beriladi. O'zbekiston Respublikasini himoya qilish har bir fuqaroning burchi ekanligi, tabiatga va atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga majbur ekanliklari, o'z sha'ni, qadr-qimmatini va erkinliklari to'g'risidagi huquqiy bilimlarga ega bo'ladilar. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni Konstitutsiya bilan tanishtirishda eng asosiy g'oya - Mustaqillik g'oyalarini aks ettirilishi muhim hisoblanadi. Bunda "O'zbekiston - mening Vatanim", "Konstitutsiya asosiy qomusimiz", "Qonun muqaddas", "Mustaqillik bayrami" mavzularida suhbatlar o'tkazib, bolalarda dastlabki tasavvur va tushunchalar hosil qilinadi.

Huquqiy tarbiya bo'yicha mavzu yuzasidan testlar.

1. Demokratik huquq va erkinliklar nima bilan himoya qilinadi?

- a) Prezident farmonlari bilan
- b) Qonun va qarorlar bilan
- c) Konstitutsiya va qonunlar bilan
- d) Konstitutsiya bilan.

2. O'zbekiston Respublikasi tuzilish jihatidan qanday davlat?

- a) Unitar
- b) Konfederativ
- c) Respublika
- d) Suveren

2. Huquqiy tarbiyaning tarkibiy qismlarini aniqlang?

- a) Huquqiy ong; huquqiy madaniyat, huquqiy savodxonlik, huquqiy bilim
- b) Huquqiy tashviqot, huquqiy me'yorlar, huquqiy himoya, huquqiy majburiyat
- c) Huquqiy burch, huquqiy himoya qiluvchi tashkilotlar, jamoatchilik huquqi
- d) Huquqiy tenglik, huquqiy manfaatdorlik, huquqni mustaqil amalga oshirish

3. Amir Temur tomonidan davlatni boshqarishdagi asosiy tamoyillar qaysi bandda to'g'ri yoritilgan?

- a) Tadbir va mashvarat, shijoat, ehtiyotkorlik, sergaklik
 - b) Mashvarat-u maslahat, kengash, holislik, murosa-yu madora
 - c) Kengash, mashvarat-u maslahat, qat'iy qaror, tadbirkorlik, xushyorlik, ehtiyotkorlik, adolat
 - d) Shijoatlik, balandparvoqlik, chidamlilik, rahmdillik, xayrehson qilish
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya"ni o'rgatishdan maqsad - bu ...
- a) Bolalar rivojlanishining turli bosqichlarida mavjud mezonlarni, huquqiy muammolarni, bolalar hayotiga oid bo'lgan barcha masalalarni o'rganadi
 - b) Bolaning yashay olish, rivojlanish, ishtirok etish, vijdon va din erkinliklari, barcha zo'ravonlik va qiynoqlardan muhofaza qilish huquqlari bilan ta'minlaydi
 - c) Huquqi ong va boshqa tushunchalarni shakllantirish, bolani huquqiy boshqarish chora-tadbirlar majmuasi
 - d) Hayotiy muhim yechimlarni ota-onalar tomonidan birgalikda hal etish, bolalarga g'amxo'rlik ko'rsatish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T:. 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T:. 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo'li" vareativ dastur. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020.

9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdon nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

9-mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ekologik tarbiyani tashkil etish

Reja:

1. Ekologik tarbiya haqida tushuncha
2. Sharq mutafakkirlarining ekologik tarbiya haqida qarashlari
3. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ekologik tarbiyani tashkil etish yo‘llari
4. Ilm – fan va tabiat markazida ishlash

5. Turli yosh guruhlarida ekologik tarbiyani tashkil etish metodikasi (faoliyat ishlanmasi)

Tayanch soʻz va iboralar: Ekologiya, ekologik tarbiya, markazlar, tabiat burchagi, ekologik madaniyat.

Ekologik tarbiya haqida tushuncha

Bugungi kunda insoniyatni xavf ostida qoldirayotgan hodisalardan biri ekologik vaziyat hisoblanadi. Jamiyatning atrof-muhit bilan oʻzaro buzilgan aloqasi keng jamoatchilik oʻrtasida katta tashvish uygʻotmoqda. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida “Fuqarolar atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda boʻlishga majburdirlar”, 55-moddasida esa “Yer osti boyliklari, suv, oʻsimlik, va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir” deyilgan. Insonning tabiiy boyliklardan haddan tashqari oshiqcha foydalanishi oqibatida sayyoramizning qiyofasi oʻzgarib bormoqda. Yashil oʻrmonlar siyraklashib, oʻsimlik va hayvonot turlari kamaymoqda, foydali qazilma boyliklari tugab bormoqda. Suv havzalari va atmosfera havosining ifloslanishi, chiqindi moddalarning ortib borishi natijasida aholini oziqovqat bilan taʼminlash, energiya va chuchuk suv muammolari borgan sari murakkablashmoqda. Oqibatda, million-million yillar davomida turgʻun boʻlgan tabiiy holatga putur yetmoqda. Ekologik bilim - bu tirik tabiatning tuzilishi, rivojlanishi, oʻzgarishi, yer yuzidagi tirik jonzoatlarning holati, ularning birbirlariva atrof-muhit oʻrtasida boʻlib turadiganmunosabatlarni, tabiiy boyliklarning son va sifatini, hajmini, xillarini hamda ularni saqlash va tejamkorlik bilan foydalanish yoʻllarini oʻzlashtirishdan iboratdir.

Inson tabiatga, oʻzini oʻrab olgan muhitga nisbatan oʻz munosabatini oʻzgartirishi, tabiat qonunlarini bilishi, oʻrganishi va ular asosida oʻz hayotini rivojlantirish shart. Tabiat qonunlariga mos keladigan hayot yoʻllarini ishlab chiqish kerak. Aks holda inson va jamiyat katta tabiiy ofatlarning kelib chikishiga sababchi boʻladi va shu ofatlardan halok boʻladi. Ekologik taʼlim va tarbiyaning tub maʼnosi - tabiat va jamiyat oʻrtasidagi doimiy birlik va ularni bir-birlariga bogʻlovchi tabiiy hamda

ijtimoiy qonunlarni o'rganish, hayotga tatbiq qilishdan iboratdir. Ekologik ta'lim va tarbiya - bu insonni tabiatga qadam qo'ygan vaqtdan boshlab, butun hayoti davomida tabiatdan ongli ravishda foydalanishga, psixologik, axloq-odob yuzasidan xalqimizning tabiatga hurmat va e'tibor bilan qaraydigan urf-odatlarini, udumlarini tarbiyalash, tabiiy boyliklarni ko'paytirish, bog'-u-roq'lar, gulzorlar tashkil qilishga undashdan, uning qalbida yaxshi xislatlar uyg'otishdan iboratdir.

Sharq mutafakkirlarining ekologik tarbiya haqida qarashlari

O'rta asrlarda yashab ijod etgan Sharq allomalaridan Muhammad Muso al-Xorazmiy, Abu Nasr Farobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino va boshqalar tabiat fanlarining rivojlanishiga katta hissa qo'shganlar. Ular hali ekologiya fani dunyoga kelmagan davrda tabiat va undagi muvozanat, o'simliklar va hayvonot dunyosi, tabiatni e'zozlash haqida qimmatli fikrlar aytganlar. Muhammad Muso al-Xorazmiy (782-847) risolalaridan birida bunday deb yozadi: "Bilingki, dunyoning ko'zlari yoshlansa, uning boshiga g'am, kulfat tushgan bo'ladi. Odamlar, daryodan mehringizni darig' tutmanglar". Dunyoning yoshli ko'zlari deganda Muhammad Muso al-Xorazmiy nimalarni ko'zda tutgan ekan? Ehtimol, u daryo suvining ortiqcha isrof bo'lishini nazarda tutgandir? U, eng avvalo, daryo bilan odamlarning bir-birini tushinishlari va til topishishlari, o'zaro mehr-muhabbat qo'yishlarini nazarda tutgan.

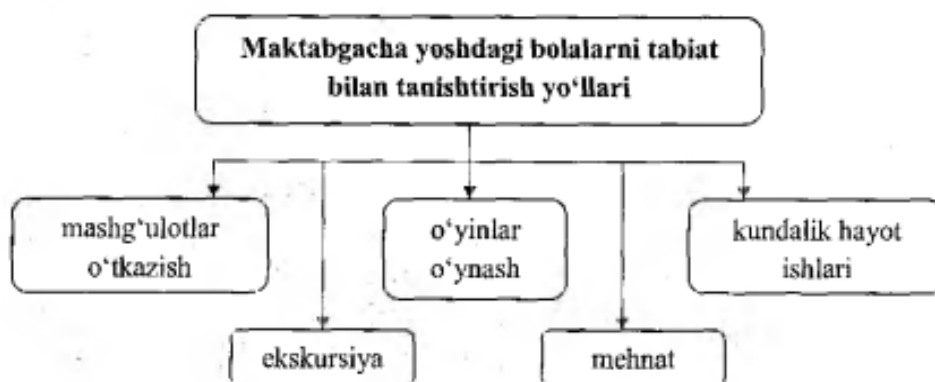
847-yilda Muhammad Muso al-Xorazmiy "Kitob surat alarz" degan asarini yozdi. Unda dunyo okeanlari, quruqlikdagi 301 qit'alar, qutblar, ekvatorlar, gullar, tog'lar, daryo va dengizlar, ko'llar va o'rmonlar va ulardagi o'simliklar, hayvonot dunyosi, shuningdek boshqa tabiiy resruslar - Yerning asosiy boyliklari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Ushbu risolada matematika, geologiya, astronomiya, etnografiya, tibbiyot, shuningdek dunyo xalqlarining tabiiy ko'nikmalari va tarixiy-huquqiy bilimlari umumlashtirilgan, Abu Nasr Farobiy (870-950) tabiatshunoslikning turli tarmoqlari bilan shug'ullangan bo'lib, "Kitob qolhaji va alMiqdor", "Kitob al-mabodi al-insonia", "Kalam fia'zo al hayvon" nomli asarlari bunga dalil bo'la oladi. Farobiy o'zining "Ixsoa al-ulum va al-ta'rif" asarida zamonasidagi ilmlarni har tomonlama o'rganib, ularni ma'lum tizimga solib, turkumlarga ajratdi, har bir ilm

tarmog'iga ta'rif berishga harakat qildi, tabiatshunoslik ilmiga katta e'tibor berdi. Tabiatshunoslikka oid "Kitob al-mabodi al-insonia" "Kalam fia'zo al hayvon" kabi asarlarida odam va hayvonlar ayrim a'zolarining tuzilishi, xususiyatlari va vazifalari haqida, ularning o'xshashligi va farqlari keltirilishi bilan birga, asosiy anatomik-fiziologik tushunchalar berilgan. Ularning ruhiy holatlaridagi xususiyatlari haqida ham to'xtalib o'tilgan. Kasalliklarning oldini olish, sog'lomlashtirish va boshqa chora-tadbirlarni qo'llash lozim ekanligi haqida ma'lumotlar keltiriladi. Abu Rayhon Beruniy (973-1048) koinotdagi hodisalarni taraqqiyot qonunlari bilan narsa va hodisalarining o'zaro ta'siri bilan tushuntirishga urinadi. U tabiatshunos sifatida tabiat haqida quyidagicha fikr yuritadi: "Ekin va nasi qoldirish bilan dunyo to'lib boraveradi". Beruniy "Saydana" asarida 1116 turdagi dori-darmonlarni tavsiflagan. Ularning 750 tasi turli o'simliklardan, 101 tasi hayvonlardan, 107 tasi esa minerallardan olinadi. Har bir o'simlik, hayvon va minerallarning xossalari, tarqalishi va boshqa xususiyatlari keltirilgan. Abu Ali ibn Sino (980-1037) jahon fani va madaniyati taraqqiyotiga buyuk hissa qo'shgan olimlardan biridir. Yirik qomusiy olim sifatida u o'z davri ilm-fanining deyarli barcha sohalari bilan shug'ullangan. Turli yozma manbalarda uning 450dan ortiq asar yozganligi eslatiladi, Bizgacha esa 24 tasi yetib kelgan. Ibn Sino asarlari orasida uning mashhur "Tib qonunlari" nomli shoh asari tibbiyot ilmining qomusi hisoblanadi. "Agar dunyoda chang va g'ubor bo'lmasa insoniyat ming yil umr ko'rardi" deb aytgan edi. Olimning juda ko'p qimmatli fikrlari, jumladan, uning inson sog'lig'ini saqlash haqidagi, parhez, gigiyena to'g'risidagi xulosa va maslahatlari hanuzgacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U barcha yoshdagi kishilar uchun jismoniy mashg'ulotlar bilan shug'ullanishni tavsiya etgan. Zahiriddin Muhammad Bobur (1483-1530) faqat shoir bo'lmay, balki tabiatshunos ham bo'lgan. Boburining eng yirik asari "Boburnoma" asarida shoirning ko'rgan-kechirganlari, borgan joylarining tabiati, boyligi, odamlari, urf-odatlarini, hayvonot, o'simliklari va boshqalar tasvirlangan. Har bir kasb egasi bu kitobdan o'ziga keragicha ma'lumot topadi. Asar muhim atamalar, manbalarga boy. Unda yer, suv, havo turli tabiiy hodisalarga tegishli xalq so'zlari ko'plab topiladi. Bobur har bir hududni ma'lum bir tartibda tasvirleydi. Avvalo,

joyning geografik o'ri, qaysi iqlimga mansubligi, shifobaxsh joylari, o'simliklari, qazilmalari, hayvonoti va aholisi haqida ma'lumotlar beriladi. Bobur ajayib botanik bo'lgan. U o'simliklarni sevgan va yaxshi bilgan. Bobur o'zi bo'lgan joylarning tabiati va o'ziga xos xususiyatlarini jonajon vatani Andijon bilan taqqoslaydi, u ayniqsa gullar, manzarali hamda mevali daraxtlarni ko'paytirishga, ularning tarqalishiga e'tibor bergan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish yo'llari

Faoliyat bolalarga ta'lim va tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Dasturda belgilangan bilim va malakalarni tarbiyachi ta'lim tamoyillari asosida bolalar o'zlashtira oladigan qilib tashkil etadi. Kundalik hayotda kuzatish, o'yin, mehnat vaqtida bolalarning shaxsiy bilimlari yig'ilib boradi. Faoliyatlar ularni aniqlash va sistemalashtirish imkonini beradi. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishning xilma-xil yo'llari mavjud.

Faoliyatlarning ayrimlarida boshlang'ich bilimlar shakllantiriladi. Buning uchun tarbiyachi kuzatish, rasmlarni ko'rish, badiiy asarlarni, hikoyalarni o'qish, diafilm va shunga o'xshashlarni ko'rsatishdan foydalanadi. Boshqa mashg'ulotlarda esa bilimlar aniqlanadi, kengaytiriladi va chuqurtlashtiriladi. Mashg'ulotlarda bu xildagi suhbatlar, didaktik o'yinlar, umumlashtiruvchi so'zlardan, bolalarning tabiatdagi mehnatidan foydalaniladi. Barcha guruhlarda mashg'ulotlarga qo'shimcha sifatida maqsadli sayrlar o'tkaziladi

Ekskursiya. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tabiat bilan tanishtirishda ta'lim berishning tashkiliy formalaridan biri ekskursionadir. Ekskursiya jarayonida bolalar ona tabiat to'g'risida aniq tasavvurga ega bo'ladilar. Bu tasavvur

tabiatni ko'rish, eshitish, sezish orqali idrok etiladi. Ekskursiya jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiat, undagi bog'liqlik va uning qonuniyatlari to'g'risida realistik tasavvurlar hosil bo'ladi. Bu tushunchalar keyinchalik bolalar egallaydigan ilmiy bilimlarning asosini tashkil etadi, maktabda o'rganiladigan tabiiy fanlarni o'zlashtirib olishni osonlashtiradi. Tabiat to'g'risidagi bilimlardan bexabar bo'lish ko'pincha o'simlik va hayvonlarga nisbatan noto'g'ri, ba'zi hollarda esa berahm va shafqatsiz munosabatda bo'lishga olib keladi. Ekskursiya bolalarni tabiatni o'ziga xos hodisa va voqealari bilan tanishtiribgina qolmay, balki shu bilan qatorda insonlarni tevarak-atrofdagi o'zgartiruvchi faoliyatining natijalari bilan ham tanishtirib boradi. Bu esa kishilarning yaratuvchanlik faoliyatiga hurmatini tarbiyalaydi va unda qatnashish xohishini uyg'otadi, o'z o'lka tabiatidan, unda yashovchi mehnat ahlidan g'ururlanish hissini mustahkamlaydi.

Yuqorida tilga olingan barcha metodlar va usullar bolalarda tabiatga nisbatan qiziqish uyg'otadi, ularni yanada sinchkovlik bilan kuzatishga, kuzatayotgan narsa ustida chuqurroq o'ylashga, fikr, bilim doirasini kengaytirishga, har xil tabiiy voqea, hodisalarni so'z bilan chiroyli qilib to'g'ri ifodalab berishga o'rgatadi.

Ilm – fan va tabiat markazida ishlash

Tabiatga muhabbat, unga ehtiyotkorlik munosabatini, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlikni tarbiyalash va shular orqali tabiatga qiziqish, vatanparavarlik, mehnatsevarlik, tabiatni saqlovchi va uning boyliklarini ko'paytiruvchi, kattalarning mehnatiga hurmatni tarbiyalash kabi vazifalarni amalga oshirishda tabiat burchagining ahamiyati kattadir. Tabiat burchagining muhim tomoni yana shundaki, uni bolalar har kuni ko'radilar. Tarbiyachi rahbarligida bolalar tabiat burchagidagi o'simlik va hayvonlarni sistemali ravishda kuzatib va parvarish qilib boradilar, Natijada o'simlik va hayvonot dunyosining rang-barangligi, ularning o'sishi va rivojlanishi, ular uchun qanday shart-sharoitlar kerakligi to'g'risidagi tasavvur va tushunchalarni egallab boradilar. Tarbiyachi bolalarni solishtirma analizga o'rgatadi, ular o'rtasidagi umumiylik va farqlarni, ularga xos belgilarni bilib oladilar.

Tarbiyachi bolalar diqqatini osimliklarning chiroyli gullashiga, barglarining shakli va tusiga, akvariumdagi baliqlarning chiroyli ko‘rinishiga va chaqqon harakatiga jalb etadi. Natijada bolalar bu go‘zallikdan quvonishga o‘rganadilar hamda ularning estetik didi o‘sadi. Bolalar tabiat burchagidagi o‘simlik va hayvonlarni tarbiyachi rahbarligida sistemali ravishda kuzatib, parvarish qilib borishlari natijasida ma’lum malaka va ko‘nikmalarni ham egallab boradilar, ularga nisbatan barqaror qiziqish va g‘amxo‘rlik hissi uyg‘onadi.

Bolalarning tabiatga mehr-muhabbatini o‘simliklar va hayvonlarni parvarish qilish, ularni asrab-avaylash bo‘yicha mehnat faoliyatlarini tashkil etish bilan birga qo‘shib olib borish kerak. Tarbiyachi bolalarni tabiat bilan tanishtirish ishini ularning yosh xususiyatlari, pedagogik, fiziologik imkoniyatlarini e‘tiborga olgan holda tashkil etadi.

Turli yosh guruhlarida ekologik tarbiyani tashkil etish metodikasi (faoliyat ishlanmasi)

ОЙЛИК МАВЗУ: “ОНАЮРТИМ – ЎЗБЕКИСТОНИМ”							
Гуруҳ	номли тайёрлов гуруҳи						
Мавзу	Менинг шаҳрим, менинг маҳаллам						
Давр	Сентябрь. Ҳайвонлар 2хфтаси						
Ривожланиш соҳалари бўйича максаллар	жисмоний ривожланиш ва соғлом турмуш тарзининг шаклланиши;	Тартиб билан юришни мустаҳкамлаш (биттадан, иккитадан, тўрттадан)					
	ижтимоий-ҳиссий ривожланиш;	Жамоавий фаолиятда ўз ҳиссиётларини назорат қилишни ўрганиш ва тегдошлари билан яхши муносабатда бўлиш.					
	нутқ, мулоқот, ўқини ва ёзини маалакалари;	Бола ёшига мос бўлган оғзаки нутқни мустаҳкамлаш					
	билиш жараёнини ривожланиши;	Ватани, маҳалласи ҳақида билимини мустаҳкамлаш, геометрик шакллари катталашган ҳолда таққослаб ўргатиш					
ижодий ривожланиш.	Мусиқага бўлган қобилияти, ҳаракати ва ритмик ифодани шакллантириш						
Ривожланиш марказлари	Таълим-тарбиявий фаолият						
		Душанба	Сешанба	Чоршанба	Пайшанба	Жума	Ресурслар, иловалар
Эркин фаолият	Куриш-ясаш ва математика	Менинг келажакдаги уйим		Замонавийшаҳар ёки (аклли шаҳар)	Маҳалла кўчалари		Қурилш блоклари, лево, конструктор
	Сюжетли-ролли ўйинлар ва драмалаштириш	Бувижонимникида меҳмонда			Сартарошхона		Никоблар, кийимлар, жиҳозлар
	Нутқ ва тил	Дидактик ўйин “Тўртинчиси ортиқча”					мазмунли расмлар, материаллар
	Фан ва табиат маркази	Лой ва қумнинг хусусиятлари	Тошнинг хусусиятлари “Қимнинг уйи мустаҳкам?”			Лой, қум, тош, сув ва маҳсус идишлар, шарлар	
	Санъат маркази	Тоза ҳавода ихтиёрий расм чизиш (МТМ ҳовлисида)			Оригами, аппликация “Обод маҳалла”		Қоғоз А4, рангли қоғоз, бўёқлар, табиий материаллар, ватман
Умумий гуруҳ бўлиб ишлаш							

6

Илм ва табиат маркази Лой ва қум хусусиятлари.

Мақсад: лой ва қум хусусиятларини ажрата олади, турли тuzilmаларни қуриши мумкин. **Жиҳозлар ва материаллар:** yuk mashinalari, қум, laganda, suv, қум, gil, қум havzasi, ish taxtasi, xavzalari, chelakcha, qo‘lsochiq va tutqichlar (fartuklar).

Faoliyatni olib borilishi:

1. Mavzuni pedagogning tushuntirishlari yoki tasvirlarda namoyish qilish mahorati;
2. Namunalarni ko'rsatish mahorati;
3. Bolalar tomonidan eksperimentlarni o'tkazish va ularning xususiyatlarini tavsiflash;
4. Bolalarning ishini muhokama qilish va natijalarni ma'lum qilish.

1-tajriba. Parchalangan qum Bolalar maydonchani quruq qumdan balandlatish uchun tavsiya etiladi. Sirtidan bir bo'yoq ustidan qumni seping. Qumga bosmadan qalamni olib qo'ying. Qumning yuzasiga ba'zi og'ir narsalarni qo'ying (masalan, kalit). Qumdagi ob'ektdan chap qismning chuqurligiga e'tibor bering. Endi siz trayni silkitib qo'yishingiz kerak. Kalit va qalam bilan xuddi shunday qiling. Chizilgan qum qalamchasida ikki barobar chuqur cho'kib ketadi. Og'ir narsaning nusxasi tarqoq qumga qaraganda, qumda sezilarli darajada farqlanadi.

Xulosa: tarqoq qum sezilarli zichroq. Ushbu xususiyat quruvchilarga yaxshi ma'lum.

2-tajriba. Loyning tuzilishi va xususiyatlari

1. Tarbiyachi navbatma navbat bolalarga tosh va loyni bosib ko'rishni taklif qiladi va ular barmoqlarning izlari qayerda qolganini, qayerda qolmaganligini aniqlashadi. Bolalar shunday deb xulosa qilishadi: loyda izlar qolgan toshda esa yo'q. Sabablarini bolalar o'zlari tarbiyachi bilan birgalikda topadilar, loy yumshoq, tosh esa qattiq. Toshdan hech narsa yasab bo'lmasligi, loyni esa yushoqligi uchun turli shakllarga keltirish mumkinligini tushunadi. Qismlarga bo'lish mumkin ekanligini bilib oladi.
2. Bolalar qo'lida toshlar, qo'lida roll, ularni o'rganib olib, og'irligi, hajmi, qattqlik, boshqalar bilan solishtirsak, Ustoz, bolalarni qo'llarida toshlarni ezib tashlash, turli yo'nalishlarda tortib olish, shakllarini o'zgartirish va ularni qismlarga bo'lishga urinishni taklif qiladi. Birgalikda tarbiyachi bilan bolalar tosh xususiyatlarini oydinlik: Agar ajablantirmasin mumkin emas hech narsa, chunki, qattiq tosh, u qismlarga bo'linadi mumkin emas.
3. Bolalar qo'llaridagi loyni olib, uni ezib tashlashadi, uni turli yo'nalishlarda tortib, qismlarga bo'ladilar. O'qituvchi bilan birgalikda bolalar loy xususiyatlarini aniqlab

beradi: yumshoq, u qismlarga bo‘linadi, shakllar o‘zgarishi mumkin, u haykaltarosh bo‘lishi mumkin.

3-tajriba. Nima tezroq? Bolalar qumli shisha idishda suv quyadilar; Qumning nima ekanligini muhokama qiling, suv qaerda yo‘qolganligini ko‘rsating. Keyin xuddi shunday loydan qilingan. Qanday qilib loy suvni (juda sekin) so‘rib oling, barcha suv so‘rilib bo‘ladimi.

Xulosa: qum loydan ko‘ra tezroq suvni shimib oladi.

4-tajriba. Bolalar nam gildan, so‘ngra ho‘l qumdan “kolbokslar”, “simollar” va “kolobokslar” ni shakllantiradi. Biroz vaqt o‘tgach, bolalar natijalarni taqqoslashadi. Loydan: «kolbasa», «simollar» va «kolobokslar» buzilmadi, shakli saqlanib qoldi, ular qat‘iy va mustahkam bo‘lib, qumdan quritilib, cho‘kdi. O‘qituvchi bilan birgalikda bolalar shunday deyishadi: loy qattiq, kuchli, shaklini saqlab qoladi va qum pırlıtları.

5-tajriba. Gilning xususiyatlari va xususiyatlari Bolalar tosh va loydan matbuotga o‘tishga, teshikning barmoqlarning qaerida qolganini bilib olish uchun taklif qilishadi. Bolalar shunday deb xulosa qilishadi: gilda barmoq izlari va toshlar - oyoq. Bolalar qo‘llaridagi toshlarni olib, qo‘llarining kaftida yoyib, ularni tekshirib ko‘rishadi, ularni og‘irlik, kattaligi hokazo bilan solishtirish. Ustoz, bolalarni qo‘llarida toshlarni ezib tashlash, turli yo‘nalishlarda tortib olish, shakllarini o‘zgartirish va ularni qismlarga bo‘lishga urinishni taklif qiladi. Birgalikda o‘qituvchi bilan bolalar tosh xususiyatlarini oydinlik: Agar ajablantirmasin mumkin emas hech narsa, chunki, qattiq tosh, u qismlarga bo‘linadi mumkin emas. Bolalar qo‘lida qilni olib, uni ezib tashlashadi, uni turli yo‘nalishlarda tortib, qismlarga bo‘lishadi. O‘qituvchi bilan birgalikda bolalar loy xususiyatlarini aniqlab beradi: yumshoq, u qismlarga bo‘linadi, shakllar o‘zgarishi mumkin, u haykaltaroq bo‘lishi mumkin.

6-tajriba. Xandaqqa tushish uchun ho‘l qum, bir tomchi tushirishga harakat qiling, lekin u qo‘llar xurmoidan tushadi. Qum uchun qoldiqlar nam qum bilan to‘ldiriladi va uni o‘giradi. Qum qolip shaklini saqlab qoladi. Xulosa: xurmo xurmoidan nam qumni quyish taqiqlanadi, zaton quritmaguncha istalgan shaklga o‘tishi mumkin.

Qum xo‘l bo‘lganda, donalarning donalari orasidagi havo yo‘qoladi, ho‘l qirralar bir-biriga yopishadi. Qo‘shimcha qism: O‘qituvchi qumni qumdan boshqa qum shakllariga aylantirish uchun bolalarni taklif qilishi mumkin.

E’tiborga molik jihati:

1. Tabiiy materiallar bilan ishlashda xavfsizlik qoidalarini ta’minlash.

Nazorat uchun savollar:

1. Ekologik bilim - ekologik madaniyat deganda nimani tushunasiz, ular o‘rtasidagi bog‘liqlikni ifodalang.

2. «Dunyoda chang va tutun bo‘lmaganida insoniyat ming yil umr ko‘rardi» - bu hikmatli so‘zning mazmunini yoritib, maktabgacha yoshdagi bolalarga qo‘llashni ifodalang.

3. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish yo‘llari qaysilar? 4. Maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarga ekologik tarbiya berishda qanday usullardan foydalaniladi?

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalar tabiat burchagida qanday vazifalarni bajaradi?

a) bilim oladilar

b) rasmlar tomosha qiladilar

v) tabiat burchagidagi o‘simlik va hayvonlarni tarbiyachi rahbarligida kuzatib, parvarish qiladilar

g) diafilmlar namoyishini ko‘radilar

2. Bolalarga ekologik tarbiya berishda qanday usullardan foydalaniladi?

a) ko‘rgazmali, amaliy, og‘zaki

b) kuzatish, diafilm, namoyish etish

v) tarbiyachining hikoyasi

g) bolalar bilan suhbatlar

3. Ko‘rgazmali metodlar guruhiga nimalar kiradi?

a) rasmlar ko‘rish

b) kinofilmlar namoyish etish

v) ko'rgazmali vositalardan foydalanish

g) hamma javoblar to'g'ri

4. Sayr vaqtida bolalar tarbiyachi rahbarligida qanday vazifalarni bajaradilar?

a) o'simliklarni sug'oradilar

b) yerni yumshatadilar

v) ko'chatlar ekadilar

g) hamma javoblar to'g'ri

5. Maktabgacha yoshdagi bolalarga qaysi guruhdan boshlab tabiat burchagida navbatchilik qilishga ruxsat beriladi?

a) tayyorlov guruhidan

b) o'rta guruhdan

v) katta guruhdan

g) kichik guruhdan

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019

3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013

4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013

5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019

6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017

7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012

8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo'li" vareativ dastur. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020.

9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdon nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

10-mavzu: Ijodiy o‘yin va uning turlari

Reja:

1. O‘yinning bola faoliyatidagi mohiyati va o‘ziga xosligi
2. Ijodiy o‘yinlar. Ijodiy o‘yinlar turlari.
3. Ijodiy o‘yinlarning bolalaga ta’lim berishdagi ahamiyati.
4. Bolalar o‘yinlarida tasvirlash vositalari.
5. Sahnalashtirilgan o‘yinlar. Qurilish o‘yinlari

O‘yinning bola faoliyatidagi mohiyati va o‘ziga xosligi

O‘yin inson o‘zligining namoyon bo‘lishi, uning takomillashuv usulidir. O‘yin kattalar hayotida muayyan o‘rin tutar ekan, u bolalar uchun alohida ahamiyatga egadir. Uni «bolalikning hamrohi» deb atash qabul qilingan. U maktabgacha

yoshdagi bolalar hayotining asosiy mazmunini tashkil etadi. Mehnat va ta'lim bilan uzviy aloqada bo'lgan holda yetakchi faoliyat sifatida namoyon bo'ladi. Bola shug'ullanadigan ko'pchilik jiddiy ishlar o'yin shaklida bo'ladi. O'yinda shaxsdagi barcha mavjud jihatlar ishga tushadi: bola harakat qiladi, gapiradi, idrok etadi, o'ylaydi. O'yin tarbiyaning muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi. O'yin qadim zamonlardan beri pedagog, psixolog, faylasuf, etnograf, san'atshunos olimlar diqqatini o'ziga tortib kelgan bo'lib, jamiyat hayotida mehnatdan keyin turadi va uning mazmunini belgilaydi. Ibtidoiy jamoa qabilalari o'z o'yinlarida ovchilik, urush, dehqonchilik ishlarini aks ettirganlar. Masalan, o'sha davrdagi ba'zi qabilalarning sholi sepish jarayoni o'yinlar bilan juda katta tantana qilib amalga oshirilardi. YA. Komenskiy, K.D. Ushinskiy, A.S. Makarenko, P.F. Lestgaflarning g'oyalari hozirgi zamon bolalar o'yinlari nazariyasi uchun ham ahamiyatlidir. «Bolalar o'yini ko'p asrlik tarixga ega, - deb yozgan edi K.D. Ushinskiy, - U insonning o'zi tomonidan ishlab chiqilgan qudratli tarbiyaviy vosita va shuning uchun ham unda inson tabiatining haqiqiy ehtiyoji ifodalangan»

Yan Amos Komenskiy o'yinni bola faoliyatining, uning tabiati va mayllariga to'g'ri keladigan zarur shakli deb hisoblaydi. Uning fikricha, o'yin - bolaning barcha qobiliyat ko'rinishlari rivojlanadigan jiddiy aqliy faoliyatdir, o'yinda borliq, dunyo haqidagi tasavvurlar doirasi kengayadi va boyiydi, nutq rivojlanadi. Bola o'yin davomida tengqurlari bilan do'stlashadi. Y.A. Komenskiy o'yinga quvnoq bolalik va bolani uyg'un rivojlanish sharti sifatida qarar ekan, kattalarga bolalar o'yinlariga e'tiborli munosabatda bo'lishni, ularga oqilona rahbarlik qilishni maslahat bergan edi. P.F. Lestgaft bolalar o'z o'yinlarida tevarak-atrofdan olgan taassurotlarini aks ettiradilar, deydi. Bunday faoliyat bolaning rivojlanishida katta ahamiyatga egadir. Shunday qilib o'yinning ijtimoiy voqea ekanligini, o'yinda tevarak-atrofdagi borliq aks ettirilishini ilg'or olim va pedagoglar o'zlarining kuzatish va ilmiy tadqiqotlari orqali isbotlab berdilar. Tarbiyachilar bolalar o'yiniga rahbarlik qilishda quyidagilarga rioya qilishi lozim.

1. o'yin bilan mehnat o'rtasida to'g'ri munosabat o'rnatish

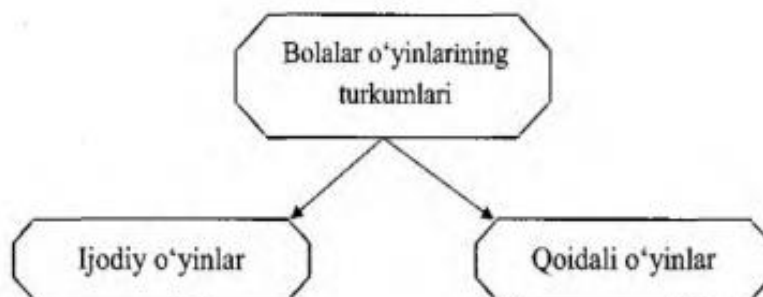
2. o'yinda bolalarning bo'lajak mehnat ahliga xos bo'lgan jismoniy va ruhiy sifatlarini tarbiyalash. Shu tariqa o'yin tarixiy taraqqiyot jarayonida mehnat faoliyati natijasida paydo bo'lgan ijtimoiy faoliyatdir; o'yin doimo haqiqiy hayotni aks ettiradi. Demak, ijtimoiy hayot o'zgarishi bilan uning mazmuni ham o'zgaradi; o'yin ma'lum maqsadga yo'naltirilgan ongli faoliyat bo'lib, uning mehnat bilan ko'p umumiyliigi bor va yoshlarni mehnatga tayyorlashga xizmat qiladi. O'yin faoliyati asosida boladagi o'quv faoliyati rivojlanadi, bola qanchalik yaxshi o'ynasa, u maktabda shunchalik yaxshi o'qiydi.

Ilk yoshli bolalar o'yin faoliyatining birinchi bosqichi tanishtiruvchi o'yin bo'lib, u narsa-buyum-o'yin faoliyatidir. Uning mazmuni qo'l ishidagi murakkab va nozik harakatlardir. Keyingi bosqich aks ettirish o'yini hisoblanadi. Bu ilk yoshli bolalar o'yini psixologik mazmunining rivojlanishida eng yuqori nuqta hisoblanadi. Kattalar ta'lim-tarbiyaviy ishlarini ma'lum izchillik bilan olib borsalar, bu yoshdagi bolalar narsa va buyumlar nomini, nimaga ishlatilishini bilib oladilar va bu yangi bilimlarni o'z o'yinlarida qo'llay boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalar o'yini mazmun jihatidan predmetli faoliyatni aks ettiradi. Birinchi yoshning oxiri va ikkinchi yoshdagi bolalar o'yinida syujetni aks ettirish yuzaga keladi. Bola qo'lidagi buyum bilan undan qanday foydalanish kerakligini aks ettiradi.

Navbatdagi bosqich rolli o'yin bo'lib, unda bolalar o'zlariga tanish bo'lgan kattalar mehnati va kishilarning ijtimoiy munosabatlarini aks ettiradilar. Bolalar o'yin faoliyatining bosqichma-bosqich rivojlanishi to'g'risidagi ilmiy tasavvurlar har xil yosh guruhlarida bolalarning o'yin faoliyatiga rahbarlikning aniq sistemali tavsiyalarni ishlab chiqish imkoniyatini yaratdi. Shunday qilib MTTning pedagogik jarayonda o'yinning tutgan o'rni juda katta bo'lib, o'yindan maktabgacha yoshidagi bolalarni tarbiyalash va ularga ta'lim berishda keng foydalaniladi. Zero:

- o'yin bolalarning mustaqil faoliyati bo'lib, unda bolaning ruhiyati namoyon bo'ladi;
- o'yin Maktabgacha taiim yoshidagi bolalar hayotini tashkil etish shaklidir;
- o'yin bolalarni har tomonlama tarbiyalash vositalaridan biridir;
- o'yin bolalarga ta'lim va tarbiya berishning metod va usulidir;

- o'yin bolalarni o'quv faoliyatiga tayyorlash vositasidir. Taniqli pedagog-olimlarning olib borgan tadqiqotlari o'yinga kompleks rahbarlik qilish orqali bolalarga o'yinning mazmuni, tashkil etilishi, tuzilishi, bolalarning axloqiy munosabatlari, bolalar o'yinining rivojlanish darajasiga ta'sir etish mumkinligini ko'rsatdi. Bolalar o'yini uning mazmuni, xususiyati, tashkil etilishiga ko'ra xilma-xildir.

Ijodiy o'yinlarni bolalar o'zlari o'ylab topishadi. Unda oldindan belgilangan qoidalar bo'lmaydi. O'yin qoidasini bolalar o'zlari o'yin jarayonida belgilashadi. Qoidali o'yinlarning mazmuni va qoidasi kattalar tomonidan belgilanadi. Qoidali o'yinlarga quyidagilar kiradi: didaktik o'yinlar, harakatli o'yinlar, musiqaviy o'yinlar, ermak o'yinlar. Bolalarga ta'lim-tarbiya berish maqsadida kattalarning o'yinni tanlay bilishi, unga to'g'ri rahbarlik qilish "MTT ta'lim va tarbiya dasturda belgilangan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlaydi. O'yin bolalarni rivojlantirish va tarbiyalash vositasidir. Psixologlar o'yinni maktabgacha yosh davrida yetakchi faoliyat deb hisoblaydilar. O'yin tufayli bolaning yuqori rivojlanish bosqichiga o'tishini ta'minlovchi sifatlar shakllanadi, ruhiyatida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi. O'yinda bola shaxsining hamma tomoni bir-biriga o'zaro ta'sir etgan holda shakllanadi. O'ynayotgan bolani kuzatayotib uning qiziqishlarini, tevarak-atrof to'g'risidagi tasavvurini, kattalarga va o'rtoqlariga bo'lgan munosabatini bilib olish mumkin. Shaxsdagi biron sifatni tarbiyalash uchun uning boshqa tomonlarini ham rivojlantirish kerak. Masalan, bolaning o'yiniga qiziqishini, tashkilotchilik qobiliyatini rivojlantirish uchun mazmun jihatidan boy o'yinlar

yaratilishi kerak. Bolalarning ijodiy o‘yinlarini rivojlantirish uchun esa o‘z navbatida yaxshi tashkil etilgan bolalar jamoasi zarur bo‘ladi.

O‘yin bolalarni jismoniy tomondan tarbiyalash sistemasida, MTTning ta‘lim-tarbiya ishida, axloqiy, mehnat va estetik tomonlarni tarbiyalashda katta o‘rin tutadi, O‘yinda bola organizmiga xos bo‘lgan talab va ehtiyojlar qoniqtiriladi, hayotiy faollik ortadi, bardamlik, tetiklik, quvnoqlik tarbiyalanadi. Shuning uchun ham bolalarni jismoniy tarbiyalash sistemasida o‘yin munosib o‘rin egallaydi, O‘yin ta‘lim va mashg‘ulotlar bilan, kundalik hayotdagi kuzatishlar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib juda katta ta‘lim tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ijodiy o‘yinlarda muhim bilim egallash jarayoni yuzaga keladi, bu bolaning aqliy kuchini ishga soladi, tafakkurini, xayolini, diqqatini, xotirani faollashtirishni talab qiladi, bola masalalarni mustaqil hal qilishga o‘rganadi, o‘ylagan narsasini amalga oshirish uchun yaxshiroq va osonroq usul o‘ylab topadi, o‘z bilimlaridan foydalanish va uni so‘z bilan ifodalashga o‘rganadi.

O‘yinda aks ettirilayotgan narsani bilib olishga qiziqish uyg‘onadi. Ko‘pincha o‘yin bolalarga yangi bilim berish va ularning fikrini, bilim doirasini kengaytirish uchun xizmat qiladi. Ijodiy o‘yinni tor didaktik maqsadlarga bo‘ysundirib bo‘lmaydi, bu o‘yin yordamida juda katta tarbiyaviy vazifalar hal qilinadi. Qoidali o‘yin bolaning sensor rivojlanishini, tafakkur va nutqini, ixtiyorsiz diqqati va xotirasini, har xil harakatlarini muntazam ravishda mashq qildirib borish imkonini beradi. Har bir qoidali o‘yin ma‘lum didaktik maqsadga ega bo‘lib, bolani umumiy rivojlantirishga qaratilgan bo‘ladi. Ta‘limning o‘yin shaklida bo‘lishi muhim ahamiyatga ega bo‘lib bolani umumiy rivojlantirishga qaratilgan bo‘ladi. Ta‘limning o‘yin shaklida bo‘lishi muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bolaning yosh xususiyatlariga mos keladi. Qiziqarli o‘yin bolaning aqliy faolligini oshiradi, o‘yinda bola mashg‘ulotdagiga nisbatan murakkabroq masalani hal qilishi mumkin. Bu ta‘lim butunlay o‘yin shaklida bo‘lishi kerak degan gap emas. Ta‘lim turli usullar va metodlarni qo‘llashni talab etadi. O‘yin ta‘lim shakllaridan biri bo‘lib, boshqa bir metod bilan qo‘shib olib borilgandagina yaxshi natija beradi, bular kuzatish, suhbat, so‘zlab berish va hokazolar. Bola o‘ynayotib o‘z bilimidan foydalanishni, uni har xil

sharoitda ishlata bilishni o'rganadi. Ijodiy o'yinlarda bolalarning fantaziyasi, buyum yasashi, tajriba qilishiga keng yo'l ochiladi

O'yinda aqliy rivojlanish bilan birga axloqiy sifatlar ham shakllanadi. O'yin jarayonida yuz bergan kechinmalar bola ongida chuqur iz qoldiradi, shuning uchun o'yin bolada yaxshi hislarni, ulug'vor orzular va intilishlarni, sog'lom qiziqishlarni tarbiyalashga yordam beradi. O'yin mustaqil faoliyat bo'lib, bu jarayonda bolalar o'z tengdoshlari bilan aloqa qilishga kirishadilar. Ularni umumiy maqsad, unga erishishdagi umumiy kechinmalar birlashtiradi. Shuning uchun o'yin do'stona munosabatlarni tarbiyalashda, jamoa hayoti malakalarini, tashkilotchilik qobiliyatlarini shakllantirishda muhimdir. Birgalikdagi o'yin bilan birlashgan kichik bolalar jamoasida murakkab munosabatlar vujudga keladi. Tarbiyachining vazifasi har bir bolani faol o'yinga jalb qilish, bolalar o'rtasida do'stlikka, haqqoniylikka, o'rtoqlarini javobgarligini sezishga asoslangan munosabatlar o'rnatishdan iborat.

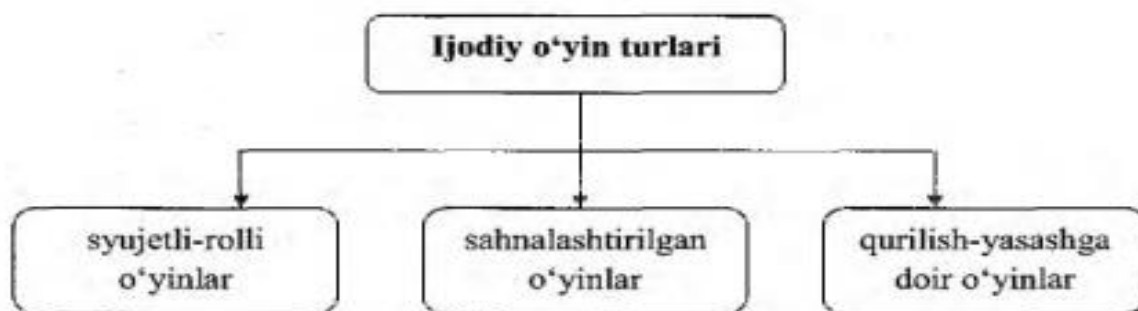
O'yin mehnat tarbiyasi vazifasini bajarishga ham yordam beradi. Bolalar o'z o'yinlarida har xil kasbdagi kishilari aks ettiradilar. Bu bilan ular kattalarning harakatlariga taqlid qilib qolmay, shu bilan bir qatorda ularning ishiga, mehnatiga bo'lgan munosabatlarini ham aks ettiradilar. O'yin bolada ko'pincha mehnat qilish xohishini uyg'otadi, o'yin uchun kerakli narsalarni tayyorlash va yasashga majbur qiladi. O'yinda hozirgi zamon bolalariga xos bo'lgan texnikaga qiziqish paydo bo'ladi va rivojlanadi, bolalar har xil mashinalar yasaydilar va texnik o'yinchoqlar bilan o'ynaydilar. O'yin estetik tarbiyaning muhim vositasidir. O'yinda ijodiy xayol, fikrlash qobiliyati yuzaga keladi va rivojlanadi. Yaxshi tanlangan o'yinchoq badiiy didni tarbiyalashga yordam beradi. Harakatli o'yinlarda harakatning go'zalligi va maromi bolalarni o'ziga maftun qiladi. O'yinning katta tarbiyalovchi ahamiyati o'z-o'zidan amalga oshmaydi. O'yin befoyda, hatto zararli bo'lishi, ba'zan yomon hislarni qo'zg'atishi mumkin. Tarbiyachi o'yin yordamida bolalarni har tomonlama rivojlantirish vazifasini amalga oshirish uchun unga muntazam ravishda ta'sir etib borishi zarur.

Bu vazifani hal etishda o'yin bolalar bog'chasidagi ta'limtarbiyaviy ishning hamma tomonlari bilan bog'langan bo'lishi kerak. O'yinda bolalarning

mashg'ulotlarda olgan bilim va malakalari aks etadi va rivojlantiriladi, ular orqali esa bola hayotga o'rgatiladi. Ikkinchi tomondan, o'yinda tarbiyalangan sifatlar faoliyatning boshqa turlariga ko'chiriladi.

Ijodiy o'yinlar turlari

Ijodiy o'yinlarda bolalarning tevarak - atrofdan olgan taassurotlari aks ettiriladi. Ijodiy o'yin bolalarning mustaqil o'yini bo'lib, o'yinning mazmunini ular o'zlari o'ylab topadilar. Bu o'yinda bolalarning erkinligi, mustaqilligi, tashkilotchilik va ijodkorlik qobiliyatlari to'laligicha namoyon bo'ladi. Ammo o'yinda hayotiy taassurotlar aynan aks ettirilmaydi, balki bolalar ongida qayta ishlab chiqiladi. Bu bolalarning o'yin g'oyasini yaratishlarida, uning mazmunini tuzib, tasvirlovchi vositalarni tanlashlarida va shunga o'xshashlarda namoyon bo'ladi.

Syujetli - rolli o'yin - maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy o'yin turlaridir. Syujetli - rolli o'yin o'z xususiyatiga ko'ra aks ettiruvchi faoliyatdir. Tevarak-atrofdagi kattalar va tengdoshlarining hayoti va faoliyati bu o'yin mazmuniga manba bo'lib xizmat qiladi. Bolalarning tevarak-atrofdagi hayotdan, tengdoshlari, kattalar faoliyatidan olgan taassurotlari ijodiy o'yinda qayta ishlanadi, to'ldiriladi, sifat jihatidan o'zgartiriladi. Bolalarning bunday o'yinlari tevarak-atrofdagi borliqni bilishning amaliy shaklidir. Bolalar o'yinimg o'ziga xos tomoni unda tasvirlovchi vaziyatlarning mavjudligidir. Tasvirlovchi vaziyat bolalarga o'yin jarayonida yuklangan rol va o'yin syujetidan tashkil topadi va har xil buyumlardan foydalanishni ham o'z ichiga oladi. O'yinning syujeti - bir-biriga hayotiy aloqador bo'lgan qator voqea - hodisalar yig'indisidir. Rol syujetli - rolli o'yinning asosiy zanjiri hisoblanadi. O'yin bolada qanoatlanish, xursandchilik hissini paydo qiladi,

shuning uchun bolani qiziqtirib, unda yaxshi kayfiyat uygʻotadi, bola organizmidagi hayotiy faoliyatni yaxshilaydi. Bola oʻynayotganda har xil harakatlar qiladi: yuguradi, sakraydi, tor joydan, ingichka taxta ustidan oʻtadi, engashadi, yuqoriga tirmashib chiqadi va hokazo. Bu harakatlarning hammasini bola bemalol, oʻz xohishi bilan bajaradi, natijada bolaning muskullari pishiydi, u harakatni yengilroq, chaqqonroq bajaradigan boʻlib qoladi. Bolaning aqliy tomondan rivojlanishi uchun ham oʻyin katta ahamiyatga ega. Oʻyin natijasida bolaning bilimi kengayib boradi. Roll! oʻyinlar bola kuzatuvchanligini, qiziquvchanligini, bilish doirasini rivojlantiradi, boyitadi. Oʻyinda bola oʻz oldiga maqsad qoʻyadi, bu boladan aql, idrok ishlatishni talab qiladi, topagʻonlikka oʻrgatadi. Oʻyin jarayonida juda koʻp gaplashishga, tortishishga, bahslashishga, aytib berishga toʻgʻri keladi. Bolalar oʻzi yasayotgan narsalarini yaxshiroq yasash, qurish uchun juda koʻp oʻylab, fikrlashishlariga toʻgʻri keladi. Bular hammasi bola tafakkuri va xayolining rivojlanishida muhim ahamiyatga egadir. Bola oʻz oʻyinida borliqni aks ettirib, olgan rolining mazmuni bilan bogʻliq boʻlgan u yoki bu hissiyotni boshdan kechiradi. Masalan, Dilnoza ona-bola oʻyinida ona rolini oʻynayotib, bolalarini ovqatlantiradi, kiyintiradi, ular bilan yaxshi munosabatda boʻlib erkalaydi, ular bilan gaplashadi, kitoblar oʻqib beradi. Bu oʻyin bolada muloy imlilik, gʻamxoʻrlik, eʼtiborlilik kabi yaxshi hislarni uygʻotadi. Rolli-syujetli oʻyinlarning oʻziga xos xususiyati. Rolli oʻyinlarning boshqa oʻyinlarga nisbatan oʻziga xos xususiyatga egaligi ulara syujet, rol va xayol qilingan vaziyatning mavjud boʻlishidir. Bolalar biror narsa yoki voqea toʻgʻrisida yetarlicha tasavvurga ega boʻlgandagina syujet, fikr, yuzaga keladi. Masalan, bolalar “paroxod” oʻyini oʻynamoqchi boʻlishdi. Bunga oʻyinning qanday borishi toʻgʻrisida syujet kerak. Syujet bolalarning bilimiga bogʻliq boʻladi. Bolalarda avval gʻoya paydo boʻladi, keyin mazmun rivojlanadi. Baʼzan bolalar oʻyinning qanday borishini oldindan belgilab oladilar. Masalan, Afrikaga “bormoqchi” boʻlsalar, sayohat vaqtida qilinadigan ishlarni oldindan belgilab oladilar. Bundan koʻrinib turibdiki, rolli oʻyin jamoatchilik xususiyatiga ega, chunki bolalar bir-birlari bilan oʻzaro munosabatda boʻladilar. Rolli oʻyinda har bir bola oʻziga olgan rolni bajaradi masalan, ona, haydovchi, tarbiyachi, enaga,

san'atkor va hokazo. Rolli o'yinlarda didaktik, qoidali - harakatli o'yinlardagi singari qat'iy o'rnatilgan qoida bo'lmaydi. Bunda ko'pincha bolalar o'z xayol qilgan narsalari bo'yicha harakat qiladilar. Masalan, "raketa tushib oyga uchadilar", "paroxodda suzadilar", "kasalni davolaydilar".

Ammo bolalarning xayollari bilan o'ynashlari ularni real voqealikdan uzoqlashtirib yubormaydimi degan savol tug'iladi, yo'q, bolalar o'zlari buning o'yinligini yaxshi biladilar. Shu bilan birga bolalarning kechinmalari, hayajonlari, qilgan harakatlari hammasi rostakam, sidqidildan bo'ladi. Masalan, "doktor" rolidaga bola kasal to'g'risida qayg'uradi. O'yin mavzui bolalar olgan taassurotning kuchli, bolalarning qiziqishlari bilan belgilanadi. O'yinda bolalar aks ettiradigan ijtimoiy-siyosiy voqealar bolalarning bilim doirasi va hayotiy tajribasimng kengayib borishiga bog'liq bo'ladi. Rolli o'yinlarining mazmuni va mavzusi o'zgarishi bilan bir qatorda uning tuzilishi va o'yin shartlari o'zgaradi, bolalarning mustaqilligi va tashabbuskorligi ham o'sib boradi. Avvalgi bolalar o'z-o'zicha alohida-alohida o'ynaydilar. Sekin-asta rolli o'yinlarning paydo bo'lishi, o'yinda kishilar o'rtasidagi munosabatni aks ettirish birgalikda bajariladigan o'yinni keltirib chiqaradi. Avvaliga katta bo'lmagan guruhchalar 2-3 kishidan iborat bo'lib o'ynashadi, katta va tayyorlov guruhlariga kelib kattaroq jamoaga birlashadilar. O'yinda har xil rollar orqali o'zaro munosabatda bo'lish bolalarda o'rtoqlik munosabatlarini shakllantirishga yordam beradi. O'yinning tuzilishi va mazmuni o'zgarishi bilan o'yinchoqning roli va bolalarning unga nisbatan talabi ham o'zgarib boradi va h.k. Bog'cha yoshidagi bolalarda ijodiy o'yinning rivojlanib borishi. Uch yoshdagi bolalarning o'yinlari yangi tus oladi: bola qo'g'irchoqni va o'zini kishilarning nomi bilan atay boshlaydi: masalan, bola mashina yasab uni boshqara boshlaydi. Kattalar undan sen kimsan, deb so'rasa, "Haydovchiman" deb javob beradi. Yoki qizcha qo'g'irchog'iga ovqat pishirayapti. "Sen kimsan?"- degan savolga "Men oshpazman" deb javob beradi. Bolalar o'z o'yinlarida sekin-asta murakkab bo'lmagan syujetli o'yinlarni o'ynay boshlaydilar. Bunda asosan kundalik turmushda takrorlanib turadigan voqealar aks etadi. Bolaga ovqat berishadi, uxlashga yotqizishadi, mashinada tortishadi. Yana ovqat berishadi va uxlatishadi.

Yoki qo'g'irchoq kasal bo'lib qolsa, darrov uning qo'li, oyog'i bog'lanadi, yolg'ondakam dori beriladi. Uchinchi yoshning oxiriga kelib bola rol tanlay boshlaydi. "Men oyisiman", "Men – vrachman" deb bular birdaniga enaga, tarbiyachi, doktor bo'lib qolishi mumkin. Bola to'rt yoshga o'tganda syujetli-rolli o'yinlar ancha rivojlana boshlaydi. O'yinlar mavzui har xil bo'lib, boyib boradi. Bu yoshdagi bolalar o'z o'yinlarida oila, MTTni, avtobusda, tramvayda kelayotgan kishini aks ettiradilar. Tevarak-atrofnikuzatish natijasida tasavvurlari kengayadi, bu ularning o'yin mazmuniga ta'sir etadi: bayramlar, magazin, transporting har xil turlarini aks ettira boshlaydilar. Ammo bu yoshda ular hayotdagi voqealar o'rtasidagi bog'liqliklarni hali tushunib yetolmaydilar. Bola besh yoshga qadam qo'yganda undagi kuzatuvchanlik tafakkuri rivojlanganligi, bilim doirasi kengayganligi sababli o'yin mazmuni ham murakkablashib boradi. Xayolning rivojlanib borishi orqasida ertak va hikoyalar mazmuni bo'yicha murakkab bo'lmagan o'yinlarni o'ynashadi. O'yin mazmuni bilan bir qatorda bolalarda hislar ham rivojlanib boradi. Kundalik hayotga nisbatan bolalarda hissiyot yuqori bo'ladi. O'yin birinchidan, xursandchilik bilan hamohang kechadi. Ikkinchidan, bolalar kattalarning hislarini o'z o'yinlarida aks ettiradilar. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy o'yin juda ham yaxshi rivojlanadi. Bu o'yinlarda bolalar o'zlari eshitgan, ko'rgan voqealar, hikoyalar, kitoblar va boshqamanbalardan olgan bilim, malakalarini, his-hayajonlarini to'la qo'llay boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalar o'yinlarida berilgan ta'limtarbiyaning natijasi yaqqol ko'rinib, sezilib turadi. Bolalar kim bilan o'ynashi to'g'risida va o'yinning qanday borishi to'g'risida o'zaro kelishib oladilar. O'yinlar uzoqroq davom etadigan bo'lib boradi. Bitta o'yinni uzoq vaqt, hatto bir necha kun o'ynash mumkin, bunda har gal o'yinga yangilik kiritib boriladi. Uzoq davom etadigan o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlarining yuqori bosqichi hisoblanadi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlariga to'g'ri rahbarlik qilib borilsa, ularning mustahkam jamoasi yuzaga kelib, u o'z an'anasiga, o'z qoidasiga ega bo'ladi. Bolalarda birgalikda ijod qilish qobiliyati rivojlanadi, ular o'rtoqlarining fikri bilan kelishadigan, fikriga quloq soladigan bo'lib boradi. Bolalar jamoasining shakllanishi uzoq vaqtni talab etadigan murakkab ish. Bolalar o'rtasida

murakkab munosabatlar yuzaga kela boshlaydi. Har bir bolaning o'ziga xos xususiyati yaqqol namoyon bo'lib boradi. Bunda bolalar faol tashkilotchi, o'ziga ishonadigan va aksincha, tortinchoq, indamaslarga bo'linadi. Faol bolalar har doim o'yinni o'z xohishiga qarab tanlaydi, qiziqarliroq rolni talab etadi. Ular ba'zan o'yinni buzishadi, o'rtoqlarini xafa qilishadi, ammo tarbiyachining ta'siriga tez berilishadi. Ularning ijobiy xususiyatlari, sog'lom qiziqishlari bo'ladi, tarbiyachi mana shular asosida ularning ongi va hissiga ta'sir etadi. O'yin mavzusi o'zgarishi bilan o'yinda qatnashuvchilarning ham o'zaro munosabatlari o'zgarib boradi. Kichkina bolalarning har biri o'z holicha o'ynasa, keyinchalik 2-3 kishi bo'lib o'ynay boshlaydi, o'rta maktabgacha yoshga kelganda o'ynovchilar soni ko'payib, o'rtoqlik munosabatlari tarkib topa boshlaydi, bunday munosabatlar o'yinga mavzu tanlashda, rollar va o'yinchoqlarni taqsimlashda yuzaga keladi. O'yinning tuzilishi va mazmuni rivojlanib borishi bilan o'yinchoqning roli va unga talab ham o'zgarib boradi. Kichkina bolalar o'yinini ko'pincha o'yinchoq belgilaydi. Bitta o'yinchoq bir nechta vazifani bajarishi mumkin. O'rta va katta maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin to'g'risidagi fikr avval tug'iladi. Keyin o'ynay boshlaydi. O'yinchoq o'yin mazmuniga qarab tanlanadi.

Bolalar o'yinlarida tasvirlash vositalari

Bolalarning o'ynashlari uchun ma'lum vositalar kerak. Rolli o'yinlarda bolalar har xil vositalardan foydalanadilar, ulardan asosiylari quyidagilar: bolalarning o'z harakatlari; o'yinchoq va boshqa materiallar; so'z. Bolalarning asosiy tasvirlovchi vositalari o'zlarining harakatidir, Masalan, bola ikki oyog'ida sakrab quyunchaga taqlid qiladi, ikki qo'lini qimirlatib, pishillab parovoz bo'ladi va h.k. Bolalarning ko'p harakatlari qurish, yasash bilan bog'liq bo'ladi, ular soatlab parovoz, paroxod, elektrovoz quradilar, ularni o'ziga o'xshatishga urinadilar. Ko'pincha qurish o'yinning boshlanishi bo'lib xizmat qiladi. Taqlid vositasiga o'yinchoq ham kiradi. O'yinchoq bola harakatini to'ldiradi, o'ylagan obrazi va fikrini amalga oshirishga yordam beradi. Kiyimlar va ularning qismlari ham bolaning olgan rolini yaxshiroq bajarishga va uni yanada aniqroq ijro etishga imkon tug'diradi. Bolalar o'yin jarayonida ba'zi bir narsalarni xohlagan narsalari nomi bilan atab ham xuddi o'sha

xohlagan narsalarini faraz qilib juda yaxshi o'ynaydilar, masalan, taomni "konfet", qummi "shaker" stulni "mashina" deb atashlari mumkin. So'z yordamida bolalar qanday o'yin o'ynashlarini kelishib oladilar. So'z yordamida bir-biri bilan muomalada bo'lib, o'z fikrlarini izhor etishadi. So'z har xil taassurotlarni ifodalash imkonini beradi. Bolalar hamma vositalardan ko'pincha bir vaqtda foydalanadilar. Aks ettiruvchi vosita qanchalik ko'p bo'lsa, o'yin mazmuni shunchalik boyroq bo'ladi hamda tevarak-atrofdagi voqealardan taassurot shunchalik to'laroq aks ettiriladi. O'yin mazmunining rivojlanib borishi bilan murakkab jarayon bo'lgan bolalar jamoasi ham shakllana boshlaydi. O'yin bolalarning mustaqil faoliyati bo'lgani uchun uning syujetini bolalar o'zlari o'ylab topishadi va o'zlari tashkil etishadi. O'yinda bolalar o'zlarining kichkina jamiyatning avzosi deb hisoblashadi, o'zaro kelishib harakat qilishga o'rganishadi. Ijtimoiy tarbiya olayotgan sharoitda har bir bola o'ynayotgan bolalar jamoasiga kira olishi, u yerda o'z o'rnini topa olishi va shu jamoada o'rnashib olishi lozim. Tarbiyachi ilk yoshli bolalarda ularning narsalar bilan o'ynay olishi, diqqatini shunga to'play olish qobiliyatini tarkib toptiradi. Bu boshqa bolalar bilan yonma-yon tinch o'ynay olish malakasining shakllanishiga yordam beradi. Bolalar birgalikda o'ynashga o'tganlarida bir-birlari bilan ma'lum munosabat o'rnatishlari lozim bo'ladi. Xudda mana shu munosabat jamoatchilikni shakllantiradi. Bunga tarbiyachi bolalarni kelishib o'ynashga o'rgatish orqali erishadi.

Sahnalashtirilgan o'yinlar

Sahnalashtirilgan o'yinlar ijodiy o'yinlar sarasiga kiradi. Unga ijodiy o'yinning quyidagi asosiy: niyatning mavjudligi, roli va mavjud harakatlar, xayol qilingan vaziyatning va boshqa elementlarning uyg'unligi, bolalarning mustaqillik va o'z-o'zini uyushtira olish jihataro xos. Sahnalashtirilgan o'yin badiiy asar asosida quriladi: o'yin syujeti, rollar, qahramonlarning xatti-harakatlari, ularning nutqi asar matniga ko'ra belgilanadi. Sahnalashtirilgan o'yin bolalarning eshitgan asar yoki ertakdan olgan tasavvurlarini mustaqil ifodalash hamda mashq qilish imkonini beradi. Bu o'yinlar bolalarda iroda, intizom, o'z harakatlarini boshqalarning harakatiga muvofiq amalga oshirish kabi sifatlarni tarbiyalashda samarali vosita

hisoblanadi. Sahnalashtirish bolalarni qayta soʻzlashga oʻrgatish usullaridan biridir. Baʼzi bir bolalarda badiiy asardan olingan parchani qayta soʻzlab berishga xohish ham, qiziqish ham boʻlmaydi, ammo unga oʻyin usuli kiritilishi bilan bola asardagi rolga kirib, oʻsha asar mazmunini juda yaxshi aytib berishga harakat qiladi. Bunday oʻyinda bola oʻzini oʻsha asardagi qahramon oʻrnida his etib; uning sezgi, kechinmalari dunyosiga chuqurroq kirib boradi. Badiiy asarlarni qahramonlar tilida soʻzlab berish boladagi xayolni rivojlantirishga yordam beradi va asar qahramonida mavjud boʻlgan ijodiy sifatlarni egallashga intiladi. Sahnalashtirilgan oʻyinda badiiy asarning gʻoyaviy mazmuni bolalar tomonidan chuqurroq anglab olinadi. Ertak yoki hikoyadagi mazmun bolalarga yaqin, ularning yoshi va qiziqishiga mos, tushunarli boʻlib, bola unga kirishib ketgan taqdirdagina asardagi obraz va harakatlar toʻgʻri aks ettiriladi. Shuning uchun u yoki bu badiiy asar boʻyicha sahnalashtirilgan oʻyin oʻtkazishdan oldin tarbiyachi asarning mazmunini aks ettirishga yordam beradigan tayyorgarlik ishini oʻtkazishi kerak. Bu ish oldindan bir qator mashgʻulot va oʻyinlar oʻtkazish orqali amalga oshiriladi. Sahnalashtirilgan oʻyinga tayyorlanish uchun maʼlum bir vaqt ajratiladi va har bir mashgʻulotda aniq masalalar hal etib boriladi. Masalan, tarbiyachi hazil sheʼr oʻqiyotib jonli nutqqa yaqinlashadi, bolalarga soʻzlarni, tovushlarni qanday talaffuz etish kerakligini tushuntiradi. Qaytarishda esa tarbiyachi bolalardan soʻzlarni aniq, balandroq yoki past, sekinroq yoki tez talaffuz etishni talab etadi. Bu mashqlarda matnni eslab qolish uchun oʻtkaziladigan har bir mashgʻulotda 5-6 daqiqadan vaqt ajratiladi. Bolalar «Sholgʻom», «Boʻgʻirsoq», «Tulki, xoʻroz va quyon» kabi ertakni sahnalashtirishni juda sevadilar. Ertak va hikoyalarni bolalar koʻpincha oʻzlarining ijodiy rolli oʻyinlarida sahnalashtiradilar, bu oʻyinlarda tulki, sichqon, xoʻroz, quyon kabi personajlarni oʻyinlarda aks ettiradilar. Yozuvchilarning badiiy asarlarini ham bolalar sevib sahnalashtiradilar. Bolalar bilan suhbatlasha turib, tarbiyachi hikoya yoki ertak qahramonlarining oʻziga xos xususiyatlarini aniqlashga harakat qiladi. Har xil sheʼr, ertak qahramonlarining oʻziga xos xususiyatlari mana shunday oʻrganiladi. Sahnalashtirish ishini quyidagi bosqichlar boʻyicha oʻtkazish mumkin:

1-bosqich. Adabiyotlarni tanlash. Sahnalashtirish uchun adabiyot tanlaganda quyidagi talabga rioya qilish kerak:

1. Ertak, hikoya yoki she'rda qatnashuvchilar ko'p bo'lishi kerak.
2. Asarda mazmun yaxshi bolib qolmasdan, harakatlarning xili ham ko'p bo'lishi kerak.
3. Asar ifodali o'qishga mos kelishi shart.
4. Mazmuni qiziqarli bo'lishi kerak.
5. Asar bolalarning yoshiga mos kelishi kerak.

2-bosqich. Sahnalashtirish uchun tanlangan hikoya, she'r yoki ertakning mazmunini o'qib berish yoki qo'g'irchoq, soya teatrida ko'rsatish orqali tanishtiriladi. 3-

bosqich. Eslab qolish. Asarni bolalar eslab qolishlari uchun uni qayta o'qib berish, postanovka ko'rsatish, rasmlar namoyish etish, didaktik o'yinlardan foydalaniladi.

4-bosqich. O'yin qiziqarli o'tishi va uzoq davom etishi uchun o'yinga kerakli materiallar, kiyimlar tayyorlab berish va shu bilan birga to'g'ri rahbarlik qilish kerak. Bu ishni tarbiyachi bajaradi, katta guruhda esa tarbiyachi yordamida u bilan birgalikda bolalar bajarishadi. Tarbiyachi bir qancha ertakka doir rasmlar ko'rsatadi. Guruhda shu yoshli bolalarga xos bo'lgan ertaklar, hikoyalar ularga tanish bo'lib qolgandan keyingina sahnalashtirish boshlanadi. «Sholg'om», «Bo'g'irsoq» kabi ertaklar sahnalashtiriladi. Tayyorlov guruhida bu ish davom ettiriladi. Sahnalashtirish uchun ertaklarga olinmasdan, badiiy asarlar, xususan, she'rlar ham olinadi. Sahnalashtirish o'yinlariga guruhlariga qarab har xil rahbarlik qilinadi. Masalan, tarbiyachi o'rta guruh uchun asosan harakatni aks ettiruvchi asarlar tanlaydi, katta guruh bolalari uchun esa asar qahramonlarining ancha murakkab munosabatlari, ularning kechinmalari, qayg'ulari aks ettirilgan asarlar tanlanadi. Tarbiyachi bajarilgan ishning hisobini olib boradi. Bolalarga qaysi asar yoqqanini, ular ko'proq qaysi asarni sahnalashtirishni yoqtirishlarini, qaysi bola topshirilgan rolni yaxshi ijro eta olganini, rollarni ijro etishda bolalarda qanday qiyinchiliklar vujudga kelganini yozib boradi, Mana shu asosda bo'lg'usi sahnalashtiriladigan o'yinlar jonlantiriladi.

Qurilish o'yinlari

Qurilish o'yinlari ham ijodiy o'yinlar sirasiga kiradi. Ularda bolalar atrof-muhitdagi buyumli dunyo haqidagi taassurotlarini aks ettiradilar, mustaqil tarzda turli narsalar yasaydilar, bunyod etadilar. Qurilish-yasash o'yinlarida bir xil buyumlarning boshqalari bilan almashinishi yuz beradi. Kichik va o'rta guruh yoshidagi bolalarda qurilish o'yinlari rolli o'yinlar bilan bog'lanib ketadi. Qurilish o'yinlari samarali faoliyat hisoblanib, bolalarda bunyod etilgan inshootni mavjud buyum va narsalar, inshootning qurilishiga asos bo'lib xizmat qilgan tasavvur bilan qiyoslash, taqqoslash ko'nikmalarini shakllantirishga imkon beradi. U bolalarda kuzatuvchanlikni rivojlantirishga yordam beradi. Qurilish materiallari turli xildagi geometrik shakllardan iborat. Bolalar har bir shaklning o'ziga xos xususiyatlarini yaxshi bilib olishlari lozim, aks holda hech qanday qurilishni amalga oshirib bo'lmaydi. Bolalar qurgan narsalar amaliy jihatdan yaroqli bo'lishi va ulardan o'yinda foydalanish uchun konstruktorlik malakasiga ega bo'lish kerak. Bundan bolalarga qurilishning asosiy usullarini o'rgatish zarurligi kelib chiqadi. Qurilish materiallari bilan o'ynaladigan o'yinlarda bolalarning texnikaga qiziqishi ortadi, kuzatuvchanligi rivojlanadi, ular geometrik jismlarning eng oddiy xususiyatlari bilan tanishadilar. Qurilish o'yinlari bolalarning mehnat faoliyatiga yaqin bo'lib, ularni mehnatga tayyorlaydi. Qurilish materiallari bilan o'ynaladigan o'yinlar bolalar tafakkurini rivojlantiradi: kuzatilayotgan inshootlarning o'ziga xos xususiyatlarini ajratib ko'rsatish, tahlil va sintez qilishga, solishtirishga, o'xshash va farq qiladigan tomonlarini aniqlashga majbur etadi, vazifalarni to'g'ri hal qilishga o'rgatadi. Qurilish materiallari bilan o'ynaladigan o'yinlar geometrik jismlarning xususiyatlarini, ular bilan ishlashni, fazoviy nisbatlarni (uzoq-yaqin, baland-past, o'ng-chap, uzun-qisqa, keng-tor) amalda olib borishga yordam beradi. Bunday o'yin orqali bolalarni maktabdagi politexnika ta'limiga tayyorlash vazifasi ham amalga oshiriladi. Bolalar qurilish-yasash jarayonida bir jamoaga birlashadilar, natijada ularning nutqlari rivojlanadi. Qurilish materiallari bilan o'ynash bolalarning ma'naviy dunyosiga ham ta'sir etadi: bolalar bilan biron inshootni kuzata turib, davlatimizning xalq farovonligi to'g'risida g'amxo'rlik ko'rsatayotganligini tushuntiradi. Qurilish materiallari bilan o'ynash bolalarda mehnatsevarlik,

mustaqillik, tashabbuskorlik, ishga javobgarlikni his etgan holda munosabatda bo'lishi hamda irodaviy sifatlarni tarbiyalaydi. O'yinning qizig'i shundaki, u bolalarga zo'r zavq-shavq bag'ishlaydi. Bolalarni ba'zi bir qurilish inshootlari bilan tanishtirish orqali estetik tarbiya vazifalari ham amalga oshiriladi. Bolalarda estetik hissiyotni tarbiyalash uchun faqat bitgan qurilish inshootini kuzatish yetarli emas, balki qurilishning borishi, ishning tashkil etilishini kuzatish, bunda bolalarning o'zlarini qatnashtirish muhim ahamiyatga ega. O'yin uchun sharoit yaratish. Qurilish materiallari bilan o'ynashni rivojlantirish uchun unga muvofiq shart-sharoit yaratish zarur.

1. Qurilish materiallari butun guruh bolalarining bir vaqtda o'ynashi uchun yetarli bo'lishi kerak.
2. Guruh xonasida qurilish materiallarini saqlaydilar, uni quradigan va bir necha kungacha saqlab qolishning iloji bo'lgan joy bo'lishi kerak.
3. Qurilish materiallari uchun har bir detalga alohida xonachalari bo'lgan g'ildirakli shkaf bo'lgani yaxshi. Uni bolalar xohlagan tomonlariga surib olib boradilar. Shkaf ichini tartibli saqlash zarur.
4. Qurilish materiallari saqlanadigan burchakda mayda o'yinchoqlar, o'yinchoqli odamlar, qushchalar, hayvonlar, transport bo'lishi mumkin.
5. Bolalarning o'zlari o'yinchoq yasashlari uchun har doim kerakli material bo'lishi zarur.
6. Ona o'lkamizni, uning poytaxti Toshkentni, transportning har xil turlarini tasvirlovchi albomlar, fotosuratlar bo'lishi kerak.
7. Qurilish materiallaridan barpo etilgan inshootlar namunalari tasvirlangan albom.
8. Qurilish jarayonini, binolarning bezatilishini bolalar bilan kuzatish kerak.
9. Qurilish usullarini o'rgatish lozim.
10. Qurilish materiallaridan ishlangan buyumlarni bir necha kungacha hatto undan ko'proq muddat saqlash kerak. Qurilish-yasashga o'rgatishning asosiy usullari. Bolalarni qurilish-yasashga o'rgatish uchun tarbiyachi turli xil usullarni qo'llaydi:
 1. Tarbiyachi har bir harakatni tushuntirgan holda qurib ko'rsatadi.

2. Tarbiyachi bir on narsani o'zi qurib ko'rsatadi va bunga kirgan har bir qismni tahlil qilib beradi.
3. Tayyor qurilish namuna sifatida ko'rsatiladi.
4. Qurish-yasashning ayrim qismlarini ko'rsatadi (tomini yasashni, qanday yopish kerakligini, biror detalni qaysinisi bilan almashtirish mumkinligini tushuntiradi).
5. Tarbiyachi ataylab chala qurib qo'yilgan qurilishni bolalarga qurib bitkazishni taklif qiladi.
6. Nima uchun qurish lozimligini, uning mavzusini aytadi.
7. Har kim xohlagan mavzuda qurishni taklif qiladi.
8. Tayyor qurilishni: u qanday qismlardan iborat ekanligini, nimalar, qanday detallar ishlatilganini tahlil qilib beradi. Qurish-yasash usullari bolalarga mashg'ulotlarda o'rgatiladi. Qurish o'yinlariga rahbarlik. Bolalarning qurish materiallari bilan o'ynaydigan o'yinlariga rahbarlik usullari ularning yoshiga bog'liq. Kichik guruhda bolalar uncha murakkab bo'lmagan qurilishlarni bajaradilar. Ular uchun stol ustiga qo'yib o'ynaladigan mayda qurilish materiallari zarur. Bitta stol atrofida birdaniga 6-8 bola ishlashi mumkin. Stol ustini qurilish materiallari egallab olmasliklari uchun stolningu boshi bilan bu boshiga pastgina skameykayoki taburetka qo'yiladi. Bolalar o'zlarining qurilish materiallarini yashigi bilan qo'yib qo'yadilar. Bu birinchidan, stol ustida bolalarning bemalol ishlashlari uchun yaxshi, ikkinchidan, bolalarga yashiklardan kerakli qurilish materiallarini olish qulay. Bog'cha maydonchasida o'ynash uchun kub, silindrga o'xshash alohida qurilish materiallaridan foydalanish zarur. Xuddi shunday materiallar guruh xonasida ham bo'lishi kerak. Yilning ikkinchi yarmida bu materiallarni mashinalar qurish uchun kvadrat to'g'ri burchak, har xil o'rtasi teshik dumaloq shakldagi faner parchalari bilan to'ldirish lozim. Bolalarning qurilish materiallari bilan o'ynashlari uchun tik turdagi daraxtlar, hayvonlar, mashinalar, qo'g'irchoqlar ham kerak bo'ladi. Tarbiyachi bu materiallardan nima qurish mumkinligini bolalarga ko'rsatadi: qo'g'irchoqqa stol, stul, karovatyasash, ular uchun bog' va bog'ning ichiga skameykalar qo'yish, mashinaga garaj yasash va hokazo. Bolalarni qurilish materiallari bilan o'ynashga qiziqtirish uchun tarbiyachi ular bilan birgalikda o'ynaydi va bu materiallardan

hamma bolalar foydalanishlarini kuzatib turadi. Yirik qurilish materiallari bilan guruh xonasidagi gilam ustida, yozda esa bog'cha hovlisida qurish mumkin. MTT maydonchasida yozda qum va suv bilan, qishda qor bilan o'ynash katta o'rin egallaydi. Qum bilan o'ynash. Qum bolalarning yozda o'ynashlari uchun yaxshi material. Har bir guruh uchun ikkitadan qum yashigi bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Shunda hamma bolalar o'ynash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Qumda o'ynash uchun turli xil o'yinchoqlar kerak bo'ladi: qumdan har xil shakl yasaydigan mayda tunuka mashinalar, rezina yoki sellyuloiddan yasalgan odamchalar, hayvonlar shakli, plastilindan yasalgan qo'g'irchoq mebeli, qurish-yasash materiallari, uni bezaydigan narsalar: har xil faner taxtachalar (8\8, 10\10, 5\10, 4\10 sm) va yog'och kaltakchalar (10,15, 20 sm) hammasi har xil rangdagi moyli bo'yoqqa bo'yalgan bo'lishi kerak. Shu materiallarni bolalar qumga o'rnatib yo'llar, hayvonlar uchun saroy va devorlar qurishadi. Qurgan narsalarini bezash uchun kichkina bayroqchalar kerak bo'ladi. Qumni kovlash uchun bolalarga kichkina yog'och kurakcha beriladi. Bahorda va kuzda (yer namligida) bolalarning qum o'yinlari maxsus qirg'og'i ko'tarilgan stollarda tashkil etiladi. Qum bilan o'ynashda gigiyenik qoidaga rioya qilish kerak. Qum har doim toza va nam bo'lishi, bolalar jazirama quyosh tagida o'ynamasliklari lozim. Kichik bolalar qum bilan o'ynaganda oldiga ma'lum maqsad qo'ymaydi. Tarbiyachi bolalarni qiziqtirish uchun o'zi «quradi» va bolalarga qurishni taklif qiladi. Masalan, qumni to'plab atrofni tekislashadi, bir yonini teshib eshik ochishadi. Keyin bu uychani har xil rangdagi mayda bayroqchalar bilan bezashadi, keyin shu uy oldiga devorlar, bog'lar qurishadi, uyga qo'g'irchoqlar ko'chib keladi. O'yinni o'zgartirish uchun o'yinchoqlarni vaqti-vaqti bilan o'zgartirib turish kerak: mashinalar uchun garaj, hayvonlar uchun hayvonot bog'i va boshqalar. Tarbiyachi o'yinga kichik bolalarning hammasini jalb etishi kerak. O'rta guruhda qum kichik guruhga nisbatan ko'p to'kiladi, Yashik oldiga buferda ham o'yinchoqlar uchun javoncha bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar o'yinning mazmuni murakkablashib borishi uchun tarbiyachi yordam beradi: qumdan nimalar qurish mumkinligini ko'rsatib, bolalarga ko'maklashadi, ularning o'yinlarida qatnashadi. Katta guruh bolalari qumdan katta inshootlar quradilar. Shuning uchun bu guruh bolalarining qumi

yashikda emas, balki bog'cha maydonchasining biron joyiga ancha ko'p miqdorda to'kiladi. Bu bolalar uchun qumdan tashqari loy ham bo'lishi kerak. O'yinga qo'shimcha materiallar: tabiat materiallari, ip, yog'och, faner va boshqalar ham zarur. O'ynab bo'lgandan keyin bularning hammasini maxsus ajratilgan joyga olib borib qo'yish kerak. Bolalar shahar ko'chalarini, xo'jalik dalasi, hayvonot bog'i, baland binolarni quradilar. Buning uchun qumdan, loydan va tabiat materiallaridan foydalanadilar. Tarbiyachi bu materiallardan qanday qurishni ko'rsatib beradi. Suv bilan o'ynash. Bolalar suvni juda yaxshi ko'rishadi. Ularning suv bilan o'ynashlari uchun bog'cha hovlisida maxsus suv havzasi tashkil qilinadi, guruh xonasida esa oyoqli qurilma ustiga vanna o'rnatiladi. Suv bilan o'ynash uchun sellyuloiddan, rezinadan yasalgan o'yinchoqlar: baliqchalar, o'rdakcha, g'ozcha, vannasi bor qo'g'irchoqcha, qayiqchalar (yasalgan va sotib olingan), suvda suzib yuradigan narsalar kerak. Kichik bolalarning suv bilan o'ynaydigan o'yinchoqlari oddiy bo'lib, unda o'yinchoqlarning suzishini tomosha qiladilar. Bolalar suv bilan o'ynab kichkina-kichkina syujetni aks ettiradilar: baliq va o'rdakchalarni ovqatlantirib, qo'g'irchoqni vannada cho'miltirishadi, qayiqda yo'lovchilarni uchirishadi. O'rta va katta guruh bolalarining suv bilan o'yini ancha murakkablashadi. Ular daryoda paroxodlarni yurgizishadi, poraxod to'taydigan bandargohlar qurishadi. Suzadigan o'yinchoqlarni harakatga keltirishadi. Suv bilan o'ynash natijasida bolalar suvning xususiyatini, nimalar cho'kib, nimalar suzishini bilib olishadi. Suv bilan o'ynash juda foydali, shuning uchun bolalarning guruh-guruh bo'lib suv bilan o'ynashlari uchun imkoniyat yaratib berish kerak.

Qor o'yinlari. Qishda bog'cha maydonchasida qor bilan o'ynash bolalar uchun eng qiziqarli faoliyat turi hisoblanadi. Har bir bolada yog'och belkurakcha va qorni tashish uchun yashikcha bilan chana bo'lishi kerak. Kichkina bolalar kattalar yig'ib qo'ygan qor uyumini yog'och belkurakchalari bilan kovlashadi. Qorni tepaga sohib, uning to'kilishini kuzatishadi, yashiklarga qor solib, boshqa joyga tashishadi va hokazo.

Nazorat savollari

1. O'yin faoliyatiga ta'rif bering

2. O‘yin turlari haqida umumiy ma’lumot bering
3. Ijodiy o‘yinlarga misollar keletiring
4. O‘yinlarda bolalarning tasavvurlari rivojlanishini tahlil qiling
5. O‘yin haqida buyuk mutafakkirlarning qarashlaridan namunalar keletiring

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A‘zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo‘li" vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova "Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

11-mavzu: Qoidali o‘yinlar bolalarga ta’lim berish shakli sifati

Reja:

1. O‘yinning maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogik jarayonidagi o‘rni
2. Qoidali o‘yinlar turlari
3. Qoidali o‘yinlarning bolalarga ta’lim berishdagi ahamiyati
4. Didaktik o‘yin turlari

O‘yinning maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogik jarayonidagi o‘rni

O‘yinning bola tarbiyasidagi asosiy roli bolalar tashkiloti hayotini u bilan boyitishni talab etadi. Shuning uchun ham o‘yin bolalar hayotining kun tartibiga doimiy qilib kiritilgan. O‘yinlar uchun nonushtagacha va undan keyin, mashg‘ulotlardan so‘ng, sayrlardan so‘ng, kechqurun uyga ketishdan oldin vaqt ajratiladi. Ertalab o'ta harakatchanlikni talab qilmaydigan o‘yinlar uchun sharoit yaratish maqsadga muvofiqdir. Mazmunan ko'proq didaktik o‘yinchoqlar, stol ustida o‘ynaladigan stol-bosma o‘yinlari, syujetli-rolli o‘yinlarni o‘ynagan ma’qul. Sayr davomida harakatli o‘yinlarni, qurish-yasash o‘yinlarini tashkil etish foydalidir. Kun tartibida o‘yin uchun maxsus vaqt belgilash o‘yinning mustaqil faoliyat sifatida mavjud bo‘lishining va uni bolalar hayotini tashkil etish shakli sifatida, tarbiya vositasi sifatida qo‘llanilishining eng muhim pedagogik shartidir. Bolalar o‘yinning o‘ziga xosligi shundaki, u tevarak-atrofdagi hayotni, kishilarning faoliyati, ishlari, harakatlarini, ularning ish jarayonidagi o‘zaro munosabatlarini aks ettiradi. O‘yin paytida xona bolalar uchun dengiz, o‘rmon, metro, temir yo‘l vagoni bo‘lishi

mumkin. Bola hech qachon jim o‘ynamaydi, bitta o‘zi o‘ynasa ham u o‘yinchoq bilan gaplashadi, o‘zi tasvirlayotgan qahramon bilan muloqot o‘rnatadi, onasi, bemor, shifokor xullas hamma hammaning o‘rniga o‘zi gapiraveradi. So‘z obrazning yaxshiroq ochilishiga yordam beradi. Nutq o‘yin jarayonida juda katta ahamiyatga ega. Nutq orqali bolalar fikr almashadi, o‘z his-tuyg‘u, kechinmalarini o‘rtoqlashadi. So‘z bolalar o‘rtasida do‘stona munosabatlar o‘rnatilishiga, tevarak-atrofdagi hayot voqealariga bir xilda munosabatda bo‘lishga yordam beradi. Bolalarning o‘zi yaratgan o‘yindan kelib chiqadigan yoki kattalar tomonidan taklif etilgan o‘yinning g‘oyasi, mazmuni, o‘yin harakatlari, rollar, o‘yin qoidalari uning tuzilishini tashkil etuvchi qirralardir. O‘yin g‘oyasi - bu nima o‘ynashni belgilab olish: “do‘kon, “shifoxona”, “uchuvchilar”, “bolalar muassasasi” va shunga o‘xshashlar. O‘yin mazmuniga, g‘oyasiga qarab bolalarning bunday o‘yinlarini bir necha o‘ziga xos guruhlarga bo‘linadi. Ular:

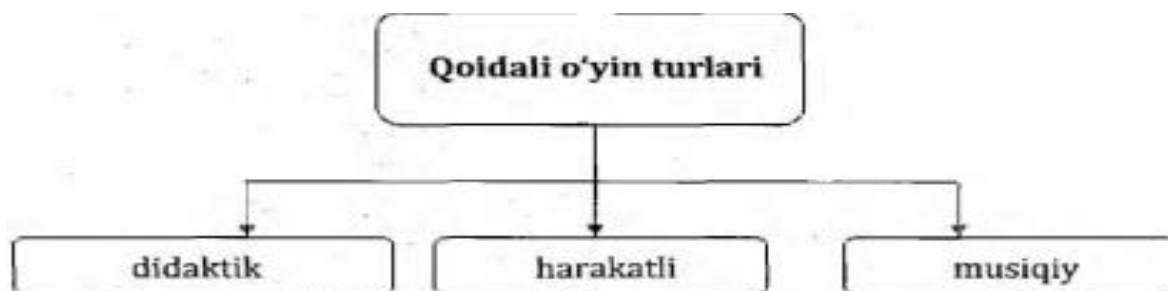
O'yinlarning bunday bo‘lishi albatta shartli bo‘lib, bir o'yinda har xil hayotiy voqealar aks etishi ham mumkin. G‘oya o‘yinning mazmuni, jonli to‘qimasi, uning rivojlanishini, o‘yin harakatlarini, bolalar munosabatlarning har xilligi va o'zaro bog'lanishini belgilab beradi. O'yinning qiziqarli bo'lishi va unda bolalarning qanday ishtirok etishlari o'yinning mazmuniga bog'liq. O'yinda bola ijro etadigan rol 320 o'yinning asosiy o'zagi va tarkibiy qismidir. Shuning uchun ham bu o'yinlar rolli yoki syujetli-rolli o'yinlar nomini olgan Bolalar o'yiniga tarbiyachining rahbarlik qilishi. O'yin bolalarning qiziqarli ermagina bo'lib qolmay, shu bilan bir qatorda u bolalarni rivojiantirish va tarbiyalashning muhim vositasi hamdir. Ammo o'yin kattalar tomonidan tashkil etilib, unga rahbarlik qilingandagina ijobiy natija beradi.

Pedagog bolalar o'yiniga rahbarlik qilar ekan, quyidagi talablarga e'tibor berishi zarur: o'yin mazmunining ta'limtarbiya beruvchi ahamiyatga ega bo'lishi, aks ettirilayotgan narsalar haqidagi tasavvurlar to'g'ri va to'la bo'lishi, o'yin harakatlariga faol, ma'lum maqsadga qaratilgan, ijodiy xususiyatga ega bo'lishi kerak, Hamma va ayrim bolalarning qiziqishlarini e'tiborga olgan holda o'yinga rahbarlik qilish, o'yinchoqlarni va boshqa kerakli materiallardan maqsadga muvofiq foydalanish, bolalarning o'yinda xayrixoh va xursand bo'lishlarini ta'minlash lozim. Pedagog bolalar o'yiniga rahbarlik qilar ekan, bola shaxsining hamma tomorilariga: ongiga, his-tuyg'ulariga, irodasiga, xulqiga ta'sir etishi va bundan bolalarni aqliy, axloqiy, estetik va jismoniy tomondan tarbiyalashda foydalanishi lozim. O'yin jarayonida bolalarning bilimlari va tasavvurlari boyib, chuqurlashib boradi. O'yinda u yoki bu rolni bajarayotib, bola o'zining butun diqqatini o'yinga qaratishi lozim. Bola o'ynayotganda kishilar mehnati, ularning aniq harakatlari, munosabatlari to'g'risidagi tasavvuri yetarli emasligini sezib qoladi, buning natijasida kattalarga savol bera boshlaydi. Tarbiyachi bolalarning bunday savollariga javob berib, ularning bilimlariga aniqlik kiritadi, boyitadi Tarbiyachi o'yin orqali bolalarda onavatang, o'z xalqiga boshqa millat kishilariga ijobiy munosabatni shakllantiradi; mustahkamlaydi. O'yin orqali tarbiyachi bolalarda jasurlik, to'g'rilik, o'zini tuta bilishlik kabi sifatlarni tarbiyalaydi. O'yin bolalarda ijtimoiy axloqni, ularning hayotga, bir-biriga bo'lgan munosabatini shakllantiruvchi o'ziga xos maktabdir. 321 O'yinda bola kishilarning axloq-odob normalarini, mehnatga munosabatlarini bilib oladi. Tarbiyachi bolalar o'yiniga rahbarlik qilayotib, ularni jamoa orqali ham tarbiyalab boradi. O'yin jarayonida bolalar o'z xohishlarini jamoa xohishi bilan kelishib olishga, o'yinda o'rnatilgan qoidalarga rioya qilishga o'rganadilar. Ammo o'yinga to'g'ri rahbarlik qilinmasa, u noxush oqibatlariga ham olib kelishi mumkin. Tarbiyachi bolalarni jismoniy tomondan tarbiyalashda o'yindan keng foydalanadi. Juda ko'pchilik o'yinlar bolalardan faol harakat qilishni talab etadi, bu esa o'z navbatida organizmda modda almashinishini yaxshilaydi, qon aylanishini tezlashtiradi. Buridan tashqari faol harakat qilish bola gavdasining to'g'ri o'sishini, harakatlari chiroyli bo'lishini ham ta'minlaydi. O'yin orqali tarbiyachi bolalarda

quvnoq kayfiyat yaratadi, ijobiy ruhiyat hosil qiladi, bu esa bolaning asab-ruhiy, jismoniy tarbiyasini yaxshilaydi. O'yin bolalarga estetik tarbiya berish vositasi sifatida ham keng qo'llaniladi. Bolalar tevarak-atrofdagi hayotni, voqelikni obrazlar, rollar orqali ham aks ettiradilar. O'yinda bolalarning avval olgan taassurotlari orqali obraz yaratishlari - xayol juda ham katta ahamiyatga ega. Bolalar juda ko'p o'yinlarda avval o'rgangan ashula, she'r, raqs, topishmoqlardan keng foydalanadilar. Bundan tarbiyachi bolalarda estetik did, zavqni tarbiyalashda foydalanadi. O'yin vaqtini tanlay bilish ham muhim ahamiyatga ega. Nonushta bilan mashg'ulot o'rtasida bolalar o'yiniga 8-10 daqiqa vaqt beriladi. Bunda bolalar ko'pincha avval boshlagan o'yinlarini davom ettiradilar. Sayrda bolalarning o'ynashlari uchun 1 soat - 1 soat 20 minut vaqt ajratiladi. Kunduzgi uyqu va kechki nonushtadan keyin ham bolalar o'yiniga vaqt beriladi. Bunda bolalar ko'proq syujetli-rolli o'yinlarni, qurilish materiallari, qo'g'irchoqlar bilan, stol usti o'yinchoqlari o'ynashlari mumkin. Shu bilan birga ermak o'yinlardan ham foydalaniladi. Ammo o'yin bilan ta'lim o'rtasidagi bog'liqlik bola ulg'aygan sari o'zgarib boradi. Kichik guruhda o'yin ta'lim berishning asosiy shakli hisoblansa, katta guruhga borganda esa mashg'ulotlarda ta'limning roli ortadi. Tayyorlov guruhiga borganda bolalarning o'zlarida maktabdagi o'qishga ishtiyoq uyg'onib qoladi. Ammo bolalar uchun o'yinning qadri yo'qolmaydi, balki mazmuni o'garadi. Endi bolalarni ko'proq fikriy faollikni talab etuvchi o'yinlar, sport tarzidagi o'yinlar qiziqтира boshlaydi. Shunday qilib, pedagogika fani o'yinga bola shaxsini har tomonlama shakllantirish vositasi va ular hayotini tashkil etish shakli, bolalar jamoasini shakllantirish vositasi deb qaraydi.

Qoidali o'yinlar turlari

Har bir xalqda asrlar davomida kattalarning bolalar uchun yaratgan o'yinlari va bolalarning o'zlari yaratgan ba'zi o'yinlari mavjud. Har qaysisi ham avloddan avlodga o'tib kelgan va xalq og'zaki ijodining o'ziga xos shakliga aylangan. Qoidali o'yinlar MTTda ta'lim-tarbiya vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Qoidali

o'yin ta'lim bilan bevosita bog'liqdir.

Ularning har biri bola shaxsiga ta'sir ko'rsatadi, biroq o'yinning u yoki bu turiga mansub deyish uning asosiy tarbiyaviy ta'siriga ko'ra aniqlanadi. Masalan: "Oq terakmi ko'k terak, bizdan sizga kim kerak" harakatli o'yinida bolalardagi chaqqonlik, zehnlilik, chidamlilik malakalari rivojlanadi.

Didaktik o'yinlar.

Didaktik o'yinlarning muhim elementi qoidalar hisoblanadi. Qoidalarni bajarish o'yin mazmunini amalga oshirishni ta'minlaydi. Didaktik o'yin ta'lim bilan bevosita bog'liq bo'lib, unga yordam beradi. Didaktik o'yin - bu maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va imkoniyatlariga mos keladigan ta'lim berish metodidir. Tajribali tarbiyachi bu o'yindan passiv bolalarni jamoaga aralashtirish, har xil rejalar, vazifalarni qo'rqmasdan bajarishlari uchun foydalanadi. Didaktik o'yinni amalga oshirishda har doim g'oyaviylik prinsipiga asoslanish kerak. Didaktik o'yin tarbiyachining vazifa hamda maqsadlariga muvofiq kelishi lozim. Didaktik o'yinlar bolalarning birgalikda o'ynab, o'z manfaatlarini jamoa manfaatlari bilan uyg'unlashtira olishi, bir-biriga ko'maklashish va o'rtog'ining muvaffaqiyatidan xursand bo'lishi kabi yaxshi munosabatlarning tarkib topishiga yordam beradi. O'yinlar shaxsning sofdillik, rostgo'ylik kabi ijobiy xislatlari shakllanishiga imkon beradi. Didaktik o'yin bolalarning amaliy faoliyati hisoblanadi, chunki unda bolalar mashg'ulotlarda olgan bilimlaridan foydalanadilar. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, olgan bilimlaridan har xil usulda foydalanishlari uchun hayotiy sharoit

yaratib beradi. Bunday o'yinlarga kichik bolalar uchun "Rangiga qarab top", "Shakliga qarab top" kabi o'yinlarni misol tariqasida keltirish mumkin. Katta guruh bolalari uchun "Ishchilar nimalar va qanday ishlarni bilishadi?", "Dehqonlar nimalarni yetishtiradi?", "Kim ko'proq narsalarning nomini ayta oladi?" va boshqa o'yinlarni ko'rsatish mumkin. Didaktik o'yinlar bolalarning tevarak-atrof haqidagi bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi, o'z shaxsiy tajribalari va mashg'ulotlarda olgan bilimlarni amalda qoplay olishga o'rganadi, ulardagi fikrlash qobiliyatlarini, ijodiy kuchlarni, sensor jarayonni rivojlantiradi, olgan bilimlarini tartibga soladi. Didaktik o'yinlar ta'lim jarayonini yengilroq va qiziqarliroq qiladi. Bolalar yoshlariga mos, qiziqarli faoliyat orqali o'yinda amalga oshiriladigan aqliy tarbiya vazifasini juda oson va yaxshi o'zlashtiradilar. Didaktik o'yin kattalar tomonidan bolalarni aqliy rivojlantirish maqsadida yaratiladi. Unda o'yin elementlari qaricha ko'p bo'lsa, bolalarga u shuncha quvonch bag'ishlaydi. Didaktik o'yinning muhim tomoni - uni o'tkazishdan ko'zda tutiladigan g'oyadir. O'yin g'oyasi bolalarda o'yinga qiziqish uyg'otadi, ko'pincha bu g'oya didaktik o'yinni boshlashga sababchi bo'ladi. Masalan, "Xaltachada nima bor?", yoki "Kim qanday qichqiradi" va shunga o'xshashlar. Har bir didaktik o'yinda o'yin mazmuni, g'oyasidan kelib chiqqan qoidalar 'ladi. Unda qoidaning mavjudligi harakat o'ynalishini yoki o'yinning borishini belgilab beradi, bolalarning xulqini, o'zaro bir-biriga bo'lgan munosabatini boshqarib, kerak tomonga o'ylantirib turadi. Qoida bolalar harakatini baholovchi o'lchovdir. Didaktik o'yinda amal qilinadigan qoidalar o'yin harakatlarning to'g'ri-noto'g'riligini aniqlovchi va ularga baho beruvchi mezon hisoblanadi. Bolalarning biror bolaga nisbatan "U o'yin qoidasini buzib o'ynayapti" deyishlarining o'zi ularning o'yin qoidalariga qandaydir o'zgartirib bo'lmaydigan qonundek munosabatda bo'lishlarini ko'rsatadi. Bolalarning o'yin qoidalarini o'rganib olishlari va ularga rioya qilishlari, ularda mustaqillikni, o'yin jarayonida o'zini-o'zi, o'zaro bir-birini nazorat qila bilish qobiliyatini tarbiyalashga yordam beradi. O'yinning natijasini ikki nuqtayi nazardan: bolalar va tarbiyachi nuqtayi nazaridan baholash lozim. Agar o'yin natijasini bolalar nuqtayi nazaridan baholaganda, unda bu o'yindan bolalar qanday ma'naviy va axloqiy ozuqa

olganlarini hisobga olish lozim. Didaktik vazifalarni bajarish bolalardan ma'lum darajada zo'r berishni, ya'ni ularning aqliy faoliyatiga talabni kuchaytiradi. Bolalar fahm-farosatlari, topag'onliklari, diqqat va xotiralarininamoyish qiladilar. Bularninghammasi bolalarning o'z kuchiga ishonchini oshiradi. Qalbini xursandchilik hissi bilan to'ldiradi, ular bundan ma'naviy qoniqish hosil qiladilar. Didaktik o'yinning natijasini muhokama qiladigan tarbiyachi quyidagilarga e'tibor berishi lozim: qo'yilgan maqsadga erishildimi, belgilangan harakat bajarildimi, shu ko'zlangan nuqtayi nazardan ma'lum natijalarga erishildimi yoki yo'qmi. Yuqorida keltirilgan ikki vazifa ham yaxshi bajarilsa, ya'ni bir tomondan, bolalarda qiziqish uyg'ota olsa va ular faoliyatini amalga oshirishga intilsalar, ikkinchi tomondan, qo'yilgan hamma maqsad, vazifaga erishilsa, bunday o'yin yaxshi natija beradi, deb hisoblash mumkin. O'yin qatnashchilarini rag'batlantirish, maqtash, yaxshi qatnashganlari uchun yetakchi rol ni berish, ba'zan esa shu o'yinda foydalanilgan o'yinchoqni o'ynashga berish yoki mevalarni yeyishga berish mumkin, ammo bolalar bunday mukofotlarni olaman deb har qanday yo'l bilan bu ishga intilishlariga yo'l qo'ymaslik kerak. O'yin harakatli bolalar tomonidan bajariladi. O'yin harakatlari xilma-xil ishlarda: narsalarning joyinialmashtirish, yig'ishtirish, ularning rangiga, katta-kichikligiga, shakliga qarab bir-biridan ajratish, tanqidiy harakatlar va hokazolarda namoyon bo'ladi. Katta bolalarning o'yin harakatlari esa murakkabroqdir: bu o'yin harakatlari bir guruh bolalar harakati bilan boshqa guruh bolalari harakati o'rtasida o'zaro bog'lanish bo'lishini, harakatlarning izchillik va navbati bilan amalga oshirilishini talab etadi. O'yin natijasi didaktik o'yinning muayyan natijasi bo'ladi, natija esa o'yinning finali hisoblanadi. Masalan: topishmoqlarni topish, berilgan o'yin topshiriqlarini bajarish, fahm-farosatni namoyon qilish kabilar o'yin natijasi bo'lib, ularni bolalar erishilgan muvaffaqiyat deb tushunadilar. O'yin mazmuni, g'oyasi, harakatlari va qoidalari o'zaro birbiri bilan bog'langan bo'lib, hatto ulardan birortasi bo'lmasa ham o'yinni o'tkazib bo'lmaydi. Didaktik o'yinning o'yin faoliyati sifatidagi o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, tarbiyachining bolalar bilan o'zaro munosabatlari o'yin tarzida bo'ladi. Tarbiyachi o'yin qatnashchisi yoki uning tashkilotchisi bo'ladi. Bolalar

ko‘pincha o‘yin mazmuni bilan belgilanadigan va o‘yin harakatlari talab etadigan biron-bir rolni bajaradilar. Masalan, “Magazin” o‘yinida bilish mazmuni shundan iboratki, xaridor bolalar o‘zlari sotib oladigan narsalarning belgilarini aytishlari, sotuvchi bolalar esa talab qilingan narsaning nimaligini xaridor aytgan belgilar bo‘yicha bilib olishlari kerak. O‘yin kuzatuvchanlikni mashq qilish, nutqni ravon qilish uchun xizmat qiladi. O‘yin harakatlari kuzatishdan, buyumni har tomonlama ko‘rib chiqish, uni tasvirlash va boshqa buyumlar bilan taqqoslashdan iborat. O‘yin qoidalari xaridorning oladigan narsasini tanlab olish, sotuvchiga xushmuomala bo‘lishi, oladigan buyumni tasvirlab berishi, uni har tomonlama ko‘rib chiqish va boshqa buyumlar bilan taqqoslashi, belgisini aytish va pul to‘lashidan: sotuvchilarning vazifasi esa xaridor gapirganda ularni zo‘r e‘tibor bilan tinglash, so‘zlarini bo‘lmaslik, so‘ragan buyumlarni olib, qog‘ozga o‘rab berishdan iborat bo‘ladi. Ko‘pincha didaktik o‘yinlar bolalarning bilimiga biron-bir yangilik kiritmaydi, ammo ularni o‘z bilimlarini yangi sharoitda ishlata bilishga o‘rgatadi yoki ular kichkintoylardan aqliy faoliyatning turli-tuman shakllarini namoyon qilishga talab etadi. Masalan, “Ajoyib xaltacha” o‘yinida bolalarga o‘zlariga tanish bo‘lgan o‘yinchoqni tasvirlab berish vazifasi yuklatiladi, buning uchun esa bola o‘yinchoqni boshdan - oyoq yaxshilab ko‘zdan kechirishi va uning o‘ziga xos begilarini eslab qolishi kerak bo‘ladi. Didaktik o‘yinning mazmuni va turlari. Didaktik o‘yinning mazmuni “MTT ta’lim-tarbiya dasturi” da bayon qilingan va quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- A) buyumlar, ularning nomi, rangi, shakli, hajmi, sifati va ishlatilishi to‘g‘risida bilimlar berish;
- B) mehnatning har xil turi va uning kishilar hayotidagi roli to‘g‘risidagi bilimlar; V) tabiat voqealari, narsalar, buyumlar, yil fasllari to‘g‘risidagi bilimlar;
- G) dastlabki matematik tushunchalar: son, sanoq, kattalik, shakl vaqt va fazoviy tushunchalar berish.

Didaktik o‘yinlar ularning ta’lim-tarbiyaviy vazifasi, mazmuni, turli bolalar bog‘chasining ta’lim-tarbiya dasturida har bir yosh guruhlar ajratib berilgan. Dasturda har bir yosh guruhning o‘ziga xos ruhiy-fiziologik xususiyatlarini e‘tiborga

olgan holda didaktik o'yinning tutgan o'rnini va vazifasi, mazmuni, o'tkazish uslublari belgilab berilgan. Masalan, 2 yoshdan 3 yoshgacha bo'lgan bolalar bilan o'tkaziladigan didaktik o'yinlardan asosiy maqsad - bolalarni ranglarni birbiridan farqlash va nomini aytishga o'rgatish, har xil o'lchamlar (katta, kichik), shakllarni (sharcha, kubcha), bilishga, ko'rib va eshitib idrok etish, diqqatni, mayda harakatlarni o'stirishga yordam beradi. Masalan, "Juft kartochkalar", "Kattalar va kichiklilar", "Qo'g'irchoqni sayrga olib chiqish uchun kiyintiramiz", "Qo'g'irchoqni cho'miltiramiz", "Bu nimaning ovozi?", "Xaltachada nima bor?" va shunga o'xshash o'yinlar. Bundan tashqari, shu guruhda bolalarni musiqa tovushlarini farq qilishga o'rgatish uchun musiqaviy didaktik o'yinlar ham o'tkaziladi. Ikkinchi kichik guruhda esa didaktik o'yinlar quyidagi maqsadlarda o'tkaziladi: bolalarda didaktik o'yinchoqlar bilan yakkama-yakka o'ynash ko'nikmasini rivojlantirish, jamoa o'yinlari tashkil etish; narsalarni faqat bir rangga qarab ajrata olish, katta-kichikligiga qarab farqlash; xalqachalarni va kubchalarni muntazam shaklda terib, ulardan minorachalar yasash; tanish buyumlar tasvirlangan ikki, to'rt burchakli, olti burchakli kesma rasmlardan "Idish tovoqlarimiz", "O'yinchoqlar" kabilarning tasvirini yig'ish; narsalarni farqlash va nomini to'g'ri aytishga o'rgatish va hokazo. Musiqaviy - didaktik o'yinlarda esa musiqa ovozlarning ba'zi bir xususiyatlarini farq qilishga o'rgatish, qadam va yugurish ritmi ("Kim kelayotir", "Sichqonlar yugurishayotir") ovoz va cholg'u asboblari tembrlarini ("Musiqaviy o'yinchoqni o'ylab top", "Ovozidan bilib ol" ajrata bilishga o'rgatish vazifalari ham hal etiladi. O'rta guruhda didaktik o'yinlar orqali bolalar eshitish, ko'rish, sezish a'zolari yordami bilan turli narsalar va ularni yasash uchun ishlatiladigan materialning xossalarni bilib olish, narsalarni tashqi ko'rinishiga qarab bir-biriga taqqoslash, guruhlarga ajratishni o'rgatish vazifalari amalga oshiriladi. Yana didaktik o'yin davomida bolalar o'rtaga qo'yilgan masala ni hal etishda sabr-matонатli bo'lishga, qiziquvchanlikka, diqqat-e'tiborlilikka odatlantirib boriladi. Musiqaviy-didaktik o'yinlar orqali tovushlarni diqqat bilan tinglab, balandpastligiga, ritmiga, tembriga, dinamikasiga qarab bir-biridan farq qila olishga o'rgatib boriladi. Katta guruhda didaktik o'yinlar quyidagi vazifalarni hal etishni

maqsad qilib qo'yadi: kuzatuvchanlik, narsalarni tekshira bilish, bir biriga taqqoslay olish, ularning belgilaridagi kichik farqlarni (rangi, shakli, katta-kichikligi, materiallarni seza bilish, narsalarning joylanishidagi o'zgarishlarni) aytib bera olish kabi sensor qobiliyatlarni tarbiyalash; biron hayvon, o'simlik, transport ta'rif-tavsif qilib berilganda, ularning nomini topa bilish malakasini o'stirish, bolalarning umumiy tasavvurini, buyumlarni umumiy belgilariga qarab guruhlariga bo'lish qobiliyatini rivojlantirish, so'z faolligini faollashtirish va to'ldirish; qismlardan yaxlit narsalar (kubiklar, mozaika va boshqalar) yasash malakasini o'stirish. Musiqaviy didaktik o'yinlar orqali tovushlarni bir-biridan farq qilishni o'rgatish, ritmik usulni ajrata olish, ashulalar va cholg'u asboblari ovozining tembrini farq qilish ("Kim kuylayapti?" "Shiqildoqli childirma"), ovozning dinamikasini ajrata olish ("tez, sekin kuylaymiz") uchun foydalanish kabi vazifalar amalga oshiriladi. Maktabga tayyorlov guruhida didaktik o'yinlar hamma yosh guruhlaridagi kabi alohida o'rin tutadi va bu guruhda didaktik o'yinlar orqali quyidagi ta'lim - tarbiyaviy vazifalar amalga oshiriladi: bolalarda didaktik o'yinlarga qiziqish uyg'otish, har bir narsani bilishga havas, kuzatuvchanlik, diqqat-e'tibor, ziyraklik, aqliy vazifalarni mustaqil hal qilish malakasini tarbiyalash. Ularga narsalarni turkumlarga bo'lishda yordamlashuvchi o'yinlarni, domino, mozaikaning har xil turlarini, shashka, sakrovchi biryo'lkalarni jumboq o'yinlar, og'zaki o'yinlar ("Dengiz to'lqillanmoqda", "Qora va oq"), ranglarni va ulardagi nozik ayirmalarni bir-biridan farqlashni o'rgatadigan o'yinlar o'tkaziladi. Musiqaviy-didaktik o'yinlar orqali esa bolalarni tovushlarga diqqat bilan quloq solishga ("Tovushlarni takrorla", "Ikki metalafonni galma-gal chalish" va h.k) ritmik shaklni gavdalantirib berishga ("O'z ritmingni o'ylab ol", "Bolalar va filchalar"), dinamik farqlarni bir-biridan ajratishga ("Ovchilar va quyonlar") o'rgatiladi.

Didaktik o'yinda bolalar har doim o'zlarini o'ynayotgandek his etishlari kerak. Narsalar bilan o'tkaziladigan didaktik o'yinlardan tarbiyachi bolalarni narsalar, ularning xususiyatlari va bir-biridan farq qiladigan xususiyatlari bilan, ularni ishlatish usullari bilan tanishtirish vositasi sifatida foydalanadi. Bolalarning narsalar, ularning sifati to'g'risidagi bilimlarni mustahkamlash uchun har xil o'yinchoqlar, suratlar, uy-ro'zg'or buyumlaridan foydalaniladi. O'yinchoqlar bilan o'ynaladigan o'yinlar. "Xaltachada nima bor?" o'yinning maqsadi, o'yinchoqlarning nomlari bilan tanishtirish va bu o'yinchoqlar to'g'risida bilimlarni mustahkamlash, tovushlar talaffuzini mashq qildirishdir. "Bu nima?" o'yinida bolalar qo'g'irchoqqa har xil narsalar va ularning ishlatilishi to'g'risida gapirib beradilar. Bunday o'yin guruhda, bog'cha maydonchasida, uxlash xonasida o'tkazilishi mumkin. Didaktik o'yinlarda tarbiyachi bolalarni faqat narsalarning nomi va ular nimaga kerakligi bilan tanishtiribgina qolmay, balki shu narsalarning shakli, rangi, katta-kichikligi, fazoda tutgan o'rni haqida ham tanishtiradi. Har bir buyum va o'yinchoq o'zining aniq tashqi ko'rinishiga ega bo'lishi kerak, o'yinda esa qo'yilgan maqsad narsaning asosiy belgisini ajrata bilishga imkon tug'dirishi lozim. Bunday talabga xalq o'yinlari o'z shaklining aniqligi, rangining tiniqligi bilan ko'proq javob bera oladi. Bolalarni o'ylashga, aqliy vazifalarni bajarishga undaydigan o'yinlar ham katta ahamiyatga ega. Bolalarning rang haqidagi tushunchalarini mustahkamlash va aniqlash uchun quyidagi o'yinlar o'tkaziladi: sharlarni rangiga qarab to'plash, "Dumaloqni dumalatish", xalqachalarni ipga o'tkazish, "Shu rangdagi dumaloqni dumalatish", "Kimda mana bu rangdagi xalqacha bor", "Kim mana bu rangdagi haltachani topa oladi" va h.k. Shakl, rang predmetlarning asosiy belgisidir. Shakl

to'g'risida tushunchalarni "Xaltachada nima bor", "Nima o'zgardi?", "O'yinchoqlar do'koni", "Qo'g'irchoqni kiyintiramiz", "Bu nima?" va boshqa o'yinlar orqali aniqlash va mustahkamlash mumkin. Qo'g'irchoq bolalarning eng sevimli o'yinchoqlaridan biri. Har bir bolalar bog'chasida didaktik jihozlangan o'yinchoq bo'lishi kerak. Qo'g'irchoq jihozlariga kiyim, ichki kiyim, poyabzal, idish-tovoq, mebel o'yinchoqlar kiradi. Qo'g'irchoq bilan quyidagi o'yinlarni o'tkazish mumkin: "Qo'g'irchoqni kiyintiramiz", "Qo'g'irchoqni sayrga otlantiramiz", "Qo'g'irchoqni mehmon qilamiz", "Qo'g'irchoqlar bayrami", "Qo'g'irchoqning tug'ilgan kuni", "Qo'g'irchoqni uxlatamiz". O'yinlar topishmoqlar bilan qo'shib olib borilganda qiziqarli o'tadi. Masalan, "Qo'g'irchoqni uxlatamiz" o'yinida qo'g'irchoqqa karovat tayyorlayotganda tarbiyachi "Uzun, yumshoq, yo'l-yo'l..." (matras), "Oq, toza, to'rt burchak" (yostiq), "Paxtali issiq..." yoki "junli issiq" (adyol) va boshqa topishmoqlarni aytishi mumkin. Qo'g'irchoqning karovati tayyor bo'lgandan keyin qo'g'irchoqni yotqizib, "alia" aytadi. Mebellarning nimaga ishlatilishi, o'yinchoqlarning nomini mustahkamlash uchun "Qo'g'irchoqqa xona yasatamiz", "Qo'g'irchoqqa o'yinchoq sovg'a qilamiz" kabi o'yinlarni o'tkazish mumkin. Tarbiyachi bolalarni narsalar, ularning nomlari, belgi sifatleri, nimaga ishlatilishi bilan tanishtiribgina qo'lmay, muayyan predmetlar orqali ularni oddiy turlarga ajratishni o'rgatib boradi; ayiq, qo'g'irchoq, quyon-o'yinchoqlar; kastyulka, tarelka, choynak-idish-tovoq. O'yinlarni narsa va buyumlarning tasvirli rasmlari orqali ham o'tkazish mumkin. Bularga "Bu narsa o'zi to'g'risida nima deydi?" "Kim birinchi bo'lib aytib beradi?" (bolalar diqqatini rivojlantirishga qaratilgan qo'g'irchoq, narsa va ularning shakli, rangi to'g'risida), "Kim bo'ladi?" "Qaysinisi bir xil qaysinisi har xil?" kabi o'yinlarni ko'rsatsa bo'ladi. Bolalarning tabiat to'g'risidagi bilimlarini mustahkamlash uchun "Hidiga qarab top", "Mazasiga qarab top", "Ushlab ko'rib top", "Kim nimani eshityapti" kabi o'yinlarni o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Kichik yoshdagi bolalar bilan so'zli o'yinlar o'tkazilmaydi. Katta va tayyorlov guruhlarida didaktik o'yinlar o'zining mazmun va g'oyasi jihatidan ancha murakkabdir. Bu yoshdagi bolalar bilan buyum va rasmlar bilangina didaktik o'yinlar o'tkaza qolmay, so'zli didaktik o'yinlar ham o'tkaziladi. Buyumlar

va rasmlar bilan o'tkaziladigan didaktik o'yinlarda bolalarning narsalar sifati, xususiyati, nimadan yasalgani, qayerda qilingani, nima uchun kerakligi va hokazolar to'g'risidagi bilimi aniqlanadi hamda mustahkamlanadi. Bunday o'yinlarga quyidagilarni misol qilib keltirish mumkin: "Nima nimadan yasalgan?" "Guruh xonasiga sayohat", "Ovoziga qarab top" va boshqalar. Umumlashtirishga o'rgatish bo'yicha turlarga ajratishni o'rgatuvchi o'yinlar katta o'rin egallaydi. "Qaysi fabrikada nima ishlar bajariladi?", "Fabrikada nima ish qilinadi, dalada nima yetishtiriladi?", "Kimga nima kerak?", "Kim nima bilan ishlaydi?", "Qayerda o'sadi?", "Sayohat" (shahar bo'ylab, dalaga maktabga va hokazo), "Pochta" va boshqalar. Bolalarda dastlabki matematik tasavvurlarni rivojlantiruvchi didaktik o'yinlar ham o'tkaziladi. Masalan, "Kim sanashni biladi?", "Yuramiz, yuramiz-to'xtaymiz", "Bizning kun" , "Yil fasllari" va boshqalar. Bolalar nutqini rivojlantirish uchun quyidagi o'yinlarni o'tkazish mumkin: "So'z qo'sh", "Orkestr", "Mana bu tovushga so'z top", "So'zlardan hikoya tuz" va h.k. Yuqorida sanab o'tilganlar jamoa o'yinlaridir. Bular asosida yana bir qancha o'yinlar topish mumkin. Didaktik o'yinlarga rahbarlik. Boshqa o'yinlar singari, didaktik o'yinlarga ham tarbiyachi rahbarlik qilishi lozim. Birinchi navbatda didaktik o'yinni va unga kerakli materialni tanlash kerak. Hamma guruhlar didaktik jihozlarga, bo'yi 40- 50 sm keladigan qo'g'irchoqqa ega bo'lishi lozim. Uning jihoziga quyidagilar kiradi: -

- ichki kiyim, ko'ylak, ishton, rezinka, uzun paypoq;
- pahmoq, satin, shoyi ko'ylak, fartuk, so'lakcha;
- qishlik palto, kuzlik palto;
- bosh kiyimlar: shapkacha, panasma, qalqopcha, shlyapacha;
- poyabzal: tufli sandal, yumshoq shippak;
- yotadigan va oshxonada ishlatiladigan narsalar
- ko'rpayostiq matras, adyol, choyshab, ko'rpa jildi, yostiq jildi, sochiq, dasturxon, salfetka. Bu hamma narsalar o'ziga mos rangda (qizil, pushti, to'q qizil va h.k.) har xil sifatli gazmoldan tikilgan va nomi har xil bo'lishi kerak. Qo'g'irchoqdan tashqari har xil hayvonlar, qushlar, idishtovoqlar, va transportni aks ettiruvchi o'yinchoqlar

ham bo‘lishi kerak. MTTda tevarak-atrof bilan tanishtirish dasturiga muvofiq bir qancha rasmlar turkumi bo‘lishi kerak:

A) kishilarning polizdagi, uy sharoitidagi mehnatini aks ettiruvchi, ularning mehnatini yengillatuvchi mashinalar rasmlari;

B) kishilarning turar joylarini aks ettiruvchi rasmlar;

V) kishilarni suvda, quruqlikda, havoda olib yuruvchi vositalarning rasmlari;

G) uy jihozlari: idish-tovoq, mebel, madaniyat buyumlari, bezakli buyumlar, o‘yinchoqlar;

D) dasturxon, choyshab, sochiq, yostiq jildi, qishki, yozgi, bahorgi, kuzgi ko‘ylaklar, bosh kiyim, yil fasllariga qarab kiyiladigan oyoq kiyimlar;

E) iste‘mol mollari: sabzavotlar, mevalar, uy mahsulotlari, shirinliklar;

J) uy va yovvoyi hayvonlar;

Z) daraxtlar, butalar, gullar va boshqa o‘simliklar;

I) qushlar. Bu rasmlar asta-sekin to‘planib boriladi. Ular yirik (15- 20sm) va karton qog‘ozlarga yopishtirilgan bo‘lishi kerak. Didaktik o‘yinlarda tabiat materiallari va oddiy narsalar ham ishlatiladi. Didaktik o‘yinlarga maxsus o‘rin ajratilishi va bolalar kun tartibidan ma’lum joy olishi kerak. Didaktik o‘yinlarni mashg‘ulot bilan bog‘lab olib borishni yaxshilab o‘ylab amalga oshirish lozim. Bu o‘yinlar mashg‘ulot va o‘yin soatlarida o‘tkaziladi. Ularni butun guruh bolalari bilan ham o‘tkazish mumkin. O‘yinning mazmuni va undan kelib chiqadigan natija oldindan yaxshilab, aniq o‘ylab olinadi. O‘yinning g‘oyasi o‘yin harakatlari, qoidasi va o‘yinning borishi shunga bog‘liqdir. Masalan, “Kim qanday qichqiradi?” o‘yinida har xil vazifa qo‘yilishi mumkin:

1) bolalarning hayvonlar tovushini bilish-bilmasliklarini aniqlab olish;

2) hayvonlar haqida tushuncha berish;

3) bolalar hayvonlarni tovushidan tanib oladimi-yo‘qligini bilish. Bu o‘yindan bolalarga tovushlarni talaffuz qilishni mashq qildirish maqsadida ham foydalanish mumkin. Didaktik o‘yinlarda majburiy qoidalar juda ko‘p uchraydi: navbat bilan harakat qilish, faqat so‘raganda javob berish, o‘rtog‘iga quloq solish, o‘ynaganda boshqalarga xalaqit bermaslik, qoidani bajarish, o‘z aybiga iqror bo‘lish va hokazo.

Didaktik o'yinlarda bolalarning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinadi. Bir xil bolalarga qiyin topishmoq aytilsa, boshqasiga yengilrog'i, osonrog'i aytiladi; yomon gapiradigan bolalar ko'proq gapirishga jalb qilinadi. Buning uchun o'yinni o'tkazishdan avval hamma bolalarni yaxshilab eslab, o'yinning imkoniyatlari, harakatlariga qarab topishmoq beriladi, ba'zi bir faolroq bolalarga boshqalarni qiziqishini bo'g'maydigan rol birlashtiriladi. Didaktik o'yinga rahbarlik qilishda o'yinning maqsad va mazmunini belgilash, o'yin g'oyasini o'ylab topish, o'yin qoidasi va asosiy harakatlarni tushuntirish, bolalar o'rtasidagi munosabatni yaxshilash, tarbiyaviy ta'sir orqali o'yinning borishga rahbarlik qilib borish va boshqalarni o'z ichiga oladi. Didaktik o'yinni bolalarning bergan savollari, takliflari va tashabbuslariga qarab, o'yin jarayonida kutilmaganda kengaytirish, uning mazmunini boyitish mumkin. O'yinni belgilangan vaqtda boshlash va tugatish katta mahoratdir. Tarbiyachi o'yin vaqtini o'zining tushuntirishini kamaytirish hisobiga siqishtiradi. O'yinni tarbiyachi bolalarda o'yinga qiziqish uyg'otgan holda tugatishi kerak, ya'ni bolalar shu o'yinni yana davorri ettirishni xohlab qolsinlar. Tarbiyachi shunday deydi: "Kelgusi gal bundan ham yaxshiroq o'ynaymiz", yoki "Yangi o'yin bundan ham qiziqroq bo'ladi". Tarbiyachi o'yinning yangi variantlarini ishlab chiqadi. Didaktik o'yinlar guruh xonasida, zalda, maydonchada, o'rmonda, dalada va boshqa joylarda o'tkazilishi mumkin. Bu o'yinning ta'sirchanligini, taassurotlarning har xilligini, bolalarning faolligini oshiradi. Shunday qilib, didaktik o'yin maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berish vositasi bo'lib, uni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

Nazorat savollari

1. Qoidali o'yinlar haqida umumiy ma'lumot bering
2. Qoidali o'yinlar turlari qaysilar
3. Didaktik o'yinlar necha turga bo'linadi
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qoidali o'yinlar qay tartibda tashkil etiladi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2019
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” T.: 2013
4. N.M.Qayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

12-mavzu: Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning nazariy asoslari

Reja:

1. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash haqida umumiy ma'lumot
2. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab dasturlarining izchilligi.
3. Bolalarning maktabda o'qishga tayyorgarligi

Tayanch so'z va iboralar. Maktab, maktabga tayyorlov, darslik, ilk bolalik, maktabgacha ta'lim tashkiloti, faoliyat.

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash haqida umumiy ma'lumot

Respublikada maktabgacha ta'lim tizimi bo'yicha qabul qilingan Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat ta'lim standartlari, "Ilk qadam" tayanch dasturi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashdek zarur ishni ta'minlaydi. Ya'ni, bu o'rinda maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab ishidagi izchillik katta ahamiyat kasb etadi. Bu izchillik ta'lim tizimining barcha bo'g'inlari orqali ta'minlanib, izchillikni amalga oshirishning mavjud imkoniyatlari, ta'lim tizimi va uning tarkibiy va g'oyaviy tuzilishi prinsiplari asosida amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'limning maqsad va vazifalari tarbiyaning bolalar yosh xususiyatlari hisobga olingan umumiy maqsad va vazifalaridan kelib chiqib belgilanadi. Bu esa maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab o'rtasida izchillikni ta'minlashning asosiy negizi hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabdagi ta'lim-tarbiya vazifa, shakl hamda metodlarining turli yosh bosqichlarida bola shaxsini har tomonlama shakllantirishni amalga oshirish maqsadlarida o'zaro aloqasini qaror toptirish izchillik ifodasi hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab izchilligi quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

-Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ta'lim-tarbiyaviy jarayonda bolalarning umumiy rivojlanishining zaruriy darajasiga erishish uchun maktabga qo'yiladigan talablarga yo'nalganligi;

- Bola shaxsini boshlang'ich ta'lim maqsad va vazifalariga muvofiq keluvchi sifat jihatidan shakllantirish.

Bunda asosan maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabdagi pedagogik jarayonda ta'lim-tarbiyaning shaxsni uzluksiz yuksalib boruvchi shakllanishini ta'minlovchi yaxlit, dinamik va istiqbolli tizimni amalga oshirish uchun sharoit yaratadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab o'rtasidagi izchillikning qaror topishi tayyorlov guruhi bolalari va 1-sinf bolalariga ta'lim-tarbiya berish sharoitlarini yaqinlashtiradi, Shunga ko'ra maktab ta'limining yangi sharoitlariga o'tish bola uchun sezilarsiz bo'lgan psixologik qiyinchiliklar bilan amalga oshiriladi. Bunda bolalarning yangi sharoitlarga tabiiy kirib borishlari ta'minlanadi, bu esa o'quvchilarga maktabga birinchi kelgan kunlaridan boshlab ta'lim-tarbiya berish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabdagi butun pedagogik jarayonning bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo'nalganligi ular o'rtasida ta'lim-tarbiya izchilligiga erishishning asosiy sharti hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar egallagan xulq-atvor va kattalar va tengqurlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari, ma'naviy tasavvurlar va hissiyotlar boshlang'ich sinflarda amalga oshiriladigan axloqiy tarbiyaning o'quvchilarda rivojlantirishdagi ma'naviy xatti-harakat, ong, hissiyot va munosabatlarning zamini hisoblanadi. Maktab - maktabgacha davrlarda shakllantiriladigan jamoatchilik xususiyatlarini sifat jihatdan yanada rivojlantirish uchun zarur sharoitlar yaratadi, o'quvchi shaxsi jamoatchilikga yo'nalganligini qaror toptirishni ta'minlaydi. Maktab o'quvchilarda yuksak insoniy hissiyotlar: vatanparvarlik, mehnatsevarlik va milliy istiqloq g'oyalari, o'z vatani oldidagi o'z burchlarini his etish kabi hissiyotlar tarkib toptiriladi. Bularning asosini maktabgacha yillarda shakllantirilgan ota - onaga, oilaga muhabbat, kattalarga hurmat, tabiatni sevish, uni asrash kabilar tashkil etadi. Maktab ta'limida bolalarning estetik tarbiyasiga doir ishlar davom ettirilib, o'quvchilarda estetik tasavvurlar,

voqelikni estetik ko'ra bilish chuqurlashtiriladi. Musiqa, tasviriy san'at darslarida, badiiy faoliyat turlarida amaliy ko'nikmalar takomillashtiriladi, ijodiy qobiliyatlari rivojlanadi. Axloqiy munosabatlar, xulq-atvor etikasi tarbiyalanadi. Mehnat ahliga ijobiy munosabatni shakllantirish, malaka va ko'nikmalari shakllantiriladi. Mehnat ta'limidagi izchillik amalga oshiriladi, mustaqillik, uyushtira olish, tashkilotchilik kabilar rivojlanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab dasturlarining izchilligi

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabda amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiyaviy ish mazmunini belgilovchi dastur aloqasi izchillik asosini tashkil etadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va boshlang'ich sinflarning amaldagi dasturlarini qiyoslash ular o'rtasida ma'lum izchil aloqa borligini ko'rsatadi. Bu quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- Maktab va maktabgacha ta'lim tashkiloti dasturlariga asos qilib olingan falsafiy va psixologik nuqtayi nazarlar birligi;
- Ta'lim-tarbiyajarayonidagi prinsiplar birligi (mazmunning tarbiya maqsadi va vazifalariga muvofiqligi, ilmiyligi, ta'limning tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi xususiyatlari);
- Fanlar o'rtasidagi izchillik.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabda ona tilining boshlang'ich kursini o'qitishga bolalar nutqini har tomonlama rivojlantirib borish g'oyasi asos qilib olingan. Maktabgacha ta'lim tashkilotida lug'atni rivojlantirish, tovush madaniyatini shakllantirish, nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish, bog'lanishli nutqni shakllantirish, ijodiy hikoya qilish, badiiy adabiyot bilan tanishtirish, o'qish va savodga tayyorgarlik, oddiy tahlil va sintez qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Maktabda bu asosda yangi vazifalar hal etiladi:

- Yozma nutq va harfiy yozuv malakalari shakllantiriladi;
- Morfologik va sintaksis elementlar o'rganiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshlangan lug'at boyligini yanada oshirish, nutqning ifodaliligi va mantiqiyligi ustidagi ish maktabda davom ettiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida elementar matematik bilimlarni rivojlantirishda - bolalarning mantiqiy tafakkurini

va hisoblash malakasini o'tirish bo'yicha o'nlik tartibini aniqlash, yigirmagacha bo'lgan sonlarni to'g'ri sanash, misollarni raqamlar yozilgan kartochkalar yordamida ifodalab berish, bir amalli masalalarni qo'shish va ayirish orqali tuzish va yechish, shartli o'lchov yordamida predmetlarni o'lchash, yil va hafta kunlari, ularning ketma-ketligi, kundalik faoliyatlarini taqsimlash, vaqt, butun va qism haqidagi bilimlari maktabda takomillashtiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va boshlang'ich sinflardagi tabiatshunoslik bilimlari har ikkala holatda ham organizm va muhit birligiga tayanadi. Jonli va jonsiz tabiat hodisalari, tabiat kishilar mehnatining bir-birini taqozo etishi shu asosda qaraladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabda o'qitish izchilligi asosini tashkil etuvchi yagoria nazariy yondashuvlar, dasturlar mazmunida, bolalalar imkoniyatlari va bilimlarining tuzilishlarini hisobga olib turlicha hal etiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilimlarning asosiy mazmunini atrof dunyo haqidagi xilma-xil tasavvurlarning keng doirasi va ayrim elementar tushunchalar tashkil etadi. Voqelikning turli sohalari haqidagi tasavvurlarning umumiy tizimi bolaga dunyoni to'g'ri anglay olish va umumiy rivojlanishning zarur darajasini ta'minlaydi, bu esa zamonaviy ta'lim mazmunini egallashga katta imkoniyat yaratadi. Maktabda o'quvchilar bilimlarining mazmuni yuqori darajaga ko'tarila borib, voqelikning turli sohalariga oid bilimlarini yanada kengaytirish va chuqurlashtirish jarayoni faol sodir bo'ladi, ayni shu vaqtda o'quvchilar oldiga bilimlarni nazariy nuqtayi nazardan anglash masalasi ko'ndalang qo'yiladi

Maktabning ta'limiy jarayonida o'quvchilarda ilmiy tushunchalarni shakllantirish bosh vazifa hisoblanadi. O'quvchilarning dunyo haqidagi bilimlarini tabaqalashtirish 1-sinfdan boshlab, fanni o'tishda, fan asoslarini maqsadli o'rganishda o'z aksini topadi. Bilimlarni kengaytirish, chuqurlashtirish, tizimli hamda ilmiy tushunchalarni o'zlashtirishda o'qishda qo'llaniladigan metod va shakllarning ahamiyati kattadir. O'qitish metodlardagi izchillikning sharti - ularni bolalarning bilim, malaka va ko'nikmalarini o'ngli, mustaqil egallashlari, bolalarni maktabda va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ham aqliy qobiliyatlari va ijodiy faolliklarini rivojlantirishga yo'nalganligining birligidir. Maktabgacha ta'lim

tashkilotida qo'llaniladigan o'qitish metodi va usullari bolalarning keng aqliy hamda ma'naviy-irodaviy rivojlanishlariga yordam beradi va shu orqali ularning yangi mazmunini egallashga darsda o'qituvchi bilan murakkabroq o'zaro aloqa shakllariga tayyorgarliklarini ta'minlaydi. Mashg'ulotlarda tarbiyachining bolalarni bilish va amaliy faoliyatlariga rahbarlik usullaridagi bu istiqbollilik ikki tomonlama metodlardagi izchillik asosini tashkil etadi. Maktabdagi dars va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mashg'ulot bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega, ammo shu bilan birga uyushtirilgan ta'limning asosiy shakllari sifatida ulargagina xos bo'lgan ichki umumiy xususiyatlar majmuiga egadir.

Bularga: - Mashg'ulot va darsning mazmunan dasturlashganligi va vaqt jihatdan cheklanganligi;

- Ta'limda pedagogning yetakchi roli;

-Ilmiy asoslangan o'qitish metodi va usullaridan foydalanish;

- Ta'lim jarayonida pedagogik, innovatsion va axborot texnologiyalarini qo'llash.

Bu umumiy xususiyatlar ta'lim shakllaridagi izchillik uchun zamin yaratadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi o'qitish jarayonida bolalarda o'quv faoliyatning

dastlabki elementlari tarkib toptiriladi, o'z xatti-harakatlarini ixtiyoriy boshqara

olish ko'nikmalari, maqsadgayo'nalgan aqliy faoliyat takomillashadi, bu esa

bolaning maktab ta'limining yangi sharoitlariga faol kirishib ketishi uchun zarur

bo'lgan psixologik jihatdan tayyorlaydi. Xulosa qilib, maktabgacha ta'lim

muassasasi va maktabda ta'lim-tarbiyaviy jarayonni amalga oshirishdagi izchillik

bola shaxsini rivojlantirishni amalga oshirishda muhim omil bo'lib hisoblanadi.

O'quv modeli maktabgacha ta'limda soddalashtirilgan holda ilk bor Bennett tomonidan taqdim etilgan. Ushbu ma'lumot jadvalda berilgan.

Bolalarning maktabda o'qishga tayyorgarligi

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash bu - o'qitish

samaradorligini oshirishdagi muhim jihat hisoblanadi, Maktabda o'qishga

tayyorgarlik - bu maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada bolalarga berilgan ta'lim-

tarbiyaning muhim natijasidir. U maktab bolaga qo'yadigan talablar majmuyi orqali

aniqlanadi. Bu talablarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi sotsial-psixologik o'rni, u bajarishi lozim bo'lgan yangi vazifa va burchlarni o'zida mujassam qiladi, Maktabda o'qishga tayyorgarlik tushunchasi. Bola hayotida maktabdagi o'qitish jarayoni atrofdegilar bilan munosabat tizimini o'zgarishiga aloqador muhim davrdir. Bunda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati bola hayotida markaziy o'rinni egallaydi. Bunda erkin o'yin faoliyatini farqli ravishda majburiy faoliyat egallaydi. Endi 1-sinf o'quvchisidan quyidagi jiddiy munosabatlar talab etiladi:

- Ta'lim faoliyatining yetakchi turi sifatida bolalar kundalik hayot jarayonini qayta quradilar;

- Kun tartibi o'zgaradi;

- Erkin o'yinlar vaqti qisqaradi;

- Bolaning mustaqilligi va uyushganligi, uning ishchanligi, intizomlilikiga talab ortadi;

- O'quvchining o'z xatti-harakati, majburiyatlarini bajarishga mas'uliyati ortadi. O'quvchining bu yangi holati uning shaxsini alohida ma'naviy jihatdan yo'nalganligini yaratadi. Unda o'z Vatani, oilasi va kishilar oldidagi burch va majburiyatlarni anglay olish, mamlakat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shish kabi ijobiy sifatlar rivojlanib boradi. O'quvchi o'zining jamiyat uchun kerakligini tushuna boradi. Maktab o'quvchidan - aqliy faoliyatning murakkabroq shakllarini, axloqiy-irodaviy sifatlarning yuksakroq rivojlangan darajasini, o'z xatti-harakatini boshqarish qobiliyatini, katta ishchanlik qobiliyatini talab qiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotining vazifasi - Davlat ta'lim standartlari asosida maktab talablariga muvofiq ravishda maktabda o'qishga tayyorgarlikni tarkib toptirishdan iborat. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim tarbiyaviy ishni umumiy va har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajada ta'minlanishi;

- Maktabning boshlang'ich sinflarida o'zlashtirishlari lozim bo'lgan o'quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta'minlashni nazarda tutadi. Pedagog olimlar va psixologlar (L.A.Venger, A.V.Zaparojes, G.M.Lyaminya) va zamonamiz pedagog

olimlari (F.R.Qodirova) tomonidan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning quyidagi jihatlari ta'riflangan:

Maktab ta'limiga umumiy tayyorgarlik;

- Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik;

- Maktab ta'limiga maxsus tayyorgarlik.

Maktab ta'limiga umumiy tayyorgarlikni amalga oshirishda quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- Bolaning maktabda o'qishga axloqiy-ma'naviy tayyorgarligi;

Bolaning maktabda o'qishga aqliy tayyorgarligi;

- Maktabgacha yoshdagi bolaning maktabda o'qishga jismoniy tayyorgarligining. I.

Maktabda o'qishga axloqiy-ma'naviy tayyorgarlik tushunchasi - bola o'z xatti-harakat, iroda, hissiyotlar, insonlarga nisbatan muloqot qilishda o'z fikrini aytib bilishi, o'zini shaxs sifatida anglashi, o'qituvchi va sinfdagilar bilan o'zaro munosabatlarini axloqiy asosda qurishga imkon beradigan darajada erishish tushuniladi. Maktabdagi axloqiy-ma'naviy tayyorgarlik mazmuni o'quvchi tutgan o'rindan kelib chiquvchi bola shaxsi va xulqiga qo'yiladigan talablariga nisbatan aniqlanadi. Bu talablar:

- Tartibli va intizomli bo'lish;

- O'quv jarayonini mustaqil va mas'uliyatli bajarish;

- O'z xatti-harakati va faoliyatini boshqarish;

- O'qituvchi va o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlarda madaniy xulq qoidalariga rioya qilish;

- Maktab mulkiga tartibli va ehtiyotkorona munosabatda bo'lish. Bu talablarni bajarishga tayyorgarlik, avvalambor, oilada, maktabgacha ta'lim muassasalarida olib boriladigan maqsadli, tizimli ta'lim-tarbiyaviy jarayonda amalga oshirilishi lozim. Axloqiy-ma'naviy tayyorgarlik maktabgacha yoshdagi bola shaxsiy xulq-atvori rivojining muayyan darajasida namoyon bo'ladi. Bunda o'quvchi bilan ishlashda quyidagilarni hisobga olish zarur:

- Xulq-atvorni ongli boshqarishga ko'maklashish;

- Dafatan asabiylashib ketishga erk bermaslik;

- Kutilgan maqsadga erishishda qat'iyatni namoyon etishdagi yordam.

Bo'lajak o'quvchi xulq-atvoridagi ixtiyoriylikning rivojlanish asosini Maktabgacha ta'lim yoshi oxiriga kelib tarkib topadigan sabablar iyerarxiyasi, o'zaro bo'ysunuvchilari tashkil etadi. Sabablarning o'zaro bo'ysunganligi bu yoshdagi bolalarning ushbu daqiqadagi o'z ishtiyoqlarini ma'naviy ahamiyatli maqsadlar yo'lida yengish uchun irodaviy, ongli intilishga aloqadordir. Ma'lumki, maktabgacha yoshdagi bolani xulq-atvori ixtiyoriylikning yuqori darajasi bilan ajralib turadi, ammo bu davrda maktabdagi yangi xulq-atvor turiga o'tishni ta'minlaydigan ixtiyoriy xulq-atvor mexanizmining tarkib topishi muhimdir. Ma'naviy-axloqiy tayyorgarlikning qaror topishida quyidagi uch jihat:

- Mustaqillik;
- Uyushganlik;
- Intizomlilik muhim ahamiyat kasb etadi.

Nazorat savollari

1. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash haqida umumiy ma'lumot bering
2. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab dasturlarining izchilligi aqida gapirib bering
3. Bolalarning maktabda o'qishga tayyorgarligi qay tartibda amalga oshiriladi
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktabga tayyorlash uchun qanday chora tadbirlar amalga oshiriladi?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T: 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019

6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

13-mavzu: Maktab ta’limiga tayyorlashda ta’lim-tarbiyaviy jarayonning o‘rni va o‘ziga xos xususiyatlari

1. Maktab ta’limiga tayyorlashda ta’lim-tarbiyaviy jarayonning o‘rni va o‘ziga xos xususiyatlari
2. Maktab ta’limiga tayyorlashda bolalar faoliyatini tashkil etishning ahamiyati

3. Maktab ta'limiga tayyorlashda bolalar faoliyatini tashkil etishning psixologik jihatlari

Tayanch so'z va iboralar: maktab, maktabgacha ta'lim tashkiloti, ta'lim va tarbiya, psixologik tayyorgarlik.

Maktab ta'limiga tayyorlashda ta'lim-tarbiyaviy jarayonning o'ziga xos xususiyatlari

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda maktabgacha ta'lim tashkilotida tashkil etiladigan ta'lim-tarbiyaviy jarayonlar o'ziga xos xususiyatga ega. Bu o'ziga xoslik maktab ta'lim tarbiya ishlaridan nusxa ko'chirish emas, balki bolalarning maktabda muvaffaqiyatli o'qishi uchun zarur bo'ladigan og'ishmay shakllantirishga mo'ljallangan faoliyat va xulqatvorni maxsus tashkil etishdir. Bu bolalar faoliyatining barcha turlarini murakkablashtirishda, bolalar tomonidan amalga oshirishning murakkab usullarini egallashlarida, faoliyat jarayonida hamkorlikning yangi usullarini o'zlashtirishda, bolalar faoliyati va xulq-atvorining jamoatchilik yo'nalishini rivojlantirishda, ijtimoiy-foydali asoslarini ilgari surishda namoyon bo'ladi. Bu jarayon bo'lajak maktab majburiyatlarini hisobga olib talablarning so'zsiz ortib borishi bilan ifodalanadi. O'z ahamiyatiga ko'ra bolalarning mustaqilliklari, o'yin, o'qish va mehnatning sifat va natijaliligi birinchi o'ringa chiqadi.

Bu quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- Kun tartibining o'zgarishida - bola yuvinish, kiyinish, ovqatlanish jarayonlarini tez sur'atda bajarishga o'tadi, faoliyatning bir turidan ikkinchi turiga tezroq moslashadi. Tarbiyachining bolalar bilan muloqot usuli o'zgaradi, o'qituvchining o'quvchilar bilan munosabatiga xos ayrim xususiyatlarni kasb etadi (bolalarga qo'yiladigan talab ortadi, ularda mustaqillik rivojlanadi). Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida ularda faoliyatning yangi turi bo'lgan ta'lim olishga, o'qishga ishtiyoq, qiziqish sezilarli darajada kuchaydi. Bu o'rinda bolalarni ruhan ta'lim jarayoniga kirishishga tayyorlash maqsadida dastlabki o'quv elementlarini o'rgatish lozim.

- Maktabgacha ta'lim tashkilotida mashg'ulotlar vaqti ortadi. Bunda bolalarni voqelikning turli sohalarini haqidagi tasavvurlarini yanada kengaytirish va to'g'ri dunyoqarashni shakllantirishga oid ishlar olib boriladi. Bolalar bilimlarini o'rganilayotgan narsa va hodisalardagi muhim belgi hamda munosabatlarni ajratish asosida yanada umumlashtirish va tizimlashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Bolalarni maktabda o'qishga tayyorgarligining yana bir muhim tomoni - atrof-olam, narsa va hodisalarni tegishli mezonlarda umumlashtira vatabaqalashtira bilish hisoblanadi. Istalgan o'quv fanini egallash bolada mazkur o'quv o'quv fanida ko'rib chiqilayotgan voqelik hodisalarini ajratish va uni o'z bilish obyektiga aylantirish qobiliyatining mavjud bo'lishini nazarda tutadi. Bu tizimlashtirish, umumlashtirish, tahlil qobiliyati ma'lum darajada rivojlanishini talab qiladi. Asosiy maqsad - olingan bilimlar ko'magida mazkur masalalarga nazriy yondashuv masalalarini shakllantirishga yordam beradigan umumiylashtirilgan tasavvur va elementar tushunchalarning tarkib topishini ta'minlashdir. Bolalarning maktabda savodini chiqarish uchun tayyorgarlikka oid jadal ish olib boriladi, bu sohalar bo'yicha dastur talablarini egallash, keyinchalik matematik rivojlanishlari muhim bo'lgan butun sonlar qatori, qonuniyatlari, bolalar uchun yangi voqelikning miqdoriy tomonlarini bilish vositasi sifatida o'lchov faoliyati, qism va butun, o'lchov va o'lchash o'rtasidagi funksional bog'liqliklar va shu kabilarni haqidagi qoidalarni anglashlarida yordam beradi. Bular bolalarning 1-sinfidagi matematik bilimlar mazmunini ongli, faol egallashlarini ta'minlaydi. Nutq, o'qish va savodga tayyorgarlik mashg'ulotlarida - bolalar nutq va til voqeligi sifatidagi yangi lingvistik munosabat asoslarini o'zlashtira boshlaydilar. Bolalar tomonidan nutqning tuzilishi, uning og'zaki va tovush tarkibini oddiy o'zlashtirish sodir bo'ladi, so'z til voqeligi degan ilk tasavvur tarkib toptiriladi. Kesma harflar yordamida tovush-harf, bo'g'in tuzishga va uni o'qishga o'rgatiladi, namunadagidek turli so'zlarni yozish chizish masalalari shakllanadi. Bolalar tegishli atamalar: gap, tovush, bo'g'in, harf, so'z tarkibi kabilarni egallab oladilar. Bu ish maktabda savodni egallash va ona tilini o'rganishda muhim ahamiyatga egadir. Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning analitik-sintetik faoliyatlarini rivojlantirishga tahlil, umumlashtirish, qiyoslash,

tasniflash usullarini takomillashtirishga doimo e'tibor qaratiladi. Bunda bolalarni bevosita bilishdan bilvosita bilishga ko'chirishning roli kattadir. Bu yoshdagi bolalar kattalarning miqdoriy o'zaro munosabatlarining o'lchashlar vositasida aniqlashni, narsalarni ko'rib chiqish yoki qiyoslashda kuzatishlar chizmalaridan foydalanishni, narsalarning sifat va xususiyatlarini baholashda ijtimoiy ishlab chiqilgan etalonlardan foydalanish kabilar o'rganib boriladi. Mashg'ulotlarda bolalarda o'quv faoliyati va uyushgan xulqatvor malakalarini maqsadga muvofiq shakllantirish davom ettiriladi. Bunda bolalarning:

- O'quv vazifalarini qabul qilish ko'nikmalari;
- Tarbiyachining tushuntirish va ko'rsatmalariga muvofiq harakat qila olishlari;
- Butun mashg'ulot davomida mashg'ulot mazmuniga qiziqish;
- Diqqat-e'tiborni saqlash;
- Ishni oxiriga yetkaza bilish;
- Vazifani bajarish jarayoni va uning natijasini topshiriqqa muvofiq baholash;
- Tarbiyachi savollariga baland ovozda mantiqli javob berish;
- O'z fikrini tushunarli va savodli ifodalay olish jihatlari ish samaradorligi belgisi hisoblanadi. Tarbiyachi bolalar mustaqilligini rivojlantirar ekan, ular o'z faoliyatlarini rejalashtiradi hamda izchil tarzda o'rganib boradi. Bu ko'nikmalar barcha faoliyat turlarida amalga oshirilib, bolalar dastavval tarbiyachi tomonidan taqdim etilgan reja asosida harakat qilishni, so'ngra tarbiyachi bilan birgalikda reja tuzishni, so'ngra o'z faoliyatlarini mustaqil rejalashtirishni o'rganadilar. Bolalar faoliyatining natijaliligiga talab ortib boradi. Tarbiyachi ish natijalarni baholashda quyidagilarni nazarda tutishi lozim:

- Bola tomonidan topshiriqni bajarishdagi aniqlik;
- Bajarilgan ish sifati;
- Ishning zarur sur'atini saqlash ko'nikmasi;
- O'zini-o'zi nazorat qilish. O'zini-o'zi nazorat qilish ta'sirini tarbiyachi asta-sekin natijani nazorat qilishdan topshiriqni bajarish jarayonidagi harakat usullarini nazorat qilishga va so'ngra nazoratdan oldingi elementlarga tomon rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ta'lim-tarbiya va pedagogik jarayonlarda o'qitish muammolarini ilmiy asosda ishlab chiqqan pedagog olimlar (A.P.Usova, N.B. Mchedlidze, V.I. Loginova, Yu.K. Batanekib va boshqalar) "Pedagogik jarayon yaxlit, dialektik va rivojlanuvchi hodisadir. Uning rivojlanish jarayonida asosiy tashkil qiluvchi qismlari: tarbiya va o'qitish, bolalarning uyushtirilgan va mustaqil faoliyatlari, ayrim faoliyat turlari (o'yin, o'quv, mehnat) o'rtasidagi nisbat o'zgaradi" - deb ta'riflanadi. Tarbiyachi bolalarga tanishtiriladigan ijtimoiy hodisalar sohasi jiddiy kengayadi. O'zbekistonning qadimiy shaharlari, Buyuk Ipak yovli, O'zbekistonning mustaqilligi, gerbi, bayrog'i, madhiyasi haqida, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan boshqarilishi, buyuksiymlar, mashhur sarkardalar, xalq amaliy san'ati, an'anaviy bayramlar haqidagi bilimlarga tayanadi. "Konstitutsiya saboqlari" bu ilk iqtisodiy tarbiya mashg'ulotlari orqali bo'lajak o'quvchilarda huquqiy ong, huquqiy madaniyat, huquqiy tarbiya shakllantiriladi. O'zbekistonning o'z milliy so'mi va iqtisodiyot saboqlarining ilk elementlari hodisalarga qiziqishlarini rivojlantiriladi, fuqarolik hissiyoti asoslari: vatanparvarlik, mehnat ahliga hurmat, mamlakat xalqlarini sevishni tarkib toptiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat haqidagi bilimlarini tizimlashtirishning asoslari: jonli va jonsiz tabiat hodisalari, o'simlik va hayvonot dunyosi, o'z tana a'zolari, ularning tuzilishi va xususiyatlari, yashash muhiti, himoya vositalari, oziqlanishi haqida bilim beriladi. Bolalarda kattalar mehnati haqida bilimlarni shakllantirishda tizimlashtirishning asosini mehnat buyumlari, kishilar ehtiyojini qondirish uchun mehnat mahsulotlariga aylantirish aloqalarini tushunish tashkil etadi. Mashg'ulotlarda o'zlashtiriladigan bilim va ko'nikmalar bolalarning amaliy faoliyatlari bilan bog'lanadi. O'lchash usullarini bolalar o'yin va mehnat faoliyatida o'simliklar va ularni parvarish qilish haqidagi bilimlarni tabiat burchagidagi navbatchilikda, gulzordagi mehnat ishlarida, turli material xususiyat va sifatleri haqidagi bilimlarni o'yin va qurishyasash va boshqa faoliyat turlarida qo'llaydilar.

Maktab ta'limiga tayyorlashda bolalar faoliyatini tashkil etishning ahamiyati
Zaruriy faoliyatning barcha turlarini yanada takomillashtirish va shu asosda qimmatli ma'naviy sifatlar: mustaqillik, uyushganlik, jamoatchilikni shakllantirish,

maktab yoshidagi bolalarni tarbiyalashning asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Faoliyatga qatnashish maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsini shakllantiradi. Tarbiyachining rahbarligi faoliyat mazmunini va uni amalga oshirish usullarini yanada boyitishga, faoliyatni birgalikda rejalashtirish, faoliyat jarayonida hamkorlik hissi, umumiy intilishlar bilan ma'lum natijalarga erishish xulosalarini shakllantirishga yo'llangan bo'ladi.

O'yin faoliyatida:

- O'yinlarda ijtimoiy hayotning ijobiy hodisalarini aks ettirish;
- O'yinda kelishish;
- Syujetni hamkorlikda aniqlash;
- Rollarni haq go'ylik bilan taqsimlash;
- O'yin tuzilishi mustaqil tayyorlash;
- Syujet mazmunini faol rivojlantirish;
- O'yinda bir-birini tushunishga erishish;
- Do'stona munosabatlarni qo'llab-quvvatlash;
- O'yinning ma'nosini to'liq amalga oshirish;
- O'yinchoq va materiallarni joy-joyiga eslatishlarsiz olib borib qo'yish;
- O'yin qoidalariga to'liq rioya qilish kabi ko'nikmalar o'yin faoliyatini muvaffaqiyatli egallaganliklarining ko'rsatkichi bo'lib hisoblanadi.

Mehnat faoliyatida:

- Mehnat majburiyatlarini (o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish, navbatchilik, ish o'rnini tartibli saqlash] yaxshi bajarish;
- Bajarilgan ish sifat va natijasi;
- Vazifalarni o'zaro adolatli taqsimlay olishlari;
- Do'stona ishlay olishlari;
- Mehnat jarayonida madaniy xulq-atvor qoidalariga rioya qilishlari orqali tarbiyachi bolalarda mustaqillikni, tirishqoqlikni, uyushganlik va javobgarlikni his qilish mas'uliyatini shakllantirishda foydalanadi. Bolalarning jamoa mehnatlari mazmunlari va uyushtirilishi murakkablashib, bolalar guruhlariga birikib ishlashadi, bunda hamkorlikdagi mehnat amalga oshiriladi. Bolalarning jamoa mehnati faoliyati

asoslarini muvaffaqiyatli egaliashlari, mehnatda mustaqillik va uyushganlikni shakllanganligining ko'rsatkichi bolalarning mehnat maqsadini tarbiyachi bilan birgalikda rejalashtirishlari va uning natijasini tasavvur qilishlari, zarur materiallarni ajrata olish, vazifalarni mustaqil taqsimlash va mehnat natijasini to'g'ri baholay olishlari lozim. Mehnat burchagida bolalarga tushunarli bo'lgan mehnat turlari bilan mustaqil shug'ullanish uchun barcha zarur narsalar bo'lishi kerak. Bolalarga uskuna, o'yinchoq, qo'llanmalarni guruh xonasida tartibli saqlash uchun mas'uliyat hissi shakllantiriladi, bu maqsadda har haftada guruh xonasini jamoa bo'lib yig'ishtirishda qatnashadilar. Bunda bolalarning badiiy-estetik didlari ham rivojlantiriladi. Guruhda estetik muhitni yaratishda ishtirok etishlari ta'minlanadi, kattalar mehnati haqidagi tasavvurlari kengaytiriladi, kishilar mehnatiga hurmat hissini tarbiyalash, ishlab chiqarish korxonalari qurilishlari umumlashtiriladi. Madaniy-maishiy xizmat xodimlarining mehnatlari to'g'risida tushuncha hosil qilinadi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tashkilotida tashkil etiladigan jarayonlarning butun tizimi maktabgacha yoshdagi bola ongi, xulq-atvori va shaxsini qayta qurishga, bolalarda mehnat ta'limining yangi sharoitlariga faol har tomonlama tayyorgarlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Bolaning maktab ta'limiga maxsus tayyorgarligi mehnatda o'qishga umumiy, psixologik tayyorgarligiga qo'shimchadir. U bolalarda matematika, ona till kabi o'quv fanlarini o'rganishi uchun zarur bo'lgan maxsus bilim, ko'nikma va malakalarning mavjudligiga ko'ra aniqlanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda eng oddiy matematik tasavvurlarni tarkib toptirish, nutqni o'stirish, o'qish va savodni egallashga tayyorlanish yuzasidan ovtkaziladigan jadal ish bolalarni maktabda o'qishga maxsus tayyorlashning zarur darajasini ta'minlaydi

Maktab ta'limiga tayyorlashda bolalar faoliyatini tashkil etishning psixologik jihatlari

Psixologik tayyorgarlik tushunchasi - maktab ta'limi nuqtayi nazaridan 1-sinfga qadam qo'yayotgan bola psixik rivojlanishidagi muhim sifat ko'rsatkichlarining majmuasi bo'lib hisoblanadi. Bu tayyorgarlik bolaning o'qishga intilishi, o'quvchi bo'lish ishtiyoqida bilish faoliyati va tafakkur operatsiyalarining yetarlicha yuqori

darajasi, bolaning o'quv faoliyati elementlarini egallash, iroda va ijtimoiy rivojlanishning muayyan darajasida namoyon bo'luvchi asoslangan tayyorgarlikni o'z ichiga oladi. Bolaning maktab ta'limiga psixologik tayyorgarligining barcha komponentlari bolani sinf jamoasiga olib kirish, o'quv materiallarini onglifaol egallash, maktabga oid majburiyatlarni bajarishni qamrab oladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni yangi psixologik mavqelarini yaratishdan iborat bo'lib, uning xususiyati guruhdagi barcha bolalar uchun ahamiyati bo'lgan kelajakda maktabga kirish istiqbolidir. Bu istiqbol bolalar kechinmalari, qiziqishlari, mtilishlarining birligini yaratib, tarbiyachilar undan bolalar jamoasining umumiy maqsad - maktabga puxta tayyorlanish asosida jipslashtirish maqsadida foydalanadilar. Tayyorlov guruhiga o'tish bolalarda yangi holat - kattaliklarini anglashlariga asoslangan "yetuklik" hissiyotini yaratadi. Tarbiyachi ta'lim-tarbiya jarayonlarida bolalarning katta ekanliklaridan faxrlanish, o'quvchi bo'lishga intilish, xatti-harakatlarini ongli ravishda boshqarish va javobgarlik hissini tarkib toptiradi. "Ilk qadam" dasturida belgilab qo'yilgan ijtimoiy-hissiy rivojlanish talablarini bajarish, bolalarning kattalar va tengdoshlari bilan muloqat qilish doirasini kengaytirish, o'z fikrini mustaqil ayta bilish qobiliyati, o'z hissiyotlari bilan o'rtoqlasha olish, hissiy kechinmalarni so'z bilan ifodalashi, jamoada o'zini tuta bilishi, o'zini shaxs sifatida anglashi, o'zini hurmat qilishi, qadr-qimmatini bilishi, "men" konsepsiyasi, kattalar yordamida kamchiliklarini bartaraf etish kabilar psixologik tayyorgarlik asosini tashkil etadi. Bu yoshdagi bolalarda o'zidan kichiklarga g'amxo'rlik hissi jadallik bilan rivojlanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun sovg'alar tayyorlash, "konsertlar" uyushtirish, birgalikdagi o'yin faoliyatlari bo'lajak o'quvchi uchun katta ahamiyatga ega. Bu ishlar bo'lajak o'quvchining ma'naviy tajribalarini boyitadi, shaxsning insoniy xislatlari – xayrixohik, saxiylik, yaxshilik, rahmdillik sifatlarini tarkib toptiradi.

Tayyorlov guruhi bolalar mavqeyidagi o'ziga xos xususiyat ularning ijtimoiy zonasini kengaytirishdir. Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi bolalar psixologik mavqeyida bo'lajak o'quvchilarda ma'naviy sifatlarni shakllantirishning katta imkoniyatlari mavjuddir.

Nazorat savollari

1. Maktab ta'limiga tayyorlashda ta'lim-tarbiyaviy jarayonning o'rni va o'ziga xos xususiyatlari haqida umumiy ma'lumot bering
2. Maktab ta'limiga tayyorlashda bolalar faoliyatini tashkil etishning ahamiyati
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiyaviy faoliyat qay tartibda amalga oshiriladi?
4. Maktabgach ta'lim tashkilotlarida qaysi faoliyatlar tashkil etiladi?
5. Maktab ta'limiga tayyorlashda bolalar faoliyatini tashkil etishning psixologik jihatlari haqida gapirib bering.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo'li" vareativ dastur. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021

11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

14-mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab hamkorligi

Reja:

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab hamkorligi
2. Bolalarni maktabga tayyorlash vazifalari
3. Maktabgacha ta’lim tashkiloti bilan maktab aloqasining shakllari

Tayanch soz va iboralar: maktabga tayyorlov guruh, ta’lim, tarbiya, hamkorlik, faoliyat, markazlar.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va maktab hamkorligi

Bugungi maktab bolasidan aniq bilimlarga emas, fikrlash konikmasi, kattalar hamda sinfdosh o‘rtoqlarini tushunish, ular bilan hamkorlik qilish talab etiladi.

Shuning uchun bolaning maktabga qadam qo'yayotganida nechog'li bilimga ega ekanligi emas, balki uning yangi bilimlarni egallashga tayyorligi, atrof-olamga moslashish ko'nikmasi, voqea-hodisani mustaqil ravishda tahlil etishi muhimroq hisoblanadi. Bolani biror narsaga o'rgatishgina emas, unda o'z kuchiga ishonchni orttirish, o'z g'oyasini himoya qilish, mustaqil ravishda bir qarorga kelish ko'nikmasini shakllantirish ham muhimdir. «O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida»gi Nizomga muvofiq bola maktabgacha ta'limni uyda ota-onaning mustaqil ravishda ta'lim-tarbiya berishi orqali yoki maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlariga jalb qilinmagan bolalar uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, maktablarda, mahallalarda tashkil etilgan maxsus guruhlar yoki markazlarda oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning maktab ta'limiga o'tishi hamisha uning hayoti, axloqi, qiziqish va munosabatlarida jiddiy o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yoki oilada maktab ta'limiga tayyorlash, uni murakkab bo'lmagan bilim, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo'ladi. Bunday tanishtiruv moslashuv davrining jiddiy qiyinchiliklaridan xalos bo'lishga yordam beradi.

Shunga binoan, MTT bilan maktab o'rtasidagi bog'liqlik bir tomondan, bolalarni maktab ta'limi talablariga javob beradigan darajada umumiy rivojlantirib va odobli qilib tarbiyalagan holda maktabga o'tkazishni, ikkinchi tomondan, o'qituvchining katta maktabgacha yoshdagi bolalarning egallagan bilim, malaka sifatlariga va tajribalariga tayanib, ulardan o'quvtarbiyaviy jarayonda samarali foydalanishni taqozo etadi. MTT bilan maktab o'rtasidagi uzviy bog'liqlik katta maktabgacha yoshdagi bolalar va maktabning boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim-tarbiya berish sharoitini yaqinlashtirishga yordam beradi. Shunday ish tutilganda bolalarning maktab sharoitiga moslashishi ancha yengillik bilan o'tadi. Bolalar maktab sharoitiga tabiiy moslashib ketadilar, bu esa o'z navbatida maktabda o'qishning birinchi kunidan boshlab ta'lim-tarbiya ishining samarasini oshiradi. Zero, maktabgacha ta'lim tashkiloti xodimlari birinchi sinfda bolalar oldiga qo'yiladigan talablarni yaxshi bilishlari, maktabga tayyorlov guruhidagi bolalarni

shunga muvofiq ravishda ta'lim olishga tayyorlashlari kerak. Maktab bilan MTT o'rtasidagi uzviy aloqa murakkab va ko'p tomonlama tuzilishga ega. Unda ta'lim-tarbiyaviy ishlarning mazmuni, metod va usullari, tashkiliy shakllari, shuningdek, bolalarni tarbiyalash shart-sharoitlari va pedagogik talab kabi yetakchi tomonlarini ajratib ko'rsatish mumkin.

Bunda quyidagilarga alohida e'tibor berish kerak:

1. Maktab talabi nuqtayi nazaridan bolalar bilimlarni chuqurroq egallab olishlari lozim.
2. MTT nuqtayi nazaridan bolalarni maktab talabi darajasidagi bilim, malaka, ko'nikmalar bilan qurollantirish
3. Bolalarning maktabga ruhiy tayyorligi. Bu yerda vazifa bolalar mehnatning har qanday turiga tayyor turishlari, ularda aqliy mehnat, bilishga qiziqishni o'stirish, kelajakdagi mustaqil faoliyatga tayyorlashdan iborat.
4. MTTda beriladigan ta'lim rivojlantiruvchi tarzda bo'lishi kerak.
5. MTT bilan maktab o'rtasida izchil aloqa o'rnatish, Uzviylik MTT va maktabda shaxsni har tomonlama shakllantirish bo'yicha olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishini izchillik bilan amalga oshirish imkoniyatini yaratadi. MTT Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda boshlang'ich sinf ta'limi maqsad va vazifalariga mos keladigan sifat jihatdan yangi xususiyatlarni shakllantiradi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar egallagan xulq-atvor shakllari, kattalar va tengdoshlari bilan bo'ladigan o'zaro munosabat shakllari, axloqiy his-tuyg'u va tasavvurlar maktabning boshlang'ich sinflarida bolalarga yangi axloqiy xulq-atvor shakllarini ularning ongini, his-tuyg'ularini tarbiyalash uchun manba bo'lib xizmat qiladi. Maktab bolalarda axloqiy tasavvurlar va xulq-atvorda birlik bo'lishini tarbiyalash, o'z xatti-harakati uchun shaxsiy javobgarlikni seza bilish, jamoatchilik xislatlari, sifat jihatdan yangi bo'lgan xulq-atvor shakllarini tarkib toptirish uchun shart-sharoit yaratadi. Maktabda vatanparvarlik, baynalmilallik, o'z vatani oldidagi burchini chuqur anglash kabi his-tuyg'ular shakllanadi. Bunday yuksak hislar bolalarning MTTda ota-onalariga, oilasiga muhabbat, kattalarga hurmat, ona tabiatga mehr va shu kabi axloqiy hislari asosida shakllanadi. Maktabda bolalarni estetik tomondan

tarbiyalash bo'yicha izchil ish olib boriladi. Bolalar musiqa va ashula darslarida musiqa asbob-anjomlari bilan tanishadilar, ashula aytadilar, marsh sadolari ostida yuradilar, o'yinga tushadi san'at darsida esa o'quvchilar chizmachilik va rasm solishni, naqqoshlik rangtasvir, manzarali-amaliy san'at natyurmortni, portretni birbiridan farqlashni o'rganadilar. O'qish darsida bolalar adabiy janrlar bilan tanishtiriladi. Amaliy mashg'ulotlarda ularning badiiy, ijodiy qobiliyatlari yanada rivojlantiriladi. Bolalarda mehnatsevarlikni tarbiyalash, mehnat ahliga ijobiy munosabat, mehnat malaka va ko'nikmalarini shakllantirish ishlari ham maktabda o'rgatilib boriladi. Maktab bilan MTT o'rtasidagi mehnat tarbiyasi bo'yicha uzviy bog'liqlik mehnat tarbiyasining mazmunini murakkablashtirishga, uni ijtimoiy foydali tomonga qaratishga, bolalarning mehnatdagi mustaqilligi, o'z-o'zini tashkil eta bilishga, axloqiy munosabatlarning ongli tus olishiga olib keladi. Mehnat faoliyati yanada tarkib topa boradi. Maktabdagi hamma o'quv-tarbiyaviy jarayonlar bola shaxsini har tomonlama shakllantirishni rivojlantirish bo'yicha izchillik asosida olib boriladi. Maktab bilan MTT o'rtasidagi uzviy aloqa asosini MTT va maktabda amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiya ishlari mazmunini belgilovchi dasturlar o'rtasidagi bog'liqlik tashkil etadi. Hozirgi boshlang'ich sinflar dasturi bilan MTT dasturini olib solishtiradigan bo'lsak, ular o'rtasida bir qancha o'zaro bog'liqlarni ko'ramiz. Bu, eng avvalo, dasturlarda asos qilib olingan prinsiplarning umumiyligi bilan belgilanadi. Ularning mazmuni bolalarni har tomonlama tarbiyalash maqsad va vazifalariga mos kelish prinsipi, hayot bilan borliq, ilmiylik prinsiplari, ta'limning tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi xususiyatga egaligi va falsafiy, ruhiy nuqtayi nazarlarning birligida namoyon bo'ladi. Birinchi sinf o'quv dasturi ayrim predmetlar bo'yicha MTT dasturi bilan solishtirilganda ularda umumiylik ko'pligini ko'ramiz. Masalan, MTTda ona tiliga o'rgatish va boshlang'ich sinflardagi ona tili darsiga bolalar nutqini har tomonlama rivojlantirish kabi umumiy g'oya asos qilib olinadi. MTTda bu ish bolalarning lug'atini boyitish, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishga, ifodali o'qishga o'rgatish, bog'langan nutqni shakllantirish orqali amalga oshiriladi. Maktabda esa bolalarda mana shu MTTda egallagan bilim, malaka, tushunchalarga asoslanib, yozma nutq malakasi, orfografik xat malakasi shakllantiriladi, ularga

morfologiya va sintaksis elementlari o'rgatiladi. Shu bilan bir qatorda MTTda boshlangan bolalar lug'atini boyitish, nutqning ifodaliligi, bog'langan nutqni rivojlantirish davom ettiriladi.

Bolalarni maktabga tayyorlash vazifalari

MTTda ham, maktabda ham tabiatshunoslik to'g'risidagi bilimlar organizm bilan muhitning birligi to'g'risidagi umumiy g'oyaga asoslangan holda olib boriladi. Shu asosda bolalarga jonli va jonsiz tabiat, tabiat va kishilar o'rtasidagi bog'liqlik to'g'risida bilim va tushunchalar beriladi. Bunda dasturlar mazmunida birlik o'rnatishda maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar bilan maktab yoshidagi bolalarning yoshlari, bilimlaridagi farq xususiyatlari e'tiborga olinishi kerak. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar egallashlari lozim bo'lgan bilim va tushunchalar mazmunini tevarak-atrofdagi hayot to'g'risidagi tasavvurlar va ayrim oddiy tushunchalar tashkil etadi. Bunday tasavvur va tushunchalarning bolalar tomonidan egallab olinishi, ya'ni bolalarda har xil sohalar bo'yicha o'zlashtirgan umumiy tasavvurlar sistemasi ularning kelajakda umumiy rivojlanishi uchun nihoyatda zarur bo'lib, bularsiz ular hozirgi zamon boshlang'ich sinf ta'limidagi kerakli bilimlarni egallay olmaydilar. Maktabda esa o'quvchilarning bilimi yangi bosqichga ko'tariladi va kengayadi, shu bilan birga ular egallayotgan bilimlarini nazariy jihatdan anglay boshlaydilar, ilmiy tushunchalarni shakllantirish maktabda olib boriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishning markaziga qo'yiladi. Maktabda bilimlar asosini egallash yanada aniqroq tusga kira boradi. MTT bilan maktab o'rtasidagi izchillik ta'limning shakl va uslublarida ham o'z aksini topadi. Ta'lim berish uslublaridagi izchillikning muhim sharti bolalarning bilim, malaka va ko'nikmalarni ongli egallab olishlariga erishish, bog'chada va maktabda ularning aqliy qobiliyatlarini va ijodiy faolliklarini o'stirishdir. MTT va maktabning boshlang'ich sinfida qo'llaniladigan juda ko'p usullar bir xil bo'lib, ular bolalarning aqliy, axloqiy-irodaviy rivojlanishlarini yaxshilashga qaratilgan, shu bilan birga ularning yangi mazmundagi bilimlarni egallashga, amaliy faoliyatga, bilishga qiziqishini oshirib, o'qituvchi bilan dars jarayonida yuzaga keladigan munosabatlarning murakkabroq shakllarini egallab olishlariga yordam beradi. Tarbiyachining

mashg'ulotlar jarayonida bolalarning amaliy faoliyatlariga, bilish jarayoniga bunday rahbarlik qilishi maktab va MTT o'rtasidagi ta'lim usulidagi izchillikning asosini tashkil etadi.

Maktabdagi dars, MTTdagi mashg'ulot bir muncha o'ziga xos xususiyatlarga ega, shu bilan birga ta'limning tashkiliy asosda olib borilishida esa umumiylik sezilib turadi. Mashg'ulot va darslarning mazmuni aniq dastur asosida olib borilishi, aniq belgilangan vaqt ajratilishi, pedagogning rahbarlik roli, ta'limning ilmiy asoslangan metod va usullaridan foydalanish, ta'lim berish jarayonida bolalarda o'quv faoliyati elementlari, o'z xulqini ixtiyoriy boshqarish qobiliyati, ma'lum maqsadga qaratilgan aqliy ish bilan shug'ullanish qobiliyati tarbiyalab boriladi. Bular hammasi bolani maktab ta'limiga faol kirishib ketishga tayyorlaydi. Maktab va maktabgacha ta'lim tashkiloti ishidagi izchillikni amaliy ro'yobga chiqarishning muhim shartlaridan biri tayyorlov guruh tarbiyachilari hamda 1-sinf o'qituvchilari o'rtasidagi hamkorlikni o'rnatishdir. Bu aloqalarning ahamiyati keyingi yillarda Respublikamizda qabul qilingan ta'lim sohasidagi tub islohotlarda o'z aksini topgan. Hozirgi davrning o'ziga xos xususiyati maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab bilan ommaviy yaqinlashuvi, pedagoglar jamoasining samarali hamkorliklari hisoblanadi. Hamkorlikning asosiy vazifasi - bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda yakdillikka erishish, bolani maktab ta'limiga tayyorlashning yuqori darajasini ta'minlash bo'lib, bu keyinchalik maktabda muvaffaqiyatli o'qishga olib keladi. Hamkorlikning mazmuni hamda shakllari shu vazifalardan kelib chiqib aniqlanadi. Bunda hamkorlikdagi uch asosiy jihat:

1. Axborot - innovatsion, pedagogik.
2. Ilmiy - uslubiy.
3. Amaliy.

I. Birinchi jihatda - o'qituvchining tayyorlov guruh dastur talablarini chuqur bilishi, shu o'rinda tayyorlov guruhi tarbiyachilarning ham 1-sinf dastur mazmuni bilan tanishishi mashg'ulotda va dars jarayonida axborot, pedagogik va interfaol usullardan foydalanish darajasi, bolalarni har tomonlama tarbiyalashda birlikka

erishish muhimdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bilan maktab aloqasining asosiy shakllari:

- o'qituvchi va tarbiyachilarning izchilligi;
- pedagogik kengash, seminar va ochiq dars mashg'ulotlarga qatnashishi;
- o'zaro fikr almashishi;
- ta'lim sohasidagi yangiliklarni ish jarayoniga maqsadli qo'llash.

Ilmiy-uslubiy jihatdan hamkorlikda:

- Ilg'or ish tajribalar bilan o'rtoqlashish;
- 1-sinfda o'tiladigan fanlar va mashg'ulotlar o'rtasidagi izchillikni ta'minlash;
- Ta'limni ilmiylik prinsipida tashkil etish.
- Ta'lim - tarbiyaviy jarayonlarni uslubiy jihatdan ta'minlashga erishish;

Hamkorlikning amaliy jihati:

- 1-sinf o'qituvchisining bo'lajak o'quvchilari bilan oldindan tanishuvi;
- Tarbiyachilarning 1-sinf o'quvchilarining dars jarayonidagi ishtiroki va nazorati;
- Mashg'ulot va mashg'ulotdan tashqari jarayonlarda bolalar faoliyatini kuzatish va suhbatlashish;
- Tarbiyachi tomondan har bir bola uchun tavsifnoma tayyorlash. Bolalar maktabga kelgan dastlabki hafta - oy mobaynida tarbiyachilar bolalarni maktabga moslashuvini, fanlarni o'zlashtirishga ulgura olishlarini kuzatishi, bolalarni xulq - atvor va faoliyatlarini kuzatadi, o'quvchilar bilan suhbatlashadi, orqada qolayotgan o'quvchilarning o'qishdagi kamchiliklari ularni bartaraf qilish choralarini o'qituvchi bilan birgalikda hal etadi. Tarbiyachi o'qituvchilarning hamkorlikdagi kengashlarida - bolalarni maktabga tayyorlashning aniq natijalari tahlil qilinadi, ishning kuchli va zaif tamonlari aniqlanadi, kamchiliklarni bartaraf qilishning aniq yo'llari belgilanadi. Hamkorlikning eng yaxshi tajribalari tuman, shahar va respublika anjumanlarida yoritiladi, amaliyotga joriy etiladi.

Hamkorlikning muhim

- Maktab va maktabgacha ta'lim tashkiloti aloqalarining davomiyligi;
- Hamkorlikdagi ishlarning rejaliligi, muntazamliligi;
- Muammolarning yaxlit dinamik jihatdan hal etilishiga rioya qilish.

Hamkorlik asosini-birgalikdagi ishning istiqbolrejasitashkil etib, unda maqsad asosiy vazifalar aniq shakllantirilgan, turli yo'nalishlarga doir mazmun aniqlangan, ishning aniq shakli, muddatlari, bajarilishi uchun mas'ul shaxslar ko'rsatiladi. Bu esa amaliy hamkorlikning muvaffaqiyatiga olib keladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, hamkorlikdagi izchillikni ro'yobga chiqarishga doir har tomonlama mazmunli ishlarni yuqori darajasiga erishish bolalarni maktabda muvaffaqiyatli o'qishlariga zamin hozirlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan maktab aloqasining shakllari

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab o'rtasidagi aloqa ikki yo'nalishda olib boriladi:

1. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan maktabning pedagoglar jamoasi o'rtasidagi aloqa.
2. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalari va boshlang'ich sinf o'quvchilarini birbirlariga yaqinlashtirish. Tarbiyachilar boshlang'ich sinfda olib boriladigan ta'limtarbiyaviy ishning mazmuni, o'ziga xos tomonlari bilan tanishadilar, natijada MTTda bolani maktab talabi darajasida tayyorlash istiqbollari belgilab olinadi. Maktabning boshlangich sinf o'quvchilari katta va tayyorlov guruhlari olib boriladigan ishlar mazmuni bilan tanishib boradilar va maktabda ta'lim berishda bolalar egallagan bilim, malaka va ko'nikmalarga asoslanadilar.

MTT bilan maktab pedagoglarining o'zaro aloqa o'rnatishlaridan ko'zlangan asosiy maqsad bolalarni zamon talabiga javob beradigan darajada maktab ta'limiga tayyorlash uchun o'quv tarbiyaviy ishlar bo'yicha maktab bilan maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasida mustahkam aloqa o'rnatish, bolalarning maktabda muvaffaqiyatli o'qib ketishlari uchun MTT va maktabda olib borilayotgan ta'limtarbiyaviy ishlarni chuqur tahlil qilib, bu sohada yuqori natijalarga erishishdir. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan maktab o'rtasidagi aloqaning mazmuni va shakllari yuqoridagi vazifalarga qarab belgilanadi. MTT bilan maktab pedagogik tashviqot, metodik va amaliy masalalar yuzasidan bir-biri bilan aloqa bog'laydi. Pedagogik tashviqot ishlari MTT maktabga tayyorlov guruhi tarbiyachisining va birinchi sinf o'qituvchisini MTTning maktabga tayyorlovguruhidava birinchi sinfda

olib boriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlar vazifasi bilan tanishtirishni, maktabga tayyorlov guruhi va 1 sinf dasturi mazmunini, tayyorlov guruhi bolalari va maktabdagi 1 sinf o'quvchilarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishni taqozo etadi. Mana shunday usulda ish olib borilganda o'qituvchi va tarbiyachilar maktabni 1 sinf va MTTni tayyorlov guruhidagi bolalarga xos bo'lgan yosh xususiyatlarini, ularning ruhiy tabiatini, aqliy va ijtimoiy rivojlantirishlarini tushunib, ularni maktabga tayyorlov masalalarini yaxshiroq anglab olishlarida yordam beradi. Bu maqsadni amalga oshirishda maktabgacha ta'lim muassasasi bilan maktab o'rtasida quyidagicha konkret aloqa shakllari o'rnatiladi: o'qituvchi va tarbiyachilar bolalarni maktabga tayyorlash va uzviylik masalalari bo'yicha bolalarni maktabga tayyorlash bo'yicha birgalikda o'tkaziladigan tadbirlarning mosligini muhokama qilish uchun seminar, pedagogik kengashlarda qatnashish, shuningdek, bolalarning yosh xususiyatlarini, ularning MTTdan maktabga o'tishlaridagi ruhiy qiyinchiliklar, maktab sharoitiga qiynalmay moslashishlariga yordam beruvchi omillar bo'yicha tarbiyachi va o'qituvchilar tomonidan tayyorlangan leksiylar orqali tajriba almashuv va boshqalar kiradi. Maktabgacha ta'lim muassasasi bilan maktab o'rtasidagi uzviy aloqaning pedagogik vazifasi MTTning tayyorlov guruhida va maktabning 1 sinfida olib boriladigan ta'lim -tarbiyaviy ishlarni amalga oshiradigan faoliyat shakllari va usullari bilan o'zaro tanishishni taqozo etadi. Bu masalada MTTning tayyorlov guruhi tarbiyachilari maktabning 1 sinfida olib borilayotgan darslarni kuzatadilar va dars, mashg'ulotlardan keyin birgalikda yig'ilishib uni muhokama qiladilar, ayrim metodikalar bo'yicha seminar - praktikumlarda qatnashadilar: ilg'or tajribalar bilan o'rtoqlashish, bolalarni maktabga tayyorlash bo'yicha yoki 1 sinfda bolalarga bilim berish bo'yicha pedagogik kengashlarni o'tkazadilar. Yuqorida keltirilgan hamma ish shakllari va mazmunini amalga oshirishdan asosiy maqsad ilgari surilayotgan masalani har tomonlama tahlil qilish, uni hal etishda uchraydigan kamchiliklarni aniqlash, bolalar bog'chasi va maktabda olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarini yanada takomillashtirish bo'yicha aniq tavsiya va takliflarni ishlab chiqishdir. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan maktab o'rtasidagi aloqaning amaliy vazifasi, shundan iboratki, bir tomondan, o'qituvchi

MTTning tayyorlov guruhiga borib o'zining bo'lajak o'qituvchilari bilan tanishib boradi, ikkinchi tomondan tayyorlov guruhi tarbiyachilari o'zlarining sobiq tarbiyalanuvchilari birinchi sinfda qanday o'qiyotganini o'rganib boradilar. Bolalarni maktabga kuzatishda har bir bolaga aniq tavsifnoma beriladi. Bu tavsifnomada tarbiyachi har bir bolaning rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlarni ochib beradi, bu o'qituvchiga bola bilan munosabatda bo'lganda pedagogik nuqtayi nazardan to'g'ri yondashishda yordam beradi. Tarbiyachi ham o'z navbatida 1 sinfga borgan bolalari bilan izchil ravishda aloqa bog'lab boradi, darslarda bevosita qatnashib qanday o'qiyotganlari, xulqi, o'qishdagi muvaffaqiyatsizliklari sababini o'qituvchidan so'rash orqali ham aniqlab boradi. Bular hammasi tarbiyachini bolalar bilan olib borgan ta'lim tarbiyaviy ishidagi yutuq va kamchiliklarni bilib olishga imkon yaratadi. Tarbiyachi va o'qituvchilar ilg'or tajribalarni tarqatish, tashviqot, targ'ibot qilish maqsadida shahar, rayon konferensiyalarida qatnashib fikr almashadilar. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan maktab o'rtasidagi uzviy aloqa samarali bo'lishi uchun quyidagi shartlarga rioya qilish lozim. MTT bilan maktab o'rtasidagi aloqa izchil amalga oshirib borilishi, u uzoq muddatga mo'ljallangan bo'lishi, amalga oshiriladigan ishlar, hal etiladigan masalalar rejali tusda bo'lishi zarur. Hamkorlik asosini birgalikda ishlash bo'yicha tuzilgan istiqbol rejasi tashkil etib, unda o'zaro aloqaning bosh vazifasi, mazmuni, ish shakllari, vaqti, bajarish uchun javobgar shaxslar ko'rsatilishi lozim. Maktab bilan MTT yil davomida mana shunday aloqa o'rnatib borishi natijasida ta'lim-tarbiyaviy ishlar yaxshi natija beradi. Bolalarni maktab o'quvchilariga yaqinlashtirish shakllari ham xilma-xil: maktabga ekskursiya uyushtirish, maktab muzeyiga, sinf xonasiga, kutubxona, ustaxonaga borish, birgalikdagi mashg'ulotlar, bayram ertaliklari, musiqa-badiiy kechalar o'tkazish, rasmlar hamda loy plastilindan yasalgan o'yinchoqlar ko'rgazmasini tashkil etish va boshqalardir. Rejalar aniq, mazmunli bo'lsa va og'ishmay amalga oshirib borilsa, birgalikdagi ishlar bo'yicha istalgan natijalarga, muvaffaqiyatlarga erishish mumkin. Bu esa bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda, ularning maktabda qiynalmay o'qib ketishlarida yaxshi samara beradi.

Nazorat savollari

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktab hamkorligi qay tartibda amalga oshiriladi?
2. Bolalarni maktabga tayyorlash vazifalari nimalardan iborat?
3. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bilan maktab aloqasining shakllarini sanab bering
4. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar qanday maktabga tayyorlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019
3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo'li" vareativ dastur. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova "Shaxsga

yoʻnaltirilgan yondashuv asosida taʼlim jarayonini rejalashtirish. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim Vazirligi. T.:2020 y.

13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “Oʻyin orqali taʼlim olish”. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim Vazirligi. T.:2020 y.

14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim Vazirligi. T.:2020

15-mavzu: Tayyorlov guruhi bolalarini maktabda oʻqishga tayyorlash

Reja:

Maktabda oʻqishga tayyorlashning ahamiyati

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab taʼlimiga tayyorlashning shakl va usullari
2. 1- sinf oʻquvchisining ijtimoiy-psixologik qiyofasi

Tayanch soʻz va iboralar: Maktabgacha taʼlim tashkiloti, maktabgacha yosh, ilk bolalik, faoliyat, maktabga tayyorlov.

Maktabda oʻqishga tayyorlashning ahamiyati

Bolalarni maktabda oʻqishga tayyorlash hozirgi maktabgacha taʼlim muassasalaridagi taʼlim-tarbiya jarayonining butun sistemasi orqali amalga oshiriladi. Tayyorlov guruhi bolalarini maktabda oʻqishga tayyorlash muhim oʻrinni egallaydi. U maktabgacha bolalikni yakunlaydi va maktabda oʻqishga oʻtuvchi bosqich hisoblanadi. Ayni shu davrda bolalar xulq-atvori, faoliyatida ularning aqliy,

ma'naviy-irodaviy va ko'tarinki sohalariga aloqador keyingi o'qitishlar uchun muhim bo'lgan xususiyatlar faol shakllanib boradi. Tayyorlov guruhi tarbiyachisining asosiy e'tibori barcha bolalarning maktabgacha ta'lim dasturida nazarda tutilgan mazmuni to'liq egallab olishlariga qaratiladi, chunki bu maktab ta'limiga to'laqonli tayyorlashning majburiy sharti hisoblanadi. Bolalarni maktabga tayyorlash vazifalaridan kelib chiquvchi katta guruhlardagi pedagogik jarayon o'ziga xosdir. Bu o'ziga xoslik maktabning ta'lim-tarbiya ishlaridan nusxa ko'chirishgina emas, balki bolalarning ularda maktabda muvaffaqiyatli o'qitish uchun zarur bo'ladigan sifatlarni og'ishmay shakllantirishga yo'llangan faoliyat va xulq atvorlarini maxsus tashkil etilishidadir. Tayyorlov guruhiga kelganda bolaning har xil faoliyatlarida: o'z-o'ziga xizmat qilishda, navbatchilikda, tabiat qo'ynidagi mehnatida mustaqil namoyon bo'la boshlaydi. Boladagi mustaqillik va tashkilotchilik qobiliyati tarbiyachining bevosita rahbarligida ularning hamma faoliyatlarida shakllantirilib boriladi. Jismoniy tarbiya dasturini bajarish umumiy vazifalarni amalga oshirish bilan bir qatorda, bolalarda ertalabki badantarbiya va jismoniy mashg'ulotlarni bajonidil bajarish, o'z harakatlarini takomillashtirishga xohish tarbiyalanadi. Shuning uchun bolaning jismoniy, aqliy faolligini va ish qobiliyatini o'stiruvchi harakat faolligini rivojlantirish kerak. Bu guruhdagi bolalarni jismoniy mashqlarning sport turiga (suzish va shunga o'xshash) jalb qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Bolalarning asosiy harakatini o'stiruvchi, jamoatchilikni, javobgarlikhis etishni, chidamlilikni, mustaqillikni, uyushqoqlikni tarbiyalovchi harakatli o'yinlar kun tartibidagi katta o'rin egallaydi. Harakatli o'yinlarni boshqa mashqlar bilan almashtirib borish hamma harakatlarni rivojlantirishning asosiy shartidir. To'g'ri tashkil etilgan sayr bolalarning jismoniy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Tarbiyachi bolalarning normal uxlashi va ovqatlanishini ta'minlash bo'yicha g'amxo'rlik qilib boradi. Ta'limning tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi xususiyati hozirgi zamon ta'limiga xos prinsipdir. Bu bolalardagi bilimga qiziqish va bilish jarayonlarini rivojlantiradi. Buning uchun bolalarga beriladigan bilim, malaka, ko'nikmalar ma'lum izchillik bilan takomillashtirilib boriladi. Natijada bolalar kattalarning ko'rsatmasi va namunasi

bo'yicha ishharakatlarni bajarishga, oldin egallagan bilimlarini yangi faoliyatda qo'llashga, o'zining xulqi, ishi, xatti-harakatini nazorat qilish va to'g'ri baholashga o'rganib boradilar. Bolalarda topshiriqqa ongli munosabat shakllanadi. Tarbiyachining tushuntirish va ko'rsatmalarini diqqat bilan tinglash, o'z ishida yaxshi natijaga intilishi, ma'lum tezlik va izchillikda diqqat bilan ishlash malakasi shakllanadi, ish qobiliyati ortadi. Tarbiyachi mashg'ulot paytida har bir bolaning diqqati, tafakkuri, xotirasi, bilim va malaka darajasidagi o'ziga xos xususiyatlarni e'tiborga oladi. Ta'lim jarayoniga alohida yondashish aqliy vazifalarni, ularni bajarish usullarini murakkablashtirib borishni sekin-asta amalga oshirishni taqozo etadi. Masalan, bola biror narsani o'zicha hikoya qilib bera olmasa, tarbiyachi unga mavzuga doir reja beradi, keyinchalik ishni mustaqil bajarishni topshiradi. Alohida yondoshish orqali tortinchoq, sust bolalar faollashtirib boriladi, materialni yaxshi o'zlashtiradigan bolalarga topshiriq murakkablashtiriladi. Maktabga tayyorlov guruhida qo'llaniladigan metodlarning o'ziga xos tomoni bor. Ko'rgazmali metodlar bu yerda faqat harakat usulida ishlatilmay, shu bilan birga bolalarning fikrlash faoliyatini faollashtirish uchun ham qo'llaniladi. Masalan, manzarali rasm chizish mashg'ulotida namunani ko'rsatishdan mashg'ulotning boshida xotirani, xayol obrazini jonlantirish uchun foydalaniladi, mashg'ulotning oxirida esa o'zining bajargan ishini, rasmni to'g'ri bajarganini tekshirish uchun namuna bilan taqqoslab ko'rish maqsadida foydalaniladi. Bilimlarni bolalar puxta o'zlashtirib olishlari, ta'lim jarayonini faollashtirish maqsadida amaliy va o'yin metodlarini ko'rgazmali metod bilan to'g'ri qo'shib olib borishda og'zaki metod katta ahamiyatga ega. O'yin metodlari, ayniqsa, didaktik o'yinlar metodi ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Chunki ta'lim o'yinlar, ayniqsa, didaktik o'yinlar orqali olib borilgan bolalar o'quv vazifasini yaxshiroq anglab oladilar, bu ulardagi ixtiyoriy diqqatni oshiradi, faoliyatni faollashtirib, bilishga qiziqishni kuchaytiradi. Rivojlantiruvchi ta'lim prinsipini amalga oshirishda tarbiyachining bolalar faoliyatiga rahbarlik va uni to'g'ri baholab borishi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki bunda faqat ishning natijasigina baholanmay, balki bu ishni bajarishda bolalarning aqliy faoliyati, mustaqilligi, ishtiyoq bilan, jon-dildan harakat qilganliklari ham e'tiborga olinadi.

Tarbiyachining bolalar ishini baholashga pedagogik nazokat bilan yondashishi natijasida ular o'zlarining yutuq va kamchiliklarini tushunib oladilar va kelgusida yaxshiroq natijalarga erishish uchun harakat qiladilar. Bajarilgan ishni bolalar bilan birgalikda tahlil qilish: solishtirish, taqqoslash, nazorat qilib borish o'quv faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan malakalarni shakllantiradi. Tarbiyachi bolalarni bajarilgan ishlarni tahlil qilishga o'rgatar ekan, avvalo, o'zi namuna beradi, keyin reja tuzib beradi va shundan keyin bolalar o'zlari va o'rtoqlarining ishini mustaqil tahlil qilib, uni baholaydigan bo'lib qoladilar. Bolalardagi o'z-o'zini tekshirish malakasini tarbiyalash uchun tarbiyachi bolalarga o'rtog'i ishni qanday bajarganligini gapirib berishni taklif etadi va yo'l-yo'lakay "Sen uning ishni qanday bajarganini qayerdan bilib olding?" "Nima uchun shunday deb o'ylaysan?" kabi savollarni berib boradi. Maktabga tayyorlov guruhida bolalarning mashg'ulotda uyushqoqlik bilan shug'ullanishlariga talab ortadi. Bolalarning ish joyini tayyorlab olish, kerakli materiallarni to'g'ri joylashtirish, ishni ma'lum ketma-ketlik bilan bajarish kabi malakalarni egallab olishlari aqliy mehnat malakasini shakllantiradi. Shuning uchun bolalarni bo'lajak faoliyat uchun zarur bo'ladigan ana shu ishlarga o'rgatib boriladi. Bolalarni mashg'ulotlardagi xulqiga ham talab ortadi. To'g'ri o'tirish, o'zini batartib tutish, diqqat bilan quloq solish, boshqalarning gapini bo'lmaslik, o'rtoqlarining javobini to'ldirish va boshqalar shular jumlasiga kiradi. Bu yoshdagi bolalarga axloqiy va mehnat tarbiyasi berish dasturi murakkablashadi; o'z tengdoshlari va kattalar bilan munosabati shakllantiriladi, insoniy hislarni tarbiyalash kuchaytiriladi. Xulq normalari qoidalarini egallab olishlariga, kundalik hayotda uchrab turadigan odob, axloq doirasidagi vazifalarni hal qilishga e'tibor beriladi. Bolalarni maktab va o'quvchilar hayoti bilan tanishtirish. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi va MTTning tayyorlov guruhi tarbiyasi tayyorlov guruhi bolalarini maktab bilan tanishtirish bo'yicha ekskursiya uyushtiradilar. Bunday ekskursiyalar yil davomida 3 marta o'tkazilishi mumkin. Ekskursiya paytida katta va tayyorlov guruhi bolalari maktab o'quvchilari bilan tanishadilar, ular MTT bolalariga o'zlarining maktabdagi o'qishlari, ishlari to'g'risida gapirib beradilar; o'quvchilar xonasini qanday bezaganliklari, tabiat burchagidagi o'simlik va hayvonlarni qanday

parvarish qilayotganliklari, ustaxonada qanday ishlarni bajarayotganliklarini ko'rsatadilar. Bolalarni maktab va o'quvchilar hayoti bilan tanishtirishning ish shakllari: - sinfda "Rasmga qarab so'zlab berish" mavzusidagi dars - mashg'ulotni birga o'tkazish; - sport maydonchasida yoki sport zalida maktabdagi jismoniy tarbiya mashg'ulotini birga bajarish; - birinchi sinf o'quvchilari va tayyorlov guruhi bolalari ishlagan rasmlarning birgalikdagi ko'rgazmasini tashkil etish; - maktab ustaxonasida o'quvchilarning mehnat mashg'ulotini kuzatish. O'quvchilar o'zlari tayyorlagan o'yinchoqlarni bog'cha bolalariga sovg'a qilishadi; - maktabda o'qiyotgan bolalar o'z bog'chasiga kelishadi; - "Maktab" o'yinini tashkil etish. Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisi va boshlang'ich sinf o'quvchisi faoliyatida izchillik yaqqol namoyon bo'ladi. Biri bolalarni tarbiyalash va ta'lim berishni boshlaydi, ikkinchisi davom ettiradi. Maktab bilan MTT o'rtasidagi aloqa mustahkam bo'lgandagina bola tarbiyasidan ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning shakl va usullari

Maktabgacha ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishning shakl va usullarini erkin tanlash imkoniyatini yaratadi. Ta'lim sohasidagi asosiy natija bola tomonidan bilimlarni qay darajada o'zlashtirib olinganligi uning rivojlanishiga, shaxsda integrativ xislatlarning shakllanishiga qanchalik xizmat qilgani bilan belgilanadi. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda pedagog tomonidan tanlab olingan ta'lim uslublari intellektual jarayonlarning shakllanishiga muammolar yechimiga ijodiy yondashishga, tashabbuskorlikka, mustaqillikka va mas'uliyatga, o'z faoliyatini boshqara olishga

o'rgatishi lozim. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda quyidagi tamoyillar ustuvor hisoblanadi:

- Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- Bolaga yo'naltirilgan ta'limiy yondashuv;
- Pedagogning ilmiy-pedagogik- psixologik strategiyasi;
- Rivojlantiruvchi yondashuv;
- Ta'limning rivojlantiruvchi muhiti;
- O'yin faoliyati;
- Inklyuziv ta'lim;
- Pedagogik diagnostika ta'limi;
- Ota-onalar bilan hamkorlikning istiqbolli shakllari.

I. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ta'lim jarayonini tashkil etishning asosi sifatida shaxsning jamoa oldidagi ustuvorlikni nazarda tutgan holda unda insonparvarlik munosabatlarning shakllantirilishini taqozo etadi. Bunda bola o'zini shaxs sifatida his etadi, boshqa kishilarda shaxsga xos xislatlarni ko'rishni (kattalarda va atrofdagilarda) o'rganadi. Har bir bola imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish esa pedagogning qadriyatlar yo'nalishlari xatti-harakatida namoyon bo'ladigan moddiy va ma'naviy qadriyatlarga munosabati, mo'ljallar tizimi, xohish-istaklari bilan belgilanadi.

II. Bolaga yo'naltirilgan ta'limiy yondashuv bu bolaning yosh xususiyatlari, qobiliyatlari, qiziqishlari, talab-ehtiyojlari, uning ta'lim maqsadlariga erishish uchun yordam beradigan maktabgacha ta'lim tashkilotiga kelgunga qadar to'plangan tajribasi e'tiborga olingan ta'lim shaklidir.

Bunda: - Ta'lim jarayoni bolaning eng odatiy tarzda rivojlanishi va ta'lim olishiga doir bilimlarga asoslanishi lozim;

- Ta'lim muvaffaqiyatli pedagog tomonidan bolani rivojlantirish va o'qitish uchun va yo'1-yo'riqlariga oid bilimlarni qay darajada egallaganiga bog'liq;
- Pedagogning asosiy vazifasi bolaning rivojlanishiga ko'maklashishidir;
- Maktabgacha ta'limning o'ziga xos xususiyati - bolaning qadrini tushunish va vaqtdan oldin ulg'ayishiga undamaslik.

1- sinf o'quvchisining ijtimoiy-psixologik qiyofasi

1-sinf o'quvchisining ijtimoiy-psixologik qiyofasi Shaxsiy ko'rsatkichlari.

- Kompetentlik - bolaning ma'lumotliligi va olingan bilim ko'nikmalarini hayotda, ayniqsa o'z qarorlarini qabul qilishda foydalana olish;
- Ijodiy qobiliyatlar - bolaning atrof-muhitga boshqa kishilarga hamda o'zgarishlar va kashfiyotlar obyekt va subyekt sifatida o'ziga munosabati;
- Qiziquvchanlik - hayotdagi turli masalalarga qiziqish, yangi narsalarni o'rganish istagi, izlanishga qiziqish;
- Tashabbuskorlik - mustaqillik, faoliyatni erkin tanlash, o'z kuchiga ishonish, boshqalarning fikri va bahosiga tolerantlik;

Ijtimoiy ko'nikmalari:

Ijtimoiy ko'nikmalari:

- Kommunikativlik - o'zining "Men"ga ega bo'lish, o'ziga va atrofdagilarga ishonch, himoyalanganlikxissi, shaxs sifatida muloqot yurita olishga tayyor bo'lish, atrof - muhitga ijobiy munosabat, boshqalarni eshitish va tinglay olish;
- Ijtimoiylashuv - individning jamoa yoki jamiyatga kirishi;
- Ma'suliyat - boshlangan ishni oxiriga yetkaza olish, tegishli harakatlarni muvaffiqiyatli bajarish, o'z yutuqlarini tan olish, maqsad qo'yish va unga intilish;
- Emotsional-irodaviy tayyorgarlik; - O'z xatti-harakatlarini boshqara olish; - "zarur"ni, "xoxlamayman"dan ustun qo'yish; - u qadar qiziq bo'lmagan, ammo juda kerakli vazifani bajarishga diqqat-e'tiborni jalb eta olish; - toqatlilik va tirishqoqlik;
- Psixik jarayonlarning (idrok, tafakkur, nutq, xotira, tasavvur) yetarli darajada rivojlanganlilik; - diqqatning barqarorliligi; - rivojlangan nutq; - xulosa chiqara olish;
- varaqda va fazoda mo'ljal ola bilish; - kuzatuvchanlik; - xayol sura olish;
- Pedagogik ko'nikmalarning shakllanganligi. - ruchka va qalamni ushlab olish; - eshitish orqali tovushlarni farqlay olish; - muayyan bilim zaxirasining mavjudligi; - hisoblash, yozish va o'qishning eng oddiy ko'nikmalariga ega bo'lish;
- o'z-o'ziga hurmat ko'rsatish ko'nikmalariga ega bo'lish;

Bola shaxsining tuzilishi:

Shaxsga yo'nalganlikning (to'rtinchi darajasi) inson xatti-harakatlarining asosan, uning atrof-muhiga munosabatini belgilab beradigan mohiyatini ijtimoiy-madaniy xislatlar, qarash, qiziqishlar, e'tiqod, ijtimoiy ko'nikmalar dunyoqarashini qamrab oladi.
Shaxs tajribasining (uchinchi darajasi). Ushbu tarkibga bilim, ko'nikma kabi xislatlar kiradi. Ularga predmentlarni o'rganish jarayonida shakllanadigan hamda mehnat, amaliy faoliyat (amaliy harakat sohasi) jarayonida o'zlashtiriladigan fazilatlar namoyon bo'ladi.
Psixologik jarayonlarning (ikkinchi darajasi) hissiyot, idrok, xotira, tafakkur, iroda kabi individual xarakterga ega xislatlar bilan tavsiflanadi.
(birinchi darajasi) irsiyat bilan belgilangan fazilatlar; shaxsning ehtiyojlarini, instintklari, jinsiy, millat va yosh jihati bilan bog'liq xususiyatlari o'z ifodasini topadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning mazmun-mohiyatini yoriting?
2. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati nimalardan iborat?
3. Tayyorlov guruhida qanday ta'limiy-tarbiyaviy ishlarning vazifalari nimalardan iborat?
4. MTT bilan maktab o'rtasidagi aloqa shakllari qaysilar?
5. Maktabgacha ta'lim tayanch dasturini asosiy bo'lim va mazmunini izohlang.
6. Dasturni takomillashtirish bo'yicha sizning fikringiz.
7. Inklyuziv ta'lim tamoyillarini izohlang.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari:

1. MTT bilan maktab o'rtasidagi aloqa nechta yo'nalishda olib boriladi?

- a) 4 ta
- b) 2 ta
- v) 5 ta
- g) 1 ta

2. MTT bilan maktab o'rtasidagi aloqa shakllari qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

a) Bolalar muassasasi bilan maktabning pedagogik jamoasi o'rtasidagi aloqa MTT bolalarini va boshlang'ich sinf o'quvchilarini bir-biriga yaqinlashtirish

b) MTT xodimlari bilan maktab xodimlarining hamkorligi

v) Oila bilan MTT hamkorligi

g) Oila bilan maktab hamkorligi

3. Tayyorlov guruhi bolalarini maktab ta'limiga tayyorlashda qanday ishlar amalga oshiriladi?

a) mashg'ulotlar o'tkaziladi

b) bolalarni maktab va o'quvchilar hayoti bilan tanishtiriladi.

v) bolani psixologik jihatdan maktab ta'limiga tayyorlaydi

g) hamma javoblar to'g'ri

4. Tayyorlov guruhi bolalarini maktab ta'limiga tayyorlashda qanday qobiliyatlarni shakllantirish zarur?

A) mustaqillik va tashkilotchilik

b) ijodiy qobiliyatlar

v) sensor qobiliyatlar

g) perseptiv qobiliyatlar

5. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash qaysi guruhdan boshlanadi?

a] MTTning 1-chi kichik guruhidan

b) maktabga tayyorlov guruhidan

v) o'rta guruhdan

g) katta guruhdan

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo'latova, M.A'zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019

3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T: 2013

4. N.M.Qayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti T.: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017
7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durдона nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

16-mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlari va oila hamkorligi

Reja:

1. Bola tarbiyasida oilaning o‘rni haqida mutafakkirlar qarashlari
2. Maktabgacha ta’lim tashkilotining ota-onalar bilan hamkorlikdagi ishining mazmuni va usullari
3. Tarbiyachining oilani borib ko‘rishi
4. Ota-onalar bilan shaxsiy suhbatlar
5. Guruhiy maslahatlar va majlislar
6. MTTning ota-onalar bilan ishining yillik rejasi

Tayanch so‘z va iboralar: oila, maktab, mahalla, maktabgacha ta’lim tashkiloti, tarbiya, ta’lim.

Bola tarbiyasida oilaning o‘rni haqida mutafakkirlar qarashlari

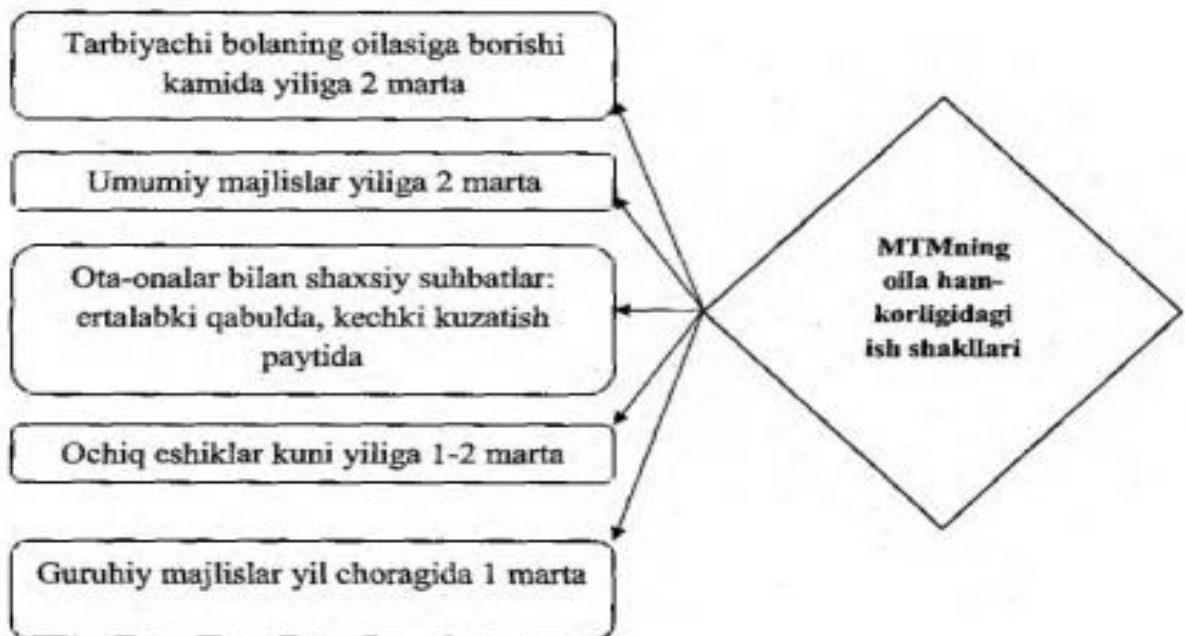
Qadimgi yunon faylasuflari Aflotun va Arastu bola tarbiyasini jamiyat o‘z ixtiyoriga olishi, tarbiya jarayonidagi barcha zarur ishlarni davlat bajarishi lozim degan g‘oyani ilgari surgan edilar, Bu g‘oya fransuz xayoliy sotsalistlari Sen Semon, Shari Fure asarlarida keyinchalik rivojlantirildi. Ular bola tarbiyasi bilan asosan davlat shug‘ullanishi kerak, degan g‘oyani ilgari surganlar. Ammo sharq mutafakkirlari bola tarbiyasi bilan asosan ota-ona shug‘ullanishi kerak, degan xulosaga kelganlar. Bu bilan ular oilaviy tarbiyaning roliga katta e’tibor berganlar. Rizouddin ibn Fahriddinning “Oila” nomli risolasida bola tarbiyasi yomon niyat va qo‘pollik bilan emas, balki sabr-toqat, matonat, mehribonlik, chidamlilik, shafqat-u sezgirlik bilan bo‘lishi kerak. Zarar bilan foydani ayira olmagan yosh go‘dakni nazoratsiz tutish ulug‘ xatolikdir. Balki uni qattqlik bilan yumshoqlik o‘rtasida adolat bilan tarbiya qilmoq kerakligi haqida fikrlar berilgan (Rizouddin ibn Faxriddin. Oila. - T.: Mehnat, 1991). Ma’lumki, bola 2-3 yoshidan boshlab, o‘z ehtiyojlari, fikr va talablarini birmuncha aniq ifoda etadigan bo‘lib qoladi. U ko‘ziga ko‘ringan, aqli yetgan narsalarni so‘ray va ularni sinchkovlik bilan tekshira boshlaydi. Ota-onalar milliy fazilatlarimizga muhabbat bilan qarash, razolatlardan nafrat qilish yo‘llarini bolalarga o‘rgatadilar. Xalqimiz orasidagi buyuk odamlarning kamolotlari to‘g‘risida so‘zlab beradilar. Bolalarni kamtarlik va donolikka o‘rgatishda buyuk o‘zbek mutafakkiri Abu Ali ibn Sino kabi olimlarimizning hayot namunalari va bizga meros qilib qoldirgan durdona fikrlarini asos qilib olish

foydalidir. U manmanlik, maqtanchoqlik va o'zidagi bilimga ortiqcha baho berish kabi xususiyatlarni kishining axloqi past ekanligini ko'rsatuvchi belgilar deb ta'kidlaydi. Uning fikricha oilada bola yoshligidan boshlab faqat yaxshi odatlarga o'rgatilishi kerak. Bu esa unda mustahkam xarakter shakllanishiga zamin yaratadi. Ibn Sino yosh bolalarni yaxshi axloqli jismoniy sog'lom qilib yetishtirishda ko'pgina foydali usullarni ko'rsatib beradi. U tarbiya jarayonida shaxsiy namuna bo'lish usuli g'oyat katta ahamiyatga ega ekanligi qayta-qayta uqtirib o'tgan. Ibn Sino oilaviy tarbiya to'g'risidagi fikrlarning chuqur mazmunini va amaliy ahamiyatini uning quyidagi so'zlaridan bilib olish mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining ota-onalar bilan hamkorlikdagi ishining mazmuni va usullari

MTTning ota-onalar bilan ishlashining jamoa tarzida va yakkama-yakka holda ishlash shakllarini mohirlik bilan qo'shib olib borish, keng aholi orasida pedagogik tashviqot ishlarini tashkil etish tufayli bolalarni tarbiyalashda ijobiy natijalarga erishish mumkin. MTT xodimlarini ota-onalar va oila bilan hamkorlikdagi ishlarining eng keng tarqalgan shakllaridan bir qanchasini keltiramiz:

- ota-onalar bilan yakkama-yakka ishlash. Ilg'or pedagogiktajribalarning ko'rsatishicha, ishning bu turi katta ahamiyatga ega. Bunda tarbiyachi oila va bolaning shaxsiy xususiyatlarini o'rganib ularni o'zining tarbiyaviy ishida hisobga oladi. MTTlarimiz tajribasida ota-onalar bilan yakkama-yakka olib boriladigan ishlarining turli xil shakllari aniqlangan; oilaga tarbiyachining borishi, ota-onalar uchun suhbat o'tkazish, ularga maslahatlar berish, ota-onalarning MTT hayoti bilan tanishishlari.

- ota-onalar bilan jamoa tarzida tashkil qilinadigan ishlar. Bular ota-onalarning guruhiy va umumiy majlisi, ota-onalar maktabi, anjumanlar, shanbaliklar, savol-javob kechalari.
- ko'rsatmali ishlar. Ishning bu turi ko'rgazmali, bolalarning ishlarini namoyish qilish, ochiq eshiklar kuni, pedagogik axborot stendlari, ota-onalar uchun kutubxona oilaviy tarbiyaning barcha masalari bo'yicha materiallar solingan papka.
- ota-onaga pedagogik ta'lim berish va boshqalarni ko'rsatish mumkin

Tarbiyachining oilani borib ko'rish

Bola yashab turgan oilani o'rganish ota-onalar bilan yaqin aloqa o'rnatish va ularga yordam, maslahatlar berishning samarali yo'llaridan biridir. Tarbiyachi oilaga tekshiruvchi sifatida emas maslahatchi, do'st va bola tarbiyasiga yordam beruvchi shaxs sifatida boradi. Tarbiyachining oilaga borishidan asosiy maqsad bola yashayotgan sharoitni ko'rish va zarur bo'lsa, ota-onalarga yordam ko'rsatishdir. Oilani borib ko'rish va ota-onalar bilan suhbatlashish katta pedagogik odat bilan o'tkazilishi kerak. Ota-onalar bilan suhbatda bolaning eng yaxshi tomonlari ochib berilsa, ota-onalarning tarbiyachiga bo'lgan hurmati va ishonchi ortadi. Tarbiyachi bolaning uyida ko'rganlarini qayd qilish bilan bir qatorda ularni tahlil qiladi, ota-onalar majlislarida oilaviy tarbiyadagi ijobiy va salbiy tomonlar haqida gapiradi. Ularga o'zining maslahatlarini beradi. Oila tarbiyasidagi ijobiy ishlarni ota-onalar

uchun tashkil etilgan testlarda aks ettirish ham mumkin. Oilani borib ko'rgandagi taassurotlarini tarbiyaviy ishlarni hisobga olish ustuniga yozib qo'yishi kerak Oilaga kamida yiliga 2 marta borib ko'riladi. Tarbiyachining oilaga borishi ota-onalarda pedagogik madaniyatni oshiradi.

Ota-onalar bilan shaxsiy suhbatlar

Oila bilan shaxsan ishlashning eng keng tarqalgan usuli sifatida qo'llanadigan suhbat bolalarni ertalab qabul qilish va kechqurun kuzatish vaqtida o'tkazilishi mumkin. Ular tarbiyachilar bilan otaonalarni bir-biri bilan yaqinroq tanishishlariga yordam beradi. Tarbiyachining ota-onalar bilan ertalab o'tkazadigan suhbatlari qisqa muddatli bo'ladi, shuningdek uning yaqinlarida yaxshi kayfiyat, tarbiyachiga ishonch hissi paydo bo'lishida katta ahamiyatga ega. Ota-onalardan bola kechqurun qanday kayfiyatda bo'lganini, qanday uxlaganini, bola o'zini qanday sezishni so'rash foydali. Tarbiyachi ota-onalarga bolalarni bugun guruhda nimalar kutishi haqida qisqacha axborot beradi. Bu narsa bolani kayfiyatini ko'taradi, ota-onani xotirjam qiladi. Ota-onalar bilan kechki suhbatlar ham vaqt jihatidan cheklangan, otaonalar bilan kechki suhbat vaqtida tarbiyachi bolaning tashqi ko'rinishiga taalluqli kamchiliklar aytilishi mumkin. Bolani guruhda kunni qanday o'tkazgani, nimalar bilan mashg'ul bo'lgani, o'zini qanday tutgani, nimaga e'tibor berish kerakligi haqida axborot beradi. Ota-onalarni bola tarbiyasida yo'l qo'ygan biror kamchilik va xatosini tahlil qilish uchun ular bilan yanada mufassal suhbat o'tkazish zarurati tug'ilganda vaziyatni tuzatish uchun malakali maslahat hamda tavsiya berish kerak bo'lganda maslahatlar o'tkaziladi.

Guruhiy maslahatlar va majlislar

Agar tarbiyachiga aynan bir masala bir nechta ota-onani qiziqtirayotgani ma'lum bo'lsa, ular uchun umumiy maslahatlar tashkil etadi. Pedagog maslahatga oldindan tayyorlanadi: zarur adabiyotlarni va ko'rsatmali materiallarni tanlaydi. Maslahat o'tkaziladigan aniq vaqt haqida ota-onalarini ogohlantiradi. Bunday maslahatlar onda-sonda va muntazam o'tkazilishi mumkin. Ota-onalarning guruhiy majlisleri zaruriyatiga qarab yil choragida bir marta o'tkaziladi. Bunday majlislardan maqsad ota-onalarni aniq pedagogik masalalar bilan tanishtirishdir. Ularda mazkur

guruhdagi bolalarni tarbiyalash masalalari muhokama qilinadi, guruh ishi bilan bog'liq tashkiliy masalalar qarab chiqiladi, ota-onalarning bayramda ishtirok etishlari haqida gapiriladi. Majlislar mavzusini belgilashda va unga tayyorgarlik ko'rishda ota-onalari taklif etilayotgan bolalarni yoshini hisobga olish zarur. Shu munosabat bilan o'yin yoki mehnat faoliyatlari haqida masalalar ko'proq o'rin egallash mumkin.

Ota - onalarning umumiy majlisi maktabgacha ta'lim tashkilotlari hamma tarbiyalanuvchilarining ota-onalari uchun yiliga ikki marta o'tkaziladi. Ularni maktabgacha muassasa mudirasi, vrach, tarbiyachilar ishtirokida tashkil etiladi. Umumiy majlislarda ta'lim-tarbiyaviy ishning yakunlari muhokama qilinadi. Birinchi umumiy majlis o'quv yili boshida o'tkazilib, unda mudira ota-onalarni maktabgacha ta'lim muassasining yillik ish rejasi bilan tanishtiradi. Rejaning oila bilan bog'liq qismiga aniq to'xtalib o'tish lozim. Ikkinchi umumiy majlis o'quv yili oxirida o'tkaziladi. Bunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining o'tgan yildagi ish yakunlari haqida ma'lumot beriladi. Bolalar muassasida tarbiyalanuvchilarning yashash sharoitlarini yaxshilashda ota-onalarning qo'shgan hissalarini ta'kidlab o'tiladi. Umumiy majlislarda bolalar muassasasi jamoasi qanchalik katta va murakkab ishni bajarishni va bu ishda qanday yordam berish kerakligini ishonchli tarzda ko'rsatish kerak. Majlislarda pedagog ma'ruzasining hajmi 20- 25 minut ga mo'ljallanadi. Ota-onalar bilan MTT xodimlarini birgalikdagi faoliyatini tashkil etish va uning mazmuni MTT dagi sharoitlarga bog'liqdir. Birgalikdagi faoliyat kerakli darajada amalga oshiriladigan joyda o'zaro yordam, bir-birini tushunish, topshirilgan ishga javobgarlik holati vujudga keladi. Ota-onalar MTT maydonini ko'klamzorlashtirish, xonalarni qish mavsumiga tayyorlash, sog'lomlashtirish ishlarini o'tkazishda yordam ko'rsatishlari, bolalarga bayram kostyumlari tayyorlashda, bolalarni sayohatga kuzatib borishda ishtirok etishlari mumkin. Agar ota-onalar orasida fotosuratchilar, tikuvchilar, rassomlar bor bo'lsa, ular MTTga bevosita yordam ko'rsatishlari kerak. Ota-onalarning ishi ijtimoiy xarakterga ega va ixtiyoriylikka asoslangan bo'lishi kerak. Birgalikdagi ishni to'g'ri tashkil etish uchun yillik reja tuziladi va ko'radigan joyga ilib qo'yiladi.

MTTning ota-onalar bilan ishining yillik rejasi

Umumiy majlislar MTTning ota-onalar bilan ishining yillik rejasi Ota-onalar bilan axloqiy va jismoniy tarbiya masalalarida olib boriladigan ish. «Bolalarning tabiat qoynidagi mehnati - axloqiy tarbiyaning vositasidir» degan mavzuga alohida e'tibor berish.

1. Ota-onalarni MTM ishiga yaqinlashtirish, ularni MTMdagi tarbiyaviy ishlar bilan keng tanishtirish.

Quyidagilar ota-onalar e'tiborida bo'lmog'i kerak:

- a) navbatchilikni tashkil etish;
- b) shanbaliklar uyushtirish;
- v) ochiq mashg'ulotlarda qatnashish;
- g) guruh majlislarida qatnashish;
- d) individual suhbatlar, maslahatlar.

2. Oilalarni borib ko'rilganda bolalar mehnat faoliyatlariga alohida e'tibor berish (bola yoshiga mos holda).

Umumiy majlislar 1. MTT va oilada bolaning axloqiy tarbiyasi. Mavzu bo'yicha ota-onalar chiqishlarini tayyorlash.

2. Bola tarbiyasida ota-onalar obro'yi. Ma'ruza mavzusi bo'yicha tayyorlangan ota-onalar chiqishlari.

3. a) Yoz paytida MTT hovlisida tarbiyaviy ishlar (bunda mehnat tarbiyasi masalalariga alohida e'tibor beriladi).

b) Yoz sharoitida sog'lomlashtirish tadbirlari (shifokor axboroti).

v) Bolalarni ekskursiyaga olib chiqish bilan bog'liq tashkiliy masalalar.

4. a) Bolalar bilan o'tkazilgan yozgi sog'lomlashtirish ishlarining yakuni.

b) Ota-onalar qo'mitasi ishining hisoboti.

Nazorat uchun savollar:

1. Mustaqil O'zbekistonda oilalar farovonligini oshirish maqsadida qanday ishlar amalga oshirilmoqda?

2. Oilada bolani to'g'ri tarbiyalash shart-sharoitlari deganda nimani tushunasiz?

3. MTTning oila bilan ishlash shakllaridan misol keltiring.

4. Ota-onalar majlisi kim tomonidan o‘tkaziladi?

5. Ota-onalar qo‘mitasga kimlar saylanadi?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.

Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. "Maktabgacha pedagogika".-T., "Ma'naviyat". 2019

3. Sh.A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika". "Tafakkur sarchashmalari" T.: 2013

4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.: 2013

5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019

6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017

7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012

8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva "Ilm yo‘li" vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.

9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016

10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdona nashriyoti. Buxoro 2021

11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova "Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.

14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020

17-mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish

Reja:

1. MTTda bolalar hayotini tashkil etish
2. Bolalar faoliyatida ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish va rahbarlik qilish
3. Kunning birinchi va ikkinchi yarmida bolalar hayotini tashkil etish

Tayanch so‘z va iboralar: pedagogik jarayon, faoliyat, haftalik ish reja, yillik ish reja, kun tartibi, qisqa muddatli guruh.

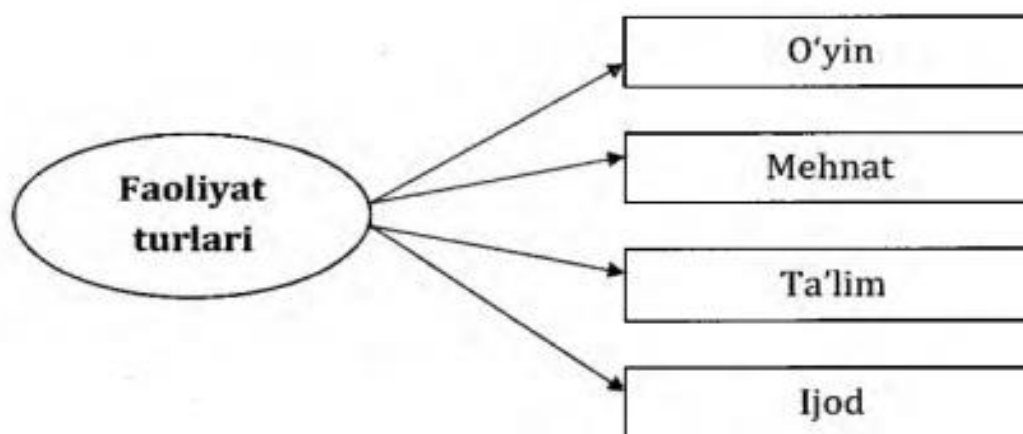
MTTda bolalar hayotini tashkil etish

Fiziologiya, gigiyena, psixologiya, pedagogika sohasida olib borilgan ilmiy-tadqiqotlar natijasida MTTda kichkintoylar hayotini tashkil etishning quyidagi prinsiplari yuzaga keldi: Har bir yosh guruhda bolalarni jamoatchilik ruhida tarbiyalash va bolaning har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydigan shart-sharoitlar yaratish. Bolalarni yosh guruhlariga taqsimlashda har bir guruhga faqat bir xil yoshdagi bolalarni tanlash va shunga qarab ta’limtarbiya jarayonini tashkil etish. Bolalarning har xil faoliyat bilan shug‘ullanishlari va birbirlari bilan muloqotga kirisha olishlari uchun zarur moddiy muhitni yaratish. Buning uchun guruh xonasi va maydonchani gigiyenik, pedagogik, estetik talablar darajasida kerakli asbobanjomlar bilan ta’minlash. Bolalarning yoshiga mos kun tartibiga rioya qilish va uning barqarorligini ta’minlash. Bolalar shaxsini shakllantiradigan faoliyat turlarini (o‘yin, mehnat, ta’lim) tashkil etish va bu faoliyatlar uchun kun

tartibidan maʼlum vaqt ajratish. Bolalarning har xil faoliyatlarini ilmiy asoslangan prinsiplar asosida almashtirib borish MTTning har xil yosh guruhlarida bolalar hayotini toʻgʻri tashkil etish.

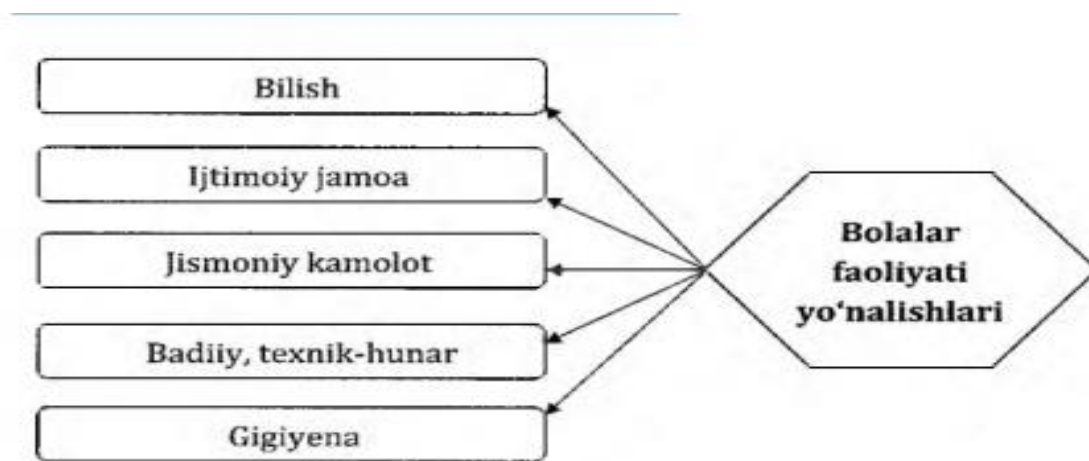
Bolalar faoliyatida taʼlim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish va rahbarlik qilish

Bolalarning har tomonlama rivojlanishini taʼminlashga qaratilgan pedagogik jarayon murakkab va rang-barangdir. Tarbiya masalalari taʼlim-tarbiya ishining tashkiliy shakllari, bolalar faoliyatining har xil turlari: mashgʻulotlarda taʼlim berish orqali, ijodiy va qoidali oʻyinlar, bolalarning mustaqil faoliyatlari, ularning oʻz mehnati va kattalar mehnati bilan tanishtirish orqali, oʻz-oʻziga xizmat qilish, sayrlar oʻtkazish, gigiyenik tadbirlar orqali amalga oshiriladi.

Taʼlim-tarbiya ishlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish MTTsidagi pedagogik jarayonni, har bir faoliyat turini toʻgʻri tashkil etishga bogʻliq. MTTsining pedagogik jarayonida taʼlim muhim ahamiyat kasb etadi va u kundalik hayotda, oʻyinda, mehnatda, mashgʻulotlar orqali amalga oshiriladi. Mashgʻulotda taʼlim va tarbiya vazifalari hal etiladi. Bolalar tevarak-atrofdagi hayot va tabiat bilan tanishish, nutqni oʻstirish va savod oʻrganish, matematika, jismoniy madaniyat, tasviriy faoliyat, musiqa boʻyicha eng oddiy tasavvur va bilimlarni, malaka va koʻnikmalar sistemasini egallab oladilar. Bolalar egallab olishlari kerak boʻlgan bilim, malaka va koʻnikmalar MTT dasturida belgilab berilgan boʻlib, u bolalarning umumiy rivojlanishida va ularni maktab taʼlimiga tayyorlashda muhim ahamiyatga

ega. Mashgʻulotlarda taʼlim berish didaktika prinsiplari asosida bolalarning yosh va oʻziga xos xususiyatlarini eʼtiborga olib maʼlum izchillikda olib boriladi, mazmuni sekin-asta murakkablashtirib boriladi. Natijada u rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi xususiyatga ega boʻladi. Dasturda har bir yosh guruhida hafta davomida oʻtkaziladigan mashgʻulotlar soni va har bir mashgʻulot qancha davom etishi belgilab qoʻyilgan. Tarbiyachi mana shunga asoslanib, oʻzining haftalik mashgʻulotlar jadvalini tuzib oladi, bu taʼlimning hamma boʻlimlari boʻyicha belgilangan taʼlim-tarbiya ishlarini toʻgʻri taqsimlash va bir xilda amalga oshirishga imkon yaratadi. Mashgʻulotlar jadvalini tuzishda quyidagi talablarga rioya qilish kerak:

Dasturning hamma boʻlimlari boʻyicha mashgʻulotlarni haftaga teng taqsimlash. Haftaning birinchi va oxirgi kuniga osonroq mashgʻulotlar qoʻyiladi. Haftaning seshanba, chorshanba va payshanba kunlarida bolalardagi aqliy faoliyat tezlashadi, shuning uchun bu kunlarga murakkabroq ishlar rejalashtiriladi. Kun davomida birinchi boʻlib bolalardan aqliy zoʻr berishni koʻproq talab etadigan, kam harakatli mashgʻulotlar rejalashtiriladi (tevarak-atrofdagi hayot va tabiat bilan tanishtirish, ona tili, matematika), Ikkinchi mashgʻulotga yengilroqlari: tasviriy faoliyat, jismoniy tarbiya, musiqa mashgʻuloti va shunga oʻxshashlar rejalashtiriladi, Kun davomida mashgʻulotlar quyidagicha tartibda almashtirib boriladi: matematika va jismoniy tarbiya, ona tili va tasviriy faoliyat va hokazo. Mashgʻulotlarni bunday taqsimlash bolalarning dastur materialini yengilroq oʻzlashtirib olishiga imkon yaratadi.

Mashg'ulotlarda va mashg'ulotdan tashqari vaqtda o'ynaladigan didaktik va harakatli o'yinlar muhim rol o'ynaydi. Tarbiyachi bolalarning sensor rivojlanishini, aqliy tarbiyasini, bilish jarayonlarini didaktik o'yinlar orqali amalga oshiradi. Harakatli o'yinlarda bolalarning jismoniy madaniyatini tarbiyalash uchun yaxshi shart-sharoit yaratish kerak. Harakatli o'yinlar ertalabki va kechki sayr soatlarida tashkil etilib, kuniga 1-2 marta butun guruh, yoki guruhcha bilan o'tkazilishi kerak. O'rta va katta guruhlarda turli xil sport o'yinlari o'tkazib turiladi. Hamma o'yinlar uchun kun tartibidan vaqt ajratish va kerakli materiallar bilan ta'minlash tarbiyachining zimmasiga yuklatilgan. Kun davomida bir necha marta: ertalabki qabul vaqtida, ertalabki va kechki sayrda bolalarning mustaqil faoliyatlari tashkil etiladi. Bolalar o'zlariga tanish bo'lgan didaktik va harakatli o'yinlarni o'ynaydilar, xohlagan rasmlarini chizadilar, xohlagan narsalarini (plastilindan) yasaydilar, kitoblar, rasmlarni tomosha qiladilar, xohlagan badiiy asarlarini tinglaydilar. Bolalarning mustaqil faoliyati ular uchun dam olish soati hisoblanadi, ammo ish bilan bir vaqtda bolalarning o'z-o'zini tashkil eta bilish qobiliyati o'sishiga, xulq, madaniyati, irodaviy sifatlarining tarbiyalanishiga, jamoa munosabatlarining shakllanishiga yordam beradi. U har xil faoliyatlarda bolalardagi o'ziga xos ijodkorlikning rivojlanishiga keng imkoniyat yaratadi. Shuning uchun bolalarning mustaqil faoliyatiga ham tarbiyachining rahbarlik qilishi taqozo etiladi: chunki xohlagan ishi bilan shug'ullanishiga imkon yaratish, kerakli material va asbob-uskunalar bilan ta'minlashda yordam berishda, tarbiyachining maslahati lozim bo'ladi. Kun davomida sistemali ravishda mehnat faoliyati tashkil etilib, bolalar kattalarning mehnati bilan tanishtirib boriladi. Bu ish mashg'ulotlarda, ekskursiyalarda, maqsadli sayrlarda, bolalarning kattalar bilan birgalikdagi mehnatida amalga oshiriladi. Bunda bolalarning asosiy e'tibori mehnatning insonlar uchun foydasiga, uning xilma-xilligiga, axloqiy munosabatlariga qaratiladi. Bolalarning ovqatlanishga, mashg'ulotga tayyorlanishlari, tabiat burchagida navbatchilik vazifasini bajarishlari, ularda topshiriqqa nisbatan javobgarlik hissini rivojlantiradi, shu bilan birga ijtimoiy his va munosabatlarni shakllantiradi. Navbatchilik ikkinchi kichik guruhda yilning ikkinchi yarmidan boshlanadi va

hamma yosh guruhlarida davom etadi. Katta guruh bolalarining qo‘l mehnati, tabiatdagi mehnati, xo‘jalik-maishiy mehnatlarigar kuni ertalabki soatda, ertalabki va kechki sayrda sistemali ravishda tashkil etib boriladi. Haftasiga bir marta butun guruh ishtirokida bolalarning jamoa mehnati tashkil etiladi, mashg‘ulotlarda qo‘l mehnatining yangi turi o‘rgatiladi. Mehnat jarayonida bolalarning mehnat qilish malaka va ko‘nikmalari takomillashadi, kuzatuvchanligi rivojlanadi, qiziqishlari ortadi, mehnatsevarlik, javobgarlik, burch hissi kabi axloqiy sifatleri shakllanib boradi. Bolalarning mehnat faoliyatini ularning jismoniy va aqliy faolligini o‘stiradigan qilib tashkil etilishi kerak. Buning uchun ularni hamma kerakli materiallar va mehnat qurollari bilan ta‘minlash lozim. O‘z-o‘ziga xizmat bolalar mehnatini tashkil etish shakllaridan biri hisoblanadi. Kichkina guruhdan boshlab bolalar mustaqil kiyinish va yechinishga o‘rgatiladi. Katta guruh bolalari o‘zlarini har doim batartib (tashqi ko‘rinishi, sochi, kiyimlari, oyoq kiyimi) tutishlari kerak. Ular o‘yinchoqlarni, kitoblarni, ish qurollarini o‘yin va mashg‘ulotdan keyin joy-joyiga yig‘ishtirib qo‘yadilar.

Har kuni ertalabki mashg‘ulotdan keyin, kunduzi uyqu, kechki nonushtadan keyin sayr uyushtiriladi. Sayrda ijodiy o‘yinning hamma turlari, bolalarga tanish va yangi qoidali, o‘yinlar tashkil etiladi. Bolalarning o‘yin, mehnat, mustaqil faoliyatlariga rahbarlik qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachi bolalarning xilma-xil mustaqil faoliyatlari uchun shart-sharoit yaratadi: kerakli material, asbob-anjomlar, o‘yinchoqlar bilan ta‘minlaydi, maydonchada, guruh xonasida o‘yin uchun joy tayyorlaydi. O‘yin va mashg‘ulotlar o‘tkaziladigan joy gigiyenik jihatdan talabga javob berishi (yorug‘, ozoda, yaxshi shamollatilgan, nam latta bilan pollari artilgan, havo temperaturasi normal bo‘lishi) kerak.

Sayrda tabiatni, kattalar faoliyatini, ijtimoiy hayot voqealarini kuzatish imkoni yaratiladi. Sayr boshlanishida bolalarning mustaqil xatti-harakat qilishlari: yugurish, o‘tirish, gaplashish va tomosha qilish uchun sharoit mavjud bo‘ladi. Keyin harakatli o‘yinlar, bolalarning mustaqil faoliyatlari, mehnat, kuzatish, turli-tuman ijodiy o‘yinlar tashkil etiladi. MTTda bolalar turmushini tashkil etishga katta e‘tibor beriladi. Har bir yosh guruhida tashkil etilgan kun tartibi bolalarning uyquga,

ovqatlanishga, faol mehnat qilishga bo'lgan talabini to'la qondirishi, bolalarda ijobiy hissiy kayfiyatni saqlash, bolalarva kattalar o'rtasida to'g'ri munosabat o'rnatish uchun kerakli shart-sharoit yaratilishi kerak. Amalga oshiriladigan tadbirlarda tarbiyachi bolalarda madaniy-gigiyenik malakalarni: ijtimoiy xulqni, xatti-harakatlar madaniyatini tarbiyalab boradi. Bolaning sog'lom bulib, to'g'ri rivojlanishi uchun tinch va chuqur, kerakli uyqu muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachi guruh xonasida bolalarni uyquga yotqizgandan keyin xonaning shamollatilgan bo'lishini, tinchlikni ta'minlaydi. Bolalarning uyg'onganlarini sekin-astalik bilan turg'azish kerak. Bola organizmining o'zgaruvchan tashqi ta'sirlarga chidamliligini oshirish maqsadida har xil chiniqtiruvchi tadbirlar havo, quyosh, suv vannasi bilan chiniqtirish amalga oshiriladi.

Bunga chiniqtiruvchi tadbirlar vaqtini sekin-asta ko'paytirib borish, suv temperaturasini pasaytirib borish, kunduzi uyquni ochiq havoda tashkil etish, bolalar kiyimlarini yengillatib borish orqali erishiladi. Bolalarning kunduzi va kechki soatlarda ochiq havoda bo'lishlarini ta'minlash ularning sog'lom, barkamol bo'lib o'sishlarida katta ahamiyatga ega. Bolalarning ochiq havodagi faoliyatlarini qiziqarli va maroqli otishini ta'minlash uchun har xil o'yinlar, sport, ermak o'yinlari, kuzatish va mehnat faoliyatlariga kerakli shartsharoit yaratiladi.

Kunning birinchi va ikkinchi yarmida bolalar hayotini tashkil etish

Bolalar hayoti kunning birinchi va ikkinchi yarmidagi kun tartibiga binoan tashkil etiladi. Buning uchun hamma zarur shart-sharoitlarni yaratish zarur, Kichik guruh bolalarining ko'p vaqti guruh xonasida o'tadi. Yaxshi jihozlangan xona, o'yinchoq va qo'llanmalarni to'g'ri tanlash bolalarning to'laqonli hayot kechirishining asosiy sharti hisoblanadi. Guruh xonasidagi o'yinchoqlar bu yoshdagi bolalarning 3-4 ta bo'lib o'ynashlarini e'tiborga olib joylashtirilishi, «Oila», «Bolalar bog'chasi» va shunga o'xshash o'yinlarni o'ynashlari uchun o'yinchoq burchagi tashkil etilishi, unda yana qurilish materiallari, harakatlanuvchi o'yinchoqlar ham bo'lishi kerak, qolgan o'yinchoqlar, rasmlar shkaflarga bolalar bemalol oladigan qilib joylashtirishi lozim. Xonada bolalarning polda mashina, aravachalarni bemalol yurgiza olishlari va yirik qurilish materiallari bilan

o'ynashlari uchun ham joy ajratilishi kerak. Harakatlarni rivojlantiruvchi jihozlar binoning maxsus xonalarida saqlanadi va jismoniy tarbiya mashg'ulotlaridagina olib chiqiladi. Maydonchaga qum yashiklari, bolalarning sakrashlari, tirmashib chiqishlari uchun kerakli jihozlar, qorda, muzda uchishlari uchun chanalar qo'yiladi.

II kichik guruh bolalari uchun ham xuddi birinchi kichik guruhnikidek muhit tashkil etiladi. Bundan tashqari kuzatish va mehnat uchun tabiat burchagiga akvariumda balki, to'rlarda qushlar va mayda hayvonlar joylashtiriladi. Guruh xonasidan kitob javoni uchun joy ajratiladi. MTT maydonchasida sport o'yinlari bilan shug'ullanish uchun maxsus joy bo'ladi, u kerakli anjomlar bilan jihozlab qo'yiladi: velosipedda uchish uchun yo'lka, tirmashib chiqish uchun jismoniy tarbiya narvonchalari, muvozanatni saqlash uchun ma'lum balandlikda yotqizilgan g'ola va shunga o'xshashlar bo'ladi. Olib chiqilgan o'yinchoqlarni o'ynash uchun maxsus stollar, o'rindiqlar, suv bilan o'ynash uchun maxsus idish, qum yashigi bo'lishi kerak. O'rta guruh xonasi uxlash xonasi, hojatxona va yechinish xonasiga ega bo'lishi kerak.

Guruh xonasi bir necha bo'limdan iborat bo'lishi kerak. Birinchi o'yin bo'limida qo'g'irchoq bilan o'ynash uchun hamma kerakli narsalar joylashtirilgan shkaf bo'ladi. Ikkinchi o'yin bo'limida qurilish materiallari qo'yiladigan shkaf va ular bilan o'ynash uchun joy ajratiladi. Shu xonaning yana bir qismida bolalarning badiiy faoliyat bilan mustaqil shug'ullanishlari uchun kerakli materiallar qo'yiladi. Kitob burchagi va stol usti bosma o'yini bilan shug'ullanishlari uchun o'yin burchagida tinchroq joyni ajratish kerak. Tabiat burchagini derazalarga yaqinroqda joylashtirgan ma'qul. Xona amaliy san'at asarlari va ko'kalamzorlashtiruvchi o'simliklar bilan bezatiladi. Maydoncha boshqa maydonchalar dan yashil, manzarali o'simliklar bilan to'silib, jismoniy mashqlar va sport ermak o'yinlari uchun kerakli asboblardan jihozlanadi. Katta guruh. O'yin bo'limlari bolalarning yoshiga mos holda, o'rta guruh xonasi kabi jihozlanadi. Guruh xonasida yana mashg'ulot o'tkaziladigan bo'lim ajratiladi va u yerga tarbiyachining stoli, ekran, shkaf, doska joylashtiriladi. Bolalarning mustaqil o'ynashlari uchun hamma kerakli materiallar ular bemalol foydalana oladigan qilib joylashtirilishi kerak (stollar,

o'yinchoqlar solingan qutichalar, vitrina shkafi, tokchalar va boshqalar). Tabiat burchagi, qo'l mehnati bilan shug'ullanadigan burchak, kitob burchagi, tasviriy faoliyat bilan mustaqil shug'ullanadigan burchak, musiqaviy faoliyat burchaklari bo'lishi kerak, Bulardan tashqari bolalar bemalol, erkin harakat qilishlari uchun kattagina bo'sh joy bo'lishi zarur. Maydonchada sport o'yinlari, yugurish, sakrash, tirmashib chiqish, irg'itish uchun katta joy ajratiladi. Syujetli o'yinlar uchun o'yinchoqlar ham bo'ladi. Tayyorlov guruhi. Bu yerdagi mashg'ulot o'tkaziladigan bo'limda katta guruhdagi singari bolalar uchun ikki kishilik stollar qo'yiladi. Guruh xonasidagi jihozlar zarurat tufayli shug'ullanganda o'yinga joy bo'shatish maqsadida boshqa tomonga surib qo'yadigan qilib joylashtiriladi. Maydonchada sport o'yinlari va har xil o'yinlar uchun joy ajratiladi, gulxona va poliz tashkil etilib, u yerda bolalar o'zlari gul va sabzavotlarni yetishtiradilar. Bolalar hayotini tashkil etishga qo'yiladigan talablar. Running birinchi yarmida bolalar hayotini tashkil etish, bolalarning MTTda 9-10 soat bo'lishi kun tartibida belgilab qo'yilgan. Bunda ertalabki qabul muhim rol o'ynaydi. Tarbiyachi bolalarning MTTdagi vaqti qiziqarli, sermazmun o'tishini ta'minlaydi. Buning uchun ertalab bolalarni ochiq chehra bilan kutib oladi, ota-onalari bilan xushmuomala, xayrixoh munosabatda bo'ladi. Ertalabki qabul vaqtida ijodiy o'yinning hamma turlari tashkil etiladi, tabiat burchagida kuzatish, bolalarning guruh xonasidagi, ovqat va mashg'ulotlardagi navbatchiliklari, nonushtadan oldin ertalabki gimnastika va yuvinish tashkil etiladi. Nonushta vaqtida tarbiyachi bolalarning ovqatlanish madaniyatini nazorat qilib turadi. Nonushtadan keyin dasturda ko'rsatilgan vaqt mobaynida mashg'ulot o'tkaziladi. Mashg'ulotgacha va mashg'ulot o'rtasida o'yinlar tashkil etiladi. Qanday o'yin o'tkazilishi mashg'ulotning mazmuni va xususiyatiga bog'liq. Bolalar o'tirib shug'ullanadigan mashg'ulotdan oldin harakatli o'yinlar, jismoniy tarbiya va musiqaviy mashg'ulotdan oldin tinch o'yinlar o'ynashadi. Mashg'ulotdan keyin sayr o'tkaziladi. Tarbiyachi tevarak-atrofdagi tabiatni, kattalar mehnatini, ijtimoiy hayot voqealarini kuzatishni tashkil etadi. Harakatli o'yinlar o'tkazadi, mustaqil o'yin o'tkazishni taklif etadi. Mana shu vaqt ichida bolalarning mustaqil faoliyatlari,

mehnat, didaktik o‘yinlar, ijodiy o‘yin turlari bilan shug‘ullanishlari uchun katta e‘tibor beriladi. Maqsadli sayrlar uyushtiriladi.

Ijtimoiy hayot voqealarini kuzatishni tashkil etadi. Harakatli o‘yinlar o‘tkazadi, mustaqil o‘yin o‘tkazishni taklif etadi. Mana shu vaqt ichida bolalarning mustaqil faoliyatlari, mehnat, didaktik o‘yinlar, ijodiy o‘yin turlari bilan shug‘ullanishlari uchun katta e‘tibor beriladi. Maqsadli sayrlar uyushtiriladi. Sport o‘yinlari va mashqlar, jismoniy dam olish va shunga o‘xshashlar bolalarning harakat faolligini o‘stirishga ham katta ahamiyat beriladi.

Nazorat savollari

1. MTTda bolalar hayotini tashkil etish haqida umumiy ma’lumot bering
2. Bolalar faoliyatida ta’lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish va rahbarlik qilish haqida gapirib bering.
3. Kunning birinchi va ikkinchi yarmida bolalar hayotini tashkil etish qay tartibda rekalashtiriladi?
4. O‘quv tarbiyaviy faoliyatni maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rejalashtirish haqida umumiy ma’lumot bering
5. Faoliyat nima?
6. Markazlar haqida umumiy ma’lumot bering.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova ”Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
2. F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. “Maktabgacha pedagogika”.-T., “Ma’naviyat”. 2019
3. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari” T: 2013
4. N.M.Qayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti T: 2013
5. Гогоберидзе А. Г., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Учебник. СПб.: Питер, 2019
6. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: учебник М.: Academia, 2017

7. И.О. Карелина Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования. Учебно – методическое пособие. Рыбинск 2012
8. I.V. Grosheva, Ye.F. Say, S.S. Mirjalolova, N.I. Medvedeva “Ilm yo‘li” vareativ dastur. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020.
9. Н.Ш. Сыртланова. Дошкольная педагогика. Практическое пособие. Уфа 2016
10. D.Sh. Mirzayeva. Maktabgacha pedagogika. Durdon nashriyoti. Buxoro 2021
11. I.V. Grosheva, K.T. Olimov, V.A. Nazarova, G.E. Djanpeisova, U.T. Mikailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulamova, N.A. Miftayeva. Kuzatish va baholash. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
12. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, U.T. Mikailova, Y.T. Suleymanova, A.G. Daukayeva, Y.N. Vlasova, Z.F. Galimova “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim jarayonini rejalashtirish. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
13. I.V. Grosheva, G.E.Djanpeisova, U.T. Mikailova, M.A. Ismailova, D.A. Kenjabayeva, N.B. Gulyamova, N.A. Miftayeva “O‘yin orqali ta’lim olish”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020 y.
14. A.V. Shin, Sh.Sh. Mirziyoyeva, I.V. Grosheva, V.A. Nazarova, U.T. Mikailova, N.F. Abdunazarova, A.A. Zakirova, M.P. Isxakova, N.P. Umirzakova “Oilalar va mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik”. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirligi. T.:2020